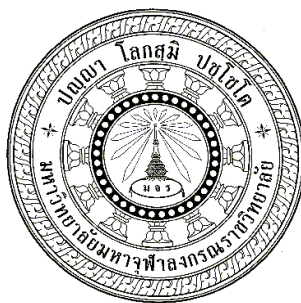

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน
Sufficient Economic Theory: Wiang Ka Long stripe towards sustainable
career for community goals

โดย

พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ.ดร.

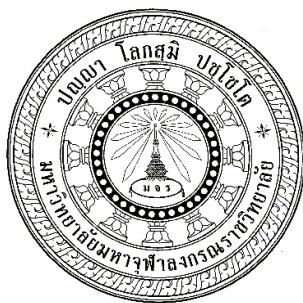
และคณะ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762020

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน
Sufficient Economic Theory: Wiang Ka Long stripe towards sustainable
career for community goals

โดย

พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ.ดร.

และคณะ

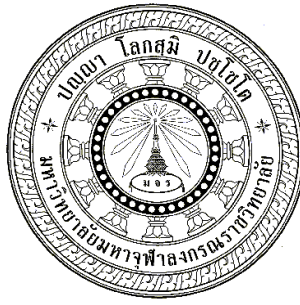
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762020

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Plan

Sufficient Economic Theory: Wiang Ka Long stripe towards sustainable career for community goals

By

PhraKhru Wimonsinlapakit (Ruangrith Kaewpiang), Asst.prof. Dr.

And others

Chiang Rai Sangkha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610762020

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อชุดงานวิจัย: ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน

ผู้วิจัย: พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ.ดร.,
นายศุภกร ณ พิกุล, นางอมลณัฐ กันทะสัก,
พระอธิการสุชาติ เครือน้อย, ผศ.ดร.สมหวัง อินทร์ไชย,
พระครูสุธีสุตสุนทร (สมพงษ์ พอกพูน), ดร.,
ผศ.จำเริญ ฐานันดร, ผศ.ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานกุล,
ดร.สหทัยา สิทธิวิเศษ และ นายอานูรักษ์ साแก้ว,

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๒

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน และ (๓) เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย และแบบประเมินผลก่อนและหลังการอบรม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ในภาพรวม มีศิลปะลวดลายเวียงกาหลง ๔ กลุ่มใหญ่ๆ มากกว่า ๕๐ ลาย โดยสามารถนำศิลปะลายเวียงกาหลงเหล่านั้นมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะร่วมสมัยอย่างน้อย ๗ แบบ ได้แก่ ศิลปะดอกบัวบาน ศิลปะปลาคู่สาราญธารา ศิลปะบัวบูชาพระพุทธองค์ ศิลปะกิเลนดงน้อมกายา ศิลปะไก่ฟ้าพญาไพร ศิลปะพญาหงส์ใหญ่รวมพลกา และศิลปะลายน่านาโนบัวตูม แล้วนำไปลงบนวัสดุอื่นๆ ได้อย่างหลากหลายที่นอกเหนือจากเครื่องปั้นดินเผา เช่น ร่ม ยามพระสงฆ์ เสื้อผ้า กระดาษ ฉากประดับ ผ้าฉากประดับ เป็นต้น โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

Research Title: Sufficient Economic Theory: Wiang Ka Long stripe towards sustainable career for community goals.

Researcher: PhraKhru Wimonsinlapakit (Ruangrith Kaewpiang), Asst.Prof. Dr. Mr. Supakorn Napikul, Mrs. Amolnatha Kantasak PhraAthikarnSomchat Kurenoi, Asst.Prof. Dr. Somwang inchai, PhraKhru Suteesutasuntorn (Sompong Pokpoon), Dr. Asst.Prof. Jamreon Thanandom, Asst.Prof. Dr. Phatipan Uttayanukul, Dr. Sahattaya Sittiwises and Mr. Anurak Sakaew,

Division: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chiang Rai Sangkha College

Academic year: 2562/2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research on this topic is aimed to (1) develop Wiang Ka Long stripe art printing on various materials (2) study on Wiang Ka Long cultural area administrative management by community participation and (3) build Wiang Ka Long art learning center with new innovation leading to sustainable career goal, it is workshop action research to proceed on intergration researching, important participant population are monks/person, using research tools are dept interview, participant observation and sub-group meeting, pre and post training evaluation study result find that.-

In all images there are 4 big groups have much more than 50 stripes which are able to bring for creating to be contemporary art at least ๗ patterns, floating lotus art, lively fish art, praying Lord Buddha lotus art, bowing wild dragon art, big forest phesant art, all troupes big swan art, and various stripes in keeping lotus art then bring into other materials out of earthenware for instance on umbrella, monkbags, clothes, papers, decoration curtain, cloth on decoration by buildin network among education units both government and non government units in the Wiang Ka Long cultural area, Wiang papao District, Chiang Rai Province for area sustainable development through community art and culture ,building conservative area and leading to build Wiang Ka Long cultural entrepreneurship, Wiangpapao District, Chiang Rai Province and cultural map.

กิตติกรรมประกาศ

ชุดแผนงานโครงการวิจัยเรื่อง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน นี้ มีโครงการย่อย ๒ โครงการ ได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ งานศิลป์พิมพ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง และโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นคุณภาพ ที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการสร้างนวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง และสืบสานมรดกวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒

งานวิจัยนี้ สำเร็จลงด้วยดีตามวัตถุประสงค์ และตามกำหนดเวลา ดังนั้น จึงขอขอบคุณสมาชิกเครือข่ายโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา (พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย) และเครือข่ายศิลปินเชียงราย ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เมตตาให้ข้อเสนอแนะ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนทำให้ทีมผู้วิจัยดำเนินการวิจัยสำเร็จเสร็จสิ้นด้วยดี จึงขอขอบคุณ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสเป็นอย่างยิ่ง

พระครูวิมลศิลป์กิจ, ผศ.ดร.

และคณะ

๑๖ มกราคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญรูปภาพ	
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์หลักของชุดโครงการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๖
๑.๔ ทฤษฎีกรอบแนวคิดในการวิจัย	๖
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
๑.๖ แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงาน	๘
๑.๗ แผนการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่จากการท าการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีด้านศิลปะ	๑๐
๒.๒ การบูรณาการภูมิปัญญาเชิงกาหลงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๕
๒.๓ จินตนาการกับการสร้างสรรค์ศิลปะ	๑๘
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	๒๒
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของวัฒนธรรม	๒๗
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม	๒๘
๒.๗ แนวคิดทฤษฎีเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน	๓๑
๒.๘ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว	๓๕
๒.๙ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม.....	๓๘
๒.๑๐ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	๔๐
๒.๑๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	๕๒
๒.๑๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบ	๕๙
๒.๑๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๕
๓.๒ พื้นที่ศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๗

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๕
๓.๒	พื้นที่ศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๖
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๗
๓.๔	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย	๗๗
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๘
๓.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๐
๓.๗	การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๘๐
บทที่ ๔	ผลการศึกษา	๘๑
๔.๑	พัฒนางานศิลปหัตถกรรมเยาวชนกาญจนาภิเษก ที่หลากหลาย	๘๒
๔.๒	การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของภาคีชุมชน	๘๖
๔.๓	สร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่เป้าหมาย อาชีพที่ยั่งยืน	๑๓๐
๔.๔	องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย	๑๓๔
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๐
๕.๑	สรุปผลการศึกษาวิจัยการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมเยาวชนกาญจนาภิเษกที่ หลากหลาย	๑๔๐
๕.๒	การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดย กระบวนการมีส่วน ร่วมของภาคีชุมชน	๑๔๓
๕.๓	การสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรม ใหม่ นำไปสู่ เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน	๑๔๖
๕.๔	สรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย	๑๔๘
๕.๕	อภิปรายผล	๑๕๓
๕.๖	ข้อเสนอแนะ	๑๕๖
บรรณานุกรม		๑๕๘
ภาคผนวก		
ก	เครื่องการวิจัย	๑๖๙
ข	ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย	๑๙๗
ค	หนังสือผู้รับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๒๐๖
ง	ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๒๑๐
ประวัตินักวิจัย		๒๑๖

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่แสดงอิทธิพลของกระบวนการย้อนคิด	๖
๒.๑ ลวดลายศิลปะเวียงกาหลง	๑๒
๒.๒ การฝึกทักษะการวาดลายเวียงกาหลงลงบนเครื่องเคลือบดินเผา	๑๔
๒.๓ แผนภูมิปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๘
๒.๔ การออกแบบลวดลายผนังหุ้มกลองด้านหลังพระพุทธรูปหิมาลัยลายคำ	๖๓
๔.๑ ศิลปะลายก้านขด (ซ้าย) ลายผักกูด (ขวา)	๘๓
๔.๒ ศิลปะลายรูปสัตว์ต่าง ๆ ผลงานท่าน จิจิตตั้ง	๘๓
๔.๓ ผลงานของสล่าศรี ลิ่มเนตร:ซ้าย) ผลงานสล่าทั้น จิจิตตั้ง (ขวา)	๘๔
๔.๔ พระยอดขุนพลเวียงกาหลง (ซ้าย) เทวรูปผลงานสล่าศรี (ขวา)	๘๔
๔.๕ ศิลปะลวดลายดั้งเดิมเวียงกาหลง ณ กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง	๘๗
๔.๖ ศิลปะเวียงกาหลงประเภทเลียนแบบดั้งเดิมของท่าน จิจิตตั้ง ที่คัดลอกใหม่	๘๗
๔.๗ ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของท่าน จิจิตตั้ง	๘๘
๔.๘ ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของพิพิธภัณฑเวียงกาหลง	๘๙
๔.๙ ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของกลุ่มเครื่องเคลือบโบราณ (เตาลุงศรี) ...	๘๙
๔.๑๐ ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยของกลุ่มเครื่องเคลือบโรงเรียน วัดหนองบัวพิทยา	๘๙
๔.๑๑ รูปปั้นลอยตัว เตาลุงศรี (ขวา) รูปปั้นลอยตัวโบราณ	๙๐
๔.๑๒ ลายผักกูดโบราณ (ขวา) ลายผักกูดที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย	๙๑
๔.๑๓ ลายกาเวียงกาหลงโบราณ (ขวา) ลายกาเวียงกาหลงที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วม สมัย	๙๑
๔.๑๔ ลายปลาและเถาว์ลย์โบราณ (ขวา) ลายปลาและเถาว์ลย์ที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะ ร่วมสมัย	๙๑
๔.๑๕ (ซ้าย) ลายดอกบัวโบราณ (ขวา) ลายดอกบัวที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย	๙๒
๔.๑๖ (ซ้าย) ลายสัตว์วัว โบราณ (ขวา) ลายสัตว์วัว ที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย	๙๒
๔.๑๗ ออกแบบลายเส้นคู่กันจีน ใช้อัตลักษณ์เวียงกาหลงมาผสมผสานกันให้เป็นศิลปะ ร่วมสมัย	๙๓
๔.๑๘ นักวิจัย (พระอธิการสมชาติ เครือน้อย) จำลองแบบเครื่องปั้นโบราณเวียงกาหลง	๙๔
๔.๑๙ ศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยบนเครื่องเคลือบปั้นดินเผาวัดแม่हां ต.เวียงกาหลง	๙๔

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
๔.๒๐ ผลงานผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัย ออกแบบศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย	๙๕
๔.๒๑ ผลงานผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัย ออกแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์	๙๕
๔.๒๒ นำแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์ ลงบนวัสดุที่หลากหลาย (ร่ม-เสื้อ)	๙๖
๔.๒๓ นำแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์ ลงบนวัสดุที่หลากหลาย (ย่าม – ตาลปัตร) ..	๙๖
๔.๒๔ แผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถาน ศิลปะและอารยธรรมเวียงกาหลงโดยสังเขป	๑๑๒
๔.๒๕ แผนที่แสดงที่ตั้งโดยสังเขปแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง	๑๑๔
๔.๒๖ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์ส่วทำน ถักทอ	๑๒๑
๔.๒๗ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์เตาเผาเครื่องปั้นดินเผา	๑๒๓
๔.๒๘ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงของร้านวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเซรามิค	๑๒๔
๔.๒๙ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม	๑๒๕
๔.๓๐ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มส่งเสริมหัตถกรรมเวียงกาหลง	๑๒๖
๔.๓๑ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัดแม่हां (บ้านแม่हांใต้)	๑๒๖
๔.๓๒ ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา	๑๒๗
๔.๓๓ ผังพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง	๑๒๘
๔.๓๔ ผังการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมของหน่วยงาน องค์กร	๑๓๐

สารตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ระดับการมีส่วนร่วม	๕๒
๔.๑ ตารางแสดงแหล่งโบราณสถานในพื้นที่เวียงกาหลงในอดีต	๙๗
๔.๒ สถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ	๑๐๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ศิลปะ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นให้มีความสวยงาม เป็นการสร้างสรรค์โดยมนุษย์เพื่อความงามหรือสุนทรีภาพ ศิลปะสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทกว้างๆ คือ (๑) ศิลปกรรมประเภทจิตรศิลป์ (fine arts) และ (๒) ศิลปกรรมประเภทประโยชน์ศิลป์ (useful art หรือ applied art) ศิลปกรรมประเภทจิตรศิลป์ (fine arts) โดยทั่วไปมี ๓ ประเภท ได้แก่ จิตรกรรมประติมากรรม และ กวีนิพนธ์ ฉะนั้น จิตรศิลป์ คือ ศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงความชื่นชมยินดี ความปิติในชิ้นงานที่ทำ เช่น งานศิลปะที่แสดงออกด้วยการวาด ระบายสี และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น เพื่อให้เกิดภาพ ๒ มิติ ไม่มีความลึกหรือนูนหนา เรียกว่า งานจิตรกรรม จิตรกรรมเป็นแขนงหนึ่งของทัศนศิลป์ผู้ทำงานด้านจิตรกรรม มักเรียกว่า “จิตรกร”^๑

ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยโดยกระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายที่จะสร้างเชิงรายได้เป็นเมืองแห่งศิลปะ ซึ่งมีศิลปะทุกแขนงอยู่แล้ว โดยเฉพาะพุทธศิลปกรรม หรือ พุทธศิลป์ อันเป็นศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบและรับใช้งานทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม โดยไม่เลือกที่จะเป็นลัทธิมหายาน หรือเถรวาท สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ คือ ความงดงามทางด้านศิลปะ ในพระพุทธศาสนายังมีความชื่นชม ยินดีกับความงามของธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร แม่น้ำลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเล หาดทราย หน้าผา เหว เสียงเพลง เสียงดนตรี เสียงขับกล่อม เสียงเสียดสีของต้นไม้ ใบไม้ แม้กระทั่งเสียงลม และเสียงคลื่น ถือว่าเป็นเครื่องมือ ที่สำคัญในการสื่อถึงปรัชญา ของพระพุทธเจ้า เพราะเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกรักความนึกคิด ความเข้าใจ และรู้จักการปล่อยวาง สามารถเป็นสื่อในการเข้าใจ เข้าถึงธรรมะที่ลึกซึ้งได้เหนือคำบรรยายใดๆ^๒

ปัจจุบันเชียงรายมีการรวบรวมศิลปินทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นประเภทจิตรศิลป์ หรือ ประโยชน์ศิลป์ โดยรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมศิลปินเชียงราย พร้อมกันนั้นก็ได้จัดตั้งขั้วศิลปะขึ้น (พ.ศ. ๒๕๔๗) เพื่อนำผลงานของแต่ละคนมาแสดงร่วมกันให้เป็นสถานที่เผยแพร่ผลงานศิลปะของศิลปินแต่ละคน เป็นสถานที่จำหน่ายผลงาน ผลิตภัณฑ์ของศิลปิน ให้สาธารณชนได้ชม ได้ศึกษา ได้ร่วมแสดงออกในทัศนะของผู้ชมและผลผลิตผลงานร่วมกัน ศิลปินเชียงรายที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้น ต่อมาเดือนเมษายน ปี ๒๕๕๕ อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มอบเงินทุนตั้งต้น ๕๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับก่อตั้ง

^๑ พระครูวิมลศิลปกิจ, The City of Art : ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย, (รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑ :๑)

^๒ <https://www.gotoknow.org/posts/๕๔๘๖๗๙>, (เข้าถึงเมื่อ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐)

กองทุนศิลปินเชียงราย เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการทำงานของศิลปินและการศึกษาของนักศึกษาศิลปะในเชียงราย แล้วเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารกองทุน จนปัจจุบันมีสมาชิกร่วม ๓๐๐ คน^๓

ศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นโบราณสถาน โบราณคดี และแบบประยุกต์ต่างๆ ก็เป็นศิลปกรรมหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ สืบสานไว้ เนื่องจากศิลปะที่เก่าแก่ของจังหวัดเชียงราย ในยุคต่าง ๆ ก่อนสมัยราชวงศ์มังราย เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีศิลปกรรมหลาย ๆ ประเภทที่ฝังตัวอยู่ในจิตรกรรม ปฏิมกรรม หรือประติมากรรม สถาปัตยกรรมเหล่านั้น ที่สำคัญพุทธศิลปกรรมของแต่ละวัดจะมีผลงานของศิลปิน (สล่า) เชียงราย ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การส่งเสริมอนุรักษ์ เช่น บานประตูและบานหน้าต่างพระอุโบสถวัดพระสิงห์เป็นการแกะสลักภาพโดยศิลปินแห่งชาติ ดร.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินคนเชียงราย ซึ่งได้ทำนุบำรุงค่านิยม หลักธรรม ไว้ในภาพเหล่านั้นสำหรับไว้ให้พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ส่วนวัดพระแก้ว วัดเจ็ดยอดก็มีลวดลายศิลปะทั้งพุทธศิลปะ สถาปัตยกรรม ก็ควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ และถอดออกมาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

ศิลปะลวดลายเวียงกาหลงก็เป็นอีกหนึ่งศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปก็เป็งานวิจิตรศิลป์ที่มนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น แสดงออกด้วยการวาดระบายสีไว้บนเครื่องปั้นดินเผา เช่น ถ้วย ชาม เป็นต้น เป็นศิลปะที่สวยงาม โดดเด่น จากตำนานแม่กาขาวซึ่งเป็นเรื่องเล่าขานสืบต่อมาเป็นเวลาช้านานเกี่ยวกับพุทธประวัติพระเจ้า ๕ พระองค์ของชุมชนเวียงกาหลงและการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่มีลวดลายสวยงาม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่นมีความหมายเป็นมงคลตามวิถีชีวิตของชุมชนเวียงกาหลง ซึ่งนับวันก็จะสูญหายไปและขาดการสืบทอด^๔ อาจจะด้วยสาเหตุหลาย ๆ ประการ เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจในศิลปะ ขาดความตระหนักในคุณค่าของศิลปะ ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่จะสืบสาน ไม่มีการส่งเสริมการนำศิลปะออกมาเผยแพร่ เป็นต้น ประกอบกับการที่จะนำเครื่องปั้นดินเผาเหล่านั้นออกมาสู่การสืบสานต้องใช้ทุนสูง เพราะว่ามีปัญหาดังเดิมเหล่านั้นมันปรากฏอยู่บนเครื่องปั้นดินเผา ประชาชนในท้องถิ่นเมื่อไม่มีทุน มองไม่เห็นคุณค่า มองไม่เห็นแนวทางที่จะนำศิลปะเหล่านั้นมาใช้ประกอบอาชีพได้อย่างไร ก็เดินทางไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น ทั้งของดีเวียงกาหลงไว้ข้างหลังอย่างน่าเสียดาย

แต่เมื่อนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ มาสู่การปฏิบัติทำให้เห็นว่า ศิลปะลายเวียงกาหลงเป็นศิลปะที่สามารถฝึกฝนประชาชนเยาวชนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ที่มีความสนใจในการที่จะทำเป็นอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง และเพียงพอ สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนด ชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการ ต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่ เดิม ต้องถูกระบบกระเทือน

^๓ ทรงเดช ทิพย์ทอง, **หอศิลป์ทรงเดช**, สัมภาษณ์, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๔ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา, รายงานการดำเนินงานโครงการข้างสิบหมื่นปีการศึกษา ๒๕๕๙, (เชียงราย: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย, ๒๕๕๙), หน้า ๑.

ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือ ผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไป ก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และ ลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียง มิใช่หมายความว่า การกระเปียดกระเสียนจนเกินสมควร หากแต่อาจฟุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตาม อัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศ มักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่ เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจใน ระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ได้ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นต้อง จำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตร หรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และ การค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่าง พอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

เมื่อนำหลักการและแนวทางสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปสู่ภาคสังคม ประชาชนแล้ว ศิลปะเวียงกาหลงก็เป็นอีกหนึ่งอาชีพที่สามารถนำหลักการและแนวทางสำคัญของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการพัฒนาประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องแนวพระราชดำริ ในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือย ในการใช้ชีวิต ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต ละเลิกการแก่งแย่ง ผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุด พ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็น เป้าหมายสำคัญและปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา ศิลปะเวียง กาหลงเป็นศิลปะที่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา เมื่อนำศิลปะเวียงกาหลงไปฝึกฝนให้ประชาชน และเยาวชน ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะทำให้ประชาชนและเยาวชนเหล่านั้นมีจิตใจที่อ่อนโยน อ่อนน้อม และ มีเมตตาตามหลักพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมศิลปะเวียงกาหลงเป็นอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของศิลปะเวียง กาหลง

เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของชุมชนเวียงกาหลง โบราณเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้เพราะเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นบนเงื่อนไข ความต้องการทางสังคม และเป็นผลงานจากมันสมองและฝีมือของผู้สร้าง ซึ่งมีได้มีความหมายแต่ เพียงคุณค่าทางสุนทรียะเท่านั้น หากแต่ยังเป็นช่างฝีมือที่แสดงถึงภูมิปัญญาและพัฒนาการทางด้าน เทคโนโลยีของชุมชนที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผาเวียง กาหลง จึงเป็นสิ่งสะท้อนถึงเทคโนโลยี รูปแบบและวิถีชีวิตของสังคมที่ผลิตและใช้เครื่องปั้นดินเผา เหล่านั้น และเพื่อให้ลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงได้เป็นสื่อผ่านผลิตภัณฑ์ต่างๆอย่าง หลากหลาย อันเป็นสิ่งที่จะแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเวียงกาหลงให้เป็นที่แพร่หลาย มีชื่อเสียงเป็นที่

รู้จักแก่คนทั่วไปจนถึงระดับสากล

ในขณะเดียวกัน สํารวจเบื้องต้นของทีมวิจัยยังพบว่า แหล่งโบราณคดี แหล่งศิลปกรรม และแหล่งศิลปวัฒนธรรมในเขตวัฒนธรรมเวียงกาหลง ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นการสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงความรํารวยทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดี จากการเข้าไปศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ พบว่า ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้าไปศึกษาเชิงวิชาการด้านการจัดแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) และการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) อย่างเป็นระบบ โดยยึดชุมชนเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม ถ้าหากสถานการณ์ในพื้นที่ยังเป็นเช่นนี้ต่อไป อาจก่อให้เกิดความสูญหายของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดถึงการทำลายโบราณสถานและโบราณคดีทั้งโดยตั้งใจ และโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้

ดังนั้น การเข้าไปศึกษาสำรวจแหล่งโบราณคดี แหล่งศิลปกรรม แหล่งศิลปวัฒนธรรม และแหล่งศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น ตลอดถึงกลุ่มหรือองค์กรที่ดำเนินงานหรือสนับสนุนงานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สํารวจเป็นฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) และการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) เป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลป องค์กรความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อให้เห็นภาพรวมและพัฒนาการของชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้แนวทางการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นแกนในการร้อยเรียงและเชื่อมโยงพื้นที่แต่ละพื้นที่เข้าด้วยกัน เมื่อได้ข้อมูลโดยภาพรวมแล้ว สามารถที่จะนำมาถอดบทเรียน (AAR: After Action Review) เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีสถาบันการศึกษาหลัก คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น คือ สถานศึกษาชุมชน ส่วนราชการในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และเครือข่ายที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมในชุมชน อันจะก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนในมิติความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชน (Cooperation Plan) อันจะสามารถทำให้สถาบันการศึกษา หน่วยงานและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องรวมทั้งภาคีชุมชนในพื้นที่ เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และร่วมพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ และเป็นวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวให้เหมาะสมกับสภาพบริบทสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน อันจะนำไปสู่แนวทางแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneur) โดยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภาคธุรกิจในพื้นที่ บนพื้นฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพื่อความมั่นคงและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในพื้นที่ต่อไปในอนาคต

ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ทีมงานวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยงานช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย โดยเข้าไปศึกษากระบวนการและส่งเสริมการฝึกอาชีพช่างสิบหมู่แก่ผู้เรียน แล้วนำผลงานนั้นเข้าประกวดแข่งขันในงาน “วันสามเณรเชียงรายสัมพันธ์” ประจำปี ๒๕๖๑ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า ได้นำผลงานช่างสิบหมู่ศิลปะลายเวียงกาหลงเข้าร่วมประกวด ทำให้โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการจัดกิจกรรมประกวดผลงานช่างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย

ซึ่งทางโรงเรียนได้อาศัยหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ หมวดที่ ๑ มาตราที่ ๖,๗ และ ๘ บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความรู้คุณธรรมจริยธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักพึ่งตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นๆ ได้อย่างมีความสุข จากหมวดที่ ๔ มาตราที่ ๒๒, ๒๓, ๒๔ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ เน้นความสำคัญทางด้านความรู้คุณธรรม มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ไปกับความเป็นสากล โดยสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค เท่าเทียมและมีความเหมาะสมกับยุคสมัย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อันเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการสร้างสรรค์ผลงานสู่ชุมชนและสังคม

จากการที่โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ได้จัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นศึกษาภูมิปัญญาเวียงกาหลง พบว่า นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้าถึงวิธีการ กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ตามแบบโบราณ ตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน การขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ การตกแต่ง การเผาดิบ การเขียน ลวดลาย ตลอดจนถึงส่วนผสมของสีที่ใช้เขียนลวดลาย วัสดุที่นำมาทำน้ำเคลือบ การเผาเคลือบ จนเกิดองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าว โดยผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ เป็นเครื่องปั้นตามแบบโบราณ ปลอดภัยเคมีในกระบวนการผลิต วัตถุดิบดินที่ใช้ในการผลิตมาจากธรรมชาติ สีที่ใช้เขียนลวดลายมาจากน้ำดินแดงเวียงกาหลง ส่วนผสมของน้ำเคลือบมาจากขี้เถ้าไม้ ผลิตภัณฑ์ที่จัดทำขึ้นมีลักษณะบาง เบา มีลวดลายเวียงกาหลงอันเป็นเอกลักษณ์อยู่ภายใต้เคลือบแก้วที่สวยงาม ส่งผลให้โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ได้มีการพัฒนาผลงานจากการเรียนการสอนนำความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงได้อย่างสวยงาม สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย เช่น ของใช้เกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนา บาตรครอบ น้ำมนต์ ที่กรวดน้ำ กระถางรูป เชิงเทียน ของที่ระลึกในโอกาสต่างๆ ประดับตกแต่งภายในบ้าน ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันของบนโต๊ะอาหาร และสามารถนำมาเป็นการหารายได้ สร้างอาชีพให้กับสามเณรนักเรียนและชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์

ทีมวิจัยจึงได้เสนอแนวคิดต่อยอดงานวิจัยของปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ให้โรงเรียนนำเสนอผลผลิตชิ้นงานลวดลายเวียงกาหลงร่วมสมัยทั้งงดงามโดดเด่น และมีผลต่อการสืบทอด สืบสาน ศิลปวัฒนธรรม และมีตำนานความเป็นมาทางพุทธศาสนาของท้องถิ่นแล้ว ยังนำมาประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เผยแพร่องค์ความรู้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาตามแบบโบราณเวียงกาหลง ให้กับชุมชนที่มีความสนใจในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน เป็นการสร้างเครือข่ายในการผลิตสินค้า ที่สามารถจำหน่ายและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และเป็นการส่งเสริมการหารายได้ให้แก่ นักเรียนและชุมชนได้อีกทางหนึ่ง และยังเป็น การอนุรักษ์เผยแพรภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงให้ยั่งยืนสืบไป ประกอบกับเมื่อประมาณเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศให้เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะแห่งแรกของประเทศไทย ประกอบกับคณะรัฐบาลได้จัดทำ แผนพัฒนาประเทศชาติ ในระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) โดยนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมา ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ในชื่อว่ายุคไทยแลนด์ ๔.๐

ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้ทำแผนงานชุดโครงการวิจัยชุดนี้ขึ้น อัจฉก้นำไปสู่การส่งเสริมพัฒนา ศิลปะดั้งเดิมเวียงกาหลงไปสู่ศิลปะเวียงการร่วมสมัยให้ชุมชนต่าง ๆ ได้นำไปเป็นอาชีพเสริมรายได้ อย่างยั่งยืน และจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมเวียงกาหลง ตลอดถึงเส้นทางส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง อย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์หลักของชุดโครงการวิจัย

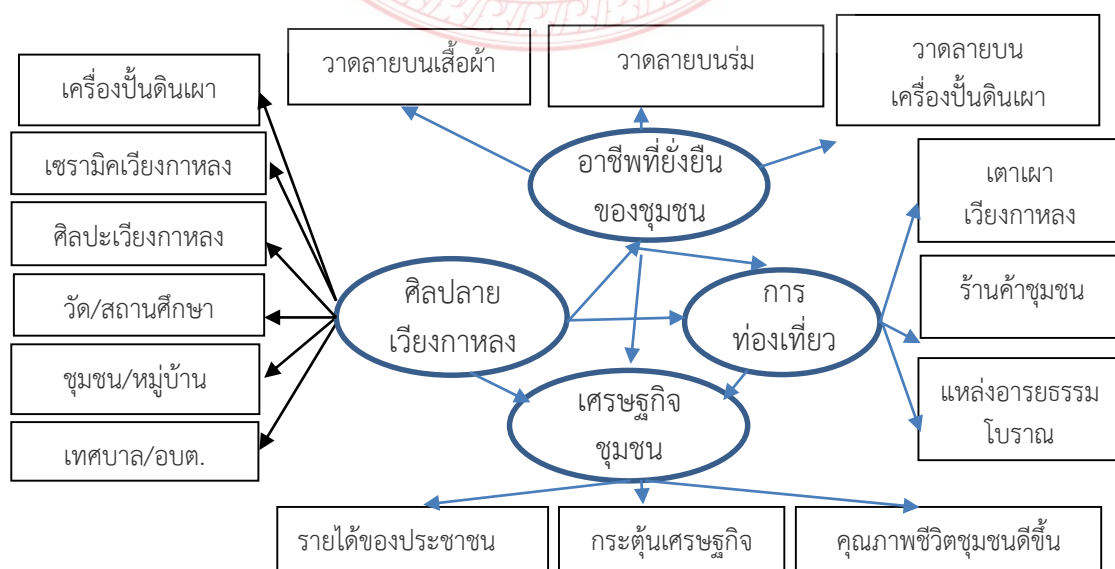
๑. เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถกรรมเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย
๒. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน
๓. เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ ยั่งยืน

๑.๓ ปัญหา

พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลงเป็นอย่างไร หากจะพัฒนาศิลปะ ลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปบนวัสดุอื่น ๆ ที่นอกจากเครื่องปั้นดินเผาได้อย่างไร และ สามารถส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพหลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชนได้อย่างไร ตลอดถึงการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงให้ยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๔ ทฤษฎี สมมุติฐาน และกรอบแนวคิดของชุดโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณ เวียงกาหลงไปใช้เป็นนวัตกรรมอาชีพที่ยั่งยืนแก่ประชาชน และฝึกฝนเยาวชนนักเรียนให้มีทักษะการ ลงลายเวียงกาหลงลงบนวัสดุอื่นๆ ได้อย่างมีคุณภาพ จึงได้วางกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่แสดงอิทธิพลของกระบวนการย่อดคิด

๑. ได้สร้างเสริมอาชีพที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ท้องถิ่น
๒. ได้อนุรักษ์ศิลปะโบราณเวียงกาหลงเป็นส่วนหนึ่งของเขียงรายเมืองแห่งศิลปะ
๓. ได้พัฒนานวนวัฒนกรรมโบราณสู่วัฒนกรรมร่วมสมัย
๔. ได้นำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

๖. ได้แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๘. ได้เครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษากับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน

หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้ใช้	การใช้ประโยชน์
โรงเรียนวัดหนองบัว พิทยาสรรค์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	๑. เป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาเรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๒. เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและเยาวชน ๓. เป็นศูนย์พัฒนาอาชีพแก่ประชาชนและเยาวชนที่ยั่งยืน
องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ตำบลเวียง กาหลง อำเภอเวียงป่า เป้า จังหวัดเชียงราย	๑. ส่งเสริมอาชีพที่ยั่งยืนแก่ชุมชนด้วยทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงผ่าน งานศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง ๒. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่งโบราณสถาน เวียง กาหลง
ผู้ประกอบการและผู้ ริเริ่มประกอบการ	๑. ได้ต้นแบบแนวทางการจัดการสินค้าทางวัฒนธรรม ๒. ได้รูปแบบแนวทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมในชุมชน
ส ต ห น และ หน่วยงานอื่นๆ	๑. ได้แผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง ๒. สามารถนำไปส่งการท่องเที่ยวหรือการศึกษาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๖ แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดแผนงานวิจัย

แผนการบริหารงานวิจัยประกอบด้วยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งสิ้น ๓ ท่าน แต่ละท่านจะรับผิดชอบในแต่ละโครงการวิจัยย่อย โดยจะมีผู้ประสานงาน ผู้วางแผนงาน และ เลขานุการ เป็นนักวิจัยระดับ Postgraduate นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเขียนลายเวียงกาหลงและการเผาเครื่องปั้นดินเผา ในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยของแต่ละโครงการได้รวบรวมไว้ในที่นี้ด้วย

๑.๗ แผนการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่จากการทำการวิจัยตามชุดโครงการวิจัย

ภายใต้แผนงาน/โครงการวิจัยดังกล่าว เป็นการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและส่วนงานต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ ชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบลพื้นที่เป้าหมาย การร่วมมือในการศึกษาวิจัยหรือการดำเนินการกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย และชุมชนในสังคม มีแผนการสร้างนักวิจัย ดังนี้

๑. แผนงานวิจัย สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ในพื้นที่จำนวนอย่างน้อย ๕ รูป/คน
๒. ส่งเสริมคณาจารย์วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย คือ นายศุภกร ณ พิกุล เข้าร่วมในการพัฒนาเป็นนักวิจัย
๓. ส่งเสริมให้ผู้บริหาร กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม ๑ รูป คือ พระอธิการสมชาติ จิตติปัญโญ (สมชาติ เครือน้อย) ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ในการรับผิดชอบพื้นที่การวิจัย
๔. มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานเทศบาลตำบลเวียงกาหลงและกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๕. ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยการสืบสานงานศิลป์เวียงกาหลง โดยตั้งเป็นคณะกรรมการดูแลโครงการวิจัย พระจำนวน ๕ รูป คฤหัสถ์ จำนวน ๒๐ คน
๖. ส่งเสริมการพัฒนานิสิตระดับปริญญาตรี ของวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑๐ รูป/คน
๗. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง คณะสงฆ์อำเภอเวียงป่าเป้า สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า โดยการจัดประชุมสัมมนาคืนข้อมูลสู่ชุมชน ไม่น้อยกว่า ๓๐ รูป/คน

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยชุดแผนงานโครงการวิจัยเรื่อง “ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน และ (๓) เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน ซึ่งมีโครงการย่อยของชุดแผนงานโครงการวิจัย จำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ (๑) เรื่องงานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง พัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปบนวัสดุที่หลากหลาย และเพื่อส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชน (๒) เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นคุณภาพ ทีมงานผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องศึกษาองค์ความรู้ ดังนี้

๑. แนวคิดทฤษฎีด้านศิลปะ
๒. การบูรณาการภูมิปัญญาเวียงกาหลงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๓. จินตนาการกับการสร้างสรรค์ศิลปะ
๔. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
๕. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของวัฒนธรรม
๖. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
๗. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
๘. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว
๙. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม
๑๐. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
๑๑. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบ
๑๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีด้านศิลปะ

แนวคิดทฤษฎีด้านศิลปะ ที่งานวิจัยได้กำหนดหัวข้อในการศึกษา ดังนี้
จากการลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง
ของทีมงานวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลงดังนี้

๑. ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง
๒. ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง
๓. ประเภทของศิลปะลวดลายเวียงกาหลง
๔. จุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูศิลปะลวดลายเวียงกาหลง

๒.๑.๑ ตำนานเมืองโบราณเวียงกาหลง

ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยานครพระราม (สวัสดิ์ มหาเกย) ได้ขุนคั้น และสำรวจศึกษาด้าน
เตาเผาเครื่องถ้วยไทย เพื่อใช้เป็นผลงานทางวิชาการ ซึ่งท่านได้ศึกษาเตาเผาในพื้นที่ใกล้เคียงกับเมือง
โบราณเวียงกาหลง ที่บ้านข้าวหวาย บ้านทุ่งม่าน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับ
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง^๑ แต่ถ้านับย้อนไปในอดีตนับพันปี จะพบว่าเวียงกาหลง เป็นเมือง
โบราณที่เป็นต้นตำรับอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงมาก และถือว่าเตาเวียงกาหลงเป็น
จุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาด้านการผลิตเครื่องถ้วยชามของสยามตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ หรือตั้งแต่
สมัยโยนก เชียงแสน จากนั้นจึงแพร่หลายไปยังสุโขทัย “เวียงกาหลง” นครโบราณ มีการทำเป็นล่ำ
เป็นสันกันมากมายมีนับเป็นพันเตากระจายอยู่ทั่วไป ในตำบลเวียงกาหลงจนถึงอำเภอวังเหนือ
ด้วยวัตถุดิบที่มีคุณภาพของท้องถิ่น คือดินดีมีคุณภาพที่ทำให้การเผาด้วยอุณหภูมิสูง(เซรามิค) ได้
อย่างเหมาะสมไม่เสียรูปทรง รูปทรงการออกแบบที่ลงตัวแล้วใส่ความงามจากการเขียนลวดลาย
เลียนแบบธรรมชาติ และลายธรรมชาติ นั้น คือ แม่กาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผลิตทำเป็นสินค้าสำคัญ
ส่งขายทั้งทางบกทางน้ำกระจายไปทั่วเอเชียและบางส่วนของยุโรป

ปัจจุบันมีจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงทั่วโลก ที่สำคัญยิ่งเวียงกาหลงเป็นสถานที่
ตำนานแห่งต้นธาตุต้นธรรมต้นพุทธศาสนาในภทรกัปป์ มีในธรรมเทศนาโบราณ ชื่อ ธรรมพญากาเผือก
(ท้าวขัติยามหาพรหม) การเกิดพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ หรือธรรมผางประติ๊ด บางส่วนมีในพระ
ไตรปิฎก เกี่ยวโยงกับหลายตำนานหลายสถานที่ เริ่มต้นด้วยตำนานวัดพระเกิด ว่าเป็นสถานที่แม่กา
ขาว ออกไข่ ๕ ฟองในรังที่ต้นมะเดื่อ (ต้นเลียบ) ริมฝั่งแม่น้ำคงคา(แม่น้ำวัง) วันหนึ่งได้บินข้ามภูเขา
ออกมาหากินในป่าอันอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งจนหลงดินแดนป่าแห่งนี้ (ปัจจุบันก็คือ “เวียงกาหลง”)
เชื่อมโยงเป็นต้นตำนานการสักการบูชาด้วยตุ๊กตัสย กล่าว่าว่าฤาษีพระโพธิสัตว์พี่น้องทั้ง ๕ คนที่เกิด
ออกจากไข่แล้วลาแม่เลี้ยงออกบวชได้พบกันที่ดอยสิงคุตตระะ จึงร่วมนำเอาผ้ามัดทำตุ๊กปักไว้แล้วตั้ง
สัจจะอธิษฐานจนได้พบพระมารดาแท้คือพญากาเผือก(ท้าวขัติยามหาพรหม) ได้ขอของที่ระลึก พระ
มารดาให้เอาฝ้ายปั่นทำประทีปดินกาเอาไว้จุดบูชาพระคุณแม่และได้เป็นต้นตำนานแห่งความกตัญญู
ตำนานจุดผางประทีป (ประทีปดินกา) บูชาท้าวขัติยามหาพรหม (พระแม่กาเผือก) หรือ ประเพณียี่
เป็งของล้านนา หรือ ประเพณีลอยกระทงของชนชาวไทย ซึ่งมีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย หรือก่อนหน้านั้น

^๑ สายันต์ ไพรชาญจิตต์, โบราณคดีของเครื่องถ้วยเวียงกาหลง, (กรุงเทพฯ : วารสารมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖.

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เล่าสืบกันมาว่าเกิดมีคำพยากรณ์เก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาหรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้พยากรณ์อนาคตเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในแผ่นดินทั้ง ๙ รัชกาล เฉพาะในรัชสมัยปัจจุบัน ยุคกึ่งพุทธกาลว่าจะเป็นยุคแห่งแผ่นดิน “ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล” ผู้คนส่วนใหญ่จิตใจตั้งงาม บริสุทธิ์สะอาด ตั้งอยู่ในศีลธรรม จะสักการะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เทอดทูนบูชาพระมหากษัตริย์ อาณาประชาราษฎร์เชื้อฟุ้ง ปฏิบัติตามพระธรรมราชา พอเพียง พัฒนา พึ่งพาตนเอง บ้านเมืองสงบร่มเย็นเป็นบวรณะกะตะ มีชีวิตอุดมสุข อุดมธรรม ยิ่งกว่ายุคใด

“เวียงกาหลง” จึงเหมือนเป็นมนต์ขลัง ประดุจว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนเมื่อได้ยินจะมีความรู้สึกอบอุ่นเหมือนว่าเคยได้มาอยู่อาศัย เป็นคำที่คุ้นหูดังว่าเคยได้ยินอยู่เป็นประจำ ที่รู้สึกดังนี้ อาจจะเป็นเพราะเคยได้อิทธิฐานร่วมกันสร้างบุญบารมีตั้งแต่ต้นภัทรกัปป์ กับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ลูกพระแม่กาเผือก(ท้าวขตคามหาพรหม) หรือเคยร่วมแผ่นดินได้อยู่อาศัยภายใต้ร่มพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙

เรื่องราว “เวียงกาหลง” ส่วนหนึ่งที่สืบตำนานมาได้เพราะด้วยพระบุญญาบารมีคุณแห่งพระครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้ได้สืบต่อและบูรณะก่อสร้างพุทธสถานอันเกี่ยวกับตำนานเหล่านี้ไว้ เช่น วัดพระเกิด หรือวัดแม่กาเกิด ตั้งอยู่ที่บ้านแม่เลียบ ต.ทุ่งฮั่ว อ.วังเหนือ จ.ลำปาง อยู่ห่างจากเวียงกาหลงประมาณ ๙ กม. พระครูเจ้าบาศรีวิชัย ได้บูรณะพระมหาเจดีย์วัดพระเกิด สร้างพระเจดีย์องค์เล็กรายรอบอีก ๔ องค์ หล่อรูปแม่กาไว้บนยอดฉัตร พระธาตุทั้ง ๕ ยอด เป็นการยืนยันตำนานแห่งต้นพระพุทธศาสนา และได้ไปบูรณะพระธาตุอีกโขชัยคีรี อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง อยู่ห่างจากวัดพระเกิดประมาณ ๕๐ กม. ได้สร้างพระเจ้าตนหลวง (พระพุทธรูปกุกสันโธ) พุทธรูปยืนองค์ใหญ่และวิหารหลวง (ในตำนานว่าเป็นสถานที่แม่พญากาเผือกสิ้นใจตายเพราะตามหาลูกไปตามแม่น้ำคงคา หรือแม่น้ำวังแล้วไม่พบจนหมดกำลัง) บูรณะพระเจ้าตนหลวง และสร้างวิหารหลวง วัดศรีโคมคำ อ.เมือง จ.พะเยา (มีตำนานเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้าโคตมบรมศาสดาของเรา สั่งให้พญานาคผู้รักษากวีนพะเยา สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่คือ พระเจ้าตนหลวง เป็นองค์แทนของพระพุทธรูปเจ้ากุกสันโธ (ลูกแม่กาเผือกองค์ปฐม สูง ๔๐ ศอก) และไปบูรณะ พระพุทธรูปหล่อ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ แล้วสร้างพระวิหารครอบพระพุทธรูปอันเป็นรอยพุทธบาทของ พระพุทธรูปเจ้ากุกสันโธ พระพุทธรูปโกนาคมพระพุทธรูปเจ้ากัสสป พระพุทธรูปเจ้าโคตม (พระบรมศาสดาของพวกเราองค์ปัจจุบัน) ในอนาคตพระศรีอารีย์ จะเสด็จมาประทับรอยเป็นองค์สุดท้าย^๒

๒.๑.๒ ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง

ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง เกิดจากการขุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือ แม่กา ดังนั้นแหล่งที่ทำให้ศิลปะลวดลายเวียงกาหลงได้มีให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ ได้เห็น ก็คือ เตาเผา ซึ่งนักวิชาการเรียกว่า “แหล่งเตาเผาเวียงกาหลง” หรือ “เตาเวียงกาหลง” ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยสมัยโบราณแห่งแรกในล้านนา ที่ได้รับการสำรวจและขุดค้นเพื่อผลทางวิชาการ ประวัติศาสตร์เครื่องถ้วยไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ สายันต์ ไพรชาญจิตร์^๓ ได้กล่าวว่า การศึกษาทางโบราณคดีโดยการสำรวจและขุดค้นศึกษาหลายครั้งระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๕๑ พบว่า นอกจาก

^๒ ตำนานพระพุทธรูปหล่อ, (๒๕๖๐), แผ่นพับ.

^๓ อ้างแล้ว, สายันต์ ไพรชาญจิตร์, โบราณคดีของเครื่องถ้วยเวียงกาหลง, หน้า ๑๖.

ตามริมฝั่งแม่น้ำลาวในเขตบ้านทุ่งม่าน บ้านดงป่าसान ในท้องที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงรายแล้ว ยังมีหลักฐานแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามจำนวนมากกระจายอยู่ตามริมลำห้วย ลำธาร ร่องน้ำขนาดเล็ก และลำน้ำสาขาของแม่น้ำวังในหุบเขาทางตะวันออกของเมืองโบราณเวียงกาหลงในเขต ตำบลวังเหนือ อำเภอดำรงเหนือ จังหวัดลำปาง ที่สำคัญได้แก่ บริเวณห้วยป่าหุยม บ้านโป่งอ้อ น้ำแม่เสียว ห้วยลึก ห้วยทราย น้ำแม่แจ้ว สบแจ้ว เรื่อยไปจนถึงบริเวณทุ่งหิด ทุ่งพร้าว ริมน้ำเหล่ายาว ห้วยหินฝน ใกล้บ้านทุ่งฮั่ว และที่บ้านไผ่เหนือ ตำบลแม่พริก อำเภอดำรงเหนือ จังหวัดลำปาง แหล่งเตาทางด้านตะวันออกของเวียงกาหลงเกือบทั้งหมดอยู่ในเขตอำเภอดำรงเหนือ จังหวัดลำปาง บางท่านจึงเรียกชื่อกลุ่มเตาในเขตบ้านไผ่เหนือ ตำบลแม่พริก ว่าแหล่งเตาวังเหนือ หรือ เตาวังเหนือ แยกออกไปเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง^๔

นอกจากนี้ทางตะวันตกของเวียงกาหลงก็พบซากเตาเผาและร่องรอยกิจกรรมการผลิตเครื่องถ้วย จำนวนมากด้วย แต่ในปัจจุบันแหล่งเตาในบริเวณนี้ถูกทำลายไปมากแล้ว คือ ในเขตชุมชนบ้านทุ่งม่าน ตามริมฝั่งแม่น้ำลาวขึ้นไปทางเหนือจนถึงบ้านสันมะเค็ด เป็นระยะทางประมาณ ๖ กิโลเมตร

เครื่องเคลือบเวียงกาหลง เป็นเครื่องเคลือบดินเผาที่มีสารเคลือบและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร ลวดลายหลายอย่างบ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หลายอย่างกล่าวถึงเรื่องราวในพระพุทธศาสนา แฝงด้วยคติธรรม ความสวยงามของลวดลายเหล่านี้ได้สูญหายไปเมื่อหลายร้อยปีก่อน จนมีคุณทัน ธิจิตต์งศ์ ศิลปินหรือสล่าเมืองเชียงรายคนท้องถิ่นได้เข้ามาทำการศึกษาฟื้นฟู จนกลับมีชีวิตขึ้นมา และยังสามารถสอนลูกศิษย์ต่อๆ มาอีกหลายรุ่น เชื่อกันว่าตำแหน่งที่ตั้งเวียงกาหลง ห่างจากเส้นทางการทำศึกสงคราม ทำให้เวียงกาหลงเป็นเมืองที่สงบจนชาวบ้านมีเวลาในการสร้างสรรค์งานศิลปะเหล่านี้ออกมา

ภาพที่ ๒.๑

ลวดลายศิลปะเวียงกาหลง

ที่มา: โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

^๔ กรมศิลปากร, เครื่องถ้วยในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๓)

๒.๑.๓ จุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูลายเวียงกาหลง

พ.ศ. ๒๕๒๕ ชาวบ้านในพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า ได้พากันขุดเอาเครื่องเคลือบดินเผาจำนวนมากมาขายกันให้กับกลุ่มพ่อค้าวัตถุโบราณทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น จึงทำให้สล่าทัน อิจิตตั้ง ซึ่งเป็นกลุ่มศิลปินเชียงราย หรือสล่าเชียงราย ได้เล็งเห็นว่า ควรจะช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู กอบกู้ เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงให้ฟื้นกลับขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อเป็นมรดกชิ้นสำคัญทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ประเทศไทยต่อไป เหมือนเช่นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ สล่าทัน อิจิตตั้ง มุ่งมั่นพากเพียรศึกษาหาความรู้เรื่องลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ถึง ๑๘ ปี ลวดลายเหล่านี้แฝงไปด้วยคติแง่คิดมากมายหลายอย่าง โดยมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้วยส่วนหนึ่ง สิ่งที่สล่าทัน อิจิตตั้งค้นพบ นอกจากจะเป็นเรื่องราวที่มาของลวดลายต่างๆ ท่านยังได้ศึกษาถึงลวดลายไปจนถึงกระบวนการเคลือบสารที่ใช้เคลือบ เนื้อดิน ว่าทำไมเครื่องเคลือบเวียงกาหลงจึงได้บางและเบาถึงขนาดนี้ จนได้รู้วาทินเหล่านี้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของลาวาภูเขาไฟมาก่อน เมื่อเกิดภูเขาไฟระเบิดแผ่นดินเกิดการยกตัวขึ้น เวียงกาหลงที่อยู่ทางใต้ของเมืองเชียงรายแต่สายน้ำกลับไหลย้อนขึ้นไป เมื่อดินเหล่านี้เคยผ่านความร้อนสูงมาก่อนจึงสามารถทำเครื่องดินเผาได้บางกว่าดินที่อื่น

เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงเพียงชิ้นเดียวสามารถประกอบด้วยลวดลายมากมายอยู่บนนั้น ไม่ว่าจะเป็นลายดาวดั่งส์ ลายภพภูมิต่างๆ สกิทาคามี อนาคตามิ เป็นต้น ลายสามก๊ว คือวิฤต และโอกาส ขึ้น-ลงสามารถจับช่วง ๑ ชีวิต และกล่าวถึงทางสายกลาง ลายสัตว์มงคล สัตว์โชคกลาง ปลาตะเพียน, มังกร สัตว์แห่งอำนาจ และ หงส์ สัตว์แห่งบารมี เป็นต้น ส่วนอีกลายก็เป็นลายกล้วย กล้วยห่มห่ม มีรูปห่มกับกล้วย ตัวหนึ่งสื่อคำว่า "กล้วยกล้วยห่มห่ม ดุติมีแต่รุ่งเรือง" อยู่ตรงขอบ แสดงให้เห็นว่าเรื่องทุกอย่างที่ง่าย ๆ เรื่องกล้วย ๆ ห่ม ๆ งานชิ้นนี้เป็นงานศิลปะร่วมสมัยที่พบในเครื่องเคลือบเวียงกาหลง^๕ ส่วนลวดลายที่เกี่ยวกับศาสนาอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ลาย ปญจมนาน พระอริยเจ้า ตรัสรู้ ด้วยฉนวนทั้งห้า คือ ศีลสมบุรณ์ สมาธิสมบุรณ์ ปัญญาสมบุรณ์ เข้าใจอย่างสมบุรณ์ ปฏิบัติเหตุสมบุรณ์

๒.๑.๔ ประเภทของเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) การผลิตด้านการอนุรักษ์ เน้นการเลียนแบบให้เหมือนศิลปะดั้งเดิม ของเวียงกาหลง โดยศึกษาจากเศษชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์ที่ขุดพบในหมู่บ้าน เช่น ไหลายต่าง ๆ

(๒) การผลิตด้านศิลปะร่วมสมัยเป็นการนำศิลปะสมัยโบราณมาผสมผสานกับศิลปะในปัจจุบัน เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นของที่ระลึกต่าง ๆ

(๓) การผลิตงานปูนปั้นและลอยตัว เป็นงานปั้นสัตว์ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น สิงห์ กิเลน ฯลฯ มีความประณีตในงานทุกชิ้นมาก ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี ใช้วัตถุดิบของพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ ดิน สี เทคนิคการเผา เคลือบแบบดั้งเดิมที่ผู้ผลิตศึกษา ค้นคว้าและดำเนินงานด้วยตนเอง

อัตลักษณ์ (เอกลักษณ์) /จุดเด่นของผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงที่สล่าทัน อิจิตตั้ง และกลุ่มอนุรักษ์บ้านทุ่งม่านคือ

(๑) ในพื้นที่มีแหล่งวัตถุดิบหลัก ราคาถูกและหาง่าย

^๕ <http://www.touronthai.com/article/๑๐๖๔>

(๒) ผู้ประกอบการมีความรู้ในเรื่องราวเครื่องเคลือบเวียงกาหลง และมีทักษะในการผลิตและลวดลายเวียงกาหลง

(๓) ผลิตภัณฑ์มีลักษณะบาง เบา เพราะปั้นขึ้นรูปด้วยลาวาภูเขาไฟ

สละตัน ธิจิตตั้ง นับได้ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้และความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาเวียงกาหลงไปในแนวทางที่เหมาะสม เนื่องด้วยพื้นที่เวียงกาหลงเป็นแหล่งเตาเผาโบราณจำนวนมาก คุณตันซึ่งเป็นคนในพื้นที่แต่กำเนิดจึงได้เริ่มศึกษาความเป็นมาของพื้นที่ต้นและได้ทดลองผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงมาเป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปี จนกระทั่งสามารถผลิตเครื่องเคลือบฯได้ใกล้เคียงกับเครื่องเคลือบเวียงกาหลงโบราณ นอกจากเทคนิคการผลิตและเทคนิคในการเลือกใช้วัตถุดิบในพื้นที่แล้ว คุณตันยังได้ศึกษาในแนวทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่เวียงกาหลง ทั้งค้นคว้า จากงานทางวิชาการและการเดินสำรวจแหล่งเตาเผาโบราณ เพื่อเป็นการอ้างอิงคุณค่าของพื้นที่และวัตถุโบราณในพื้นที่

ปัจจุบัน มีกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง เป็นกลุ่มผู้ผลิตหลักในผลิตภัณฑ์ มีการถ่ายทอดเทคนิคการผลิตและการเขียนลายให้คนรุ่นใหม่ และเริ่มมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตามยุคสมัย และได้ทำการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านในชุมชน ทำให้สมาชิกมีงานทำมีรายได้เสริม เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย ควรขยายให้กว้างออกไปให้ครอบคลุมทั้งตำบลจะทำให้เป็นอาชีพที่ยั่งยืนของประชาชนต่อไป

ภาพที่ ๒.๒

การฝึกทักษะการวาดลายเวียงกาหลงลงบนเครื่องเคลือบดินเผา

๒.๒ การบูรณาการภูมิปัญญาเวียงกาหลงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศิลปะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของทุกคนได้ตลอดเวลา เช่น ศิลปะการแต่งกาย ศิลปะการพูด ศิลปะการเขียน ศิลปะการอ่าน เป็นต้น รูปแบบการประยุกต์ใช้ที่ดีที่สุดคือการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชการที่ ๙ มาบูรณาการกับรูปแบบศิลปะการครองชีพ การดำรงชีวิตประจำวัน จะทำให้เกิดการใช้รูปแบบศิลปะที่เหมาะสมกับการตัวเอง กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ รวมถึงระดับรัฐบาลในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง คำว่า ความพอเพียง นั้นหมายถึงความพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ยังสามารถมองได้ว่าเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตให้มีความสุข ที่จำเป็นต้องใช้ทั้ง ความรู้ ความเข้าใจ ผนวกกับคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด และสามารถอยู่ได้ แม้นในสภาพที่มีการแข่งขัน และการไหลบ่าของโลกาภิวัตน์ นำสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ของ ชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๙ ที่พระราชทานมานานกว่า ๓๐ ปี ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง และความไม่ประมาทซึ่งคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนการใช้ความรู้และคุณธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องมี "สติ ปัญญา และความเพียร". เป็นที่ตั้ง ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในชีวิตที่แท้จริง ดังจักอัญเชิญตัวอย่างพระราชดำรัสมาแสดงไว้สัก ๕ ครั้ง ดังนี้

"...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับ ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐาน ความมั่นคง พร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..."

(๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

"...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชยว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะทำให้รุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยืนยาวได้..."

(๔ ธันวาคม ๒๕๑๗)

"...เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกินพอมีพอกิน นี่ ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้า ทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...."

(๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

"...โครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ ต้องมีความสอดคล้องกันดีที่ไม่ใช่ เหมือนทฤษฎีใหม่ ที่ใช้ที่ดินเพียง ๑๕ ไร่ และสามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน กิจการนี้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่า กิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียง เหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจาก เศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้ว เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน..."

(๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

"...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะ ของตัวเอง คือทำจากรายได้ ๒๐๐-๓๐๐ บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่น บาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ ความหมายไม่ใช่ แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามี ทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟังเพื่อย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสุทใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็ เกินไป..."

(๑๗ มกราคม ๒๕๔๔)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชการที่ ๙ ทั้ง ๕ พระราชดำรัสข้างต้น จะเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่ และการปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมิภูมิคุ้มกันในตัวเอง ที่มีต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและ ภายใน ซึ่งจะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันยังต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางด้านจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญา และ

ความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลย์และพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกมีความหมายกว้างขวาง ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่ไปเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับที่พอเพียง ๒ ประการดังนี้

๓.๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนเพื่อจะได้ระมัดระวังในการปฏิบัติ

๓.๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะเป็นตัวสร้างเสริม อันประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร เพื่อใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ แนวการปฏิบัติตามพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง พอสรุปได้ว่า มีแนวทางดังนี้

(๑) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต

(๒) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต

(๓) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

(๔) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

(๕) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตามหลักศาสนา

ภาพที่ ๒.๓

แผนภูมิปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : <http://www.raiporjai.com/sufficiency.php?no=๒๐>

๒.๓ จินตนาการกับการสร้างสรรค์ศิลปะ

๒.๓.๑ ความหมายของจินตนาการ

จินตนาการ มีผู้นิยามความหมายไว้มากมาย พอสรุปได้ดังนี้

จินตนาการ หมายถึง ภาพที่ถูกรูปร่างขึ้นในจิตใจ

จินตนาการ คือ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

จินตนาการ หมายถึง การสร้างภาพขึ้นในจิตใจ

จินตนาการ คือ สิ่งหล่อเลี้ยงความเป็นมนุษย์ โลกจินตนาการเป็นเรื่องธรรมดาสามัญของมนุษย์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ หรือแม้แต่ศิลปินผู้สร้างงานศิลปะ แทบทุกคนพากันกล่าวอ้างว่าผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นมาจากจินตนาการส่วนตัว

จินตนาการ (Imagination) หมายถึง กระบวนการคิดสร้างภาพในสิ่งที่ไม่เคยพบไม่เคยเห็น ไม่เคยทราบมาก่อน คล้ายกับการคาดเดา คาดหมายว่าสิ่งนั้นน่าจะเป็นอย่างไร เป็นการคิดในสิ่งที่แปลกใหม่ที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ อาจเป็นการเพ้อฝันที่เหนือจริงโดยไม่มีข้อมูลหลักฐานมาสนับสนุน หรือ คิดฝันโดยมีหลักฐาน ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเป็นฐาน แล้วอาศัยเหตุผลและผลมาประกอบ ซึ่งแม้จะยังไม่เป็นจริงในขณะนั้น แต่ก็อาจเป็นจริงได้ในอนาคต

จินตนาการสำคัญกว่าความรู้ คำกล่าวนี้นี้เป็นของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่กล่าวถึงการจินตนาการที่ไร้ขอบเขตของมนุษย์ ทำให้เกิดการคิดสร้างสรรค์หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆมากมาย ซึ่งโดยนัยยะของคำกล่าวนี้นี้ไม่ได้มุ่งเจาะจงที่เด็กเท่านั้น หากรวมถึงผู้ใหญ่หรือความเป็นมนุษย์ทุกคน

และถ้าหากชี้เฉพาะไปที่เด็กนั้นย่อมหมายความว่า หากจินตนาการของเด็กได้รับการพัฒนาและส่งเสริมเต็มตามศักยภาพแล้ว เส้นทางชีวิตที่เติบโตขึ้นก็就会有ความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ กล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม เพื่อให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ที่สมบูรณ์ การปลูกฝังให้เด็กมีทักษะการคิดและรู้สึกสามารถทำได้โดยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้และค้นหาประสบการณ์ด้วยตัวเองซึ่งจะมีผลให้เกิดการแสดงออกทางจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

๒.๓.๒ จินตนาการกับงานศิลปะ

ศิลปะเกิดจากแรงผลักดันภายในของศิลปิน สะท้อนความคิด ความรู้สึก ร้อน เย็น ทุกข์ โศก ดีใจ เสียใจ เป็นสื่อสาร และสื่อความหมาย จากความรู้สึกภายในของศิลปินแต่ละคน อีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีความแตกต่างไปจากการใช้ภาษา พูด หรือเขียน ศิลปะไม่มีขีดจำกัดในการแสดงออก ด้วยรูปแบบวิธีการเทคนิค เนื้อหา ศิลปินเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมสะท้อน ความคิด ความรู้สึก ความ เป็นไปในสังคมนั้นๆ

มนุษย์มีความแตกต่างกันด้วยสภาพทางกายภาพ สภาพแวดล้อม ครอบครัว การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความแตกต่างเหล่านี้เป็นที่มาแห่งจินตนาการและแรงบันดาลใจที่แตกต่างกันออกไป อันหลากหลายตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลจึงเป็นที่มาแห่งจินตนาการหลากหลาย

การทำงานศิลปะ ไม่มีขอบเขตและข้อจำกัดในการทำงานศิลปะ ศิลปินสามารถแสดงออกในงานศิลปะได้อย่างไม่มีข้อจำกัด ศิลปินพื้นเมืองในท้องถิ่นต่างๆ มีวิธีการสร้างงานศิลปะที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกันออกไป เช่นการใช้สีที่ทำจากดิน หิน หรือจากพืช ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ แม้แต่การใช้รูปทรงในการสื่อความหมายที่แตกต่างกัน ในท้องถิ่นหนึ่ง รูปทรงสามเหลี่ยมอาจสื่อความหมาย ถึงภูเขา แต่อีกที่หนึ่งอาจหมายถึงเมืองและปราสาท

ศิลปะเกี่ยวพันกับการศึกษาและไม่สามารถแยกจากกันได้ ศิลปะเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาค้นคว้า เมื่อเด็กเล็กๆเริ่มขีดเขียน เขาจะลากเส้นเป็นรูปร่างต่างๆ ที่ผู้ใหญ่ไม่เข้าใจ บางครั้งก็อาจดูรู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง แต่ทั้งหมดนี้เกิดจากแรงผลักดันภายในจิตใจของเด็ก ในการทดลองและค้นหา วิธีการที่จะสื่อสาร ด้วยวิธีการต่างๆ ทำให้สมองได้พัฒนา สร้างจินตนาการ และความคิดต่างๆ โดยผ่านออกมาทางศิลปะ

การพัฒนาความรู้ทางการศึกษาอาจมีข้อจำกัด เนื่องจากหลากหลายวิชาล้วนต้องการความถูกต้องทั้งวิธีคิดและรูปแบบ รวมทั้งรูปแบบการสอน แต่ศิลปะจะช่วยกระตุ้นความคิดและการทดลองค้นคว้าให้พัฒนามากขึ้น และดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ ตามลักษณะเฉพาะและความต้องการของแต่ละคน ที่มีความแตกต่างกัน ถ้าผู้สอนสามารถ มองเห็นความแตกต่าง และนำมาสู่การสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ

^๒ จระกฤตย์ โพธิ์ระหงส์, การสร้างสรรค์กับงานศิลปะ, (<https://aoao๕๕๕.wordpress.com/>) สืบค้น ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ศิลปะเป็นตัวแกนของการบูรณาการความรู้ต่างๆ^๗ การศึกษาที่ใช้ระบบความเข้าใจ การทดลองทำ ทดลองเล่น ลงมือทำเอง จะมีประสิทธิภาพมากถ้าใช้ศิลปะเป็นแกนกลางของการศึกษา วิชาการต่างๆ เนื่องจาก ศิลปะใช้จินตนาการเป็นตัวนำในการเดินทางของความคิดทั้งมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันความถนัดแตกต่างกัน เช่นถ้าจะต้องทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้อง กับประวัติศาสตร์และวรรณคดี ผู้ทำคงจะไม่สามารถทำได้หากไม่ไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวรรณคดีเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันการค้นคว้าสิ่งเหล่านั้นจะเต็มไปด้วยความสนใจอยากรู้

เนื่องจากสาระในงานศิลปะประกอบด้วย องค์ประกอบหลักคือ ความคิด รูปแบบ เทคนิค เรื่องของรูปแบบและเทคนิค จะถูกนำมาใช้กันมาก เพราะมองเห็นได้ง่าย และถูกนำไปเลียนแบบตามอย่างกันโดยหวังว่าจะมีคุณค่าเช่นเดียวกัน แต่คุณค่าสำคัญเมื่อรวมองค์ประกอบหลัก ความคิด รูปแบบ เทคนิค แล้วคือความเป็นตัวตนและลักษณะเฉพาะ ที่เกิดจากการทำงานของแต่ละคน เป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงพบปัญหาจากความหลากหลายรูปแบบและเทคนิคของศิลปะเช่นกัน

รากฐานของมนุษย์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะแต่ในอดีต ล้วนแล้วแต่รับใช้ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่างๆ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้นทั้งสิ้น เส้นทางของความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานศิลปะ จะเดินทางไปในทิศทางเดียวกับศาสนา สะท้อนความคิดความรู้สึกรักของผู้ทำงานและขัดเกลาให้มีจิตใจที่ระเี่ยดอ่อน รับและสะท้อน ความรู้สึกด้านคุณธรรม จริยธรรม แต่อาจแตกต่างกันตรงที่วิธีการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป จึงกล่าวได้ว่า ศิลปะกับคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอจึงจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปะที่ดีงาม

จึงกล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะ และจินตนาการต่างๆจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ต้องเปิดใจกว้างทั้งผู้เรียนและผู้สอน โดยเฉพาะผู้สอน ต้องเปิดใจกว้างและสามารถยอมรับความคิดและรูปแบบของงานศิลปะใหม่ๆได้ตลอดเวลา เพราะความคิดและการทำงานศิลปะไม่เคยหยุดนิ่ง ศิลปะจะเป็นปัจจุบันเสมอ

๒.๓.๓ การสร้างสรรค์กับงานศิลปะ

การสร้างสรรค์ คือ ความสามารถของมนุษย์ที่จะคิดแก้ปัญหาและพัฒนาจนสามารถประดิษฐ์ผลิตผลใหม่ๆ การคิดริเริ่มในสิ่งที่แปลกใหม่ เพื่อสนองความต้องการของตนเองและสังคม ดังนั้น การริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นการกระทำที่ก้าวหน้าแปลกจากเดิม ดีขึ้น งดงามยิ่งขึ้น หรือมีคุณค่ายิ่งขึ้น การที่มนุษย์รู้จักการสร้างสรรค์ ทำให้โลกได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ มีความเจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน และเชื่อว่าโลกจะเปลี่ยนไปสู่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไปในอนาคตอย่างไม่หยุดยั้ง トラบใดที่ยังมีการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

จุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ จึงมีการศึกษาและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของคนเราให้เจริญงอกงามเพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมือง เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์สามารถที่

^๗ ศุภชัย สุกชีโชติ, การสร้างสรรค์งานศิลปะในหลากหลายจินตนาการและบูรณาการกับคุณธรรมจริยธรรม, (<http://www.bpi.ac.th/subsite/ffa/bk/creation.html>), สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

จะฝึกฝน ทดลอง ปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์ และนำไปสู่การค้นพบแนวทางใหม่ๆ เพื่อการสร้างงานต่อไป

๒.๓.๓.๑ ประเภทความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ความคิดสร้างสรรค์ทางความคิด (Creative in thinking) คือ การคิดแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนางาน หรือการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ และเจริญก้าวหน้า รู้จักการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาเพื่อนำมาวางแผนงานต่อไป

๒. ความคิดสร้างสรรค์ทางความงาม (Creative in beauty) คือ การสร้างสรรค์ความงามที่แปลกใหม่ให้งดงามและมีคุณค่ายิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความคิดสร้างสรรค์ในทางปฏิบัติ เช่น การสร้างสรรค์งานศิลปะ การตกแต่งบ้าน ห้องเรียน สำนักงาน ให้มีความแปลกใหม่

๓. ความคิดสร้างสรรค์ทางประโยชน์ใช้สอย (Creative in function) คือ การสร้างสรรค์ดัดแปลงสิ่งต่างๆ ให้มีคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย เช่น งานสิ่งประดิษฐ์ งานศิลปะที่นำวัสดุต่างๆ ผลิตผลงานขึ้นให้เกิดประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น

๒.๓.๓.๒ คุณสมบัติของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์สามารถปลูกฝังได้ หากเราสามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑. เป็นผู้ที่มีใฝ่ศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ โดยเป็นนักอ่าน นักค้นคว้า เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมและการจัดนิทรรศการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง เพราะความรู้รอบตัวและประสบการณ์อย่างกว้างขวางจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เจริญงอกงามตลอดไป

๒. เป็นผู้ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองมากเกินไป มีความคิดในทางประนีประนอม ยืดหยุ่น และยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

๓. กล้าคิด กล้าทำอย่างมีกระบวนการ รู้จักการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ปัญหา โดยมีทางเลือกอย่างหลากหลายเพื่อนำมาวางแผน ปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้น นั่นก็คือ การพัฒนาให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติของนักสร้างสรรค์

๔. เป็นนักแก้ปัญหาโดยไม่หวั่นหรือท้อแท้ต่อปัญหา อุปสรรคใดๆ มีความยินดีและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ และคิดค้นวิธีแก้ปัญหอย่างหลากหลาย ผู้ที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหจะสามารถนำประสบการณ์มาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว

๕. ชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่แปลกแหวกแนว ไม่เหมือนผู้อื่น แต่ผลงานที่

^๑ อ้างแล้ว, ศุภชัย สุกชีโชติ, การสร้างสรรค์งานศิลปะในหลากหลายจินตนาการและบูรณาการกับคุณธรรมจริยธรรม, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒).

ปรากฏย่อมมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในเวลาต่อมา

๒.๓.๓.๓ กระบวนการสร้างสรรค์กับงานศิลปะ

การสร้างสรรค์งานศิลปะมีกระบวนการหรือขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

๑. การรับรู้ (Perception) คือ การที่มนุษย์ใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆ รับรู้และชื่นชมในธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ การสัมผัสรับรู้ด้วยประสาทตาในการมองเห็นความงามของธรรมชาติ เช่น ภาพดอกบัวที่ชูช่ออยู่เหนือน้ำ ภาพดวงอาทิตย์ยามลับขอบฟ้า และการสัมผัสด้วยประสาทหูในการได้ยินเสียงจากธรรมชาติหรือจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เสียงนก ร้องอันไพเราะและบริสุทธิ์ เสียงน้ำตกกระทบโขดหิน ภาพและเสียงเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น วาดภาพบันทึกความงามและความรู้สึกจากธรรมชาติ แต่งเพลงหรือบรรเลงดนตรีบรรยายความงามของธรรมชาติหรือเลียนเสียงธรรมชาติ

๒. ประสบการณ์ (Experience) คือ การที่มนุษย์ผ่านภาวะการรับรู้ได้ เห็น ได้ฟัง และได้ปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้วบ่อยครั้งจนสั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญ เช่น ศิลปินมีใจรักและชื่นชมความงามของธรรมชาติ โดยเฉพาะดอกไม้ นานาพรรณ จึงมักจะเข้าไปสัมผัส ชื่นชมกับความงามของธรรมชาติเหล่านั้น และนิยมถ่ายทอดความงามด้วยการวาดภาพ จึงเกิดประสบการณ์และความชำนาญในการวาดภาพธรรมชาติเป็นพิเศษ ศิลปินบางคนมีความเจนจัดในการวาดภาพสีน้ำ นักเรียนอาจวาดภาพจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

๓. จินตนาการ (Imagination) คือ การคิดสร้างภาพในจิตใจก่อนที่จะสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานศิลปะโดยมีพื้นฐานมาจากการได้สัมผัส รับรู้ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมจนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ สั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญ ขยายผลเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยจินตนาการ มิใช่เพียงการถ่ายทอดจากประสบการณ์ และจากสิ่งที่ตามองเห็นเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกจากภายในสู่ภายนอก สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระและหลากหลาย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการรับรู้ แรงบันดาลใจ และประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์งานที่แตกต่างกัน

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

๒.๔.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย คณะผู้วิจัยได้นำมาแสดงไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๔๘๕ หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมมืออยู่ในหมู่พวกของตน

ราชบัณฑิตยสถาน^๙ ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น

ดังนั้น วัฒนธรรม จึงหมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของผู้คนในสังคม ที่สร้างสรรค์และเรียนรู้ร่วมกัน นำความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะ จนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของหมู่คณะ

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันทำความตกลงกันว่า จะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงจะเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่งเราอาจเรียกกระบวนการที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงกันแล้วนี้ว่าระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น^{๑๐} ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์ร่วมกันรังสรรค์ขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

วัฒนธรรม ถือว่าเป็นผลึกความคิดและมรดกทางภูมิปัญญาของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและบริบทของสังคม และมีการอนุรักษ์ สืบสานถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป ผู้ที่เกิดมาในสังคมใดก็จะได้รับมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นโดยอัตโนมัติเป็นเบื้องต้นแรกต่อมาจึงมีการปรับปรุงเสริมแต่งตามยุคตามสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นความงอกงามทางวัฒนธรรม^{๑๑}

วัฒนธรรมโดยทั่วไป มีทั้งส่วนที่มองเห็นและส่วนที่มองไม่เห็น วัฒนธรรมส่วนที่มองเห็น ได้แก่ วัฒนธรรมที่เป็นองค์วัตถุ เช่น การแต่งตัว การแสดงการฟ้อนรำทำเพลง เครื่องถ้วยโถโอชาม เครื่องเย็บปักถักร้อย การวาดเขียน สถาปัตยกรรมพิธีกรรมและพิธีการ ตลอดจนรูปแบบของการทำมาหากิน และความร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ วัฒนธรรมส่วนที่มองไม่เห็น ได้แก่ วัฒนธรรมที่เป็นองค์ความเชื่อหรือคุณค่า เช่น เรื่องที่คนคิดอย่างไรกับธรรมชาติ กับสังคม กับตนเองและให้ “คุณค่า” ต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไร ตัวคุณค่านี้อย่างไรที่เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม^{๑๒}

โดยนัยนี้วัฒนธรรม จึงเป็นระบบคุณค่า (Value System) ที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าแก่ทางเศรษฐกิจ การเมืองและแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้างมีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกบุคคลและคนในหมู่บ้านในชีวิตจริงทั้งหมด ดังนั้นวัฒนธรรมจึงไม่ใช่หมายถึงเฉพาะสิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่างๆ เท่านั้นแต่คือบทสรุปหรือผลึกของความคิดและการปฏิบัติ

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๐๓.

^{๑๐} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งฟาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๑๑} สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต: วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๓), หน้า: ๔๔.

^{๑๒} เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (มูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๗๓.

หรือคุณค่าทั้งหมดที่มีในสังคมรวมขึ้นเป็นโครงสร้าง ทั้งด้านการประกอบอาชีพ ด้านอุดมการณ์ ความเชื่อและด้านอำนาจการตัดสินใจ ทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงอย่างแยกกันไม่ออก อันเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม^{๑๓}

๒.๔.๒ ประเภทของวัฒนธรรม

ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมไว้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมในลักษณะ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ และวัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม แยกกล่าวโดยย่อ ดังนี้^{๑๔}

๑. วัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่เป็น สัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้บางตำราเรียกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่าวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางวัตถุ (Non-material culture) เป็นต้นว่า ภาษาพูด กิริยามารยาท โดยเฉพาะที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่สุดคือขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบความเชื่อ

๑.๑ ขนบธรรมเนียมประเพณี การที่มนุษย์อยู่ด้วยกันย่อมจะต้องมีข้อตกลงซึ่ง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ แต่เป็นที่ยอมรับกัน ทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัตินี้ เรียกว่าขนบธรรมเนียมประเพณี หรือธรรมเนียม หรือประเพณี เช่น คนไทยเมื่อพบกันมักจะมีธรรมเนียมยกมือไหว้เป็นการแสดงความเคารพ โดยที่ผู้มีอาวุโสหน่อยเป็นผู้ยกมือไหว้ผู้มีอาวุโสกว่า เมื่อสร้างบ้านก็มีธรรมเนียมการดูฤกษ์ยามาที่ การยกเสาเอก การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น มีพฤติกรรมหลายอย่างที่คนไทยทำเป็นประจำโดยที่ถ้ามาอย่าง ผิดแผกผิดแผกแล้วจะรู้สึกว่ามีอะไรไม่สบายใจ แต่หลายคนจะทำเพื่อเป็นการ “ทำตามธรรมเนียม” ขนบธรรมเนียมทั้งระดับบุคคลที่มีการทำเป็นประจำ เช่น การถอดรองเท้าก่อนเข้าบ้าน และระดับ สังคมคือการร่วมทำกิจกรรมพร้อมๆกันในลักษณะพิธีกรรม เช่น ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น

๑.๒ ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจ เหนือมนุษย์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น พระภูมิเจ้าที่ เสือบ้านเสือเมือง ผีป่วน เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า เป็นต้น ความเชื่อ ในทางศาสนามักประกอบด้วยสามส่วน ส่วนแรกคือความเชื่อในส่วนประสมัตถ์หรือ ส่วนที่สมาชิกของกลุ่มถือว่าเป็นความจริงสูงสุดที่ไม่มีสิ่งใดมาลบล้างได้ซึ่งได้แก่คำสอนในศาสนาอัน เป็นภาคทฤษฎี ส่วนที่สองคือส่วนพิธีกรรมอันเป็นภาคปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนานี้อาจเป็นสิ่ง เดียวกันกับขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งสมาชิกของสังคมยึดถือสืบเนื่องกันมา ส่วนที่สามคือผู้ประกอบ พิธีกรรม หรือศาสนบุคคลได้แก่พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ บาทหลวงหรือศาสนาจารย์ในศาสนาคริสต์ อิมามในศาสนาอิสลาม พราหมณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และหมอผีในศาสนาที่นับถือผี เป็นต้น

ความเชื่อในทางศาสนา ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง รวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิก ของสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะความเชื่อทางศาสนามักจะระบุถึงคุณดีและความชั่ว ซึ่งทำให้ศาสนามี

^{๑๓} อภิชาติ พันธเสน, แนวคิดทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้น แอนด์พับลิชชิง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙), หน้า ๓๑๖-๓๑๙.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, อมรา พงศาพิชญ์, หน้า ๒๕-๓๑.

ลักษณะที่เป็นศีลธรรมและมีบทบาทต่อการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมโดยรวม

๒. วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม เป็นวัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์และ สามารถจับต้องได้ มองเห็นได้ บางตำราเรียกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันทางด้านวัตถุ (Material culture) วัฒนธรรมประเภทนี้ เน้นในสิ่งที่เป็นรูปธรรมอันเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของคน ซึ่งเป็นที่มาของปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกด้าน ตั้งแต่กระประดิษฐ์คิดค้น รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ การคิดค้นยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่มและอาหาร ตลอดจนความคิดทาง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการประดิษฐ์เครื่องยนต์ โทรศัพท์ โทรสาร และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ในปัจจุบัน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์จากหลายแหล่งได้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม มีพัฒนาการมาเป็นยุคๆ นับแต่วัฒนธรรมที่ค้นพบสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคต่างๆ เป็นต้นมา ได้แก่ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง และยุคหินใหม่ ยุคหินเก่า คือยุคสมัยที่เริ่มมีสังคมมนุษย์จนถึงประมาณหมื่นปีที่ผ่านมานี้ เป็นสังคมที่มนุษย์มักอาศัยอยู่ในถ้ำ ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งถาวร หากินด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชผักกินเป็นอาหาร ลักษณะเครื่องมือเครื่องใช้ก็ไม่ทันสมัย ยุคหินกลาง เป็นยุคที่มนุษย์เจริญก้าวหน้ากว่ายุคหินเก่า เป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ไม่กี่พันปี มีการใช้เครื่องมือทำด้วยหิน มีการคิดค้นการใช้คันศรและธนูในการล่าสัตว์ มีการทำเครื่องปั้นดินเผาขึ้นใช้ ยุคหินใหม่ คือ ยุคที่มีอายุประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้เริ่มรู้จักการเลี้ยงสัตว์แทนการล่าสัตว์ รู้จักการเพาะ ปลูกแทนการเก็บพืชผักจากในป่าเป็นอาหาร มีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยเหล็กและส่วนผสมของโลหะชนิดต่างๆ ขึ้นใช้ มีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอย่างเป็นกิจลักษณะ มีการประดิษฐ์ ตัวอักษรขึ้นใช้ในการติดต่อสื่อสารและบันทึก จึงกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่เกิดอารยธรรมขึ้น เช่น อารยธรรมกรีก อารยธรรมโรมัน อารยธรรมอินเดีย อารยธรรมจีน อารยธรรมเมโสโปเตเมีย เป็นต้น

๒.๔.๓ การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมไทย

แต่เดิมคนไทยใช้คำว่า “จารีตประเพณี” แทนคำว่าวัฒนธรรม คำว่า วัฒนธรรมไทยเริ่มนำมาใช้ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมกับจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้น เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสากลนิยม และการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย วัฒนธรรมจึงเป็นคำที่ทางราชการใช้เพื่อการเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสามัคคี ความเจริญก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

วัฒนธรรมไทยตามที่กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา^{๑๕} ได้ประมวลจำแนกไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไทยไว้ ๔ ประเภท ดังนี้

๑. คติธรรม คือ วัฒนธรรมเกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต
๒. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย ระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือ
๓. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน เครื่องนุ่งห่ม ความเป็นอยู่
๔. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม หมายถึงคุณธรรมต่างๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกัน

^{๑๕} กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา, *บทความทางวัฒนธรรม กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา*, (กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๗๑.

อย่างสงบสุข รวมถึงมารยาทในการติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม

ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ประกาศจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ ๕ ด้าน^{๑๖} ได้แก่

๑. ด้านศิลปะ เช่น ภาษา ดนตรี วรรณคดี ฟ้อนรำ ละคร วิจิตรศิลป์ ประติมากรรม
๒. ด้านมนุษยศาสตร์ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย
๓. ด้านการช่างฝีมือ เช่น การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การจัดทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทำเครื่องปั้นดินเผา
๔. ด้านกีฬาและนันทนาการ เช่น การละเล่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่กระบอง
๕. ด้านคหกรรมศิลป์ เช่น ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร เสื้อผ้า และการแต่งกาย บ้านและการดูแลบ้าน ยาและการใช้ยา การอบรมดูแลเด็ก มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การรู้จักแก้ปัญหาในครอบครัว และการรู้จักประกอบอาชีพ

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมไทยดังกล่าว พิจารณาจากภาพรวมแล้วก็สามารถแยกได้เป็นสองประเภทเช่นเดียวกันคือวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นวัตถุ และวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมอันไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

๒.๔.๔ ลักษณะของวัฒนธรรม

โคโรล และเมลวิน^{๑๗} นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมของความคิด โลกทัศน์ และค่านิยมทางสังคม และเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมในสังคมเดียวกัน ดังนั้น คนในสังคมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆได้ เช่น ค่านิยมในการนับถือผู้อาวุโสในสังคมไทยโดยการยกย่องให้เป็นพี่ หน้าที่ของผู้อาวุโสที่พึงมีต่อผู้ที่มีอายุน้อย เมื่อมีการรับประทานอาหารร่วมกัน ผู้อาวุโสจะต้องแสดงน้ำใจในการเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายหรือเจ้ามือ เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมอันเกิดจากการสั่งสมและการเรียนรู้โดยเริ่มได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ครูอาจารย์ และแบบอย่างอันดีงามของคนในสังคม และเป็นค่านิยมที่คนในสังคมพิจารณา เลือกโดยใช้วิจารณญาณ

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ (symbols) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดจากการใช้สัญลักษณ์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีคุณสมบัติเหนือสัตว์โลกชนิดอื่นในการใช้ภาษาในการสื่อสาร ถ่ายทอด สั่งสม ภาษาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ ดังนั้นชีวิตประจำวันของมนุษย์จึงเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ

๔. วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์พร้อมทั้งกำหนดแบบแผนในการดำเนินชีวิต และเป็นเครื่องมือให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและ

^{๑๖} เสาวภา ไพทยวัฒน์, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย : แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘), หน้า ๗.

^{๑๗} เสาวภา ไพทยวัฒน์ ๒๕๓๘ : ๑๑)

ทรัพยากร นอกจากนี้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) ซึ่งวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติจะมีการผสมผสานโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในช่วงเวลาที่เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าสูงสุด จะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ในลักษณะวัฒนธรรมตามไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบในการปรากฏการณ์ “ความล่าช้าทางวัฒนธรรม” (culture lag) ถ้าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วก็อาจเป็นผลเสียต่อมนุษยชาติในการสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนได้

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของวัฒนธรรม

การคงอยู่ หรือ คง ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ยังมียังเป็นอยู่อย่างเดิม ดังนั้น การคงอยู่ของวัฒนธรรม จึงหมายถึง การดำรงอยู่ซึ่งรูปแบบของความประพฤติและการปฏิบัติ ในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อรวมถึงในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรมอันเป็นวิถีชีวิตที่ดำรงของผู้คนที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว^{๑๙} ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งการคงอยู่ของวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน เกิดจากปัจจัยหลักๆ ดังต่อไปนี้

๑. การเรียนรู้และการถ่ายทอด เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มีใช้ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในสังคมนั้นๆ และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันไปจากรุ่นสู่รุ่นด้วยวิธีการต่างๆ วิธีการที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือการเรียนรู้และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น การที่พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ การที่ผู้ใหญ่ในสังคมไทยนิยมสอนลูกหลานและเด็กๆ ให้ไหว้ผู้มีอาวุโสกว่าผู้น้อยไม่ควรยืนค้ำศีรษะผู้ใหญ่ เป็นต้น การสอนในลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการสอนถึงพฤติกรรมแล้วยังเป็นการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ด้วย

๒. ค่านิยมของประชาชน โดยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นผลรวมจากภูมิปัญญาของคนในสังคม การที่ประชาชนในกลุ่มนั้นมีสำนึกร่วมเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม (ทั้งที่เป็นของตนเองและวัฒนธรรมนำเข้าจากต่างถิ่นก็ตาม) เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นมีคุณค่าและควรอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดให้เป็นมรดกตกทอดไปยังคนรุ่นต่อไป

๓. ประโยชน์ต่อสังคม ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มีใช้ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของแต่ละสังคม แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และแต่ละกลุ่มคน และเป็นประโยชน์ในการสร้างความเป็นเอกภาพและความเป็นอารยะให้แก่สังคมนั้นๆ รวมถึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๒๓.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์, (๒๕๔๑), หน้า ๒๐ - ๒๑, ๑๘๕ - ๑๘๖)

ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ความเป็นประโยชน์เช่นนี้จึงทำให้คนในสังคมเกิดความรักและห่วงหา
วัฒนธรรมของตนนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ ยังคงอยู่ได้โดยไม่สูญสลายไปตาม
กาลเวลา

๔. ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นับเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการ
หนึ่งที่ทำให้เกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งออกไปยังสังคมอื่น แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้มีการ
รับวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเอง และทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ ยังคง
อยู่

๕. บทบาทของรัฐหรือรัฐชาติ โดยเหตุที่วัฒนธรรมของชนชาติหนึ่ง ๆ มักถูกใช้เป็น
ระบบสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาตินั้น ๆ อยู่เนือง ๆ ผู้นำรัฐที่ประสงค์จะสร้าง
แนวคิดชาตินิยมหรือรัฐนิยมให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ โดยกำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมเชิงบังคับ
ให้คนในชาตินี้มีค่านิยมในจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ของคนในชาติ และต่อต้านลัทธิการเมืองฝ่ายตรงข้าม การดำเนินนโยบายดังกล่าวนอกจากจะทำให้
วัฒนธรรมของชาติยังคงอยู่แล้วยังเป็นประโยชน์ในทางการเมืองอีกด้วย

๖. การคงอยู่ของวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่ง คือ
พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของรัฐทรงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติพระองค์ เพื่อดำเนินงานด้านการ
รักษาวัฒนธรรม ดังเช่นพระมหากษัตริย์ไทย มีพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงเน้นย้ำให้คนไทยเห็นคุณค่าของ
วัฒนธรรมไทย ความตอนหนึ่งว่า “... การรักษาวัฒนธรรม คือการรักษาชาติ...”

จากพระราชดำริดังกล่าวนี้ เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษา
วัฒนธรรม ของประเทศไทย เนื่องจากว่า สภาพการณ์ในปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะหมดยุคการล่าอาณานิคม
ในลักษณะดินแดนแล้ว แต่การล่าอาณานิคมทางดินแดนถูกแทนที่ด้วยการล่าอาณานิคมทาง
วัฒนธรรมโดยวิธีการครอบงำและกลืนกินทางวัฒนธรรม จากวัฒนธรรมต่างชาติที่เหนือกว่าและแข็ง
กว่าในหลากหลายรูปแบบ เช่น วัฒนธรรมทุนนิยมสามัญ วัฒนธรรมบริโภคนิยม และวัฒนธรรม
การเอาอย่างผู้ที่ตนรู้สึกว่าเป็นเหนือกว่า จากประเทศที่ผู้คนในสังคมเห็นว่ามีชีวิตดีกว่า ที่
แพร่กระจายไปทั่วโลกพร้อมกับความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการเปิดเสรีทางการค้า
(FTA.) จนทำให้หลายประเทศในโลก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ไม่สามารถตั้งรับและ
ปรับปรนตัวเองได้ทันทั่วทั้งที่ เพื่อรองรับกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ต้องถูกครอบงำทาง
วัฒนธรรมและสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง การสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ
การสูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรม สามารถดำเนินการโดยภาพรวมได้ใน ๒ แนวทาง
ได้แก่ การดำเนินการโดยบทบาทของรัฐและส่วนราชการ และดำเนินการโดยบทบาทของสถาบัน

ครอบครัว สถาบัน การศึกษาและประชาชน ดังนี้^{๒๐}

๑. บทบาทของรัฐและส่วนราชการ การอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยบทบาทของรัฐและส่วนราชการ ในระยะหลังเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เมื่อองค์การสหประชาชาติ โดยข้อเสนอขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรม หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศ “ทศวรรษแห่งวัฒนธรรมกับการพัฒนา” โดยที่คาดหวังว่าในการพัฒนาประเทศนั้นถ้าหากทุกประเทศใช้แต่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว สภาพทางสังคมจะสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ดังนั้น จึงจำเป็นที่ทุกประเทศจะต้องนำวัฒนธรรมในบ้านเมืองเข้ามาเป็นฐานในการพัฒนาประเทศของตน ทั้งนี้เพื่อการรักษาสังคมของแต่ละประเทศ จึงจำเป็นจะต้องร่วมมือกันในการรักษาวัฒนธรรม

จากพื้นฐานความคิดดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) จึงได้เสนอรัฐบาลในการอนุรักษ์วัฒนธรรมในรูปของการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งกระตุ้นเตือนให้คนไทยมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ รัฐบาลได้กำหนดเป็นปณิธานวัฒนธรรมไทย โดยกำหนดกิจกรรมหลักและแผนการรณรงค์อย่างเป็นระบบหลากหลายและค่อนข้างครอบคลุม และดำเนินการต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ ภายใต้คำขวัญ “เรารักวัฒนธรรมไทย” โดยดำเนินยุทธวิธีและรูปแบบในการรณรงค์วัฒนธรรมไทย เป็น ๒ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่หนึ่ง กลยุทธ์ในการชี้นำ ลักษณะการดำเนินงานใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ในเชิงกว้างโดยใช้เครือข่ายของรัฐและเอกชนร่วมดำเนินการ โดยสนับสนุนให้มีการผลิตสื่อและสิ่งพิมพ์เผยแพร่ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ทุกประเภท โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๗ เป็นต้นมา สาระของงานส่วนนี้ได้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเทศกาลต่างๆของไทย ตลอดจนรณรงค์ด้วยคำขวัญต่างๆ เช่น “ทำอะไรมีวินัยคือไทยแท้” หรือ “การมีน้ำใจคือไทยแท้” พร้อมกันนี้ได้สนับสนุนในลักษณะของงบประมาณอุดหนุนแก่ศูนย์วัฒนธรรมต่างๆที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้ร่วมจัดนิทรรศการ พร้อมร่วมกิจกรรมการรณรงค์ให้แพร่หลายและทั่วถึงประชาชนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

ส่วนที่สอง กลยุทธ์ในการสร้างจิตสำนึก การใช้ยุทธวิธีทางการศึกษาเพื่อการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนไทยและให้สถานศึกษาร่วมกันดำเนินงานเพื่อกระตุ้นเตือนให้เยาวชนไทยได้รู้จักวัฒนธรรมของตนเอง การรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมต่างชาติอย่างฉลาดพร้อมกับการดำรงวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมที่ตังงามไว้ ยุทธวิธีดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่โรงเรียนทั่วประเทศ โดยสร้างคู่มือการเรียนการสอนทางวัฒนธรรม สื่อประเภทวิทยุทัศน์ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้เยาวชนไทยตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ได้รู้จักวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ในการเลือกสรรสิ่งตังงามที่เหมาะสมกับตนเองในวัฒนธรรมไทย

สาระสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการรณรงค์ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๔๐ เพื่อให้

^{๒๐} เสาวภา ไพทยวัฒน์. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย:แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, (๒๕๔๐) หน้า ๒๑๗-๒๔๐)

เกิดเป็นรูปธรรมที่สามารถปฏิบัติได้อย่างชัดเจน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งงานวัฒนธรรมไทยเป็น ๑๑ หัวข้อ ได้แก่

๑. สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. วิถีครอบครัวและชุมชนไทย
๓. ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย
๔. ภาษาไทย
๕. ระเบียบวินัย
๖. ค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรม
๗. วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย
๘. การแต่งกายไทย
๙. ศิลปกรรมไทย
๑๐. วัฒนธรรมการท่องเที่ยว
๑๑. วัฒนธรรมกับการพัฒนา

โดยใช้หลักการในการรณรงค์รวม ๓ วิธี คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ การสร้างทัศนคติที่เห็นคล้อยตาม และการสร้างพฤติกรรมร่วมด้วยวิธีการต่างๆ

๒. บทบาทของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และประชาชน วัฒนธรรมไทยเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยจึงมิได้เป็นเฉพาะหน้าที่ของภาครัฐและส่วนราชการเท่านั้น แต่ถือเป็นหน้าที่ของทุกฝ่าย ทุกภาคส่วน ดังนี้

๒.๑ สถาบันครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของการปลูกฝังค่านิยมและการรักษาวัฒนธรรมชุมชน ท้องถิ่น เมือง และชาติ สังคมไทยดั้งเดิมครอบครัวมีอิทธิพลในการหล่อหลอมบุคลิกภาพและจิตของคนไทย สภาพครอบครัวไทยซึ่งเคยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่มาก่อน โดยที่ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ พี่น้อง ลุงป้า น้าอา ต่างอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันหรือในละแวกเดียวกัน ผู้หลักผู้ใหญ่ในครอบครัวจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานและคอยอบรมพร่ำสอนให้ลูกหลานมีความรักใคร่ ประจบสอเข้าใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจซึ่งกันและกัน มีน้ำใจเสียสละแก่ส่วนรวม เป็นต้น ความอบอุ่นใจและถ้อยทีถ้อยอาศัยกันของคนในครอบครัวจึงสร้างความสมัครสมานกลมเกลียวซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่นกลายเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมและนับเป็นจุดเริ่มต้นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีให้สืบทอดและแพร่หลายไปสู่สังคมระดับชุมชน ท้องถิ่น เมืองและประเทศในที่สุด

แม้ว่าปัจจุบันลักษณะสภาพครอบครัวและสังคมไทยจะเปลี่ยนไปจากเดิมมาก แต่สถาบันครอบครัวก็ยังคงมีความสำคัญต่อทุกชีวิตอยู่และยังสามารถเป็นจุดเริ่มต้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยเริ่มต้นจากการอบรมสั่งสอนเพื่อการปฏิบัติตนให้คนในครอบครัวตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี การรู้จักบาปบุญคุณโทษ ความมีระเบียบวินัย การเคารพกฎหมายบ้านเมือง การเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาของท้องถิ่น การรักษาความสะอาด มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เสียสละเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ตลอดจนการตัดสินใจในการเลือกปฏิบัติอย่างมีเหตุผล เป็นต้น โดยผู้นำในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างอันดีให้แก่บุตรหลาน หากทุกคนในครอบครัวยึดมั่นในศีลธรรม

อันดีงาม ผลการประพฤติปฏิบัติอันดีงามย่อมส่งผลแก่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมระดับชุมชน และสร้างความเข้าใจอันดีในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

๒.๒ สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาทุกระดับนับเป็นแหล่งการให้ความรู้ และการหล่อหลอมบุคลิกภาพ การปลูกฝังทัศนคติและจิตสำนึก พร้อมการชี้นำบทบาทและหน้าที่ ของประชาชนในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้โดยมีระเบียบในการยึดถือปฏิบัติ บทบาทของ สถาบันการศึกษานอกเหนือจากการให้ความรู้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพแล้ว หลักสูตร ของสถานศึกษาในทุกระดับจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของ ตนเอง ภูมิปัญญาของไทย การดำรงชีวิตอย่างไทย การรู้จักวัฒนธรรมไทยเพื่อการปฏิบัติได้อย่าง ถูกต้อง และสามารถเลือกสรรวัฒนธรรมไทยให้เหมาะกับตนและให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สถานศึกษาควรเน้นย้ำปลูกฝัง คือการกระตุ้นให้เยาวชน ในทุกระดับได้เกิดสำนึกเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม อันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาซึ่งคนรุ่นหนึ่งได้ สร้างสรรค์และถ่ายทอดสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย อย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเอง อันเป็นการแสดงความเป็นชาติ ให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจ ในความเป็นชาติของตนและมีส่วนร่วมในการรักษามรดกไทยเอาไว้ให้ยั่งยืนสืบไป

๒.๓ ประชาชนไทยทุกคน ทั้งคนไทยที่อยู่ในประเทศไทยและที่อาศัยอยู่ใน ต่างประเทศ ทุกคนต่างมีหน้าที่ที่จะต้องศึกษา เรียนรู้ และรู้จัก เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ วัฒนธรรมระดับภูมิภาค วัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมชนบท ตลอดถึงวัฒนธรรมซึ่งรับมาจากชาติ อื่น และสามารถปฏิบัติตามวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างถูกต้อง และอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่ต่อไป

การอนุรักษ์วัฒนธรรมในระดับประชาชน เริ่มจากพื้นฐานของครอบครัวเข้าสู่สถาบัน การศึกษาและแหล่งประกอบอาชีพ ประชาชนมีสิทธิเลือกประกอบอาชีพได้ตามถนัดและ ความสามารถ แต่ประชาชนไม่อาจปฏิเสธในเชื้อชาติและขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองได้ ด้วย เหตุนี้ภารกิจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงเป็นภาระของทุกคนในสังคม หากแต่บทบาทในการเป็นผู้นำ ทางวัฒนธรรมอาจมีข้อแตกต่างกัน ประชาชนบางกลุ่ม บางคนอาจมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพราะมีอาชีพซึ่งเกี่ยวข้องกับการธำรงรักษาวัฒนธรรมโดยตรง เช่น กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มศิลปิน กลุ่มนักแสดง เป็นต้น

การผลักดันให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมเกิดขึ้นในระดับประชาชน จำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นทั้ง ระดับผู้บริหารประเทศและระดับชุมชน โดยผนึกจิตสำนึกทั้งระดับเบื้องบนและระดับเบื้องล่างให้สอดคล้อง ประสานซึ่งกันและกันเชิงบูรณาการ โดยทุกคนมีสิทธิในการแสดงออกซึ่งข้อคิดความเห็นได้อย่าง อิสระและกว้างขวางโดยเท่าเทียมกัน ในลักษณะแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพื่อให้ได้มาตรการและ แนวทางที่ดีที่สุดในการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของตน ของสังคม และของชาติ

๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๒.๗.๑ ที่มาของแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ชุมชนถือเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ แตกต่างและหลากหลายตามภูมิโนเวศน์ การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่าง

รวดเร็ว โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน สาเหตุสำคัญเพราะคนไทยไม่สามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมมีลักษณะเป็นสังคมสองระบบ ที่มีทั้งระบบทุนและระบบชุมชน ทำให้เกิดการบริโภควัตถุอย่างฟุ่มเฟือย มีการใช้จ่ายเกินตัว ชุมชนพึ่งตนเองได้น้อยลง ส่งผลให้ชุมชนมีความอ่อนแอ ประสบปัญหาด้านหนี้สิน สูญเสียวัฒนธรรมในการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีการแก่งแย่งแข่งขัน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม นอกจากนี้การพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาจะพิจารณาที่ประสิทธิภาพ และความเป็นธรรมที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาภายใต้กำหนดเวลาสั้นๆ เท่านั้น และยังให้ความสำคัญเฉพาะคนในรุ่นปัจจุบัน แต่จากกระแสเรียกร้องในสังคมที่ต้องการให้การพัฒนานั้นคำนึงถึงการอยู่รอดและการกินดีอยู่ดีของคนในอนาคตร่วมกัน จึงเป็นเหตุให้มีความยั่งยืนเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาและกระบวนการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดชีวิตและดำเนินชีวิตตามความต้องการของตนเองได้มากขึ้น จึงจะนำมาสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวความคิดการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายหลังจากความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศที่ไม่สามารถทำให้คนในประเทศอยู่ดีมีสุขได้ จึงต้องแสวงหาทางออกที่นำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาประเทศร่วมกันของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมและความสุข ก่อให้เกิดให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันจะนำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้คนมีความสุขอย่างแท้จริง

๒.๗.๒ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หากจะถามถึงความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ก็มีผู้ให้นิยามความหมายไว้มากมาย ซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก

สันติ บางอ้อ^{๒๑} ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ว่า “การพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์^{๒๒} ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการ พื้นฐานของคน ทั้งยุคปัจจุบัน และยุคต่อ ๆ ไป และสร้างความสมดุลระหว่าง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม”

สพพันธ์ ชิตานนท์^{๒๓} ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาที่บูรณาให้เกิดองค์รวม คือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ กล่าวคือธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน จะ

^{๒๑} สันติ บางอ้อ, บทความเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ คอลัมน์ “สภาพณ์น์ กบการพฒนาประเทศ” เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๖

^{๒๒} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การพัฒนาแบบยั่งยืนการบริหารองค์ความรู้, (วารสารพัฒนาชุมชน ๔๕,๔ (เม.ย.๒๕๔๙) ๘-๑๐.

^{๒๓} สพพันธ์ ชิตานนท์, เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชา HU ๔๐๑ พฤติกรรมมนุษย์องค์กร (Human Behaviors in Organization). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙)

ทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าเป็นภาวะยั่งยืนทั้งในทางเศรษฐกิจและในทางสภาพแวดล้อม การคุ้มครองสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้มนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลระหว่างคนธรรมชาติ และสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกัน ไม่ทำลายล้างกันทุกสิ่งในโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง”

จากนิยามความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถที่จะสรุปถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยได้ก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ ทั้งสำหรับคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต

๒.๗.๓ หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

สันติ บางอ้อ^{๒๔} กล่าวว่าไว้นับตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ (๒๕๐๔-๒๕๐๙) เป็นเครื่องมือนำทางในการพัฒนาประเทศเป็นต้นมา สาธารณชนได้ให้ความสนใจติดตามว่า มีอะไรเกิดขึ้นในสังคมไทยบ้าง ผลของการพัฒนาเป็นเช่นไร และนับตั้งแต่แผนฯ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔) เป็นต้นมา ทำให้สภาพพัฒนาจึงปรับเปลี่ยนแนวคิดของการพัฒนา จากที่เคยกำหนดเป็นด้าน ๆ มาให้ความสำคัญกับการบูรณาการในทุก ๆ ด้านอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแนวคิดและทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา พร้อมกับปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินการให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มากที่สุด

การพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก พ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านความเจริญเติบโตการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จนละเลยการพัฒนาทางด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ก่อให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่ได้สัดส่วน เมืองบางเมืองเจริญเร็วกว่าชนบทมาก เกิดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้น จนเกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมือง ก่อเกิดปัญหาปัญหาของเมืองในรูปแบบต่างๆ เศรษฐกิจในภาพรวมที่ขยายตัว กลับมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ให้เห็นได้ชัด รายกระจุกจนกระจาย ก่อเกิดเป็นปัญหาสังคมที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น วัฒนธรรมอันดีงามเริ่มถูกละเลย ทรัพยากรธรรมชาติค่อยๆ ร่อยหรอลงจนยากที่จะฟื้นฟู และบางประเภทก็ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับมามีเหมือนเดิมได้ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีและเหมาะสม ก็ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมลง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

กรมองย้อนกลับมาดูต้นตอของสาเหตุที่ทำให้ประเทศชาติของเราไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนานั้น ถือเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้เราสามารถรู้จักตนเองได้ อันจะเป็นการก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ไม่ก่อเกิดความผิดพลาดขึ้นเฉกเช่นในอดีต ดังนั้นสาเหตุของปัญหาที่ทำให้ประเทศชาติของเราไม่สามารถที่จะไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ มีดังต่อไปนี้

๑. ความต้องการการบริโภคสินค้าและบริการที่ไม่สมเหตุสมผล ฟุ่มเฟือย เป็นเหตุให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการผลิตและบริการที่เกินพอดี เกินความต้องการของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีของเหลือทิ้งเป็นมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาก และทำให้คุณภาพ

^{๒๔} อ้างแล้ว, “สภาพพัฒนกับการพัฒนาประเทศ” โพสต์ทูเดย์, หน้า ๖.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ขาดสมดุล แม้จะส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ตาม

๒. การที่ชุมชนไม่เข้มแข็ง รับวัฒนธรรมและแนวความคิดผิดๆ มาจากต่างประเทศ เกี่ยวกับความฟุ่มเฟือย วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ทั้งยังขาดการอบรม ละทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม ทำให้สังคมเปลี่ยนเป็นสังคมบริโภค กอบโกย สะสม เกิดการลงทุนทางธุรกิจที่สูญเปล่า ทำให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจเกิดความขัดแย้งทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรุนแรง

๓. การเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศ ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแข่งขันและเครือข่ายทางธุรกิจของประเทศ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปลายปี ๒๕๔๐ เป็นบทเรียนที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพิงอยู่กับทุนต่างประเทศโดยขาดรากฐานที่มั่นคงภายใน ทำให้เกิดการล่มสลายของระบบอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นอกจากนั้นการเปิดรับการลงทุนในอุตสาหกรรมเคมี และอุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานมาก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กและกระดาษ โดยไม่มีกลไกหรือมาตรการที่เข้มแข็งในการตรวจสอบผลกระทบของอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

๔. นโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในอดีต ทำให้มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและโครงการขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยขาดการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย เกินอัตราการฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ^{๒๕}

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะนำเอาวัฒนธรรมตะวันตก และระบบทุนนิยมเข้ามาบริหารประเทศ ทำให้เกิดสภาพที่เสื่อมโทรมแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม คุณภาพชีวิต ศีลธรรม คุณธรรม ซึ่งถือเป็นความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวง

๒.๗.๔ องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากประสบการณ์การผิดพลาดในการดำเนินงานพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ทุกฝ่ายต่างเกิดความตระหนักและร่วมกันหาทางออก จนเกิดแนวคิดที่จะเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาใหม่ โดยเปลี่ยนวิธีการพัฒนาโดยหันมาใช้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยจะเห็นได้จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ฉบับที่ ๙ และฉบับปัจจุบัน ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน และกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการการเชื่อมโยงกันทุกด้านในลักษณะองค์รวมอย่างมีดุลยภาพ โดยมีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืนตลอดไป ดังนั้นเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาในแต่ละด้านจะต้องมีลักษณะ/องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑. มิติทางเศรษฐกิจ การทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มี

^{๒๕} อ้างแล้ว, สบพันธุ์ ชิดานนท์, เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชา HU ๔๐๑ พฤติกรรมมนุษย์ ในองค์กร (Human Behaviors in Organization), หน้า ๔๐.

รากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดหลัก ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

๒. มิติทางสังคม จะต้องรวมหมายถึงวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ทำให้นักชนปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนาธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข สิ่งเหล่านี้ล้วนถือเป็นการสร้างเงื่อนไขสังคมใหม่ ให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ความรัก ความสามัคคี สมานฉันท์ต่อกัน ชุมชนสังคมมีความเข้มแข็ง

๓. มิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งเป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ทั้งที่ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ โดยจะต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีและการพลังงาน ที่สะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยปลอดภัย เพื่อการมีสภาพแวดล้อมที่ดี

๔. มิติทางการเมืองการปกครอง ปฏิรูปการเมือง การปกครอง การบริหารให้มีการกระจายอำนาจ ภารกิจหน้าที่ให้แก่ท้องถิ่นโดยแท้จริง ให้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น และพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง^{๒๖}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นขึ้นอยู่กับมิติต่างๆ ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม มิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมิติทางการเมืองการปกครอง ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือเกิดการเสื่อมโทรมลง

๒.๘ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังนั้น ต้องศึกษาความหมายและความสำคัญ ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำแนวคิดที่ได้ ไปศึกษา วิเคราะห์งานวิจัยในฉบับนี้ต่อไป

๒.๘.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในแวดวงการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง การกล่าวถึงการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวโดยทั่วไปมักเข้าใจว่า หมายถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบ “โฮมสเตย์ (Home Stay)” หรือ อาจหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ตามที่หน่วยงานหรือแหล่งท่องเที่ยวได้จัดเตรียมไว้ หรืออาจหมายถึงการท่องเที่ยวตามตลาดน้ำหรือหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายหลายแห่งและกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอยู่ในขณะนี้

ในความเป็นจริงแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่าง

^{๒๖} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, อ้างแล้ว, (๒๕๔๙)

หลากหลาย เช่น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ^{๒๗} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิธีการศึกษา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมาองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ขณะที่ ราณี อีสัยกุล (๒๕๔๖ : ๘๓) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี และการละเล่นต่างๆ

รลิกา อังกูร^{๒๘} ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชนชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว และพยอม ธรรมบุตร^{๒๙} ได้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมักจะให้ความสนใจเรื่องวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้า หัตถกรรม พิพิธภัณฑสถานทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงหมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งศึกษาเรียนรู้สังคมและสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ โดยผ่านสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย

๒.๘.๒ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่เน้นการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของการพัฒนาประเทศ โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสำคัญดังนี้

๑. เพิ่มพูนความรู้และเปิดโลกทัศน์ใหม่ การที่คนเราสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมาจากความต้องการที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมของชนชาติอื่นและต้องการเรียนรู้การดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากของตนเอง เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวเอง ดังนั้นการท่องเที่ยวในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

^{๒๗} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐,) หน้า ๑ – ๑๐.

^{๒๘} รลิกา อังกูร, *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๘๐.

^{๒๙} พยอม ธรรมบุตร, *เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

และวัฒนธรรมจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้เข้าชมได้ เช่น การเข้าชมสถาปัตยกรรม ซึ่งนอกจากจะแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามทางศิลปะแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในแต่ละยุคสมัยได้ อันเป็นความรู้ที่ได้รับจากการเข้าชม และนอกจากจะช่วยเพิ่มพูนความรู้แล้วยังทำให้ผู้เข้าชมได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์ใหม่ๆ กล่าวคือ ทำให้มีโอกาสพบวัฒนธรรมที่หลากหลายจากท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับของตนเอง

๒. การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ ทำให้เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลก และเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก^{๓๐} หรือเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างวัฒนธรรมนั่นเอง

๓. อนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ ปัจจุบันหลายประเทศกำลังประสบปัญหาในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบปัญหาดังกล่าว ซึ่งจะเห็นได้จากเยาวชนไทยให้ความสนใจเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาน้อยมาก เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมของประเทศไทยกำลังเผชิญกับภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมดั้งเดิมมาเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่จากภายนอกที่ไหลบ่าเข้ามาทดแทน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้ ทำให้ภาครัฐและเอกชนพยายามที่จะหาทางฟื้นฟูวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยให้กลับมาอีกครั้ง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอีกหนทางหนึ่ง ที่จะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับรู้ และช่วยกระตุ้นให้เกิดช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุอันมีค่าของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป^{๓๑}

๔. สร้างรายได้ให้กับประเทศ การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผ่านมา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก โดยเป็นสิ่งที่ช่วยนำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้รับจากหน่วยงานอื่นๆ (ชรัญ วงษ์วิภาค ๒๕๔๕ : ๒๗๑) โดยจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก ๒.๕๓ แสนล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น ๕.๑๐ แสนล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๕๒^{๓๒}

ประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศของตน จึงได้นำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีใต้ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งอาจพบจากการโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีใต้ ที่เน้นความสัมผัสระบอบวัฒนธรรมและเทคโนโลยี

^{๓๐} ชนัญ วงษ์วิภาค, โครงการประมวลข้อมูลพื้นฐานชุมชนในมิติทางมานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ: ภาควิชา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๑.

^{๓๑} จิรัชญา มณีเนตร, แรงจูงใจและพฤติกรรมทางการทำ งานในธุรกิจท่องเที่ยว ชายแดนไทย-ลาว, (รายงานวิจัย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๓๒} <http://thainers.prd.go.th>

รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรี่ส์ต่างๆ ของเกาหลีใต้ ขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น^{๓๓} ประเทศต่างๆ เหล่านี้ปัจจุบันกำลังได้รับความสนใจเข้าไปท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งดูได้จากรายการของบริษัทนำเที่ยวหลายๆ แห่ง ที่มีการจัดรายการท่องเที่ยวไปยังประเทศเหล่านี้้อย่างมากมาย

๒.๙ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดใหม่ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในประเทศไทยโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมท้องถิ่น (Cultural Environment Conservation System) เพื่อบูรณาการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมสู่กระบวนการวางแผน (Cultural Heritage in Planning) โดยมีแนวคิดหลัก คือ การปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่อย่างเป็นองค์รวมและรอบด้าน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมระบุและให้ข้อมูลผ่านการบอกเล่า และสำรวจภาคสนาม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนได้มีช่องทางที่เป็นรูปธรรมในการร่วมบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม อันสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ที่ทำให้ท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง

แผนที่ทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแสดงตัวตนของชุมชน สังคม และการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นรูปธรรม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงงานศิลปะ สถานที่สำคัญของชุมชน งานประเพณี เป็นต้น และเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เช่น ความทรงจำของคนในชุมชน อัตชีวประวัติบุคคลสำคัญ ทัศนคติ เป็นต้น ซึ่งสุพรรณิ พรพนารมย์ และ วิลาวัลย์ ปัตถัย^{๓๔} กล่าวว่า การให้คุณค่ากระบวนการในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม สามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนได้ เพราะแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นในการสร้างกิจกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการบันทึกอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน จุดมุ่งหมายของการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม คือ การสร้างสำนึกร่วมในชุมชน สนับสนุนวัฒนธรรมที่หลากหลายภายใต้เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาของภูมิภาคนั้นๆ

แผนที่วัฒนธรรมจึงมีความหมายโดยตรงตามตัวอักษรและความหมายเชิงเปรียบเทียบ ความหมายครอบคลุมเกินกว่าการเขียนแผนที่ที่แสดงพื้นที่เท่านั้น แต่เป็นการบันทึกเรื่องราว ข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยเทคนิคต่างๆ เนื้อหาของแผนที่วัฒนธรรมจึงกว้างและหลากหลาย ซึ่งอาจจะเป็นด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา โบราณคดี ภาษาศาสตร์ พันธุศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี ชีววิทยา ข้อมูลที่รวบรวมได้ อาจแสดงในหลายรูปแบบ เช่น แผนที่ภูมิศาสตร์ แผนที่ภูมิ ภาพถ่ายทาง

^{๓๓} <http://ba.bu.ac.th/ejournal/IB/IB%๒๐๑๔/IB%๒๐๑๔.htm>

^{๓๔} สุพรรณิ พรพนารมย์ และ วิลาวัลย์ ปัตถัย, การจัดการองค์ความรู้เพื่อทำแผนที่ทางวัฒนธรรม, (วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ - ๒ [มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๐] สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

อากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ข้อมูลสถิติ เป็นต้น ทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะถูกรวบรวมและเก็บไว้ในรูปแบบเอกสารและไฟล์ดิจิทัล เป็นฐานข้อมูลที่สำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น

แผนที่ชุมชน คือ จุดอ้างอิงร่วมกันของทุกภาคส่วนในการระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชนโดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) เน้นการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยเนื้อหาครอบคลุมอย่างครบถ้วน ตั้งแต่การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองและชุมชน สภาพองค์ประกอบทางกายภาพในปัจจุบัน รวมไปถึงองค์ประกอบที่สำคัญอื่นๆ เช่น บ้านเรือนเก่าแก่ ระบบคูคลอง ต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น ฯลฯ อันเป็นส่วนหนึ่งที่ประกอบกันเป็นคุณค่าร่วม (Collective value) ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งมีไข่มุกแต่โบราณสถาน วัด วัง ที่มีคุณค่าสูงเท่านั้น

ดังนั้น แผนที่ชุมชน จึงมิได้เป็นเพียงแผนที่ที่แสดงเพียงว่าอะไรอยู่ที่ไหน มีพื้นที่เท่าไร ระยะทางใกล้ไกลขนาดไหนเท่านั้น แต่ต้องเป็นแผนที่สำหรับเชื่อมโยงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม อาหาร และการรักษาโรค เป็นต้น โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์จากสำรวจข้อมูลภาคสนามเข้าสู่ผังทางกายภาพ ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม เพื่อที่จะได้นำไปใช้เป็นฐานคิดและข้อมูลอ้างอิงในกระบวนการวางแผนในระดับท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

แผนที่ชุมชนส่วนใหม่มักครอบคลุมพื้นที่สำคัญ ในการพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมตลอดถึงศิลปกรรมทุกชนิด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนใหญ่ๆ คือ

ส่วนที่หนึ่ง ประวัติศาสตร์การพัฒนาเมืองและชุมชน แสดงข้อมูลอย่างย่อและเป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมือง อันเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยรอบด้าน ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ การเมืองการปกครอง รวมไปถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นถึงภาพของของการพัฒนาการของเมืองและชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนที่สอง คุณค่า ความสำคัญ และคุณลักษณะเด่นทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ การวิเคราะห์คุณลักษณะเด่นของพื้นที่ใน ๓ ส่วนสำคัญ คือ องค์ประกอบโครงสร้างเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม และสภาพธรรมชาติและภูมิทัศน์ เพื่อแสดงข้อมูลในภาพรวมพื้นที่ที่เป็นโครงสร้างหลักทางกายของเมือง

ส่วนที่สาม สาระสำคัญและพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลในระดับพื้นที่ย่อยของเมืองและชุมชน เพื่อให้เห็นภาพในระดับรายละเอียด และแสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระดับพื้นที่

ส่วนที่สี่ แสดงผลลัพธ์หลักของข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการและข้อเสนอแนะถึงความเป็นไปได้ในการนำแผนที่ชุมชนไปใช้ในการจัดการพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งข้อมูลที่ส่วนงานอื่นๆ ที่ต้องการนำไปปรับใช้ตามจุดประสงค์

๒.๑๐ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในการพัฒนา อันจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชนและชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนา และได้มีการให้ความหมายที่แตกต่างกันคณะกรรมการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่ง สหประชาชาติ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ คือ กระบวนการพัฒนา อีกทั้งยังได้รับผลจากการพัฒนาอย่างเสมอภาคอีกด้วยโดยมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. เข้าร่วมดำเนินการในความพยายามในการพัฒนา
๒. ได้รับส่วนแบ่งในผลประโยชน์ของการกระทำตามที่ควรจะเป็น
๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผน รวมทั้งดำเนินกิจกรรมในโครงสร้างพัฒนา

อคิน รพีพัฒน์^{๓๕} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนคิดขึ้นมา

สุจินต์ ดาววีระกุล^{๓๖} กล่าวว่า หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการ เปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ปรารถนาหรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

แม้ว่าความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีหลากหลาย ที่มองการมีส่วนร่วมได้ในหลายๆ มิตินั้น แต่จุดร่วมประการหนึ่งที่สำคัญและได้รับการยอมรับร่วมกันก็คือการที่ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่องาน ความเป็นอยู่คนจาก แนวความคิดและความหมายของการมีส่วนร่วมนี้ เราจะพบว่าแนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนต่างๆ ทั่วโลก

โดยมีแนวความคิดสำคัญเรื่องความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน การตกลงใจร่วมกัน ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ประชาชนสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

^{๓๕} อคิน รพีพัฒน์, แนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับที่ ๘. (มปท, มปป.), หน้า ๓๒๐.

^{๓๖} สุจินต์ ดาววีระกุล, ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: กรณีศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดของ จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗. รายงานการวิจัย, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

๒.๑๐.๑ แนวคิดของการมีส่วนร่วม

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น สากล สติวิทยานันท์^{๓๗} ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การมีส่วนเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันตก และซีกโลกตะวันออก ดังจะเห็นได้จากประเพณี “ลงแขก” (Cooperative work) ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวกลุ่มละแวกบ้าน ชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนสังคมนั้นได้รับพัฒนาการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในครอบครัวและในสังคมให้เจริญก้าวหน้าและผาสุกเรื่อยมา

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวล ส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของสังคม

๒. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน

๓. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชน ไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ลักษณะการตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดการริเริ่มกระทำการ ที่สนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นแนวความคิดอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เช่น ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจ และมีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจที่จะกระทำความเกรงใจต่อบุคคลที่ตนนับถือหรือตำแหน่งทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจ และมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจที่จะกระทำอำนาจบังคับ เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือ ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วม

๒.๑๐.๒ ความหมายของแนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่สำคัญในงานชุมชน โดยกรมอนามัย^{๓๘} ได้ให้ความหมายไว้อยู่ ๔ ประเด็นหลักไว้ด้วยกัน ซึ่งสรุปได้ว่า

(๑) การมีส่วนร่วมนั้นคือการสร้างโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมเพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาหรือประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมจะได้อย่างเท่าเทียมกัน

(๒) การเข้าร่วมกิจกรรมหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือผู้เข้าร่วมในการตัดสินใจและรับประโยชน์ร่วมกัน

(๓) การมีส่วนร่วมนั้นต้องเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการ และวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน^{๓๙}

(๔) การมีส่วนร่วมไม่ได้เพียงแค่เป็นเทคนิคหรือวิธีการ แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญใน

^{๓๗} สากล สติวิทยานันท์, ภูมิศาสตร์การเกษตร, (กรุงเทพฯ:แพรววิทยา, ๒๕๓๒), หน้า ๖๓.

^{๓๘} Sisavanh Vongkatanegnou, ม.ป.ป.)

^{๓๙} นรินทร์ชัย พัฒนาพงศ์, การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗)

การรับรองว่าจะทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนหรือผู้เข้าร่วมต่อไป

นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมควรให้ประชาชนหรือผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นแรกไป จนถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการหรือกิจกรรมนั้น โดยการมีส่วนร่วมหรือการร่วมมือร่วมกันจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างราบรื่นและสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมหรือโครงการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้^{๔๐}

จากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวไปในขั้นตอนนี้แล้ว สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วมคือการกระทำของบุคคลที่ร่วมมือกันเป็นกลุ่มหรือการรวมตัวกัน โดยสมาชิกหรือบุคคลในกลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เข้าร่วมหรือกิจกรรมใด ๆ ด้วยความสมัครใจ มีความทัดเทียมกัน

๒.๑๐.๓ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) United Nations Research Institute of Development (UNRISD)^{๔๑} ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาในเรื่อง การตัดสินใจ การเข้าร่วมดำเนิน กิจกรรม และการร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากกิจกรรมนั้น ส่วน United Nations ให้ความหมายว่า เป็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา การเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนาและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องของการพัฒนา Verhagen^{๔๒} อธิบายถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นรูปแบบพิเศษแบบหนึ่งของการติดต่อสัมพันธ์ นำมาซึ่งการแบ่งปันอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมต้องอาศัยช่องทางการจัดองค์กรหรือสถาบันจึงจะได้ผล เพราะสถาบันเป็นหนทางหนึ่งที่อำนวยความสะดวกให้การรวมกลุ่มในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายประสบความสำเร็จ

สุรชัย ต้อยศ^{๔๓} ให้ความหมายว่า การที่กลุ่มของประชาชนหรือกระบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่วงนอก โดยได้เพิ่มเติมว่าเป็นความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่

ส่วนนิพนธ์ แจ้งเอี่ยม^{๔๔} ให้ความหมายของการร่วมมือในแง่ของการกระทำว่าเป็นการร่วมมือของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป พร้อมใจกันทำงานหรือทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมุ่งหวังให้เกิดความสำเร็จอย่างดีที่สุด การร่วมมือจึงเป็นเรื่องของการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นความ

^{๔๐} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, อ้างแล้ว, (๒๕๔๙)

^{๔๑} มนตรี กระพุ่มมัลย์, กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน, (กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๗.

^{๔๒} อ้างแล้ว, พิชญางค์ จูแจ่มญาณ, การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่, หน้า ๒๙.

^{๔๓} สุรชัย ต้อยศ, การพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนบ้านสันหลวงสามัคคี อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. (รายงานการวิจัย เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๔๔} นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในสังคมไทย, (รายงานการวิจัย เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๒ – ๒๑๓.

พยายามของคนที่มีลักษณะการติดต่อและสัมพันธ์กัน และ William W. Reeder^{๔๕} กล่าวว่า การร่วมมือเป็นสิ่งที่ดีทำให้งานประสบความสำเร็จง่ายและรวดเร็วขึ้น การร่วมมือจะมากขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน ลักษณะของบุคคลที่จะร่วมมือตามความต้องการหรือผลประโยชน์ ความสนใจหรือสถานภาพของบุคคล

ในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ^{๔๖} ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดคำนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้เพราะความหมายอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดเจนแล้ว การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะเจาะจงในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตามการให้ คำนิยามความหมาย ควรครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน สะท้อนการเข้าร่วมโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา

๓. การพิจารณาในมิติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงาน และทรัพยากร) เพื่อการพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

๔. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้าง การบริหาร นโยบาย และลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ต่อ ประชาชน

ในมิตีที่กล่าวมาข้างต้น ได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมในด้านการตัดสินใจของการกำหนดนโยบาย การวางแผนปฏิบัติตามนโยบายการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ และเป็นการแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ดังนั้นการมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และกลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่สถานะทันสมัย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นการแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนในการควบคุมชะตาชีวิตของตนเอง

นอกจากทัศนคติในเรื่องเป้าหมายและวิธีการดังกล่าวแล้ว Matthias Stiefel และ Andrew Pearse^{๔๗} ได้เสนอให้มองการมีส่วนร่วมใน ๕ มิติ คือ

๑. การมีส่วนร่วมเป็นการประจันหน้า (Confrontation) คือ เป็นการสะท้อนการแจกแจง

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, พิษณุพงศ์ จูแจ่มญาณ, หน้า ๒๕.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, ปรัชญา เวสารัชช์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนชน, หน้า ๓๔.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, ปรัชญา เวสารัชช์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนชน, หน้า ๕ - ๖.

แบ่งสรรอำนาจในการตัดสินใจที่ผิดไปจากเดิม จึงอาจเป็นการประจันหน้าระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มสังคม กลุ่มชนชั้นต่างๆ กับหน่วยงานที่ตั้งขึ้นอย่างมั่นคงแล้วและไม่ยอมเปลี่ยนแปลง (Immobile Establishments) ซึ่งหมายถึงหน่วยงานของทางราชการ

๒. การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของกลุ่มและขบวนการในการเข้าร่วม (Group and Process) โดยการวิเคราะห์ถึงโครงสร้าง วิธีดำเนินการ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของกลุ่มได้ ก่อให้เกิดพลังในการเข้าร่วมมากขึ้นแค่ไหน โดยเฉพาะรูปแบบและลักษณะรวมทั้งสัมพันธภาพระหว่างผู้นำและผู้ตามในกลุ่ม

๓. การมีส่วนร่วมเป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคล (Individual) จากคำนิยามการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของพฤติกรรมกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมเป็นโครงการ (Project) ในวงราชการหรือองค์การระหว่างประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมุ่งไปที่โครงการซึ่งถูกกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเฉพาะด้าน และมุ่งให้ผู้ได้รับผลประโยชน์มีส่วนร่วมในบางระดับ แต่จะมากหรือน้อยอยู่กับลักษณะของโครงการ

๕. การมีส่วนร่วมเป็นกำหนดนโยบาย (Policy Making) ตามความหมายกว้าง เป็นการมองการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเดียวกับการเป็นประชาธิปไตย คือ การยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

พจนานุกรมศัพท์การศึกษาที่รวบรวมโดย จรูญ มลิษฐ์^{๔๘} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดยมากเป็นกิจการของหมู่คณะที่บุคคลมีส่วนได้เสียอยู่การทำงานเป็นคณะนั้นมีความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในงานของสมาชิกหรือผู้ร่วมงานแต่ละคนนั้นสำคัญยิ่ง การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้ารวดเร็วกว่าที่ควรจะเป็น เพราะเป็นสิ่งที่มาจากการตัดสินใจปฏิบัติ รับผลประโยชน์ และการประเมินผลร่วมกันนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์^{๔๙} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิด ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจอีกหลายท่าน ดังนี้

^{๔๘} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน, (พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : วชิรพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๔๘.

^{๔๙} ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๓.

วิรัตน์ หมั่นจินะ^{๕๐} กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะไม่มีคามหมายเพียงแค่การดึงเอาประชาชนเข้ามาร่วมในโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด รูปแบบเป้าหมายของงานและกำหนดให้มีการการรวมงานดังที่ผ่านมา แต่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างมีความสำนึกรับผิดชอบและบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามผล การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้มีความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

กรรณิกา ชมดี^{๕๑} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นการร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยกระทำผ่านกลุ่มองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

นิคม แสนผัด^{๕๒} การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน การเสียสละทรัพย์ แรงงาน การร่วมปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์^{๕๓} การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจของตนด้วยตัวเอง

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์^{๕๔} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากร ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมในการมีส่วนร่วมประชาชนได้รับ การพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

กลุ่มวิจัยและประเมินคุณภาพทางการศึกษา (๒๕๕๓ : ๑๘) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม

^{๕๐} วิรัตน์ หมั่นจินะ, ปัจจัยที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้แทนประชาชนใน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย, (รายงานการวิจัย เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๔), หน้า ๘ – ๙.

^{๕๑} กรรณิกา ชมดี, การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ:ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการบ้านสาธิตตำบลท่าช้าง อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดอุบลราชธานี, รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^{๕๒} นิพนธ์ จินดาธรรม, บทบาทการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาเชียงรายขององค์การบริหารส่วนตำบล, (รายงานการวิจัย เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

^{๕๓} ยุทธชัย ชูชัย, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย, (รายงานการวิจัย เชียงราย: สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมในการพัฒนา, หน้า ๓.

หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจร่วมดำเนินการร่วมมือสนับสนุนและส่งเสริมในกิจการที่มีผลกระทบถึงประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

กิตติชัย การโสภะ^{๕๕} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลง และควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเอง เพราะประชาชนนั้นไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งที่จะถูกกระทำการ เขาไม่ใช่ผู้ที่จะพัฒนา หรือถูกผู้อื่นสั่งสอนได้ ประชาชนเองเท่านั้นที่จะพัฒนาและเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดไตร่ตรอง หาทางเลือกในการแก้ปัญหาและลงมือกระทำเอง นี่คือการปลดปล่อยตัวเองจากข้อจำกัดต่างๆ และเพิ่มทักษะตนเองในการควบคุมสภาพแวดล้อมด้วยตนเอง

๒.๑๐.๔ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้น ทศนิยม ไทยาภิรมย์^{๕๖} ได้จัดลำดับขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. การประชุม
๒. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
๓. การตีปัญหาให้กระจ่าง
๔. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
๕. การออกเสียงเลือกตั้ง
๖. การบริจาค
๗. การบริจาควัตถุ
๘. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
๙. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
๑๐. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
๑๑. การทำงานกับตัวนำในการเปลี่ยนแปลง

ส่วน พิมานา บุณณพินทุ^{๕๗} ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป คือ ควรมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาพิจารณาเลือกหาแนวทางแก้ไขปัญหาแล้วมีการดำเนินงานตามแผนติดตาม และประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะๆ แล้วจึงทำการแก้ไข ปัญหาที่พบโดยให้มองชาวบ้านด้วยทัศนคติที่เคารพ มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่ชาวบ้านสั่งสมมาแต่อดีต เห็นว่าชาวบ้านมีศักยภาพของตนเองมีวิถีคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาของตนเองซึ่งนำไปสู่แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

^{๕๕} กิตติชัย การโสภะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา, (รายงานการวิจัย เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔.

^{๕๖} ทศนิยม ไทยาภิรมย์, การสร้างความพร้อมในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในบริหารงาน โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมือง, (รายงานการวิจัย เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๒๖), หน้า ๓๓ - ๓๔)

^{๕๗} พิมานา บุณณพินทุ, การมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมศึกษาและการพัฒนาชุมชนบ้านปางอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน, (รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๒๗.

พิมพา ตามี^{๕๘} ก็ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

๑. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน
๒. ร่วมคิดหาสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
๓. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อขจัด และแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
๔. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีสิทธิภาพและประสิทธิภาพ
๖. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

นพพร นิลณรงค์^{๕๙} กล่าวว่า เงื่อนไขจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เห็นหรือไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าใจหรือไม่เข้าใจแนวคิด และวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมีหรือไม่มีงบประมาณ ทรัพยากร สนับสนุนอย่างเพียงพอ และทันเวลาที่หรือไม่ สร้างแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่อุทิศตนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมหรือไม่ ประเด็นสุดท้าย คือ เงื่อนไขอื่นๆ เช่น ประชาชนมีความพร้อมแค่ไหน บรรยากาศหรือสถานการณ์เอื้อหรือไม่ โอกาสที่จะร่วมมือมีหรือไม่ มี เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมมือรับผิดชอบร่วมกันในกิจกรรม การพัฒนาที่มีประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับประชาชนที่เข้าร่วมได้รับการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้ สามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองในการวางแผนพัฒนาร่วมกันนั้น ต้องมีขั้นตอนในการมีส่วนร่วม และรับการที่ประชาชนหรือบุคคลมีความเกี่ยวข้องในทางด้านจิตใจและอารมณ์ต่อหน่วยงาน ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาการดำเนินงานหรือ กระทั่งการประเมินผลงานต่อกิจกรรมนั้น ซึ่งกิจกรรมที่เข้าร่วมดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ตรงกับความต้องการของประชาชน หรือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม การใช้ชาวบ้านเข้าร่วมควรเริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายจากสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นนำความต้องการของชุมชนมากำหนดวัตถุประสงค์เป็นผู้ประสบกับปัญหาด้วยตนเอง ย่อมกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้อง และควรเข้าร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่สำคัญมากและ

^{๕๘} พิมพา ตามี, ความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบ่อแก้ว จังหวัดเชียงใหม่, (รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

^{๕๙} นพพร นิลณรงค์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณีบ้านไม้ตะเคียน ตำบลตะเคียนปม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์, (รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑.

รองลงไปตามลำดับมีการกำหนดทางเลือกในการเลือกแก้ปัญหาอย่างลงตัวเพื่อการดำเนินงานพัฒนาที่มีประสิทธิภาพแล้วปฏิบัติตามแผนที่วางที่วางไว้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุดปลูกฝังทัศนคติการมีจิตสำนึกที่จะให้เกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา โดยให้เป็นความรู้สึกที่แท้จริงของแต่ละคนในการพัฒนาถึงแม้จะมีขั้นตอนวิธีการที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ควรให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมให้มากที่สุด การปลูกฝังให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน ให้คำนึงถึงความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ออกมาจากจิตใจแท้จริงให้เป็นรูปธรรมได้

๒.๑๐.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม (อดินันท์ บัวรักษ์) ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์เบิร์ต (Hertzberg) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ย่อมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้นในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงาน ก็เกิดความท้อถอยในการทำงานและทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้ที่มีความรัก วรรณกรรมค่าล้านนาที่จัดตั้งขึ้น ได้แก่ “ชมรมผะอูนวรรณกรรมล้านนาเจียงฮาย” กล่าวคือ ถ้าบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในชมรมฯ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาได้ นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive Leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative Leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้นำอำนาจหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจูงใจและรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรและผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้

๒.๑๐.๖ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม พบว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งได้เป็น ๖ ข้อ ดังนี้

(๑) เมื่อประชาชนมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใด ๆ รับรู้และประสบกับปัญหานั้น ๆ เอง ประชาชนจะเกิดการบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหา นำไปสู่กระบวนการการแก้ไข ปัญหาโดยมักเป็นการพึ่งตนเอง

(๒) ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ประชาชนทุกคนตระหนักถึงความสำคัญหรือมีความห่วงใยเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรกันมากขึ้น ทำให้ทุกคนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ร่วมกัน และอาจจำเป็นต้องมีการตั้งตัวแทนขึ้นมาหลายฝ่าย เพื่อร่วมด้วยช่วยกันดูแลผลประโยชน์ของตนที่พึงจะได้รับ

(๓) การมีส่วนร่วมเป็นหลักการพื้นฐานของความยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนยอมรับฟังความเห็นหรือเหตุผลของกันและกัน เพื่อนำไปสู่การเลือกความเห็นหรือทางเลือกที่ดีที่สุด

(๔) ชุมชนและกลุ่มมีความเห็นหรือมีส่วนสนับสนุนในการตัดสินใจนั้น ๆ ร่วมกัน เนื่องด้วยเมื่อตัดสินใจร่วมกันแล้ว ชุมชนหรือกลุ่มจะรับทราบถึงปัญหา ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สำคัญต่อชุมชนหรือกลุ่มร่วมกัน

(๕) ถ้าไม่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการหรือการทำกิจกรรมใด ๆ แล้ว โครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ อาจไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนหรือผู้เข้าร่วมให้มากขึ้นได้

(๖) การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการจะเกิด ความผูกพัน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ ๓ ประเด็นหลัก ความสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ (๑) การให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าร่วมโครงการตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจไปจนถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง (๒) ให้เกิดความเป็นเจ้าของ และ (๓) รู้สึกเกิดพันธะผูกพัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มของตนต่อไป

๒.๑๐.๗ รูปแบบการประยุกต์ในการมีส่วนร่วมทางสังคม

การกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action) ของ เยอวมาลย์ จ้อยจุฬี ได้ อธิบายการกระทำทางของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่ สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไป กล่าวคือ การกระทำใดๆ ของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล ดังนี้

๑. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
๒. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
๓. วัฒนธรรม (Culture)^{๖๐}

ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมนั้นจะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อถือ (Idea of Believes) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (Ystem of Value Orientation)

จำนง อติวัฒนสิทธิ์^{๖๑} ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้ กำหนดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดและสลับซึ่ง บุคคลผู้ทำ กำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว ความเข้าใจในระบบความหมายเกิดขึ้นได้ ๒ ประการ กล่าวคือ

๑. ความหมายส่วนตัวจากการกระทำของบุคคลหนึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกต โดยตรง

^{๖๐} เยอวมาลย์ จ้อยจุฬี, การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. (สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๖๑} จำนง อติวัฒนสิทธิ์, ประวัติแนวความคิดทางสังคม, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๖๐-๖๓.

๒. มีการเข้าใจสิ่งเร้า เราสามารถแสดงความรู้สึกออกมาด้วยตัวเราเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลแล้วอาจจะเข้าใจใน ส่วนประกอบแห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้น โดยอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจ ต่อมนุษย์ ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับแนวทฤษฎีหรือจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำ แต่โดยสติปัญญาแล้วเราอาจเข้าใจสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง อีกนัยหนึ่งการกระทำ บางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าการอธิบายที่แท้จริงของการกระทำเพราะแรงกระตุ้น จะมีอยู่ ในส่วนลึกของจิตใจผู้กระทำและสำหรับผู้สังเกตนั้น แรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับ การศึกษาพฤติกรรม และเวเบอร์ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม ๓ ชั้น คือ

๒.๑ การกระทำที่มีเหตุผลเป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะ บรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจและ สังคม

๒.๒ การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม และศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

๒.๓ การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดแบบอย่าง ที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลักพฤติกรรมกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล

๒.๑๐.๘ กระบวนการของการมีส่วนร่วม

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๕ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนด นิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละ ประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ครอบคลุมประเด็นดังนี้^{๖๒}

ประเด็นที่ ๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุก คนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการ พัฒนา และเอื้อ ให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตย ในกรณีนี้คือการเอื้อให้เกิดการพัฒนาพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่า เทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนา ทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ ๓ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ตัดสินใจ ไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่

^{๖๒} กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, นโยบายเมืองไทยแข็งแรง, (นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕

ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ ๔ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

๒.๑๐.๙ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าในหน่วยงานใดก็ตามเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาเพราะการมีส่วนร่วมมีคุณประโยชน์หลากหลายประการ อย่างไรก็ตามประโยชน์ที่จะได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับความจริงใจและความจริงจังในการดำเนินการด้วย และยังเป็นผลดีต่อการบริหารจัดการเครือข่ายอีกด้วย คือ

๑) ทำให้การบริหารหรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหา มีความหลากหลาย เป็นไปอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิด จากบุคคลที่มีความหลากหลาย ทั้งความรู้ และประสบการณ์

๒) ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายแก่เครือข่ายได้

๓) เป็นการขจัดปัญหา มิให้การดำเนินนโยบายใด ๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้

๔) ก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี ทำให้การบริหารเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ขอความร่วมมือง่าย

๕) การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตรงเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการในการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืน ในทุกด้าน ได้แก่ ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การดำรงชีพ การอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูศิลปและวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ถ้าจะเรียกว่าเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญอย่างยั่งยืนก็คงไม่ผิดเลย

๒.๑๐.๑๐ ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมในที่นี้จะพูดถึงระดับการออกแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบกับคนในชุมชน โดยเหตุที่ทั้งสองจำเป็นต้องทำงานร่วมกันหรือมีส่วนร่วมกันนั้นเพราะในงานออกแบบบางอย่างที่มีขั้นตอนตามกระบวนการออกแบบ อาจเป็นขั้นตอนที่คนในชุมชนหรือชาวบ้านไม่ทราบหรือไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองได้ เช่น การเขียนแบบให้ถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรม การประเมินราคา และการก่อสร้างต่าง ๆ ดังนั้นนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญจึงเข้าไปแนะนำในเรื่อ เหล่านั้น และอีกอย่างที่เป็นข้อดีของการที่นักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมกับคนในชุมชน คือนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญจะสนับสนุนให้เกิดแรงกระตุ้นในการที่จะค้นหาปัญหาหรือวิธีการช่วยกันแก้ไขปัญหาได้อย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น เพราะคนนอกอาจมองเห็นปัญหาได้มากกว่าคนในชุมชนเองก็เป็นได้ (ฤทธิรงค์ จุฑาพถพิกร และวิรัตน์ รัตตากร, ๒๕๕๖) ซึ่งระดับการมีส่วนร่วม ระหว่างนักออกแบบกับคนในชุมชนมีอยู่ ๗ ระดับโดยเรียงลำดับการมีส่วนร่วมมากไปสู่การมีส่วนร่วมน้อย ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑
ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญและชุมชน
๑. ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเอง	ชุมชนควบคุมและตัดสินใจในทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบไปจนถึงกระบวนการสร้าง
๒. ผู้เชี่ยวชาญและชุมชนร่วมกัน ออกแบบ	ผู้เชี่ยวชาญกับชุมชนมีส่วนร่วมกันในทุกขั้นตอนการออกแบบ ตั้งแต่การจัดเตรียมจนบรรลุผล
๓. การออกแบบทางเลือก	ผู้เชี่ยวชาญได้ออกแบบหรือมีทางเลือกให้กับชุมชนได้เลือกสิ่งที่ชุมชนต้องการ
๔. การสนทนาระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน	มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในรูปแบบการสนทนาระหว่าง ผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน
๕. การศึกษาข้อมูลท้องถิ่น โดย ผู้เชี่ยวชาญ	การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นจากคนในท้องถิ่นหรือชุมชนเกี่ยวกับประสบการณ์การออกแบบ สัญลักษณ์รูปแบบและวิถีชีวิต ของคนในชุมชนเป็นสำคัญ
๖. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของ ท้องถิ่นโดยผู้เชี่ยวชาญ	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยแบบสอบถามไม่ระบุเจาะจงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
๗. ผู้ออกแบบทำการออกแบบ ด้วยตนเอง	ผู้เชี่ยวชาญทำการออกแบบเองโดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

ที่มา: ฤทธิ์รงค์จุฑาพถุณกร และวิรัตน์รัตตากร. (๒๕๕๖).

บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชน ในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS ๒๐๑๓. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

๒.๑๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๑๑.๑ ที่มาของแนวคิดทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นคำคำเดียวกัน บางทีเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน บางทีเรียกภูมิปัญญาท้องถิ่น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”(local wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (popular wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาไทย”(Thai wisdom) เป็นคำที่รู้จักกันในวงการศึกษามานานพอสมควรแล้ว แต่ความจริงในการกล่าวถึงได้เกิดขึ้นในบางระยะๆและไม่ได้นำมาใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศได้เต็มที่นัก ในด้านการศึกษาได้มีการตื่นตัวครั้งหนึ่ง เมื่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๙) ในหมวดที่ ๔ ได้กล่าวถึงแนวทางจัดการศึกษา ในส่วนของเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ข้อ ๙ ที่ว่า ให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่างๆรวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่นๆเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด หอสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น นำมาพิจารณาประกอบการจัดการเรียน

การสอน

จากนั้นภูมิปัญญาก็ยังมิได้รับการหยิบยกให้เห็นความสำคัญมากนัก จนกระทั่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา ๖ ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งส่วนหนึ่งของมาตรา ๒๓ ที่ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากลที่ต้องเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง^{๖๓}

สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๖๔} ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่าง กัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ประเวศ วะสี^{๖๕} ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์^{๖๖} กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ ที่ได้รับถ่ายทอดจากบุคคลและสถาบันต่างๆ โดยมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีการสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน จากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่งจนทำให้สังคมชาวบ้านมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง

^{๖๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕-๖, ๑๓)

^{๖๔} สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๔) หน้า ๕๒.

^{๖๕} ประเวศ วะสี, การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, (ในเสรีพงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖) หน้า ๒๑.

^{๖๖} ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์, การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคตะวันออก. (กรุงเทพมหานคร: รายงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

๒.๑๑.๒ ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

ภูมิปัญญาไทยหรืออาจเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความชำนาญอันเกิดจากความรู้ที่สะสมมา เพื่อนำมาสร้างกิจกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพโดยเข้ากับสภาวะแวดล้อมที่ตนอาศัยและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญา ยังมีความหมายรวมถึงความคิดความเชื่อต่อสิ่งต่าง ๆ^{๖๗}

ศรีศักร วัลลิโภดม^{๖๘} กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถดำรงอยู่โดยให้สอดคล้องกับทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น”

ฉลาดชาย รมิตานนท์^{๖๙} กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สติและปัญญาอันเกิดจากการได้รับความรู้ สะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัว”

เสรี พงศ์พิศ^{๗๐} กล่าวถึงว่า “ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นฐานรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมา

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองหาเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างร่วมสมัย

ประคอง นิมมานเหมินท์^{๗๑} กล่าวว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้หรือระบบความรู้ที่มนุษย์ค้นพบหรือคิดค้นขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงปลอดภัย มีความสะดวกสบาย

^{๖๗} ภูมิปัญญาชาวบ้าน., (ออนไลน์), แหล่งที่มา <http://www.learners.in.th/>, (๒๒ ธ.ค. ๕๙).

^{๖๘} ศรีศักร วัลลิโภดม, การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง, (ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา, กรุงเทพฯ: สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

^{๖๙} ฉลาดชาย รมิตานนท์, ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม ๒ : ป่าชุมชน ภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘.

^{๗๐} เสรี พงศ์พิศ เสรี พงศ์พิศ, คินสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๖.

^{๗๑} ประคอง นิมมานเหมินท์, ภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตไทย, ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี, (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติและมหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๓๘), หน้า ๔๗.

สุขสงบและบันเทิงใจ อาจเป็นระบบความรู้ที่คิดขึ้น เพื่อประโยชน์ส่วนตนมาก่อนหรือเป็นระบบความรู้ที่คิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของกลุ่มชนก็ได้”

เอกวิทย์ ณ ถลาง^{๗๒} กล่าวว่า “ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความคิด ความสามารถ ความชำนาญที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์และการดำรงชีพในระบบนิเวศและวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนามาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชนนั้น”

สันติสุข กฤดากร^{๗๓} ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง “พื้นเพรากฐานความรู้ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมของคนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งชาวบ้านในสังคมนั้นรับรู้เชื่อถือ เข้าใจ ร่วมกันเป็นกระบวนการความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดสืบต่อกันมา และเกิดจากการประสบด้วยตนเอง ประสานกับความรู้ใหม่นามาใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับสังคมได้อย่างสอดคล้องสมดุกับสภาพของแต่ละสังคม”

จิรณี สินธุภัก^{๗๔} กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้ของตนอย่างหลากหลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ และกระบวนการทางสังคม เพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ในสภาพที่เหมาะสมกับธรรมชาติ และการถ่ายทอดกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคน”

ยิ่งยง เทาประเสริฐ กล่าวว่า “ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการของภูมิปัญญาไทย ๕ ประการ คือ

- (๑) ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
- (๒) การสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น
- (๓) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับประสบการณ์ใหม่ได้
- (๔) สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
- (๕) รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ”

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทย สรุปได้ว่า การเกิดของภูมิปัญญา มีกระบวนการเรียนรู้และสืบทอด ถ่ายองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนแล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์

^{๗๒} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

^{๗๓} สันติสุข กฤดากร, การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

^{๗๔} จิรณี สินธุภัก, วิถีชีวิตและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวสวนล่องกอง, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

ความรู้ จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด^{๗๕}

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องราวการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร นั้นเอง

๒.๑๑.๓ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี^{๗๖} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า “สังคมที่เด่นชัดไม่ว่าสังคมใดหรือชุมชนใดก็ตาม เมื่อเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่มานาน ล้วนจะต้องมีภูมิปัญญาของตัวเอง ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ ด้านการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามองในด้านความคิดและความรู้แล้วรัฐบาลกับเอกชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือความรู้ดั้งเดิมของคนไทยด้วยความไม่เข้าใจ อาจเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่คร่ำครึ ต้องพัฒนาให้ทันสมัยตามแบบยุโรปเมื่อผ่านการต่อเนื่องเป็นเวลานาน ผลที่ตามมาอาจพูดได้ว่าชนบทไทยถูกทำลายย่อยยับ เกิดสภาพล้มละลายทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ก่อผลกระทบถึงครอบครัว เนื่องจากความสมดุลของชีวิตเท่าที่เคยเป็นอยู่มาก่อนถูกทำลายลง และยังได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้ดังนี้

- (๑) มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
- (๒) มีการบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สิ่งแวดล้อม และสังคม
- (๓) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
- (๔) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์^{๗๗} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นความเจริญงอกงามของชุมชน การพัฒนาเป็นการทำให้ดีขึ้นเจริญงอกงามขึ้น ดังนั้นการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาจึงต้องใช้ภูมิปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาฟื้นฟู ประยุกต์และสร้างเสริมสิ่งใหม่บนรากฐานเท่าที่ค้นพบนั้นซึ่งภูมิปัญญาจะเป็นรากฐานของการพัฒนา” ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

(๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่หรือคือแก่นของชุมชนที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดถึงปัจจุบัน

^{๗๕} ยิ่งยง เทาประเสริฐ, เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงราย, (เชียงราย: ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๗๖} ประเวศ วะสี, การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ๓๓ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑-๓๔.

^{๗๗} สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์, ปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๔), หน้า ๘๘-๘๙.

(๒) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญหา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

(๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือสามารถแก้ปัญหาคำถามการดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

(๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในชุมชนและเป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนการทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกออกได้ ๓ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ ๒ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ ๓ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ดังนั้นผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน และเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ชุมชนและสังคม โดยแสดงออกมาในรูปของขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา พิธีกรรม ภาษา ความเชื่อ วรรณกรรม ดนตรีการละเล่น พื้นบ้าน และภูมิปัญญานั้นยังมีความสำคัญต่อประเทศชาติด้วย เพราะว่าสังคมหรือชุมชนหากไม่มีภูมิปัญญาที่ไม่สามารถที่จะอยู่รอดในสังคมได้ด้วยตนเองจึงมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้กับคนรุ่นหลังสืบต่อไป

๒.๑๑.๔ ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชลทิพย์ เอี่ยมสาอังก์ และวิศนี ศิลตระกูล ได้ให้ความหมายประโยชน์ของภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น ๖ ประการ ดังนี้^{๗๘}

(๑) ช่วยให้คนในท้องถิ่นนั้นดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุขกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อและข้อห้ามต่างๆ สามารถใช้เพื่อป้องกันการบั่นทอนสิ่งแวดล้อม

^{๗๘} ชลทิพย์ เอี่ยมสาอังก์ และวิศนี ศิลตระกูล, ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน และแหล่งวิทยาการในชุมชน [เอกสารการสอน], (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒๙-๒๓๐.

(๒) สามารถนำมาใช้เพื่อควบคุมความประพฤติของคนในสังคมเดียวกัน บารมีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นเคารพนับถือกันมา สามารถนำสวรรค์ กรรมและวาสนา ส่งผลต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ความซาบซึ้งในนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก ส่งผลให้คนอ่านอ่อนน้อมง่าย รักสงบ มีความพากเพียรต่อสู้กับความทุกข์ยากและลดการกดขี่ได้สูง

(๓) ให้ประโยชน์ด้านการรักษาสุขภาพอนามัย เป็นกระบวนการรักษาที่ช่วยเยียวยา และยกระดับจิตใจของผู้ป่วยให้มีพลังใจต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ

(๔) ช่วยส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของสังคมนั้น จารีตประเพณีขนบธรรมเนียมตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นเรื่องที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ การปรับเปลี่ยนการประยุกต์และการสืบทอดล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยภูมิปัญญาของคนในสังคมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป

(๕) สร้างประโยชน์ในการประกอบอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ประยุกต์แล้วนำมาใช้ประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของการเกษตรกรรมธรรมชาติ การแก้ปัญหาเรื่องการใช้น้ำเพื่อเกษตร การป้องกันกำจัดแมลงโดยไม่ใช้สารเคมี

(๖) ช่วยให้เข้าใจชุมชนในการกำหนดทำที่และเนื้อหาการทำงานกับชุมชน ให้การทำงานด้านการพัฒนาการจัดการศึกษามีความเหมาะสมกับชีวิตความต้องการและสภาพท้องถิ่น ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ประโยชน์ก็จะเกิดกับกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

๒.๑๑.๕ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร ฯลฯ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่ บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน คือ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ กล่าวคือ^{๗๙}

๑) การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ ทัศนกรรมและคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

๒) การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย

๓) การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

^{๗๙} <https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet๖/envi๕/panya/panyan.htm> สืบค้น ๑๕ ธันวาคม

๔) การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้านเยวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม^{๔๐} ได้กล่าวว่า มรดกทางวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันอยู่ในภาวะที่วิกฤต อันเนื่องมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไม่มีทิศทางที่แน่นอน เพราะกำลังเกิดภาวะสุดโต่งขึ้นในสังคมขณะนี้ นั่นคือการเน้นการลงทุนทางเศรษฐกิจให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกผลิตผลต่างๆ ให้มากเท่าที่จะมากได้ โดยไม่คำนึงถึงผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศว่าจะปรับตัวทันต่อสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาจากภายนอกอย่างรวดเร็วหรือไม่ และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ถ้าหากว่าคิดว่าการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนในสังคมท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของต้องเป็นผู้อนุรักษ์และพัฒนาแล้ว ก็ควรหาทางให้เขาได้ดำเนินการด้วยตัวเองและตัดสินใจเอง ควรเอาเงินที่เก็บได้จากภาษีของราษฎรกลับไปให้เขาดำเนินการเอง ไม่ใช่อะไรๆ ก็ยกไปให้ เพิ่มไปให้ โดยหน่วยราชการจากส่วนกลางเป็นผู้ทำ ผลที่ตามมาก็คือความสับสนเปลี่ยนแปลง เกิดปัญหาภัยยกยอก คอร์รัปชัน และในที่สุดก็บิดเบือนความหมาย ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นไป

จึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอด เช่น การรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การใช้ยาสมุนไพรบางชนิด เพราะหมอหายาก ๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ถ่ายทอดให้กับคนอื่น หรือถ่ายทอดแต่คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติเพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ใช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกง่ายกว่า งานหัตถกรรมทอผ้าหรือเครื่องเงิน เครื่องเงิน แม้จะยังเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้า ไม่สามารถรักษาคุณภาพและฝีมือแบบดั้งเดิมไว้ได้ ในการทำมาหากินมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ใช้รถไถนาแทนควาย รถอีแต่นแทนเกวียน

การลงแขกทำนาปลูกข้าวและปลูกสร้างบ้านเรือนก็เกือบจะหมดไป มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าแต่ก่อน ผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่น สังคมสมัยใหม่มีระบบการศึกษาในโรงเรียนมีอนามัยและโรงพยาบาล มีโรงหนัง วิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องบันเทิงต่างๆ ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไป มีตำรวจ มีโรงเรียน มีเจ้าหน้าที่ราชการฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา และอื่นเข้าไปในหมู่บ้าน บทบาทของวัด พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงลงไป

การทำมาหากินก็เปลี่ยนจากการทำเพื่อยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผู้คนต้องการเงินเพื่อซื้อเครื่องบริโภคต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ผลผลิตจากปากก็หมด สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นำการพัฒนาหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เริ่มเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน หน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน และการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ประยุกต์ และค้นคิดสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์สุขของสังคม

^{๔๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, (บทบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๔).

๒.๑๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการออกแบบ

การออกแบบ (Design) ได้แก่ การถ่ายทอดรูปแบบจากความคิดออกมาเป็นผลงานที่ผู้อื่นสามารถมองเห็น รับรู้ หรือสัมผัสได้ เพื่อให้มีความเข้าใจในผลงานร่วมกัน จึงพอสรุปแนวคิดทฤษฎีการออกแบบได้ดังนี้

๒.๑๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการออกแบบลวดลาย

การออกแบบลวดลายมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน พร้อมๆกับวิวัฒนาการของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุค ก่อนประวัติศาสตร์ การต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ในการดำรงชีวิต การล่าสัตว์เพื่อหาอาหารประทังชีพ ตลอดจนความหวาดกลัวในสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดการค้นหาล้างยัตเหี่ยวที่จะสร้างขวัญและกำลังใจให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเผชิญกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรคผลงานศิลปะต่างๆขึ้นม

ก่อนที่มนุษย์จะมีพัฒนาการจนสามารถสร้างผลงานศิลปะได้หลากหลายขึ้นนั้น เชื่อกันว่าการสร้างลวดลายบนร่างกาย ใบหน้าของมนุษย์นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบลวดลายก่อนที่จะนำไปใช้พื้น ผิวของวัสดุอื่นภายหลัง เพราะความต้องการในการกระตุ้นจิตใจให้ฮึกเหิมสร้างความน่ากลัวและน่าเกรงขาม เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่จะลดทอนขวัญกำลังใจของคู่ต่อสู้ ในปัจจุบันก็ยังมิชนเผ่าพื้นเมืองบางกลุ่มในเอเชีย อาฟริกา ออสเตรเลีย อเมริกา และอินเดีย ออกแบบลวดลายบนร่างกายเพื่อใช้ในพิธีกรรมตามความเชื่ออยู่ หลังจากนั้นจึงเกิดการขีดเขียนเส้นสายต่างๆลงบนอาวุธและเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ จนเกิดการออกแบบลวดลายเขียนสีบนผนังถ้ำและเพิงผา จากการขุดค้นพบผลงานต่างๆ ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ทั่วโลก บ่งบอกให้รู้ถึงความสามารถในการคิดค้นสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่างๆ ขึ้นมาปลูกปลอบจิตใจ การขีดเขียนสีหรือการทำลวดลายบนพื้นหินจะถูกเรียกโดยรวมว่า ศิลปะถ้ำ (Cave art) หรือ ศิลปะบนหิน (Rock art)

ศิลปะถ้ำ เริ่มมีการศึกษากันอย่างจริงจัง เมื่อมีการค้นพบภาพเขียนสีรูปวัวไบซัน (Bison) โดยนักโบราณคดีสมัครเล่น ที่ถ้ำอัลตามิรา ในประเทศสเปนราว พ.ศ. ๒๔๒๒ ซึ่งเป็นภาพเขียนสีในยุคหินเก่าตอนปลาย อายุประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว จากนั้นมาการค้นหภาพสีของมนุษย์โบราณจึงได้แพร่กระจายทั่วโลก ราว ๓๐ ปี ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๔ จึงมีการค้นพบภาพเขียนสีเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่แหล่งภาพเขียนสีเขาเขียน ในอ่าวพังงา แต่ที่มักจะได้รับการกล่าวถึงกันมาก เพราะเป็นแหล่งเขียนสีที่ใหญ่ที่สุด มีชื่อเสียงมากที่สุดในประเทศไทย คือ ที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถูกค้นพบในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และเป็นศิลปะถ้ำแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการใน ราชกิจจานุเบกษา

ในภาคเหนือได้มีการค้นพบภาพเขียนสีในหลายจังหวัด เช่น พิชณุโลก เชียงใหม่ ลำปาง โดยเฉพาะที่จังหวัดลำปางมีการพบภาพเขียนสีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๑ แต่ได้รับการสำรวจอย่างจริงจังในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จากการสำรวจครั้งนี้ทำให้พบว่า ภาพเขียนสีที่แหล่งโบราณคดีประตูผา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีภาพลวดลายต่างมากกว่า ๑,๘๗๒ ภาพ ซึ่งส่วนมากจะเป็นภาพมือที่ใช้หลากหลายวิธีในการสร้างภาพ ภาพสัตว์ ภาพคน และภาพสัญลักษณ์ แต่ที่แตกต่างจากแหล่งภาพเขียนสีอื่นๆที่ค้นพบในประเทศไทยก็คือ ทุกพื้นที่ที่มีภาพเขียนสีบริเวณเชิงผา พื้นดินส่วนล่างจะพบหลุมฝังศพทุกแห่ง ในหลุมศพจะมีโครงกระดูก เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์มีวิวัฒนาการสูงขึ้น การออกแบบลวดลายต่างๆ ของมนุษย์ก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในบางยุคมีความเจริญรุ่งเรือง ในบางยุคก็ตกต่ำ แต่ในวงการประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ยกย่องให้อียิปต์ กรีก และโรมันเป็นยุคที่มนุษย์มีพัฒนาการทางศิลปะถึงจุดสูงสุด เป็นต้นแบบให้กับศิลปะในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑๒.๒ ความหมายของการออกแบบลวดลาย

การออกแบบลวดลายในความหมายของภาษาไทยตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ไม่มีการกล่าวถึงและคำว่า การออกแบบ หรือ ออกแบบ ก็ไม่มีปรากฏ มีแต่คำว่าลวดลาย ซึ่งหมายถึง ลายต่างๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก, ฝีมือความสามารถที่แสดงให้ปรากฏ ในความหมายของภาษาอังกฤษมีคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการออกแบบลวดลายดังนี้^{๘๑}

Decorate.	vt. หมายถึง การตกแต่ง, ประดับ
Ornament.	vt. หมายถึง ประดับ
	n. หมายถึง เครื่องประดับ
design.	vt. หมายถึง ออกแบบ, แผนการ
	n. หมายถึง แบบ, การออกแบบ, ลวดลาย, แผนการ

การออกแบบลวดลาย (Decorative Design) หมายถึง การออกแบบเพื่อใช้ในการตกแต่งประดับพื้นที่ หรือวัสดุต่างๆให้มีความสวยงามเหมาะสม กลมกลืนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยลวดลายเหล่านี้อาจจะมีความหมายชัดเจนหรือเป็นสัญลักษณ์

จะเห็นได้ว่า การออกแบบลวดลายไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาได้โดยอิสระ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น สถานที่ พื้นที่ ขนาด วัสดุ สิ่งต่างๆเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดให้การออกแบบลวดลายอยู่ในขอบเขตตาม วัตถุประสงค์

จากที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้พัฒนาด้านต่างๆนั้นเรียกว่า การออกแบบ (Design) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์สายพันธุ์อื่นๆในโลก การออกแบบเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆขึ้น หรือคิด ปรับปรุง แก้ปัญหา พัฒนาของเก่าให้สามารถใช้งานได้ดีกว่าเดิม ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒.๑๒.๓ ความสำคัญของการออกแบบลวดลาย

ความสำคัญของการออกแบบลวดลาย มีอยู่หลายประการ พอสรุปได้ ดังนี้

๑. ในแง่ของการวางแผนการทำงาน งานออกแบบจะช่วยให้การทำงานเป็นไปตามขั้นตอน อย่างเหมาะสม และประหยัดเวลา ดังนั้นอาจถือว่าการออกแบบ คือ การวางแผนการทำงานก็ได้

๒. ในแง่ของการนำเสนอผลงาน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจตรงกันอย่างชัดเจน ดังนั้น ความสำคัญในด้านนี้ คือ เป็นสื่อความหมายเพื่อความเข้าใจระหว่างกัน

๓. เป็นสิ่งที่อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงาน งานบางประเภทอาจมีรายละเอียดมากมายซับซ้อน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้พบเห็นมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นหรือ

^{๘๑} <http://nachchasangpayab๑๐๒.blogspot.com/>

อาจกล่าวได้ว่า ผลงานออกแบบ คือ ตัวแทนความคิดของผู้ออกแบบได้ทั้งหมด

๔. แบบ จะมีความสำคัญอย่างที่สุด ในกรณีที่ นักออกแบบกับผู้สร้างงานหรือผู้ผลิต เป็นคนละคนกัน เช่น สถาปนิกกับช่างก่อสร้าง นักออกแบบกับผู้ผลิตในโรงงานหรือถ้าจะเปรียบไปแล้ว นักออกแบบก็เหมือนกับคนเขียนบทละครนั่นเอง แบบ เป็นผลงานจากการออกแบบ เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และมีมือของ

๒.๑๒.๔ ลักษณะของการออกแบบลวดลาย

การออกแบบมีอยู่หลายลักษณะ แต่เมื่อสรุปเป็นประเภทใหญ่จะได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. เป็นภาพวาดลายเส้น (Drawing) ภาพระบายสี (Painting) ภาพถ่าย (Pictures) หรือแบบร่าง (Sketch) แบบที่มีรายละเอียด (Draft) เช่น แบบก่อสร้าง ภาพพิมพ์ (Printing) ฯลฯ ภาพต่าง ๆ ใช้แสดงรูปลักษณะของงาน หรือแสดงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน ที่เป็น ๒ มิติ

๒. เป็นแบบจำลอง (Model) หรือของจริง เป็นแบบอีกประเภทหนึ่งที่ใช้แสดงรายละเอียดของงานได้ชัดเจนกว่าภาพต่าง ๆ เนื่องจากมีลักษณะเป็น ๓ มิติ ทำให้สามารถเข้าใจในผลงานได้ดีกว่า นอกจากนี้ แบบจำลองบางประเภทยังใช้งานได้เหมือนของจริงอีกด้วยจึงสมารถใช้ในการทดลอง และทดสอบการทำงาน เพื่อหาข้อบกพร่องได้

๒.๑๒.๕ ชนิดของการออกแบบลวดลาย

ผลงานการออกแบบลวดลายที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา บ่งบอกถึงจินตนาการไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ ซึ่งผลงานเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของงาน ของวัสดุ และของกรรมวิธีในการสร้างสรรค์

การออกแบบลวดลายแบ่งออกเป็นชนิดใหญ่ๆได้ ๓ ชนิด คือ (๑) การออกแบบลวดลายตกแต่งวัสดุ ๒ มิติ (๒) การออกแบบลวดลายตกแต่งผลิตภัณฑ์ ๓ มิติ และ (๓) การออกแบบลวดลายสถาปัตยกรรม

การออกแบบลวดลายตกแต่งวัสดุ ๒ มิติ

การออกแบบลวดลายตกแต่งวัสดุ ๒ มิติ เป็นการออกแบบลวดลายลงบนวัสดุที่เป็นพื้นระนาบ มีความกว้างกับความยาวเท่านั้น เช่น กระดาษ ไม้ ผนัง ผ้า กระຈก ซึ่งลักษณะของลวดลายที่ออกแบบลงบนวัสดุเหล่านี้ จะแตกต่างออกไปตามวัตถุประสงค์และกรรมวิธี เช่น

๑) การออกแบบลวดลายบนกระดาษ เป็นการออกแบบที่ต้องการบันทึกเหตุการณ์ เรื่องราวและความรู้ต่างๆให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา การออกแบบลวดลายลักษณะนี้จึงมักจะใช้ประกอบกับการเขียนอักษร โดยการใช้ลวดลายเป็นสื่ออธิบายให้ทำความเข้าใจง่ายขึ้น การออกแบบลวดลายบนกระดาษสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การวาดภาพ การทำแม่พิมพ์จากไม้หรือโลหะ การจารด้วยเหล็กแหลม การพิมพ์ด้วยแท่นพิมพ์

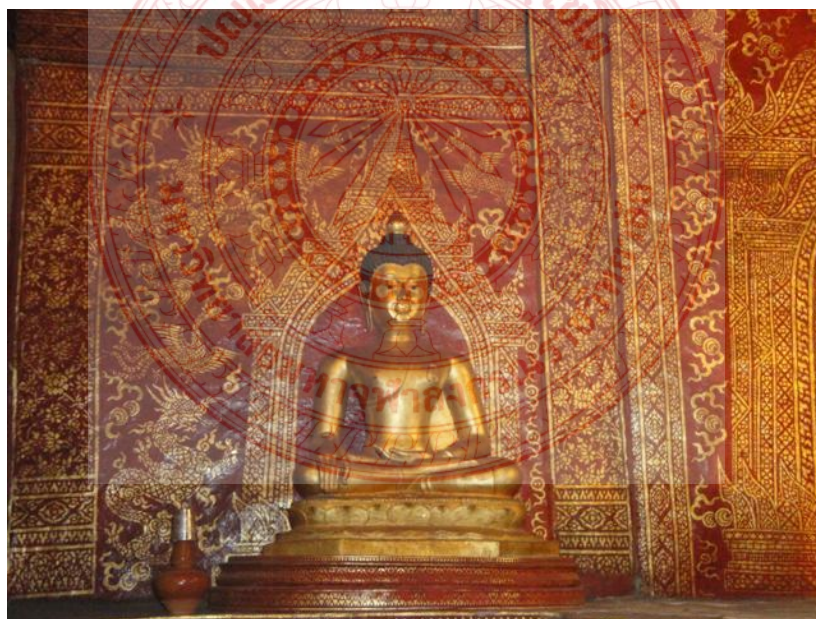
๒) การออกแบบลวดลายบนไม้ เป็นการออกแบบเพื่อประดับตกแต่งไม้ที่ใช้ประกอบสถาปัตยกรรมให้มีความสวยงาม มีเนื้อหาสาระมากขึ้นนอกจากนี้การเตรียมพื้นที่ก่อนการออกแบบลวดลายลงไป ยังช่วยให้เนื้อไม้มีความทนทานยืดอายุการใช้งานให้นานขึ้น

๓) การออกแบบลวดลายบนผนัง เป็นการออกแบบพื้นผิวระนาบที่มีความเก่าแก่ที่สุดที่มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่

รอบตัวมนุษย์ พบเห็นได้ทุกวัน เช่น ผนังถ้ำ เพิงผา ฝาบ้าน ผนังโบสถ์และวิหาร จึงง่ายและเหมาะสม ในการออกแบบลวดลาย ลักษณะของลวดลายจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยสอดคล้องกับความ เชื่อ ศาสนาและความสามารถของผู้สร้างสรรค์ผลงาน

๔) การออกแบบลวดลายบนผ้า เป็นการออกแบบลวดลายเพื่อตกแต่งวัสดุที่มีความเบาบางอ่อนพลิ้ว ลักษณะของลวดลายจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน เช่น นำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำหรับใช้สอย หรือทำพระบฏสำหรับตอบสนองความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา การออกแบบลวดลายผ้ามีหลายวิธี เช่น การย้อมผ้า การทอ และการวาดภาพระบายสี

๕) การออกแบบลวดลายบนกระจก เป็นการออกแบบลวดลายบนวัสดุที่มีความมันและเรียบ โดยการเขียนสี กัดด้วยกรดหรือพ่นด้วยทราย ในสมัยโกธิก (Gothic) จะใช้วิธีประดับกระจกสีหน้าต่าง (Stained Glass) ของวิหาร ความสดใสของสีกระจกเมื่อแสงส่องผ่าน สร้างบรรยากาศให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เช่น การออกแบบลวดลายผนังหุ้มกลอง ด้านหลังพระพุทธรูป สี่หังค์ วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของจีนที่นำมาใช้ในการออกแบบประกอบด้วย มังกร หงส์ไปเคอ ลายสายฟ้า ลายเมฆใช้วิธีการลงรักปิดทอง

ภาพที่ ๒.๔

การออกแบบลวดลายผนังหุ้มกลองด้านหลังพระพุทธรูปสี่หังค์วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

๒.๑๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชนประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมและการคงอยู่ของวัฒนธรรม แผนที่ทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑๓.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการคงอยู่ของวัฒนธรรม

ปราณี วงษ์เทศ^{๖๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ โดยแบ่งเอกสารออกเป็น ๔ ส่วน โดยมีเนื้อหาบริบูรณ์ในแต่ละบท คือ ส่วนที่ ๑ กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการทางศาสนาของ Robert Bellah และในแนวคิดนี้อธิบายพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ ผู้เรียบเรียงได้เก็บความและสรุปเนื้อหาส่วนใหญ่จากหนังสือเรื่อง The human direction ของ James L. Peacock และ A. Thomas Kirsch โดยเปรียบเทียบสังคมไทยในสังคมโลก กับสังคมอื่นๆ ทั้งภายในภูมิภาคนี้กับภูมิภาคสังคมตะวันตกส่วนที่ ๒ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับโลกของกลุ่มชนดั้งเดิมและชนเผ่าในอุษาคเนย์ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการให้ภูมิหลังต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่สำคัญ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มคนที่อยู่ในที่สูง ที่ยังชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอย ไม่มีตัวอักษรให้แต่ถ่ายทอดประเพณีทางปากเปล่า และมีสภาพสังคมแบบดั้งเดิม กับกลุ่มคนที่อยู่ในที่ราบทำนาทอผ้า และสามารถพัฒนาบ้านเมืองเป็นรัฐได้ส่วนที่ ๓ เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบความเชื่อและพิธีกรรม เป็นการพยายามทำความเข้าใจระบบความเชื่อดั้งเดิมของชาวอุษาคเนย์ก่อนการได้รับอิทธิพลจากศาสนาภายนอก โดยมองผ่านพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ พิธีศพ และความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ส่วนที่ ๔ เป็นความพยายามทำความเข้าใจความนึกคิดของกลุ่มชนต่างๆ ที่มีต่อสำนักเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ของตนเองและเพื่อนบ้าน โดยผ่านตำนานและนิทานปรัมปราคติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทั้งทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติของผู้คนในภูมิภาคนี้

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล^{๖๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี มีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อศึกษาทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญในจังหวัดปทุมธานี และเพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ในด้านทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ ความคิดเห็นของภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนพฤติกรรม และทัศนคติของนักท่องเที่ยว ผลการวิจัย พบว่า

จังหวัดปทุมธานีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขา และวิถีชีวิตของชุมชนมอญ ได้แก่ อาการการกิน การแต่งกาย

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง

^{๖๒} ปราณี วงษ์เทศ, สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๓)

^{๖๓} พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, (รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ธนวรรณ นิธิปณันท์^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : เพลีนวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของเพลีนวาน โดยศึกษาผ่านการวิเคราะห์เอกสาร และศึกษาภาคสนาม จากการศึกษาพบว่า

๑. เพลีนวานมีกระบวนการสร้างพื้นที่ (เชิงกายภาพ) ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป กล่าวคือ เป็นการสร้างพื้นที่แบบนำอดีตมาดัดแปะ มีการคัดเลือกอดีตในช่วงเวลาที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการสร้างอดีตด้วยข้อมูลที่มาจากการผสมผสาน เป็นการสร้างความหมายใหม่ และเป็นการสร้างพื้นที่ที่ไม่ต้องการอ้างอิงบริบทของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่คือ เรื่องของการออกแบบและใช้องค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นการผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน

๒. การสร้างความหมาย ที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกัน โดยผู้ผลิตสร้างความหมายขึ้นมาชุดหนึ่งด้วยการลงรหัสในขณะที่ผู้บริโภคมีการถอดรหัสความหมายขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความหมายที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากผู้ผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ความหมายดังกล่าวยังถูกสร้างขึ้นจากผู้บริโภคได้เช่นกัน

ทั้งนี้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ ทั้ง ๕ กลุ่ม พบว่านักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ส่วนใหญ่มีการถอดรหัสพื้นที่โดยการสร้างความหมายหรือให้นิยามของเพลีนวานผ่านการรับรู้ จากทางโลกสัญลักษณ์หรือโลกเสมือนซึ่งไม่ใช่การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจอย่างแท้จริง ในขณะที่กลุ่มอายุ ๒๐ - ๔๐ ปีนั้นมีการรับรู้และความเข้าใจ แบบการผสมผสานเริ่มใช้ตรรกะและความเป็นเหตุเป็นผล เริ่มมีเสียงตอรองและมีการวิจารณ์มากขึ้น ส่วนกลุ่มที่อายุมากกว่า ๔๐ ปี การรับรู้ ของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างความหมายที่เกิดขึ้น การสร้างความหมายที่แท้จริงมาจากความเข้าใจ ที่เกิดขึ้น ผ่านประสบการณ์ในการเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ บนโลกความเป็นจริง

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่ามโนทัศน์ทางความคิดเรื่อง พื้นที่ของ Lefebvre นั้นเป็นมโนทัศน์ที่สามารถสร้างคำอธิบายในเรื่องพื้นที่ต้องงานขึ้นนี้ได้เพียงบางส่วนแต่ไม่สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวของเพลีนวานได้ทั้งหมด โดยเฉพาะในกรณีของการสร้างความหมายที่เกิดขึ้น การเคลื่อนตัวของคำอธิบายดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ ถูกคำอธิบายชุดหนึ่งกำกับไว้ในขณะที่การให้ความหมายนั้นมีความเป็นอิสระและมีความหลากหลายมากกว่าจึงสามารถถอดรหัสทางความหมายของพื้นที่ได้อย่างไม่รู้จัก ทั้งนี้ความหมายที่เกิดขึ้นจากการถอดรหัสของผู้บริโภคนั้นเป็น

^{๘๔} ธนวรรณ นิธิปณันท์, กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา เพลีนวาน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์, รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : วิทยาลัย, สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘).

ความหมายที่มีความหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้และความเข้าใจของแต่ละคนที่มีอยู่อย่างไม่เท่าเทียมกัน

มาลินี ศรีไมตรี^{๘๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาศักยภาพตลอดจนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า

๑. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๗ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของสภาพปัจจุบันต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๕ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังในอนาคตต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ ได้แก่ การร่วมดำเนินกิจกรรม การร่วมติดตามประเมินผล และการร่วมวางแผน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ๓.๗๔ และ ๓.๖๑ ตามลำดับ

๒. วิธีการในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว การสร้างทีมงาน การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้ได้รูปแบบและกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยว การศึกษาดูงาน และการสนทนากลุ่ม

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวทางเทศกาล การท่องเที่ยวเชิงศิลปหัตถกรรม และการท่องเที่ยวชมกิจกรรมทางวัฒนธรรม กำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยใช้ชื่อว่า “ถนนสายวัฒนธรรม จังหวัดอุบลราชธานี” แบ่งออกเป็น ๔ เส้นทาง ประกอบด้วยเส้นทางที่ ๑ เส้นทางเทียนพรรษา เส้นทางที่ ๒ ตำนานลูกอีสานกับกระต๊อบข้าว เส้นทางที่ ๓ เครื่องทองเหลืองลมหายแห่งบ้านปะอาว และเส้นทางที่ ๔ ภูมิปัญญาข้าวกล้องงอก

กนกพร ฉิมพลี^{๘๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะลุ ตำบลตะลุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะลุ เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะลุ ตำบลตะลุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า

^{๘๕} มาลินี ศรีไมตรี, การพัฒนา รูปแบบและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี, (วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ [กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙]) หน้า ๕๓ - ๕๔.

^{๘๖} กนกพร ฉิมพลี, แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะลุ ตำบลตะลุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา, (วารสารชุมชนวิจัย ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ [มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙]), หน้า ๗ - ๘.

๑) การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนบ้านตะคุ มี ๒ แห่งที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทสระหินและวัดหน้าพระธาตุโดยปราสาทสระหินหรือปราสาทหินเป็นปราสาทที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทางบ้านตะคุ และ วัดหน้าพระธาตุหรือวัดตะคุ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอปักธงชัย ๒) การศึกษาความพร้อมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีระดับความพร้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๓) และเมื่อจำแนกตามอายุอาชีพ และระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกัน มีความพร้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า การจัดการโครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มี ความชัดเจน ยังไม่มีการตั้งคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบอย่างรูปธรรม และไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ไม่มีจุดขายที่สามารถดึงเงินจากนักท่องเที่ยวได้ และ ๔) แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ (๑) ด้านการพัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แกะไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยหน่วยงานของรัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์ หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว มาร่วมเป็นแรงสำคัญ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ให้ความรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมวางแผน โดยต้องยึดหลักการว่า ทุกกระบวนการของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน เพื่อสร้างและปลูกฝังความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของร่วมกันของชาวบ้าน และ (๒) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษาวิจัย คือ ควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แกะไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างกฎกติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวนำร่องภายในชุมชน

๒.๑๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนที่ทางวัฒนธรรม

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม^{๔๗} ได้ศึกษาและจัดทำแผนที่ชุมชนเมืองเก่าจังหวัดน่าน มีการจัดทำแผนที่ชุมชนเมืองเก่า น่าน ครอบคลุมพื้นที่สำคัญที่เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเมืองนับตั้งแต่อดีต ในพื้นที่เมืองภูเวียง เมืองแช่แห้ง เวียงเหนือ และพื้นที่เมืองน่านในปัจจุบัน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ สำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ประวัติศาสตร์พัฒนาการทางการเมืองการปกครอง แสดงข้อมูลอย่างย่อและรูปแบบอย่างย่อและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองอันเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยรอบด้านทั้งในด้านภูมิศาสตร์ การเมือง การปกครอง รวมไปถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการทางการเมืองการปกครองน่าน นับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน

^{๔๗} กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, แผนที่ชุมชน, (กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘).

ส่วนที่ ๒ คุณค่า ความสำคัญ และคุณลักษณะเด่นทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ การวิเคราะห์คุณลักษณะเด่นของพื้นที่ใน ๓ ส่วนสำคัญ คือ องค์ประกอบโครงสร้างเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม และสภาพธรรมชาติและภูมิทัศน์ เพื่อแสดงข้อมูลในภาพรวมพื้นที่ที่เป็นโครงสร้างหลักทางกายของเมืองน่าน

ส่วนที่ ๓ สารสำคัญและพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลในระดับพื้นที่ย่อยของเมืองและชุมชน เพื่อให้เห็นภาพในระดับรายละเอียด และแสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบในระดับพื้นที่

ส่วนที่ ๔ แสดงผลลัพธ์หลักของข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการและข้อเสนอแนะถึงความเป็นไปได้ในการนำแผนที่ชุมชนไปใช้ในการจัดการพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

สุพรรณิ พรพนารมย์ และ วิลาวัลย์ ปัดภัย^{๘๘} ได้ศึกษาการจัดการองค์ความรู้เพื่อทำแผนที่ทางวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ คือ รวบรวมข้อมูลเอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้านต่างๆ และนำข้อมูลที่ได้แลกเปลี่ยนตรวจสอบกับเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรม และเผยแพร่ข้อมูลสู่วงกว้าง ผลการศึกษา พบว่า การจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในโครงการแผนที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย-กัมพูชา ได้นำเสนอออกมาในรูปแบบของบทความ ภาพถ่าย แผนที่ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของแผนที่วัฒนธรรม โดยมีเนื้อหาครอบคลุมจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา ๗ จังหวัด ได้แก่ ตราด จันทบุรี สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรม ๗ ประการ ได้แก่ ชาติพันธุ์และภาษา สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา ตำนาน และนิทาน ประเด็นชายแดน บุคคลด้านวัฒนธรรม และปฏิทินวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดได้เผยแพร่ไว้ในเว็บไซต์ www.mapculture.org

พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ^{๘๙} ได้ศึกษาความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา: หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ เชียงรากน้อย มีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาความตระหนักของชาวบ้านศาลาแดงเหนือ ถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น ๕ กลุ่มใหญ่ ตามช่วงอายุ ได้แก่ กลุ่มวัยเด็ก กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มวัยผู้ใหญ่ และกลุ่มวัยสูงอายุ การศึกษาทำการเก็บข้อมูล ๒ ประเภท คือ การเก็บข้อมูลภาคเอกสารและการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมด ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การดึงข้อมูลจากภาพถ่าย การวาดแผนที่เดินดิน และกิจกรรมการประเมินความตระหนักต่อมรดกทางวัฒนธรรม ผลจากการศึกษา พบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่ชาวบ้านศาลาแดงเหนือให้ความตระหนักในการอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นศาสนสถาน ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ชาวบ้านศาลาแดงเหนือให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา เช่น การสวดมนต์ตอนบ่าย ๓ โมง โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อความสะดวก

^{๘๘} สุพรรณิ พรพนารมย์ และ วิลาวัลย์ ปัดภัย, การจัดการองค์ความรู้เพื่อทำแผนที่ทางวัฒนธรรม, วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ - ๒ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๐) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐, หน้า ๕๐.

^{๘๙} พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ, การศึกษาความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา : หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ เชียงรากน้อย, (รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗), หน้า ๔๑.

ในการเข้าร่วมของคนในหมู่บ้าน แต่ยังคงปฏิบัติอยู่ เรื่องภาษามอญยังคงมีการอนุรักษ์อยู่แต่มีเฉพาะกลุ่มวัยสูงอายุที่สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ได้ครบถ้วน ส่วนในกลุ่มอื่นๆ สามารถพูดและฟังเท่านั้น โดยความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ มีศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงให้ทั้งสองอยู่คู่กันไป อย่างไรก็ตาม ความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีผลมาจากช่วงอายุซึ่งอาจแบ่งได้เป็นกลุ่มคนรุ่นเก่าและกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่อาจจะให้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของตนแตกต่างกันออกไป จากการเก็บข้อมูล ทำให้ได้ทราบถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านศาลาแดงเหนือว่า อยู่ในระดับที่ผู้ออกแบบและชุมชนออกแบบร่วมกันในทุกขั้นตอน การออกแบบตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ โดยเน้นไปทางชุมชนเป็นหลักในการตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ โดยผู้ออกแบบทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมให้ราบรื่นเท่านั้น

ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ^{๙๐} ได้ศึกษาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกุ๊ฟ กุ๋น่อง ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม กิจกรรมและสถานที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้านในตำบลหนองคูขาด (๒) ศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านภายในตำบลหนองคูขาดจากอดีตและปัจจุบันเพื่อค้นหาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อหาแนวในการสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม และเพื่อพัฒนาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นแผนที่ในการท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต โดยการศึกษาพื้นที่ตั้งโครงการอยู่ที่ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นที่ตั้งของกุ๊ฟกุ๋น่องที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เพราะมีอายุ ๘๐๐ กว่าปี ที่กุ๋น่องเป็นสถานที่เชื่อมโยงความผูกพันของคนในตำบลหนองคูขาด เพราะมีประเพณีวัฒนธรรมการสงฆ์ร่วมกัน โดยจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ จะจัดพิธีสงฆ์ที่ บ้านห้วยนาไทย และวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ จะทำพิธีสงฆ์ที่ บ้านโคกกุ๊ฟที่อยู่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้กุ๊ฟกุ๋น่องเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางที่มีคุณค่าและความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่มาตั้งแต่อดีตที่ค่อยๆ เลื่อนหายไปพร้อมกับประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนเพราะการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม การศึกษาในครั้งนี้ที่วิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องทำการศึกษาเพื่อจะรู้พื้นประวัติศาสตร์ความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ถูกกลืนเลือนขึ้นมาอีกครั้ง ไม่เฉพาะแต่ประวัติศาสตร์ของกุ๊ฟกุ๋น่อง ยังรวมถึงพื้นที่อื่นที่มีความสำคัญ เช่น เส้นทางสัญจรในอดีต รูปแบบวิถีชีวิตและองชาวบ้านเพื่อสรุปข้อมูลเบื้องต้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญร่วมกับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปข้อมูลเพื่อหาแนวทางการจัดการสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมตำบลหนองคูขาด โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลการศึกษาในครั้งนี้ ได้ตอบวัตถุประสงค์ คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกุ๊ฟกุ๋น่อง ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม กิจกรรมและสถานที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน ตำบลหนองคูขาด การศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านภายในตำบลหนองคูขาด จากอดีตและปัจจุบัน เพื่อค้นหาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อหาแนวทางในการสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อ

^{๙๐} ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ, การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘, หน้า ๖๓.

การเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม และเพื่อพัฒนาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม ให้กลายเป็นแผนที่ในการท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับของการมีส่วนร่วม

ประมาณ ตันติกุล^{๙๑} ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาของชุมชนชนบท ผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกลุ่มแกนกลาง ตั้งแต่ขั้นตอนคิดค้นปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พร้อมทั้งขยายแนวคิดวิธีแก้ปัญหาไปยังชาวบ้านในชุมชน โดยกลุ่มกิจกรรมจะมีโครงสร้างขนาดใหญ่หรือเล็กในขั้นตอนการวางแผนดำเนินการ กิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านจะมีสมาชิกจำนวนมาก ในขณะที่กิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจในวิธีดำเนินการแก้ไขปัญหามีจำนวนสมาชิกจะน้อย และชาวบ้านที่อยู่รอบนอกจะเพิ่มขึ้นหรือสมาชิกจะลดลง ภายหลังที่มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ในชุมชน แรงผลักดันด้านบุคคล โครงสร้างของกลุ่ม ความถี่และระยะเวลาที่สัมพันธ์ของกลุ่มในส่วนแบบแผนการเรียนรู้ จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาของชุมชนเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบของการประชุมซึ่งมีทั้งการประชุมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การเรียนรู้ในรูปแบบของการศึกษาอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดเป้าหมายและเนื้อหาในการศึกษาการเรียนรู้ในรูปแบบของการทัศนศึกษาเยี่ยมชม เพื่อนำมาสรุปเปรียบเทียบหาแนวทางดำเนินกิจกรรม

อรุณี กาพย์ไชย^{๙๒} ได้ทำการวิจัยเรื่องบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพ ระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพระดับครอบครัวและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพระดับครอบครัวและชุมชน มีการกำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพอยู่ ๒ ระดับ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลภายในครอบครัว และระดับการมีส่วนร่วมแบบพอเป็นพิธี เกิดจากความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของครอบครัว คือ ความเชื่อที่สั่งสมกันมาเป็นระยะเวลานาน และความต้องการการยอมรับจากสังคมภายนอกชุมชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่นิยมใช้มากที่สุดในระดับครอบครัว คือ การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ ส่วนระดับชุมชน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพก็มีอยู่ ๒ ระดับเช่นกัน โดยการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการส่งเสริมสุขภาพ และการมีส่วนร่วมแบบพอเป็นพิธี เป็นส่วนร่วมที่เกิดจากความตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสุขภาพ จึงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ เงื่อนไขที่กำหนดให้ประชาชนเข้าร่วมในการส่งเสริมสุขภาพในระดับนี้ คือ การเห็นประโยชน์ของการดูแล สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ทำให้ประชาชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ส่วนการมีส่วนร่วมแบบพอเป็น

^{๙๑} ประมาณ ตันติกุล, กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาของชุมชนชนบท, (รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๙๒} อรุณี กาพย์ไชย, บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพระดับครอบครัวและชุมชน, (รายงานการวิจัย, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า บทคัดย่อ.

พิธีนั้น เป็นการมีส่วนร่วมเฉพาะในขั้นตอนการ ดำเนินการ ไม่มีส่วนร่วมในขั้นการค้นหาปัญหา ร่วมคิดและตัดสินใจ ร่วมติดตามและประเมินการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมการเพิ่มความสามารถของชุมชนและการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เงื่อนไขที่กำหนดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพในระดับนี้คือ ความต้องการของภาครัฐในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนซึ่งเป็นทุนทางทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในสังคมให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือและมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ของการพัฒนาสุขภาพของบุคคลในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แต่กระบวนการที่ดำเนินการไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เพราะประชาชนถูกจัดแจง ชักนำ และขอความร่วมมือในการบริจาคแรงงานทรัพย์เพื่อดำเนินการต่างๆ แต่ในการบริหารจัดการนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจดำเนินการทั้งหมด

จากข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่า การขับเคลื่อนงานวัฒนธรรม ทั้งทางด้านการอนุรักษ์และพัฒนา การเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรม การส่งเสริมผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมนั้น ทุกๆ ฝ่ายต้องร่วมมือกัน ได้แก่ ผู้คนในชุมชน ประชาชนและผู้รู้ท้องถิ่น ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม นักวิชาการภายนอกชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน การขับเคลื่อนวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ เป็นการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมทุกๆ ฝ่าย คณะผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ไปปรับใช้ในการทำวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

๒.๑๓.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชยาภรณ์ รักพอ^{๙๓} การพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง การแปลงทางเรขาคณิตโดยเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับลวดลายเวียงกาหลง พัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม จังหวัดเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นชุดกิจกรรม เรื่อง การแปลงทางเรขาคณิตกับลวดลายเวียงกาหลง กลุ่มที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๐ จำนวน ๔๔ คน ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นพร้อมกับแบบทดสอบหลังเรียน และได้ดำเนินการทดลองใช้ชุดกิจกรรมดังกล่าวจำนวน ๓ ครั้ง ทดลองครั้งที่ ๑ แบบหนึ่งต่อหนึ่ง กับนักเรียนจำนวน ๓ คน ครั้งที่ ๒ แบบกลุ่มเล็ก กับนักเรียนจำนวน ๘ คน และครั้งที่ ๓ ภาคสนามกับนักเรียน จำนวน ๓๓ คน ในการทดลองใช้ชุดกิจกรรมภาคสนามได้ให้นักเรียนเขียนความรู้สึกต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมแต่ละหน่วยผลการพัฒนา ได้ชุดกิจกรรมที่เชื่อมโยงการแปลงทางเรขาคณิตกับลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง จำนวน ๕ หน่วย หน่วยที่ ๑ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง หน่วยที่ ๒ ลายก้านขด เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเลื่อนขนาน หน่วยที่ ๓ ลายดอกบัว เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการสะท้อน หน่วยที่ ๔ ลายกลีบดอกไม้ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับ

^{๙๓} ชยาภรณ์ รักพอ, การแปลงทางเรขาคณิตโดยเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับลวดลายเวียงกาหลง พัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม จังหวัดเชียงราย, (รายงานการวิจัย, โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม, ๒๕๕๑) หน้าบทคัดย่อ

การหมุน และหน่วยที่ ๕ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการประยุกต์ความรู้เรื่องการแปลงทางเรขาคณิตเพื่อออกแบบลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงแบบใหม่ ๆ การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมในการทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง แบบกลุ่มเล็กและภาคสนาม มีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๐.๙๒/๘๑.๖๗, ๘๔.๒๔/๘๓.๑๓ และ ๘๖.๒๘/๘๔.๓๙ ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐ ที่กำหนดไว้

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา พบว่าหลักฐานกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าตำนานและจารึกคือ เครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมากที่เหลือทิ้งอยู่ในแหล่งโบราณคดีต่างๆเมื่อศึกษาและวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ร่วมกับหลักฐานอื่นๆจะสามารถบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่นั้นๆได้เป็นอย่างดี “เวียงเชียงรุ้ง” ชุมชนบนเส้นทางการค้าในเขตภาคเหนือตอนบน : ศึกษาจากเครื่องปั้นดินเผาเวียงเชียงรุ้งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง เครื่องปั้นดินเผาเวียงเชียงรุ้งซึ่งเป็นการเก็บตัวอย่างเครื่องปั้นดินเผาในเขตพื้นที่วัดเวียงเชียงรุ้ง ตำบลทุ่งกออำเภอยางเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย และบริเวณใกล้เคียง เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเครื่องปั้นดินเผาเวียงเชียงรุ้ง ซึ่งประกอบด้วยเครื่องปั้นดินเผาล้านนา สุโขทัย และจีนการพบเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตาต่างๆ มารวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ประกอบกับที่ตั้งของเวียงเชียงรุ้ง รวมทั้งการพบจารึกเวียงเชียงรุ้ง ทำให้นำไปสู่การตั้งคำถามว่าพื้นที่นี้มีความสำคัญอย่างไร เพราะเหตุใดจึงพบเครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมากจากหลายพื้นที่มารวมกันในพื้นที่เดียวกัน จากคำถามดังกล่าวนำไปสู่การศึกษาหาคำตอบด้วยการบูรณาการผลการวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาจากเวียงเชียงรุ้งกับหลักฐานประวัติศาสตร์ เข้าด้วยกัน จากผลของการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปว่า เวียงเชียงรุ้งเคยมีการอยู่อาศัยของชุมชนมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ชุมชนเหล่านี้อาจจะมียุคที่ตื้นฐานถาวรและกลุ่มที่เดินทางผ่านไปมาแวะพักแล้วเดินทางต่อ กลุ่มคนเหล่านี้อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เข้าใจว่าเมืองนี้เริ่มสร้างไปเมื่อมีการสร้างถนนและใช้รถยนต์ทำให้การเดินทางสะดวกและรวดเร็วขึ้น การแวะพักระหว่างทางจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป ฉะนั้นเมืองนี้จึงค่อยๆ หายไปจนกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุด

ณัฐรสร์ จิระสกุลศักดิ์^{๙๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนา ตะวันออก เวียงลอ เวียงกาหลง เวียงสรอง และเวียงวรรณคร (พะเยา เชียงราย แพร่และน่าน) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลและแหล่งศิลปวัฒนธรรมในการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน โบราณในเขตล้านนาตะวันออก เพื่อนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลชุมชนและดำเนินการสำรวจและจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ เวียง คือ เมืองโบราณชุมชนตำบลเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เมืองโบราณชุมชนตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เมืองโบราณชุมชนตำบลเวียงสรอง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ และเมืองโบราณชุมชนตำบลเวียงวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนและผู้นำทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชนโบราณสถาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณเมืองโบราณทั้ง ๔ แหล่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น ๘,๖๔๓ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ คือ ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณเมืองโบราณทั้ง ๔ แหล่ง โดยเลือกกลุ่มผู้นำความคิดที่มี

^{๙๔} ณัฐรสร์ จิระสกุลศักดิ์, ข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เวียงลอ เวียงกาหลง เวียงสรอง และเวียงวรรณคร (พะเยา เชียงราย แพร่และน่าน), (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๔: บทคัดย่อ)

บทบาท ต่อการแสดงความคิดเห็นที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป การหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรในการวิเคราะห์ของ Taro Yamane (๑๙๗๓) ดังนี้ เวียงลอ จำนวน ๗๘ คน เวียงกาหลง จำนวน ๑๔๘ คน เวียงสรอง จำนวน ๑๒๘ คน และเวียงวรรณคร จำนวน ๔๖ คน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ผลของการศึกษา พบว่า มีฐานข้อมูลชุมชนโบราณในเขตล้านนาตะวันออก คือ เมืองโบราณเวียงลอ เวียงกาหลง เวียงสรองและเวียงวรรณคร ทำให้ผู้นำทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการชุมชนท้องถิ่น ได้การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและใช้ประโยชน์ได้ มีแผนที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ ชุมชนโบราณ ในพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ เวียงที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ปรารภนา ศิริสันท และคณะ^{๔๕} ได้ศึกษาเรื่อง การทดลองสร้างงานศิลปะในหัวข้อ “สื่อลายผ้าบนศิลปะเครื่องปั้นดินเผา” โดยการใช้เทคนิคการพิมพ์ลวดลายโดยใช้ลวดลายของผ้าพื้นๆ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการทดลองในครั้งนี้ เพื่อทดลองเครื่องมือพิมพ์ลวดลายใหม่ ๆ สร้างสรรค์งานศิลปะจากดินเผาใหม่ ๆ ในการสร้างชิ้นงานและเผยแพร่เทคนิคการสร้างสรรค์งานศิลปะเครื่องปั้นดินเผา สามารถสรุปผลการทดลองสร้างสรรค์งานได้ดังนี้ ผู้ทดลองได้ทดลองสร้างเครื่องมือพิมพ์ลวดลายจากลวดลายผ้าพื้นๆ สร้างสรรค์ศิลปะงานดินเผาโดยการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยใช้เทคนิคการขึ้นรูปอิสระแบบแผ่น โดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานเริ่ม จากการรีดดินให้เป็นแผ่นจากนั้นเมื่อดินได้ความหนาตามที่เรากำหนดแล้ว หลังจากนั้นจึงดินให้หมาดและเมื่อดินหมาดแล้วจึง นำผ้าที่มีลวดลายต่าง ๆ มาพิมพ์ลงบนผิวดินโดยได้ลวดลายที่แตกต่างกันออกไปตามลวดลายของผ้าที่แตกต่างกันออกไปและ ผึ่งให้ดินเซ็ทตัวและนำมาประกอบกันเป็นชิ้นงานสำเร็จ ลวดลายของผ้าสามารถสร้างลวดลายได้ทุกแบบ ถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับนักศึกษาสาขาวิชาเซรามิกส์ ชั้นปีที่ ๒ โดยการนำไปบูรณาการในรายวิชา เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์เซรามิกส์ ๑ รายวิชาการประดิษฐ์เซรามิกส์และรายวิชาการตกแต่งผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ สรุปผลการถ่ายทอดผลคือนักศึกษาสามารถสร้าง เครื่องมือเองได้และสามารถสร้างชิ้นงานจากเครื่องมือที่สร้างขึ้นได้และนักศึกษาสามารถนำไปต่อยอดเพื่อประยุกต์ใช้กับ รายวิชาอื่น ๆ รวมทั้งบริการวิชาการได้ สำคัญ

เสนห์ วงศ์สุฤทธิ์^{๔๖} การศึกษาเรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านงานหัตถกรรมสาขาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบของจังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบการทั้ง ๑๕ ราย โดยสามารถสรุปแนวทางตามวัตถุประสงค์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาพบว่า วิเคราะห์ความสอดคล้องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม สาขาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบในจังหวัดลำพูน ด้านการบริหารทรัพยากรคน เงิน งาน การตลาด วัสดุอุปกรณ์และขั้นตอนการทำงานและการประกอบธุรกิจอย่างสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการหัตถกรรมสาขาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบได้มีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม กับ

^{๔๕} ปรารภนา ศิริสันท และคณะ, การทดลองสร้างงานศิลปะในหัวข้อ “สื่อลายผ้าบนศิลปะเครื่องปั้นดินเผา” โดยการใช้เทคนิคการพิมพ์ลวดลายโดยใช้ลวดลายของผ้า (๒๕๕๔: บทคัดย่อ)

^{๔๖} เสนห์ วงศ์สุฤทธิ์, การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านงานหัตถกรรมสาขาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบของจังหวัดลำพูน, (๒๕๕๗: ๑๒)

สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยด้านการผลิต เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตจะเป็นเครื่องมือประเภทผลิตด้วยมือและเครื่องจักร มีกระบวนการทำงานที่ไม่ซับซ้อน ราคาไม่แพงและถูกหลักวิชาการ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง มีการวางแผนการผลิตในแต่ละช่วงเวลา มีการสั่งซื้อวัตถุดิบที่มีคุณภาพตามขนาดการผลิต ส่วนการผลิตเพื่อจำหน่าย นอกเหนือจากใบสั่งซื้อจะคำนึงถึงความต้องการ ของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลักและใช้แรงงานภายในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ด้านการตลาดมีกลุ่มลูกค้าที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ ใช้วิธีการปรับปรุงแผนการตลาดคือ เน้นรักษากลุ่มลูกค้าเก่าในท้องถิ่นมากกว่า แสวงหาลูกค้ารายใหม่จากต่างประเทศ และรักษาส่วนแบ่งตลาดภายในประเทศมากกว่าเน้นการส่งออก ซึ่งการรักษาลูกค้าเก่าจะใช้วิธีการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ส่วนการสร้างฐานลูกค้าใหม่ใช้วิธีการเพิ่มจำนวนผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและพัฒนา ผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ด้านการบริหารจัดการ มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับขนาดการผลิต ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการวางแผนการตลาดที่คำนึงถึงได้แก่ แรงงาน วัตถุดิบ พลังงาน เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ สังคม มีการวางแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ / หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อการกระจายความเสี่ยง จากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ทั้งนี้มีการวางแผนการผลิต การปฏิบัติงานร่วมกันเสมอ ๆ ระหว่างเจ้าของธุรกิจและลูกจ้าง มีการสร้างความเชื่อถือนระหว่าง แรงงานผู้จำหน่ายวัตถุดิบ บนพื้นฐานความถูกต้อง ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ตลอดจนมีการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยการใช้เงินออมส่วนตัว เงินทุนของกลุ่ม พยายามสนับสนุนจากทางภาครัฐ และทุนจากสินเชื่อธนาคารในอัตราที่สามารถชำระหนี้คืนได้เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่า ศิลปะทั้งหลายโดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หากรู้จักการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟู ย่อมจักทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ มีอาชีพเสริมจากการดำรงชีพที่ยั่งยืน เมื่อประชาชนมีรายได้ มีอาชีพเสริมย่อมทำให้เกิดการชุมชนนั้น ๆ อย่างยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินงาน แต่เมื่อใดคนในท้องถิ่นไม่มีการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็นับวันจะสูญสิ้นสลายไป ในที่สุดชุมชน สังคม และประเทศชาติก็จะสูญสิ้นเอกลักษณ์ของตนเองไปด้วย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยชุดแผนงานโครงการวิจัยเรื่องทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน และ (๓) เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน โดยมีโครงการย่อยภายใต้ชุดแผนงาน ๒ โครงการย่อย ได้แก่ (๑) เรื่องงานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง และ (๒) เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่งานวิจัยนี้ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย
๒. พื้นที่ศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
๔. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการทดลองการวิจัย
๕. การวิเคราะห์ข้อมูล
๖. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
๗. การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบผสมผสานที่เน้นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ศิลปะลายเวียงกาหลง โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) เพื่อค้นหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ แนวคิดการพัฒนาศักยภาพ และการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีการวิจัยในท้องถิ่น

๒. การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) การฝึกอบรมมวลชน การพัฒนากิจกรรมและโครงการวิจัย การจัดเวทีสัมมนา ร่วมกับ นักวิจัย วัด คณะสงฆ์ เครือข่ายการวิจัยและตัวแทนองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการวิจัย ทั้งนี้ เพื่อเป็น การพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการทำวิจัยเชิงพุทธบูรณาการ และการเสริมสร้างเครือข่ายศิลปะเวียงกาหลงให้เป็นนวัตกรรมทางศิลปะที่หลากหลาย

๓. การประชุมสัมมนาในเชิงวิชาการ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย บุคลากร การวิจัยได้เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนากิจกรรม โครงการวิจัย เป็นต้น รวมทั้งการวิเคราะห์ ผลการวิจัย

๔. การศึกษาระดับความรู้ เจตคติ ทักษะด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพ การสร้างผลิตภัณฑ์ศิลปะลายเวียงกาหลง และการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของ มหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคการวิจัยในท้องถิ่น

๓.๒ พื้นที่ศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ พื้นที่ตำบลเวียงกาหลง และตำบลใกล้เคียง ในอำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอแม่สรวย บางส่วน เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) จึงกำหนดให้วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ร่วมกับส่วนงานต่างๆ ของท้องถิ่น เป็นองค์กรร่วมในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

๑. วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๒. โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า
๓. เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๔. ชุมชนบ้านแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๕. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

รวมทั้งหน่วยงานอื่นที่ส่งเสริมอาชีพ เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย เป็นต้น โดยใช้พื้นที่ในอำเภอเวียงป่าเป้าเป็นพื้นที่การศึกษาศึกษาวิจัย ซึ่งเน้นพื้นที่ตำบลเวียงกาหลงเป็นหลัก

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับส่วนงาน สถาบันการศึกษา องค์กร และชุมชนที่สนใจพัฒนาวิชาชีพในรูปแบบของการวิจัย งานสร้างสรรค์ และงานวิชาการเพื่อสังคม (Socially-engaged Scholarship) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ดังนั้น จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของส่วนงาน คณาจารย์ นักวิจัย ทั้งในระดับนโยบายและภาคปฏิบัติของมหาวิทยาลัย องค์กรในท้องถิ่น ประกอบด้วย

๑. นักวิชาการ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย
 - ๑) ดร.ขจรวุฒิ อุ๋นใจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 - ๒) วรณรัตน์ วิรัชกุล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 - ๓) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 - ๔) ธวัชชัย ไชยวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะ
 - ๕) วิฑูรย์ มาแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะ
 - ๖) นางสาวดฤณธรณ์ นวลคำ ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่น ด้านศิลปะ

- ๓) สามเณรฐิติวัฒน์ กันทา นักเรียนชำนาญงานศิลปะหัตถกรรมวัดแม่हां
 ๔) สามเณรเอกพล ลุงจินตะ นักเรียนชำนาญงานศิลปะหัตถกรรมโรงเรียน
 วัดหนองบัวพิทยา
- ๕) ชัชวาล สัมมาวิจิตร ข้าราชการครูชำนาญ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ
 ๑๐) บุญช่วย อารุณ ไวยาวังกรวัดแม่हां
๒. ประชาชนผู้สนใจในท้องถิ่น/บ้านแม่हां อ.เวียงป่าเป้า จำนวน ๒๐ คน
 ๓. นักเรียน/เยาวชนในอำเภอเวียงป่าเป้า จำนวน ๒๐ คน ประกอบด้วย
 รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๕๐ รูป/คน
๔. กลุ่มเป้าหมายผู้ประกอบการ จำนวน ๕ กลุ่ม / ร้าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมฯ และสร้างศูนย์
 การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา ประกอบด้วย
๑. แบบเก็บข้อมูลพื้นฐานทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น
 ๒. แบบสัมภาษณ์ ,แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
 ๓. แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งวิสาหกรรมการชุมชนเวียงกาหลง
 ๔. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
 ๕. เครื่องจัดเก็บและวิเคราะห์แผนที่ทางอากาศ (GPS)
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรมสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง ได้แก่ ชุด
 ประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูล
 พื้นฐาน ความรู้ เจตคติ กระบวนการวิจัย รวมทั้งสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 เช่น ความสนใจ การส่งเสริมของผู้บริหาร เป็นต้น
๓. ชุดปฏิบัติการสร้างศิลปะเวียงกาหลง ประกอบด้วย
- ๑) ชุดอบรมองค์ความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ลวดลายเวียงกาหลง
 - ๒) ชุดฝึกปฏิบัติการการปั้น และออกแบบเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง
 - ๓) ชุดฝึกปฏิบัติการการวาดเขียนลวดลายเวียงกาหลง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการทดลองการวิจัย

คณะผู้วิจัย ได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์
 ของการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง ส่วนนี้จะใช้
 เวลาประมาณ ๑ เดือน โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะโบราณ ปราชญ์ชาวบ้าน และการวิจัย
 จำนวน ๑๐ รูป/คน ร่วมระดมสมอง เสนอแนวคิด หลักการ ทั้งในเรื่องเนื้อหา และกระบวนการฟื้นฟู
 อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง เพื่อการพัฒนาศักยภาพและ
 ความสามารถในการทำวิจัยทางพระพุทธศาสนา จัดประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้เป็นวิทยากร
 หลักสูตร เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศิลปะเวียงกาหลงให้เป็นอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนเวียงกาหลง

๒. พัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปะบนวัสดุที่หลากหลาย นำกระบวนการพัฒนาที่ได้จากการระดมสมองภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน และพระสงฆ์ ไปสร้างและพัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และประชาชนที่สนใจลายเวียงกาหลง โดยการเปิดรับสมัครและคัดเลือกจากผู้ที่มีความสนใจในการฝึกอาชีพลายเวียงกาหลง เพื่อพัฒนาอาชีพแก่ชุมชนที่ยั่งยืน

๓. ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชน ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยจะร่วมกับชุมชน สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเวียงกาหลงขึ้น ๑ แห่ง ที่วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาเวียงกาหลงสู่การเรียนรู้ของอนุชนในอนาคต โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินงาน

นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้บริหาร นักวิชาการ นักวิจัย ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมการวิจัย

๒. การใช้แบบประเมินก่อน-หลังการฝึกอบรมการวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากนักวิจัยในด้านกระบวนการจัดการวิจัยที่เหมาะสมทั้งในด้านกระบวนการและองค์ความรู้ในการวิจัย

๓. แบบชุดเชิงปฏิบัติการ และการสัมมนาเชิงวิชาการเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ กระบวนการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีการวิจัยในท้องถิ่น และการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีการวิจัยในท้องถิ่น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้มีการศึกษาในเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์

๑) องค์ความรู้ กระบวนการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาลายเวียงกาหลง

๒) การพัฒนากระบวนการพัฒนาศิลปะลายเวียงกาหลง การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ และการประเมินผลการพัฒนาเชิงพุทธบูรณาการ

๓) การพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบูรณาการลายเวียงกาหลงสู่วัสดุที่หลากหลาย

๔) การเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีการวิจัยในท้องถิ่น

๒. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ และเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของวัด

๓. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัด

๔. การเก็บข้อมูลแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งศิลปกรรมแหล่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งศิลปวัฒนธรรม และสถานประกอบการของชุมชน ในเขตพื้นที่เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) ทั้งแผนที่ชุมชนและแผนที่เชิงกายภาพ

๕. การประเมินพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน (Cultural space) จากข้อมูลเบื้องต้นหลังการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) จำนวน ๔ ด้าน คือ

๕.๑ ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในด้านแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งศิลปกรรมแหล่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งศิลปวัฒนธรรม และสถานประกอบการวิสาหกิจชุมชน

๕.๒ ความพร้อมของพื้นที่เป้าหมาย คือ ความงดงามของสภาพแวดล้อม การเข้าถึง สะดวกสบาย ความปลอดภัย และความพร้อมของสาธารณูปโภค

๕.๓ รองรับแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมได้ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

๕.๔ ความสนใจเข้าร่วมของชุมชนพื้นที่เป้าหมาย โดยการจัดทำประชาคม

๖. สถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงราย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายและสถาบันการศึกษาในพื้นที่) หน่วยภาครัฐ หน่วยภาคเอกชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่เป้าหมายที่ได้รับการประเมินเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม โดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน โดยดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ ทุกฝ่ายประชุมร่วมกันกับชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดทำพื้นที่ทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดทำ และรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น

๖.๒ ระดมความคิดเห็นของผู้คนชุมชนทุกเพศทุกวัย โดยเริ่มจากประวัติความเป็นมาของชุมชน จุดเด่นจุดด้อยของชุมชน และภาพอนาคตที่คาดหวังของชุมชน

๖.๓ ชุมชนร่วมกับทุกฝ่ายกำหนดแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเหมาะสมกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และภาพอนาคตที่ชุมชนร่วมกันวาดขึ้นมา

๗. นำข้อมูลการจัดทำพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน (Cultural space) ที่ได้จากชุมชนเป้าหมายมาเรียบเรียงและเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่เข้าด้วยกัน โดยอาศัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นแกนเชื่อมโยง โดยตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก ใช้วิธีการตรวจสอบผลวิจัยสามเส้า (triangulation) คือ ชุมชน นักวิชาการ และปราชญ์ท้องถิ่น มาตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัยกล่าวคือมีการใช้ข้อมูลจากภายในมาตรวจสอบกับข้อมูลจากภายนอก แล้วสรุปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบเก็บข้อมูลพื้นฐานทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นภาคสนาม แผนที่ชุมชน แผนที่ทางอากาศ (GPS) พร้อมทั้งเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ แล้วนำมาจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๒) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ความเห็นนักท่องเที่ยงที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งวิสาหกิจชุมชน และแบบสนทนากลุ่ม แล้วนำมาสรุปสร้างเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๓) นำผลการวิเคราะห์ในข้อที่ ๑ และ ที่ ๒ มาเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มบุคคล และสถานประกอบการ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยการหาแนวทางสำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการวิเคราะห์โดยอาศัยเกณฑ์วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือการวิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีการวิจัยในท้องถิ่น และการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีการวิจัยในท้องถิ่น โดยอิงเกณฑ์การบริหารงานวิจัยที่กำหนด

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลชุดแบบประเมินก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ ใช้สถิติร้อยละ เปรียบเทียบข้อมูล

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบตารางและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐาน องค์ความรู้ กระบวนการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคีการวิจัยในสังคมไทย และการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์และภาคีการวิจัยในสังคมไทย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยชุดแผนงานโครงการวิจัยเรื่องทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน และ (๓) เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน โดยมีโครงการย่อยภายใต้ชุดแผนงาน ๒ โครงการย่อย ได้แก่ (๑) เรื่องงานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะ และ (๒) เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย และแบบประเมินผลก่อนและหลังการอบรม ผลการศึกษาวิจัยแยกเป็น ๓ ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. พัฒนางานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย

๑.๑ พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง

๑.๒ พัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปบนวัสดุที่หลากหลาย

๒. ศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน

๒.๑ จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๒.๒ สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๒.๓ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน

๓. สร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน

๓.๑ ส่งเสริมจัดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบอาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๓.๒ ส่งเสริมจัดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบอาชีพลายเวียงกาหลงแก่ชุมชนตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ซึ่งมีรายละเอียดผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

๔.๑ พัฒนางานศิลปพิมพ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อพัฒนางานศิลปพิมพ์ลายเวียงกาหลงลงบนวัสดุที่หลากหลาย ในภาพรวม พบว่า มีศิลปะลวดลายเวียงกาหลง ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ มีลวดลายมากกว่า ๕๐ ลาย มีกลุ่มที่อนุรักษ์ลายดั้งเดิมโดยการลอกเลียนแบบให้ใกล้เคียงของจริงมากที่สุด ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยทัน อิจิตตัง เป็นประธานกลุ่ม (๒) กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดยศรี สัมเนตร และ (๓) กลุ่มเมืองโบราณพิพิธภัณฑสถานเวียงกาหลง โดยวัดยอดขุนพล หรือวัดเวียงกาหลง (๕) ซึ่งทั้ง ๓ กลุ่มเน้นการอนุรักษ์ศิลปะลวดลายดั้งเดิมเอาไว้ พอสรุปศิลปะลวดลายที่ทั้ง ๓ กลุ่มอนุรักษ์ มี ๓ ประเภท ได้แก่ ศิลปะลวดลายและรูปแบบเวียงกาหลง การเคลือบเครื่องปั้นดินเผา และการผลิตงานหุ่นต่ำและลอยตัว โดยสามารถนำศิลปะลายเวียงกาหลงเหล่านั้นมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะบนวัสดุอื่นๆ ได้อย่างหลากหลาย เช่น ร่ม ย่ามพระสงฆ์ เสื้อผ้า กระดาษฉาบประดับ ผ้าฉาบประดับ เป็นต้น และนำไปส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชนได้อย่างน้อย ๗ แบบ ได้แก่ ศิลปะดอกบัวบาน ศิลปะปลาคู่ สำนารถรา ศิลปะบัวบูชาพระพุทธองค์ ศิลปะกิเลนดงน้อมกายา ศิลปะไก่ฟ้าพญาไพร ศิลปะพญาหงส์ใหญ่รวมพลกา และศิลปะลายนาคในบัวตูม ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละด้านดังนี้

๔.๑.๑ พื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง

จากการลงภาคสนามในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ตามที่ปรากฏเป็นหลักฐานบนวัสดุต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็นลวดลายศิลปะ ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายรูปสัตว์ ลวดลายบนภาชนะ และลวดลายแบบปฏิมากรรม ส่วนการเคลือบลวดลายทั้ง ๔ กลุ่มลงบนเครื่องปั้นดินเผานั้นจะมีด้วยกัน ๖ ลักษณะ โดยจัดเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า กลุ่มการเคลือบเครื่องปั้นดินเผา ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๑ ชนิดเขียนลวดลายสีดำได้เคลือบและชนิดเคลือบสีเดียว กลุ่มที่ ๒ กลุ่มเผาปากหุ้มชนิดเขียนลวดลายสีดำได้เคลือบ กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเผาปากางชนิดเซลาดอน กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเผาผนังเนื้อ กลุ่มที่ ๕ เครื่องปั้นดินเผาสีน้ำตาล และกลุ่มที่ ๖ กลุ่มเคลือบตะกั่วและทองแดง มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑.๑ กลุ่มลวดลายศิลปะดั้งเดิมของเวียงกาหลง

๑) กลุ่มลวดลายพันธุ์พฤกษา เป็นศิลปะการเขียนเป็นลายผักแว่น

ลายก้านขด ลายดอกบัว ลายผักกูด ลายดอกเข็ม ลายหูกกล้วย ลายเมล็ดข้าว ลายใบมะพร้าว ลายดอกกาหลง ลายดอกโบตั๋น ลายสระบัว ลายใบเฟิร์น และลายอื่นๆ อีก คือ ลายจุตหมึก (ลายหมัดไฟ) ลายขูดขีด (ลายขีดหัว) ลายแสงตะวัน เป็นต้น ลวดลายประเภทนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน กล่าวคือ ลวดลายพันธุ์พฤกษาลายชนิดหมายถึงอาหาร ยา และสมุนไพรรักษาโรค นั่นเอง

ภาพที่ ๔.๑

ศิลปะลายก้านขด (ซ้าย) ลายผักกูด (ขวา)

ภาพ : กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

๒) ลวดลายรูปสัตว์ เป็นศิลปะที่มีลักษณะของสัตว์ ๆ เช่น ลายกิลเลน ลายกวาง ลายสัตว์ ๑๒ ราศี ลายนกกา ลายนกไก่อฟ้า ลายม้า ลายปลา เป็นต้น ลวดลายรูปสัตว์นี้ สัญลักษณ์หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ เช่น ปลาการ์ฟสองตัว หมายถึง ความโชคดี ม้า และมังกรหมายถึง พลังกำลังหรือพลัง หงส์ นกยูง ไก่ฟ้า หมายถึง อำนาจวาสนา หรือเต่า หมายถึง อายุขัย อายุยืน เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๒

ศิลปะลายรูปสัตว์ต่าง ๆ ผลงานทัน ธิจิตตัง

ภาพ : กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

๓) รูปแบบภาชนะ เป็นศิลปะลวดลาย จาน ชาม ถ้วย แจกัน ไห โถ พร้อมฝา กระปุกมีฝา คนที คนโท ขวด ผางประทีป เชิงเทียน เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำลวดลายต่าง ๆ มาเขียนรวมกันไว้ในผลิตภัณฑ์ชิ้นเดียวกัน เช่น ไหหนึ่งใบมีหลายลาย จาน ชาม หนึ่งใบมีลายต่าง ๆ รวมกัน เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๓

ผลงานของสล่าศรี ลีเมเนตร:ซ้าย) ผลงานสล่าทัน อิจิตตัง (ขวา)

ภาพ: กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง

๔) รูปแบบประติมากรรม และตุ๊กตา เป็นศิลปะแบบนูนต่ำและลอยตัว ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ตุ๊กตารูปคน ตุ๊กตารูปสัตว์ ตัวหมากกรุก เป็นต้น ลวดลายประเภทนี้เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งสักการะบูชาในครอบครัว ในสังคม ชุมชน

ภาพที่ ๔.๔

พระยอดขุนพลเวียงกาหลง (ซ้าย) เทวรูปผลงานสล่าศรี (ขวา)

ภาพ : พระอธิการสมชาติ เครือน้อย นักวิจัย

จากรูปแบบและศิลปะลวดลายทั้ง ๔ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้พบว่า รูปแบบและศิลปะบางชนิดมีความละเอียดอ่อน ประณีต บางชนิดไม่มีความประณีตเท่าที่ควร จึงสันนิษฐานว่าน่าจะมีช่างอย่างน้อย ๒ ประเภท คือ ช่างหลวง หมายถึงช่างที่มาจากราชสำนัก และช่างราษฎร์ หมายถึงช่างชาวบ้านที่มีความชำนาญในการออกแบบและเขียนลายศิลปะ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงมีชื่อเสียงในเรื่องความสวยงามของรูปแบบ ลวดลาย ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดินมีคุณภาพดี เนื้อดินมีความละเอียด สีขาวนวล น้ำเคลือบใสบาง และขึ้นรูปทำได้บาง

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบและศิลปะลายเวียงกาหลงมีหลากหลายรูปแบบและลวดลาย

ขึ้นอยู่ช่างที่ประดิษฐ์ประดอยบรรจงวาดลวดลายศิลปะตามจินตนาการหรือตามธรรมชาติที่ตนเองได้เห็นได้พบ แล้วนำมาเขียนลงบนภาชนะต่าง ๆ จึงทำผลงานมีลักษณะที่แตกต่างๆ กันไป แต่ยังคงรักษารูปแบบที่สวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์เวียงกาหลง

๔.๑.๑.๒ กลุ่มการเคลือบเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องเคลือบปั้นดินเผาเวียงกาหลง เป็นเครื่องเคลือบปั้นดินเผาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น คือเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะบางและมีน้ำหนักเบาเนื่องจากดินที่ใช้ในการปั้นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเป็นดินที่มีคุณสมบัติดี แสดงให้เห็นว่าบริเวณพื้นที่เวียงกาหลง เป็นแหล่งดินที่มีคุณภาพ เนื้อดินมีสีขาว เนื้อละเอียด มีเม็ดทรายปนน้อย สามารถขึ้นรูปภาชนะได้กว่าเครื่องเคลือบปั้นดินเผาที่ผลิตจากที่ผลิตแหล่งอื่นๆ ส่วนการเคลือบนิยมเคลือบถึงบริเวณเชิงขอบภาชนะ น้ำเคลือบใส มีทั้งสีฟ้าและสีเขียวอ่อน มักมีรอยราน รูปทรงที่ผลิต ส่วนมากจะเป็นจาน ถ้วย แจกัน เป็นต้น การเคลือบเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มใหญ่^๑

กลุ่มที่ ๑ ชนิดเขียนลวดลายสีดำได้เคลือบและชนิดเคลือบสีเขียว เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด มีคุณภาพดีและสวยงามที่สุด เตาเวียงกาหลงทุกแห่งผลิตงานแบบนี้ ยกเว้นกลุ่มเตาป่าดงและ วังเหนือ ลักษณะที่เห็นได้ง่ายคือเนื้อบาง น้ำเคลือบสีหลักคือเทาหม่น มีสีเขียวเจือบ้างเล็กน้อย ดินเป็นดินเนื้อละเอียด สีขาว สีเหลืองอ่อนและสีเทา ลวดลายที่ปรากฏบนภาชนะมีมากมาย เช่น ชนิดเคลือบสีเขียว ส่วนใหญ่เป็นลายขูดขีดเป็น เส้น ขูดขีดเป็นลายดอกไม้ สำหรับชนิดเขียนลายได้ เคลือบ เป็นลายข้าวเปลือก ลายพรรณพฤกษา บางลายคล้ายลายจีน ลายรูปคนและ สัตว์ในตำนาน อีกลายที่นิยมคือลายกลีบดอกบัวเรียงรายโดยรอบ รูปทรงของเครื่องปั้นดินเผามีลักษณะหลากหลายเช่น จาน ชาม แจกัน ซึ่งหลายๆ แบบ และขนาดต่างๆ กัน ตะเกียง เต้าปูน หม้อมีฝาปิด ไซขนาดใหญ่ ของขนาดเล็ก ของเด็กเล่นหรือใช้ในพิธีกรรมเช่น ตัวหมากruk トラประทับ แบบต่างๆ กล้องยาสูบ นกหวีด รูปตัวสัตว์และรอก เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มเตาป่าหุยมชนิดเขียนลวดลายสีดำได้เคลือบ กลุ่มนี้มีลักษณะพิเศษคือ คล้ายกลุ่มที่ ๑ แต่คุณภาพต่ำกว่าคือหนักและเนื้อหยาบกว่า ขอบกันภาชนะหนาและตัด เป็นสีเหลือง เนื้อดินหยาบและน้ำเคลือบคุณภาพไม่ดีเท่า

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเตาป่าดงชนิดเซลาดอน เซลาดอนจากกลุ่มเตาป่าดงนี้มีลักษณะคล้ายกับ เซลาดอนของราชวงศ์ซ่ง ซึ่งเป็น เซลาดอนขนาดแท่นและนิยมมาก มีลักษณะที่พิเศษคือเคลือบหนาเป็นมันแวววาว มี รอยรานเป็นเส้นแยกคล้ายร่างแหทั่วภาชนะ มีสีต่างๆ กันตั้งแต่สีขาวนวลจนถึง สีเหลืองน้ำผึ้งและสีเขียวมะกอก กันภาชนะด้านนอกทาสีชอล์กโกแลต

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเตาวังเหนือ ส่วนใหญ่จะเป็นจานชามขนาดใหญ่ ชามและแจกันขนาดเล็ก น้ำเคลือบสีเขียว และแวววาว ส่วนที่น้ำเคลือบบางสี จะขีดส่วนที่หนาสีจะเข้ม โดยเฉพาะตรงขอบ ภาชนะและบริเวณลวดลายจะคล้ายตกลึก ใสแวววาวมาก และมีลักษณะ เป็นรอย แตกคล้ายกระจกร้าว จานชามบางใบทำเป็นลายขูดขีดจากกันภาชนะถึงขอบบนเป็น ลายเส้นโค้งขึ้นลง ลักษณะเด่นที่สุดของจานคือขอบจานจะบิดเข้าบิดออกทำให้เกิด รอยหยัก ตัวภาชนะเพราะ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของเครื่องปั้นดินเผาทางเหนือ ไม่นานมานี้มีการพบเครื่องปั้นดินเผาสีน้ำตาลที่

^๑ emid/88624localguide.thailandtourismdirectory.go.th/info/region/detail/it

กลุ่มเตาวังเหนือด้วย ซึ่งไม่เคยพบมาก่อน

กลุ่มที่ ๕ เครื่องปั้นดินเผาสีน้ำตาล เครื่องปั้นดินเผาสีน้ำตาลที่เวียงกาหลง นี้ เป็นชนิดที่พบน้อยที่สุด พบเป็นไหสี น้ำตาลเข้มขนาดใหญ่ คุณภาพต่ำ นอกจากนี้ยังมีพวกสัตว์และ แจกันสีน้ำตาลเข้ม บางชิ้นเคลือบเป็นสีน้ำตาลทอง ซึ่งคาดว่าเกิดโดยไม่ตั้งใจ

กลุ่มที่ ๖ เคลือบตะกั่วและทองแดง พบในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ที่บ้านทุ่งม่าน เป็นภาชนะรูปแบบของเวียงกาหลง แต่น้ำเคลือบมีส่วนผสมของตะกั่วและทองแดงแล้วเผาในอุณหภูมิ ต่ำ ส่วนใหญ่เป็นแจกันขนาดเล็ก มีพระพุทธรูป รูปตัวสัตว์ นกหวีดและขามปนอยู่บ้าง

๓.๑.๑.๓ กลุ่มศิลปินสร้างผลงาน ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงในปัจจุบัน

จากการลงภาคสนามในพื้นที่เวียงกาหลงแล้วนำหลักฐานศิลปะเวียงกาหลงมา ศึกษาเทียบเคียง เปรียบเทียบเชิงพื้นที่ในปัจจุบัน พบว่า กลุ่มเครื่องเคลือบปั้นดินเผาทุกกลุ่มเป็น ผลิตภัณฑ์ที่รักษาเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของศิลปะเวียงกาหลง ซึ่งได้สัมภาษณ์ ชัชวาลย์ สัมมาวิจิตร^๒ ข้าราชการครูชำนาญ ประชาชนบ้านแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ได้ ให้สัมภาษณ์ว่า ผลิตภัณฑ์เวียงกาหลงในปัจจุบันที่เด่นชัด แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ผลิตภัณฑ์ด้านการ อนุรักษ์ ผลิตภัณฑ์ด้านศิลปะร่วมสมัย และผลิตภัณฑ์นูนต่ำและลอยตัว

๑. กลุ่มผลิตภัณฑ์ด้านการอนุรักษ์ จะเป็นการเน้นการเลียนแบบให้ เหมือนศิลปะดั้งเดิมของเวียงกาหลง โดยการศึกษาจากเศษชิ้นส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ขุดพบในพื้นที่ ต่างๆ ในเวียงกาหลง เช่น ไห ขาม จาน เป็นต้น ซึ่งมีท้น ธิจิตตัง เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์

ท้น ธิจิตตัง ประธานกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ตำบลเวียง กาหลง ซึ่งเป็นลูกหลานชาวนามาแต่กำเนิด แต่ได้เล็งเห็นถึงร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่ของชุมชน จึงได้ศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเวียงกาหลงและเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ได้ทดลอง ผลิตเครื่องเคลือบโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่จนกระทั่งสล่าท้น มีประสบการณ์ด้านการผลิตเครื่อง เคลือบดินเผาเวียงกาหลงมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ จนได้รับการคัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ ระดับ ๔ ดาว เมื่อ ปี ๒๕๔๖ ชาวบ้านท้องถิ่นจึงเรียกท้น ธิจิตตังว่า “สล่า” สล่าท้นได้ ศึกษาค้นคว้าถึงกรรมวิธีที่จะผลิตเครื่องเคลือบให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่องดั้งเดิม เช่น การผลิต ด้านอนุรักษ์ การผลิตด้านศิลปะร่วมสมัย การผลิตงานนูนต่ำและลอยตัว เครื่องเคลือบเวียงกาหลง ของสล่าท้นจึงมีความประณีตในทุกชิ้นงาน ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี และใช้วัตถุดิบในพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ดิน สี และน้ำเคลือบ สล่าท้นมีเทคนิคการเผาที่ทำให้สามารถผลิตเครื่องเคลือบที่บาง มีน้ำหนัก เบาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบเวียงกาหลง และมีลวดลายมากกว่า ๕๐ ลาย เป็นที่นิยมนำไป เป็นของตกแต่ง เหมือนวัตถุโบราณ ในกลุ่มลูกค้าที่เป็นคหบดีชาวต่างชาติที่ชอบสะสมของโบราณ

^๒ ชัชวาลย์ สัมมาวิจิตร, (สัมภาษณ์), ๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

ภาพที่ ๔.๕

ศิลปะลวดลายดั้งเดิมเวียงกาหลง ณ กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

ภาพ : พระอธิการสมชาติ เครือน้อย นักวิจัย

ภาพที่ ๔.๖

ศิลปะเวียงกาหลงประเภทเลียนแบบดั้งเดิมของทัน อิจิตตัง ที่คัดลอกมาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

ภาพ : พระอธิการสมชาติ เครือน้อย นักวิจัย

นอกจากสล่าทัน (ทัน อิจิตตัง) แล้ว ยังมีสล่าศรี หรือ ศรี ลีมนेत्र บ้านทุ่งม่านเช่นเดียวกับสล่าทัน ก็เป็นอีกคนหนึ่งที่มีความตระหนักในคุณค่าของศิลปะลายเวียงกาหลง จึงได้จัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลงขึ้น

เตาสล่าศรี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ดำเนินงานโดยคุณลุงศรีหรือสล่าศรี ลีมนेत्र ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา พร้อมๆ กับสล่าทัน เมื่อชุมชนเวียงกาหลงตื่นตัวจากการขุดค้นพบวัตถุโบราณจากแหล่งเตาเผา ทำให้เกิดการซื้อขายอย่างแพร่หลาย และเริ่มมีการนำเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตใหม่จากพื้นที่อื่น มาปลอมเป็นของเก่าจึงทำให้สล่าศรีผู้ที่เคยประกอบอาชีพช่างวาดภาพเหมือน วาดภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ เกิดความรู้สึกเสียดยและหวงแหนเครื่องปั้นดินเผาโบราณจึงอยากจะทำฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะโดยเริ่มศึกษากรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างจริงจัง โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ ได้เข้ามาแนะนำและจัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงกลุ่มเตาลุงศรีขึ้น ขึ้นงานเครื่องเคลือบดินเผาจากกลุ่มเตาลุงศรีสามารถแบ่งประเภทของการออกแบบได้ ๓ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา คือ ลายต่างๆ ที่มีลักษณะของลายพันธุ์ไม้ ลายดอกไม้ ลายกลีบดอกไม้และลายใบไม้ ซึ่งลวดลายของดอกไม้หรือพันธุ์พฤกษแต่ละลายจะนิยมประดับตกแต่งในบริเวณต่างๆ ของชิ้นงานแตกต่างกันไป

กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มลายรูปสัตว์ โดยมากจะไม่เขียนลายรูปสัตว์ใดๆ แต่จะมีลายพันธุ์ไม้ประกอบอยู่ด้วย มักจะเขียนลายปลา ลายนาค ลายกิเลน ลายนกและลายหงส์

กลุ่มที่ ๓ คือกลุ่มลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายคลื่น ลายดอกกลีบดอกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายดาวหรือลายดวงอาทิตย์ ลายจักร เป็นต้น

แม้ว่าลวดลายในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาของเตาสล้าศรีหรือลู่ศรี จะมีความหลากหลาย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงอยู่อย่างเด่นชัด ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเตาเผาหลู่ศรีมีหลากหลายประเภท เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งภายในอาคาร เช่น เครื่องเรือน โคมไฟ ไห จาก ชาม ชุดกาแพ พาน รวมถึงผลิตภัณฑ์ประเภทวัตถุมงคล เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์เนศ เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งสวยงาม และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามความต้องการของลูกค้า ไม่ผลิตจำนวนมากเพื่อวางขาย

๒. กลุ่มผลิตภัณฑ์ด้านศิลปะร่วมสมัย เป็นการนำศิลปะสมัยโบราณมาผสมผสานกับศิลปะในปัจจุบัน เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตา แจกัน โถดอก เป็นต้น การนำศิลปะลวดลายเวียงกาหลงไปบูรณาการในวัสดุอื่น ๆ เช่น รม เสื้อผ้า ถุงย่าม ฯลฯ ด้วยในกลุ่มนี้ ได้นำลวดลายศิลปะดั้งเดิมมาตัดทอน เพิ่มเติม ให้เกิดความสวยงาม ให้เป็นจุดเด่นขึ้นกว่าเดิม โดยมีรูปลักษณะดั้งเดิมยังคงอยู่ จากการศึกษาวิจัย พบว่า มี ๔ แห่งใหญ่ ที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ได้แก่ กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ของสล้าทัน กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลงของสล้าลู่ศรี กลุ่มพิพิธภัณฑ์เวียงกาหลง ของวัดยอดขุนพล กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาในอำเภอเวียงป่าเป้า จำนวน ๓ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยา และโรงเรียนบ้านทุ่งม่าน โดยมีสล้ารุ่นใหม่หรือช่างรุ่นใหม่เข้าไปสอนในโรงเรียน คือ อาจารย์ธวัชชัย ไจวงศ์ เป็นครูสอนการวาดเส้นลาย การตัดทอน ต่อเติมเส้นลายให้เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแห่ง มิให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นเหมือนกัน คือ แตกต่างกันที่เรียกว่า ลายประยุกต์หรือประยุกต์ศิลปร่วมสมัย

กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ของสล้าทัน อิจิตตัง จะเป็นผลิตภัณฑ์ด้านของที่ระลึก ของใช้ เช่น ถ้วยกาแพ ตุ๊กตา จาน แจกัน เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๗

ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของท่าน อิจิตตัง

ภาพ : สมชาติ เครือน้อย

ภาพที่ ๔.๘

ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของพิพิธภัณฑ์เวียงกาหลง

ภาพ : สมชาติ เครื่อน้อย

ภาพที่ ๔.๙

ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของกลุ่มเครื่องเคลือบโบราณ (เตาลุงศรี)

ภาพ : สมชาติ เครื่อน้อย

ภาพที่ ๔.๑๐

ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย ของกลุ่มเครื่องเคลือบโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา

ภาพ : สมชาติ เครื่อน้อย

๓. การผลิตงานปูนดำและลอยตัว เป็นงานปั้นสัตว์ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น สิงห์ กิเลน กาเผือก เป็นต้น มีความประณีตในงานทุกชิ้นมาก ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี ใช้วัตถุดิบของพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ ดิน สี เทคนิคการเผา เคลือบแบบดั้งเดิมที่ผู้ผลิตศึกษา ค้นคว้าและดำเนินงานด้วยตนเองทั้งสิ้น

ภาพที่ ๔.๑๑

(ซ้าย) รูปปั้นลอยตัว เทาสูงศรี (ขวา) รูปปั้นลอยตัวโบราณ

ภาพ : สมชาติ เครื่อน้อย

๔.๑.๒ พัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปบนวัสดุที่หลากหลาย

จากการลงพื้นที่ของทีมงานวิจัย ศึกษาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในเวียงกาหลง และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ แล้ว ทำให้ได้พบศิลปะลายเวียงกาหลงมากมาย ทีมงานวิจัยจึงได้นำศิลปะลวดลายเวียงกาหลงดั้งเดิมมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะบนวัสดุอื่นๆ ด้วย เช่น รม ยาม พระสงฆ์ เสื้อผ้า กระดาษฉาบประดับ ผ้าฉาบประดับ เป็นต้น ผลการศึกษามีดังนี้

๔.๑.๒.๑ การออกแบบพัฒนาศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย

การออกแบบลายเวียงกาหลงร่วมสมัย ทีมงานวิจัยได้เชิญผู้มีความชำนาญในการออกแบบจากปราชญ์ชาวบ้าน คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย คณาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ธนบุรี มาเป็นผู้ออกแบบลายศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของลายเวียงกาหลงไว้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ออกแบบประกอบด้วย

- ๑) ดร.ขจรวุฒิ อุ่นใจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- ๒) อาจารย์วรรณรัตน์ วิรัชกุล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- ๓) ธวัชชัย ไชยวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านตำบลเวียงกาหลง
- ๔) พระสมชาติ ฐิติปัญญา นักวิจัย และผู้อำนวยการโรงเรียน

วัดหนองบัววิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า

- ๕) วิฑูรย์ มาแก้ว อาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ๖) นางสาวตฤณธรณ์ นวลคำ ปราชญ์ชาวบ้านเวียงกาหลง
- ๗) สามเณรฐิติวัฒน์ กันทา เยาวชนนักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา
- ๘) สามเณรเอกพล ลุงจินต๊ะ เยาวชนนักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา
- ๙) พระเอกราช คลองรับ นิสิตสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มจร.วิทยาลัยสงฆ์

เชียงราย

โดยนำลายเวียงกาหลงดั้งเดิม ตั้งแต่ ๒-๕ ลวดลายมาออกแบบพัฒนาให้เป็นศิลปะร่วมสมัยที่น่าสนใจของผู้บริโภคและสามารถเป็นสินค้าเสริมรายได้แก่ชุมชน ประชาชนผู้สนใจได้ ซึ่งได้เขียนลายเส้นลวดลายดั้งเดิมของเวียงกาหลง แล้วนำมาตัดทอน ต่อเติม ประยุกต์ให้งดงามตามสมัย

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ คือ กระบวนการคัดลอกลายเวียงกาหลงแล้วนำมาพัฒนา โดย การต่อเติม ตัดทอน ให้มีรูปลักษณะที่สวยงามขึ้นแต่ยังคงอัตลักษณ์เดิมของลายเวียงกาหลงไว้ อย่าง ครบถ้วน ซึ่งพอนำส่วนที่พัฒนามาเปรียบเทียบกับศิลปะลายของดั้งเดิม เช่น

ภาพที่ ๔.๑๒

(ซ้าย) ลายผักกูดโบราณ (ขวา) ลายผักกูดที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย

ภาพที่ ๔.๑๓

(ซ้าย) ลายกาเวียงกาหลงโบราณ (ขวา) ลายกาเวียงกาหลงที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย

ภาพที่ ๔.๑๔

(ซ้าย) ลายปลาปลาและเกวาล์โบราณ (ขวา) ลายปลาและเกวาล์ที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย

ภาพที่ ๔.๑๕

(ซ้าย) ลายดอกบัวโบราณ (ขวา) ลายดอกบัวที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย

ภาพที่ ๔.๑๖

(ซ้าย) ลายสัตว์วิว โบราณ (ขวา) ลายสัตว์วิว ที่พัฒนาขึ้นเป็นศิลปะร่วมสมัย

จากตัวอย่างลวดลายที่เปรียบเทียบไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า บางลายจะตัดทอน บางลายจะเพิ่มเติมเข้าไปให้เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน ดังนั้น การออกแบบลวดลายเวียงกาหลงให้เป็นศิลปะร่วมสมัย จึงเป็นการนำเอาลวดลายเดิมมาตัดทอน แต่งเติม ให้สวยงามขึ้น โดยรักษาอัตลักษณ์ คงคุณค่าของลวดลายเวียงกาหลงไว้เช่นเดิม

๔.๑.๒.๒ การบูรณาการลายเวียงกาหลงสู่วัฒนธรรมศิลปะร่วมสมัย

ทีมวิจัยได้นำแบบลายเวียงกาหลงที่พัฒนาเป็นศิลปะสร้างสรรค์ร่วมสมัยลงสู่การผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยนำลายที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับเครื่องปั้นดินเผาเตาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และเตาศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่ท่าง ตำบลเวียงกาหลง ซึ่งต้องใช้เทคนิคในการเขียนลายเวียงกาหลงลงในเครื่องปั้นดินเผาหลายประเภท เช่น แจก้น ถ้วย จาน กาน้ำชา ชุดแก้วกาแฟ เป็นต้น

๔.๑.๒.๓ การบูรณาการศิลปะลายเวียงกาหลงลงบนเครื่องปั้นดินเผา

ทีมงานวิจัยได้ศึกษากระบวนการเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเตาลุงศรี เตาสลำทั้น เตาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยาและเตาวัดแม่ท่าง ตำบลเวียงกาหลง พบว่า กระบวนการที่จะเขียนลาย

ลงเครื่องปั้นดินเผา นั้น ต้องมีกระบวนการเตรียมดิน เตรียมลาย และสีเขียน ที่จะทำเครื่องปั้นก่อน

การพัฒนาลายเวียงกาหลงสู่ศิลปะร่วมสมัย ทีมงานวิจัยได้จัดประชุมกลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อออกแบบพัฒนาลายเวียงกาหลงสู่ศิลปะร่วมสมัย ณ วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๑ ครั้ง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบและศิลปะสร้างสรรค์ ๗ รูป/คน คือ (๑) ธวัชชัย ไชยวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะ (๒) วิฑูรย์ มาแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะ (๓) นางสาวดฤณธรณ์ นวลคำ ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่น ด้านศิลปะ (๔) สามเณรฐิติวัฒน์ กันทา นักเรียนชำนาญงานศิลปะหัตถกรรม วัดแม่हां (๕) สามเณรเอกพล ลุงจันตะ นักเรียนชำนาญงานศิลปะหัตถกรรมโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา (๖) ชัชวาล สัมมาวิจิตร ข้าราชการครูชำนาญ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ (๗) บุญช่วย อารุณ ไวยาวัจกรวัดแม่हां ประชาชน ผู้สนใจในท้องถิ่น/บ้านแม่हां อ.เวียงป่าเป้า ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น รวมจำนวน ๑๐ คน การออกแบบมี ๒ ลักษณะ ดังนี้

(๑) เป็นภาพวาดลายเส้น (Drawing) ภาพระบายสี (Painting) ภาพถ่าย (Pictures) หรือแบบร่าง (Sketch) แบบที่มีรายละเอียด (Draft) เช่น แบบระบายสีน้ำหมึก จิน ภาพพิมพ์ (Printing) ฯลฯ ภาพต่าง ๆ ใช้แสดงรูปลักษณะของงาน หรือแสดงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน ที่ เป็น ๒ มิติ

ภาพที่ ๔.๑๗

ออกแบบลายเส้นภูกันจีน ใช้อัตลักษณ์เวียงกาหลงมาผสมผสานกันให้เป็นศิลปะร่วมสมัย

(๒) เป็นแบบจำลอง (Model) หรือของจริง เป็นแบบอีกประเภทหนึ่งที่ ใช้แสดงรายละเอียดของงานได้ชัดเจนกว่าภาพต่าง ๆ เนื่องจากมีลักษณะเป็น ๓ มิติ ทำให้สามารถ เข้าใจในผลงานได้ดีกว่า

นอกจากนี้ แบบจำลองบางประเภทยังใช้งานได้เหมือนของจริงอีกด้วย จึง สามารถใช้ในการทดลอง และทดสอบการทำงาน เพื่อหาข้อบกพร่องได้ เช่น เขียนลงบน เครื่องปั้นดินเผา ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ แจกัน ถ้วย ชาม กาน้ำชา ชุดกาแฟ ฯลฯ และวัสดุอื่น ๆ เช่น เสื้อผ้า ร่ม ยาม ตาลปัตร เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๑๘

นักวิจัย (พระอธิการสมชาติ เครือน้อย) จำลองแบบเครื่องปั้นโบราณเวียงกาหลง

ภาพที่ ๔.๑๙

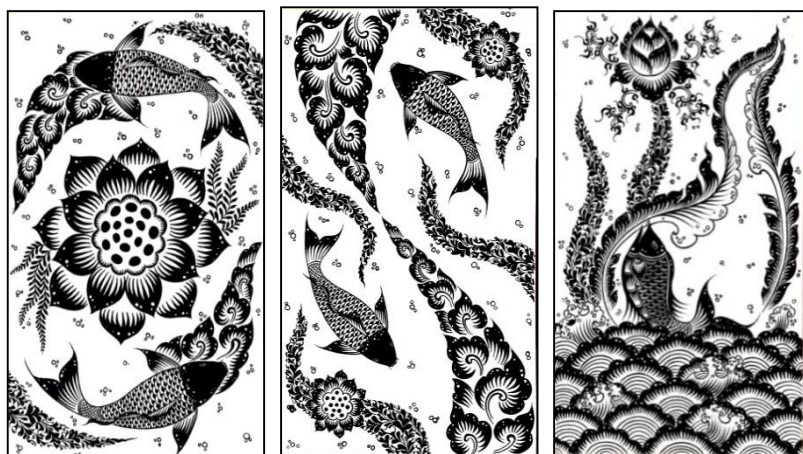
ศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยบนเครื่องเคลือบดินเผาวัดแม่हां ต.เวียงกาหลง

๔.๑.๒.๔ การนำศิลปะร่วมสมัยเวียงกาหลงสู่วัสดุที่หลากหลาย

ได้นำศิลปะลายเวียงกาหลงชุดที่ได้พัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ คือ การนำศิลปะเวียงกาหลงหลาย ๆ ชนิดมาผสมผสานกันแล้วนำเขียนบนวัสดุต่าง ๆ ให้หลากหลาย ให้แตกต่างจากของโบราณดั้งเดิม แตกต่างจากของกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงของส่วพื้นที่ แตกต่างจากกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณของลุ่มศรี ซึ่งพอจะแยกได้ดังนี้

๑) ศิลปะร่วมสมัยที่พัฒนา “ลายปลาและดอกบัว”

ศิลปะลายปลาและดอกบัวนี้ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ทางผู้ทรงคุณวุฒิได้ ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชิ้นงานวิจัยนี้ นำเอาลายปลา ดอกบัว พฤษภา ผักกูด มาตัดทอน ต่อเติม เสริมส่วนที่แข็งแกร่งให้อ่อนช้อย สวยงาม ศิลปะลายนี้ใช้เขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผาเตา ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง

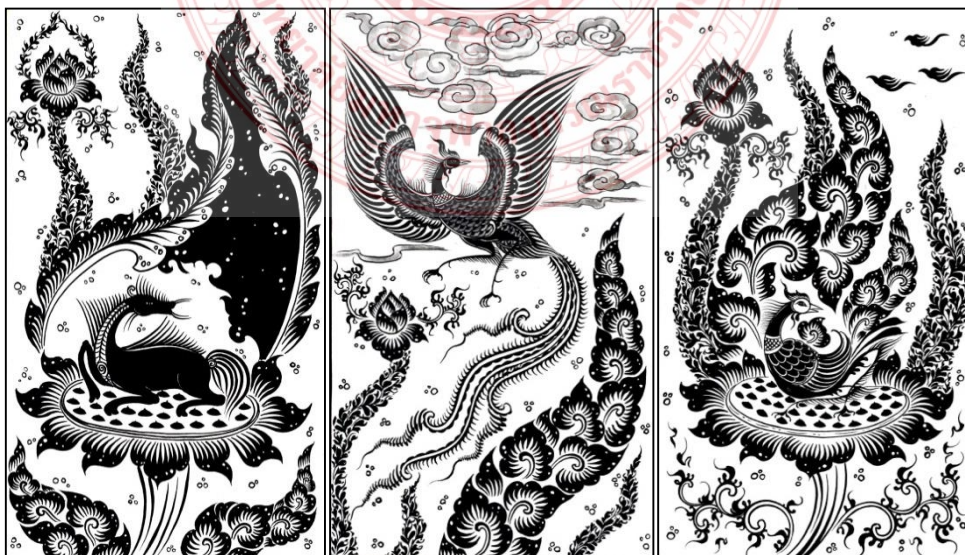

ภาพที่ ๔.๒๐

ผลงานผู้ทรงคุณวุฒิจานวิจัย ออกแบบศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย

๒) ศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์

ศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์นี้ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ทางผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชิ้นวิจัยนี้ นำเอาลายดอกบัว ลายพญา ลายผัดกุด ลายเมฆ ลายก้านขด มาตัดทอน ต่อเติม เสริมส่วนที่แข็งแกร่งให้อ่อนช้อย สวยงาม ศิลปะลายนี้ใช้เขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผาเตาศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่हांง ตำบลเวียงกาหลง และลงบนผ้า เช่น ร่ม เสื้อ ยาม ตาลปัตร เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๒๑

ผลงานผู้ทรงคุณวุฒิจานวิจัย ออกแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์

ภาพที่ ๔.๒๒

นำแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์ ลงบนวัสดุที่หลากหลาย (ร่ม-เรื่อ)

ภาพที่ ๔.๒๓

นำแบบศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์ ลงบนวัสดุที่หลากหลาย (ย่าม – ตาลปัตร)

จึงกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลป์บนวัสดุที่หลากหลายได้อย่างที่ผู้คนต้องการ หรือประสงค์จะให้เป็นไปตามที่ตนเองปรารถนา สามารถนำศิลปะลายเวียงกาหลงดั้งเดิมมาพัฒนาให้เป็นศิลปะร่วมสมัยทั้งดงาม อ่อนช้อย สดุดตา อาจกล่าวได้ว่า “ศิลปะลีนาม งดงามลายเวียงกาหลง” แต่อย่างไรก็ตาม ศิลปะอันลือนาม งดงามลายเวียงกาหลงจะเป็นศิลปะท้องถิ่นที่เลื่องลือต่อไปได้ ต้องอาศัยความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นว่าจะทำอย่างไรต่อไปให้ศิลปะลายเวียงกาหลงเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเวียงกาหลงไปตราบนานเท่านาน

๔.๒ การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของแผนงานชุดโครงการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยของโครงการย่อยที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการย่อยที่ ๒ พบว่า ในภาพรวม ได้แผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตที่เวียงกาหลงที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเวียงกาหลง ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มที่เป็นโบราณสถาน และกลุ่มที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรม ส่วนด้านการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความผสมผสานของความแตกต่างและความเหมือนกับวัฒนธรรมดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะปัจจัยด้านความแตกต่างกัน ๕ ประการ และมีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ทาง

วัฒนธรรมเวียงกาหลง ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ กลุ่มหน่วยงานทางศาสนา และกลุ่มชุมชนและหน่วยงานเอกชน พอสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

๔.๒.๑ จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาวิจัยโดยการลงพื้นที่ภาคสนาม ในภาพรวม พบว่า เวียงกาหลงในอดีต คือ อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บางส่วน และอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง บางส่วน มีโบราณสถาน ศิลปะ และวัฒนธรรมเวียงกาหลงเกือบทุกพื้นที่ และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นอีกด้วย มีทั้งแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นของชุมชน เป็นของเอกชน และเป็นแหล่งที่รัฐร่วมกับชาวบ้านและเอกชนสร้างขึ้น โดยรวมทั้งอนุสาวรีย์ โบราณสถาน ศาสนสถานด้วย ซึ่งสามารถแยกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นโบราณสถาน และกลุ่มที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นด้วย เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงกาหลง เมื่อแยกเป็นรายการ ๆ มีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑.๑ กลุ่มที่เป็นโบราณสถาน

สถานที่ที่เป็นโบราณสถานที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ที่พบจากการศึกษาวิจัยในพื้นที่ เวียงกาหลงในอดีตนั้น ในปัจจุบันได้แก่ พื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางบางส่วน แต่การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอ เวียงป่าเป้าเป็นหลัก เมื่อลงพื้นที่ศึกษาวิจัยโดยใช้เส้นทางสัญจรเชียงราย-เชียงใหม่ ทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ (แยกจากพหลโยธินที่บ้านร่องศาลาไปเชียงใหม่) ทำให้ได้พบว่า มีโบราณสถานที่สำคัญตามเส้นทางหมายเลข ๑๑๘ ที่อยู่ในอำเภอแม่สรวย จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่วัดพระธาตุจอมแจ้ง ตำบลแม่สรวย และในพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จำนวน ๙ แห่ง รวม ๑๐ แห่ง ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑

ตารางแสดงแหล่งโบราณสถานในพื้นที่เวียงกาหลงในอดีต (อำเภอแม่สรวยและอำเภอเวียงป่าเป้า)

ที่	ชื่อแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม	สถานที่ตั้ง	
		ตำบล	อำเภอ
๑	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	แม่สรวย	แม่สรวย
๒	วัดศรีสุทธาวาส	เวียง	เวียงป่าเป้า
๓	พระธาตุจอมผ่อ	เวียง	เวียงป่าเป้า
๔	เตาลุงศรี สิมเนตร	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๕	อาคารประวัติศาสตร์อำเภอเวียงป่าเป้า	เวียง	เวียงป่าเป้า
๖	เตาคุนทัน ธิจิตตั้ง	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๗	เมืองโบราณเวียงกาหลง	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๘	วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๙	วัดพระเจ้าหลวง (ม่อนพระเจ้าหลาย)	แม่เจดีย์	เวียงป่าเป้า
๑๐	วัดแม่เจดีย์	แม่เจดีย์	เวียงป่าเป้า

๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง สถานที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมแจ้งตั้งอยู่ตรงข้ามที่ว่าการอำเภอแม่สรวย หมู่ที่ ๑๒ ตำบลแม่สรวยหลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บนเส้นทางถนนสายเชียงราย - เชียงใหม่ สาย๑๑๘

วัดพระธาตุจอมแจ้งเป็นวัดเก่าแก่มากแต่โบราณตามตำนานกล่าวว่าเมื่อพระมหาเถระเจ้ารูปหนึ่งได้เดินทางจาริกเทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการประกาศพุทธศาสนาจนถึงสถานที่แห่งนี้ ถึงเวลารุ่งสางสว่างพอดี เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๐๑ จึงได้ขอวานตาแก่คนหนึ่งปฏิบัติธรรมเฝ้ารักษาพระธาตุแห่งนี้ให้ไปตักน้ำที่แม่น้ำขึ้นมาล้างหน้า และได้พักอยู่ที่นี้ ๗ วัน ก่อนที่จะเดินทางต่อไปได้มอบพระบรมสารีริกธาตุให้ตาแก่คนนั้นนำไปบรรจุลงในพระธาตุจนเป็นที่สำเร็จลุล่วงแล้วจึงเดินทางจาริกต่อไป และยังได้ทำนายไว้ว่าสมัยต่อไปข้างหน้านี้ ชาวบ้านจะเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า "พระธาตุจอมแจ้ง" แม่น้ำที่พระมหาเถระล้างหน้า ชาวบ้านเรียกว่า "แม่น้ำช่วย" (ช่วย แปลว่า ล้าง) ต่อมาเพี้ยนเป็น "แม่น้ำสรวย" และเป็นแม่สรวยจนถึงปัจจุบัน

๒. วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้า วัดศรีสุทธาวาส ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบพม่าที่สวยงาม มีพระธาตุที่ลวดลายสวยงามแบบพม่า และหอไตรปฏิมาที่เก่าแก่หลายร้อยปี รวมถึงมีพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมของเก่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้ศึกษา ลักษณะเด่นคือมีเจดีย์แบบพม่าที่สวยงาม วัดศรีสุทธาวาส เดิมชาวบ้านเรียกว่า "วัดหลวงราชคฤห์ วัดใหม่ วัดราษฎร์ วัดนอก วัดกิตติวาส วัดเจดีย์สุวรรณ" จนต่อพระครูยุติ วัดตวมิล เจ้าคณะอำเภอซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้นสมัยนั้น ได้ตั้งชื่อใหม่ว่า "วัดศรีสุทธาวาส" จึงเรียกชื่อนี้มาแต่นั้น

วัดศรีสุทธาวาส ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๒ หมู่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ลักษณะพื้นที่เป็นเนินเตี้ย มีป่าไม้เบญจพรรณล้อมรอบมีพื้นที่เป็นวัด และธรณีสัณฐาน รวม ๔๓ ไร่ ๓ งาน ๗๓ ตารางวา ความเป็นมาของการสร้างวัดมีประวัติการสร้างอยู่ ๓ สมัย จากหลักฐานแผ่นศิลาจารึก ชร.๑ จารึกวิหารจันทาราม ถ้านับอายุเริ่มการก่อสร้างวัดมาจนถึงปัจจุบัน (๒๐๑๑-๒๕๖๒) วัดนี้มีอายุ ๕๕๑ ปี มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในวัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จากความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาส และชุมชนรอบๆ วัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กนักเรียน เยาวชนที่ต้องการหาข้อมูลของท้องถิ่นในพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นวัตถุที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เครื่องประกอบวิหารเก่า หีบธรรม แวนพระเจ้า ศิลาจารึก อาสนะ เครื่องเทียมยศหรือเครื่องสูงแบบล้านนา สมุดข่อย คัมภีร์โบราณที่เป็นใบลาน มีทั้งหมด ๒๐ หมวด ๑๖๘ มัด ซึ่งคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุด คือ ทุกกนิบาต ปีพ.ศ. ๒๒๗๘ และองค์ลักษณะงานจำสลักภาวนา ปี พ.ศ. ๒๒๘๘ ได้เก็บรักษาไว้ในตู้ธรรมดาแบบพื้นบ้านล้านนา มีฝาครอบด้านบน และยังมีเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าทอลายไทลื้อ เหยียดผูกษาปณ์ ธนบัตร ตะเกียง เครื่องถ้วยชาม เศษเครื่องถ้วยเตาเวียงกาหลง เป็นต้น

๓. วัดพระธาตุจอมผ่อ ตามหลักฐานเอกสารในทำเนียบการตั้งวัดของจังหวัดเชียงรายระบุว่า ได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๓ แต่ยังไม่พบหลักฐานใดอื่นอีก นอกจากหลักฐานทางโบราณวัตถุ เช่น เจดีย์ พระพุทธรูป กองหินกองอิฐที่สันนิษฐานได้ว่า ตรงนี้เคยเป็นโบสถ์เป็นวิหารมาก่อนเท่านั้น จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในพื้นที่กล่าวว่า ที่วัดม่อนจอมผ่อนี้ เดิมมีพระพุทธรูปทองเหลืองทองแดงองค์เล็กองค์ใหญ่จำนวนมาก พิงอยู่ตามต้นไม้ข้าง วางอยู่บนกองอิฐกองดินบ้างไม่

มีใครสนใจ เมื่อทางการได้เข้าไปสำรวจโบราณวัตถุ ประกอบกับทางวัดไม่มีผู้ดูแลแน่นอน จึงได้เก็บเอาพระพุทธรูปที่เป็นโลหะชนิดต่างๆ ไปรวบรวมไว้ที่อื่นจนหมดไม่เหลือในพื้นที่แม่แต่องค์เดียว

ต่อมาถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้าง ได้มีการค้นพบและบูรณะเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยสร้างเจดีย์ทับลงที่เดิม วัดพระธาตุจอมฝอบางยุคก็มีการบูรณะเพิ่มเติมเสริมสร้าง บางยุคก็ไม่มีพระภิกษุ สามเณรจำพรรษา ไฟป่าเข้ามาเผาผลาญจนเหลือแต่องค์เจดีย์ จน พ.ศ. ๒๕๐๘ แร่งศรัทธาของชาวพุทธได้เริ่มมาบูรณะกันใหม่

ในระหว่างการรื้อเจดีย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ยังพบวัตถุมงคลอีกมากมายพร้อมแผ่นเงินจารึกประวัติศาสตร์การสร้างเจดีย์ที่งานด้วยเหล็กงานเป็นภาษาล้านนา จึงได้มีการบูรณะเรื่อยมาจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ และได้จัดให้มีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุจอมฝอขึ้นทุกวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ (ตรงกับเดือน ๖ เหนือ) ความเชื่อในการไหว้บูชาพระธาตุจอมฝอ ฝอ เป็นภาษาไทยถิ่นเหนือ แปลว่า ดูหรือมอง เชื่อกันว่าถ้าได้กราบไหว้และตั้งจิตอธิฐานเปรียบเหมือนการลืมนตาเจอแสงสว่างในชีวิต

การเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดเชียงราย โดยเส้นทางหลวงหมายเลข ๑ (พหลโยธิน) มาถึงทางแยกเข้าทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ (ถนนเชียงราย – เชียงใหม่) มุ่งตรงสู่อำเภอเวียงป่าเป้า สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงป่าเป้า โรงเรียนอนุบาลสันสาลีและวัดศรีสุพรรณเข้าซอยฝั่งตรงข้ามวัดประมาณ ๒ กิโลเมตร ถึงวัดอรัญญิเวศคีรีอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมฝอ รวมระยะการเดินทางทั้งสิ้น ๖๕ กิโลเมตร

๔. เतालุงศรี (ศรี ลืมเนตร) เतालุงศรีตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ดำเนินงานโดยคุณศรีหรือสละศรี ลืมเนตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา เมื่อชุมชนเวียงกาหลงตื่นตัวจากการขุดค้นพบวัตถุโบราณจากแหล่งเตาเผา ทำให้เกิดการซื้อขายอย่างแพร่หลาย และเริ่มมีการนำเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตใหม่จากพื้นที่อื่นมาปลอมเป็นของเก่าจึงทำให้สละศรีผู้ที่เดิมเคยประกอบอาชีพช่างวาดภาพเหมือน วาดภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ เกิดความรู้สึกเสียดยและห่วงแหนเครื่องปั้นดินเผาโบราณจึงอยากจะทำฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะโดยเริ่มศึกษากรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างจริงจัง โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ ได้เข้ามาแนะนำและจัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงกลุ่มเतालุงศรีขึ้น

ชิ้นงานเครื่องเคลือบดินเผาจากกลุ่มเतालุงศรีสามารถแบ่งประเภทของการออกแบบได้ ๓ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา คือ ลายต่างๆ ที่มีลักษณะของลายพันธุ์ไม้ ลายดอกไม้ ลายกลีบดอกไม้และลายใบไม้ ซึ่งลวดลายของดอกไม้หรือพันธุ์พฤกษแต่ละลายจะนิยมประดับตกแต่งในบริเวณต่างๆ ของชิ้นงานแตกต่างกันไป

กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มลายรูปสัตว์ โดยมากจะไม่เขียนลายรูปสัตว์โดดๆ แต่จะมีลายพันธุ์ไม้ประกอบอยู่ด้วย มักจะเขียนลายปลา ลายนาค ลายกิ้งก่า ลายนกและลายหงส์

กลุ่มที่ ๓ คือ กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายคลื่น ลายดอกกลมสลักดอกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายดาวหรือลายดวงอาทิตย์ ลายจักร เป็นต้น

แม้ว่าลวดลายในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาของเतालุงศรีจะมี

ความหลากหลาย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงอยู่อย่างเด่นชัด ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเตาเผาสูงศรีมีหลากหลายประเภท เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งภายในอาคาร เช่น เครื่องเรือน โคมไฟ ไห จาก ชาม ชูตกาแพ พาน รวมถึงผลิตภัณฑ์ประเภทวัตถุมงคล เช่น พระพุทธรูป พระพิฆเนศ เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งสวยงาม และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามความต้องการของลูกค้า ไม่ผลิตจำนวนมากเพื่อวางขาย

ปัจจุบันลุงศรีได้เสียชีวิต ก็มีลูกชายนายภานุวัฒน์ สัมเนตร สืบสานงานศิลป์ที่ ลุงศรีได้ดำเนินมา โดยนำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นผลิตภัณฑ์เตาลุงศรีไปแสดงไว้ที่ร้านนายภานุวัฒน์ สัมเนตรในตลาดอำเภอเวียงป่าเป้า ใกล้ ๆ กับวัดศรีสุทธาวาส

จึงสรุปได้ว่า โบราณสถานที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของเวียงกาหลงยังคงหลงเหลืออยู่ให้คนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างน้อย ๑๐ แห่ง ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นทั้งสถาปัตยกรรม พุทธศิลปกรรม หัตถกรรม ที่แสดงถึงสุนทรียภาพของคนโบราณล้านนา โดยเฉพาะแต่ละแห่งจะบ่งบอกถึงความเป็นพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

๕. อาคารประวัติศาสตร์อำเภอเวียงป่าเป้า หรืออาคารศาลแขวงเวียงป่าเป้า ตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า (หลังเก่า) อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย เดิมเวียงป่าเป้าขึ้นตรงต่อการปกครองอำเภอแม่สรวย และ ในปี พ.ศ.๒๔๔๕ ได้ยกระดับกิ่งอำเภอมาเป็นอำเภอเวียงป่าเป้า ทางราชการได้จัดตั้งที่ว่าการอำเภอขึ้นบริเวณที่ดินด้านใต้ของสถานีตำรวจภูธร อำเภอเวียงป่าเป้า และปัจจุบันที่ตั้งอำเภอเก่าเป็นที่ตั้งของห้องสมุดประชาชน ชาวบ้านเรียกว่า หอประภา ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๔๘ พระเจ้าอยู่หัววชิราลงที่ ๖ ได้เสด็จประพาสล้านนา ได้ประทับที่เวียงป่าเป้า ต่อมาได้ถูกเรียกเพี้ยน เปลี่ยนจาก หอพลับพลา เป็นหอประภา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เกิดไฟไหม้ที่ว่าการอำเภอหรือหอพลับพลาเสียหายทั้งหมด นายอำเภอในขณะนั้นคือ ชุนวร อุทัยธวัช หรือชื่อเดิมคือช่วง บุนนาค พันเพเดิมเป็นคนจังหวัดพิษณุโลกก่อนที่ย้ายมาเป็นนายอำเภอป่าแงะ (ปัว) จังหวัดน่าน จึงได้ดำเนินการก่อนที่ย้ายมาจากที่ว่าการอำเภอใหม่และย้ายจากที่เดิมข้ามถนนไปทางทิศตะวันตกของสถานีตำรวจภูธรซึ่งเป็นที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า

ต่อมาได้มีการสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ขึ้น จึงให้อาคารหลังเก่าเป็นพิพิธภัณฑ์อำเภอเวียงป่าเป้า และในปัจจุบันเป็นศาลแขวงเวียงป่าเป้าเมื่อ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ส่วนที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้าได้ทำการสร้างอาคารใหม่ตั้งอยู่ด้านหลังของอาคารศาลแขวงเวียงป่าเป้า ตำบลเวียงเป็นตำบลที่เกิดขึ้นพร้อม กับกิ่งอำเภอเวียงป่าเป้าเมื่อ พ.ศ ๒๔๖๖ คำว่า เวียง ตามภาษาล้านนาแปลว่า เมือง ซึ่งเป็นแหล่งชุมชน มีประชากรหนาแน่นและเป็นแหล่งศูนย์รวมของส่วนราชการทั้งอำเภอเป็น ศูนย์กลางพาณิชย์ของอำเภอ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ที่เชิงเขามีภูเขาล้อมรอบตัดผ่านด้วยแม่น้ำลาวและน้ำแม่ปุน ตำบลเวียงเป็นตำบลที่เกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งกิ่งอำเภอเวียงป่าเป้า ซึ่งเดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ สันนิษฐาน ว่าเป็นที่พักสำหรับผู้เดินทางค้าขายระหว่าง เชียงใหม่ - เชียงรายและลำพูน ซึ่งตอนนั้นยังขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอแม่พริก และต่อมา พ.ศ ๒๔๕๐ ได้รับยกฐานะให้เป็นกิ่งอำเภอเวียงป่าเป้า และยกฐานะกิ่งอำเภอเวียงป่าเป้าขึ้นเป็นอำเภอเวียงป่าเป้า เมื่อปี พ.ศ ๒๔๗๕ และมีตำบล เวียง ตามภาษาล้านนา แปลว่า เมือง ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และต่อมามีถนนตัดผ่านการขยายตัวของชุมชนจึงเป็น ไปตามแนวถนนจนเป็นชุมชนใหญ่ มีบ้านเรือนประชากรหนาแน่นทอดยาวไปตามแนวถนนและเป็นแหล่งศูนย์รวมของ

ส่วนราชการ อำเภอเป็นศูนย์กลาง การพาณิชย์ ของอำเภอ ในเขตตำบล เวียงนั้นมีแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติที่สวยงามมากมาย ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงแม่ปุนหลวง^๓

๖. เตาคุนตัน อิจิตตัง เตาคุนตัน อิจิตตัง ตั้งอยู่เลขที่ ๘๗ บ้านทุ่งมาน หมู่ ๓ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย คุณตัน อิจิตตัง หรือรู้จักกันในนาม "สล่าตัน อิจิตตัง" เป็นลูกหลานชาวนาที่ถือกำเนิดในชุมชนเวียงกาหลง ได้เล็งเห็นคุณค่าและมีความรู้สึกสูญเสีย ทรัพย์สินอันมีค่าที่มีอยู่ในเวียงกาหลง เมื่อชาวบ้านไปช่วยกันขุดเศษซากเตาโบราณ และเครื่องเคลือบดินเผาไปขาย สล่าตัน จึงได้ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ความเป็นมา และร่องรอยอารยธรรม อันเก่าแก่ของชุมชนเวียงกาหลง และเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ทำให้สล่าตันได้เรียนรู้กรรมวิธีการผลิต การเผา วัตถุดิบที่สำคัญ คือ ดินที่อยู่ในพื้นที่เวียงกาหลง ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษในเรื่องความเบาของเนื้อดินและบางหลังจากการเผา รวมถึงลวดลายที่วิจิตรงดงามอันเป็นเอกลักษณ์ของเวียงกาหลง จึงได้ทำการทดลองผลิตเครื่องเคลือบดินเผาโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่ สามารถผลิตเครื่องเคลือบที่มี คุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่องเคลือบดั้งเดิม

ชื่อผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและโดดเด่น ได้แก่ ไหกิเลน เทพ หงส์ และพันธุ์ไม้ จานลายปลา ลายปลาปากแหลม ลายสระบัว ลายกาหลง ไหลายวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีปีไหมเมือง (สงกรานต์) ประเพณีเป้ง (ลอยกระทง) ฯลฯ

จุดเด่นผลิตภัณฑ์ มีสายการผลิตที่เด่นชัด คือ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑) การผลิตด้านการอนุรักษ์ เน้นการเลียนแบบให้เหมือนศิลปะดั้งเดิมของเวียงกาหลง โดยศึกษาจากเศษชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์ที่ขุดพบในหมู่บ้าน เช่น ไหลายต่าง ๆ

๒) การผลิตด้านศิลปะร่วมสมัยเป็นการนำศิลปะสมัยโบราณมาผสมผสานกับศิลปะในปัจจุบัน เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นของที่ระลึกต่าง ๆ

๓) การผลิตงานปูนปั้นและลอยตัว เป็นงานปั้นสัตว์ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น สิงห์ กิเลน ฯลฯ มีความประณีตในงานทุกชิ้นมาก ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี ใช้วัตถุดิบของพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ ดิน สี เทคนิคการเผา เคลือบแบบดั้งเดิมที่ผู้ผลิตศึกษา ค้นคว้าและดำเนินงานด้วยตนเอง

คุณตัน อิจิตตัง ในฐานะประธานกลุ่มเครื่องเคลือบเวียงกาหลงแบบโบราณ ผู้ชำนาญการด้านเครื่องเคลือบ บอกเล่าความเป็นมาของเครื่องเคลือบเวียงกาหลง ว่าเพราะเวียงกาหลงเป็นแหล่งกำเนิดของความเจริญด้านศิลปะและศาสนา โดยเฉพาะ "เครื่องถ้วย" กระทั่งประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ และโรคระบาดอย่างรุนแรง ทำให้ผู้คนต้องละทิ้งบ้านเมือง ทำให้ “เวียงกาหลง” กลายเป็นเมืองร้างอยู่หลายพันปี ต่อมาชาวบ้านจึงได้กลับมาก่อตั้งชุมชนขึ้นใหม่อีกครั้ง คุณตันบอกว่า ถ้าพูดถึงเวียงกาหลง ทุกคนจะรู้โดยทันทีว่าเป็นแหล่งที่มีเครื่องเคลือบที่ดีที่สุดของล้านนา เพราะดินที่นำมาทำเครื่องเคลือบมีคุณภาพดี ที่สำคัญคนเวียงกาหลงได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำเครื่องเคลือบมาจากอดีต โดยมีลักษณะเด่น คือ น้ำหนักเบา เนื้อบาง ดินที่นำมาทำเครื่องเคลือบ

^๓ <http://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=228> สืบค้นเมื่อ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

เครื่องเคลือบเวียงกาหลงสมัยโบราณเป็นอย่างไร มาถึงปัจจุบันก็ยังคงเป็นอย่างนั้น ทุกอย่างยังคงความเป็นต้นแบบของโบราณ แม้กระทั่ง "จี้เถ้า" ก็ยังใช้ทำน้ำเคลือบเช่นที่เคยเป็นมา คือ จะเคลือบน้ำเคลือบถึงบริเวณเชิงของภาชนะ ลักษณะน้ำเคลือบจะใส มีทั้งสีฟ้าอ่อน สีเขียวอ่อน และสีเหลืองอ่อน มักมีรอยแตกราน

ที่หมู่บ้านยังเก็บเครื่องถ้วยลายโบราณแบบเดิมๆ ของเวียงกาหลงเอาไว้จำนวนมาก เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้มาเห็นมาดู เพราะต่อไปในอนาคตไม่ว่าจะหาดูได้อีก เนื่องจากความเก่าแก่ของเครื่องถ้วย ทำให้ลายบางลายแตกสลายไปก็มี บางลายเก็บเอาไว้ได้แต่ก็แตกหักไม่คงสภาพเดิม แต่เราก็ไม่ทิ้งจะเก็บเอาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นลวดลายที่บอกเล่าเรื่องราวในอดีต"ไม่เพียงแต่เป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เรื่องเครื่องถ้วยโบราณเวียงกาหลงเท่านั้น แต่คุณทันยังได้ถ่ายทอดความรู้ที่มีให้กับเยาวชนรุ่นหลังด้วย "เพราะต้องการสอนให้ลูกหลานได้รู้จักอดีตและที่มาของวัตถุโบราณชนิดนี้ เมื่อมีใครเขามองจะได้ตอบเขาได้ ไม่ขายหน้าที่เป็นคนในท้องถิ่น และสามารถเล่าความเป็นมาของตัวเองได้อย่างน่าภาคภูมิใจ"เครื่องเคลือบเวียงกาหลง ลายไม่เหมือนที่อื่น เช่น ลายที่เป็นที่รู้จักกันมากคือ "รูปตัวกา" บินมารวมกันเป็นรูปดอกไม้ ลวดลายที่ปรากฏบนผิวเครื่องเคลือบมักจะบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น หรือถ้าเป็นลายดอกไม้ พรรณไม้ ก็มักเป็นพันธุ์ไม้ที่มีในเวียงกาหลง

ปัจจุบันมีกลุ่มชาวบ้านที่ทำเครื่องเคลือบเวียงกาหลงประมาณ ๘ กลุ่ม โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลง เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด โดยการทำเครื่องเคลือบร้อยละ ๗๐ ยังรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ ส่วนอีกร้อยละ ๓๐ เป็นการประยุกต์รูปแบบใหม่ เช่น จานข้าว แก้วน้ำ กาน้ำชา และของตกแต่งบ้าน

๗. เมืองโบราณเวียงกาหลง ครั้งสมัยพระเจ้าอโนธรมังข่อ กษัตริย์พม่า ได้เดินทัพไปยังกัมพูชา ได้หยุดทัพและพักแรม ระหว่างได้ก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ ได้ใช้เวลานาน จึงได้สร้างเมืองบริเวณด้านทิศตะวันออก และได้มีการขุดคูล้อมรอบตัวเมือง เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรูที่จะมารุกราน และได้ขุดดินมาทำอิฐเพื่อสร้างพระธาตุเจดีย์ ระหว่างนั้นก็ได้ทำเครื่องปั้นดินเผาประเภทต่างๆ เช่น ถ้วย ชาม หม้อ แจกัน เพื่อนำมาใช้และมาแลกข้าวปลาอาหารกับชาวบ้านทั่วไป ปัจจุบันเหลือแต่คูเมืองไว้เป็นหลักฐานและเตาเผาลักษณะคล้ายกระดองเต่า กว้าง ๒ เมตร ยาว ๓ เมตร และมีเศษเครื่องปั้นที่แตกและอยู่ในสภาพดี ผิงอยู่โดยรอบ ชาวบ้านได้ขุดและนำมาขายให้แก่พ่อค้าในราคาสูง

เมืองโบราณเวียงกาหลง ตั้งอยู่เลขที่ ๘๙ หมู่ ๑๕ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เวียงกาหลงเป็นสถานที่ในตำนานแห่งต้นธาตุต้นธรรมต้นพุทธศาสนาในภัทรกัปป์ มีในธรรมเทศน์โบราณ ธรรมพญาภาผ็อก (ท้าวขมติกามหาพรหม) การเกิดพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ หรือธรรมผางประติ๊ด บางส่วนมีในพระไตรปิฎกเกี่ยวข้องกับหลายตำนานหลายสถานที่

ย้อนไปในอดีตนับพันปี “เวียงกาหลง” นครโบราณ ต้นตำรับอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มีชื่อเสียงมาเป็นเวลาเนิ่นนาน มีการทำเป็นล่ำเป็นสันกันมากมายมีนับเป็นพันเตากระจายอยู่ทั่วไป ในตำบลเวียงกาหลงจนถึงอำเภอวังเหนือ ด้วยวัตถุดิบ คือ ดินคุณภาพดี ทำการเผาด้วยอุณหภูมิสูง (เซรามิก) รูปทรงการออกแบบที่ลงตัวแล้วใส่ความงามจากการเขียนลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ และมักเขียนลายเม่นกาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผลิตทำเป็นสินค้าสำคัญ ส่งขายทั้งทางบกทางน้ำกระจายไปทั่วเอเชียและบางส่วนของยุโรป ปัจจุบันมีจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงทั่วโลก

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เล่าสืบกันมาว่าเกิดมีคำพยากรณ์เก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา หรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้พยากรณ์อนาคตเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดในแผ่นดินทั้ง ๙ รัชกาล เฉพาะในรัชสมัยปัจจุบัน ยุคกึ่งพุทธกาลว่าจะเป็นยุคแห่งแผ่นดิน “ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล” ผู้คนส่วนใหญ่จิตใจดีงาม บริสุทธิ์สะอาด ตั้งอยู่ในศีลธรรม จะสักการะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เทิดทูนบูชาพระมหากษัตริย์ อาณาประชาราษฎร์เชื้อพื้ง ปฏิบัติตามพระธรรมราชา พอเพียง พัฒนา พึ่งพาตนเอง บ้านเมืองสงบร่มเย็นเป็นบวรระณะกะตะ มีชีวิตอุดมสุข อุดมธรรมยิ่งกว่ายุคใด

เรื่องราว “เวียงกาหลง” ส่วนหนึ่งที่สืบตำนานมาได้เพราะด้วยพระบุญญาบารมีคุณแห่งพระครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้ได้สืบต่อและบูรณะก่อสร้างพุทธสถานอันเกี่ยวกับตำนานเหล่านี้ไว้ เช่น วัดพระเกิด หรือวัดแม่กาเกิด ตั้งอยู่ที่บ้านแม่เลียบ ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากเวียงกาหลงประมาณ ๙ กม. พระครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระมหาเจดีย์วัดพระเกิด สร้างพระเจดีย์องค์เล็กรายรอบอีก ๔ องค์ หล่อรูปแม่กาไว้บนยอดฉัตร พระธาตุทั้ง ๕ ยอดเป็นการยืนยันตำนานแห่งต้นพระพุทธศาสนา และได้ไปบูรณะพระธาตุอีกโขชัยคีรี อำเภอแจ่ม จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากวัดพระเกิดประมาณ ๕๐ กม. ได้สร้างพระเจ้าตนหลวง (พระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่และวิหารหลวง (ในตำนานว่าเป็นสถานที่แม่พญาผาเผือกสิ้นใจตายเพราะตามหาลูกไปตามแม่น้ำคงคา หรือแม่น้ำวัง แล้วไม่พบจนหมดกำลังใจ) บูรณะพระเจ้าตนหลวง และสร้างวิหารหลวง วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (มีตำนานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าโคตมบรมศาสดาของเรา สั่งให้พญานาคผู้รักษากว้านพะเยาสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ คือ พระเจ้าตนหลวง เป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้ากุกสันโธ (ลูกแม่กาเผือกองค์ปฐม สูง ๔๐ ศอก) และไปบูรณะพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

๘. วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง อดีตเดิมได้ดำเนินการก่อตั้งขึ้นบนเนื้อที่เขตติดต่อของที่พักรักษาป่าอุดมธรรม ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ทางคณะศรัทธาได้มอบพื้นที่ดังกล่าวถวายแด่พระอาจารย์ธรรมสาธิต เวียงกาหลง สภาพพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวไร่ชาวนา และยังมีร่องรอยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเวียงกาหลงเก่า ไม่ว่าจะเป็นเตาเผาโบราณ เศษกระเบื้องเคลือบ ซึ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมประเพณีและร่องรอยทางประวัติศาสตร์

ดังนั้น พระอาจารย์ธรรมสาธิต เวียงกาหลง จึงได้ริเริ่มดำเนินการสร้างสรรค์ปรับภูมิทัศน์ พัฒนาสถานที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมาให้เป็นสถานที่พักอาศัย ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญธรรม จัดสถานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานเรื่องราวอุทยานธรรมพระพุทธรูป ๕ พระองค์และแปลงสาธิตการเรียนรู้ในเรื่องภาคการเกษตรอินทรีย์ ทั้งยังจัดกิจกรรมการเรียนรู้พื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา การบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ สามเณร และเป็นสถานที่ฝึกฝนอบรมศึกษา ปฏิบัติพัฒนา พระภิกษุสงฆ์ สามเณร แม่ชี ตลอดจนเป็นสถานที่ที่ใช้ในการอบรมพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๙. วัดพระเจ้าหลวง (ม่อนพระเจ้าหลาย) วัดพระเจ้าหลวง หรืออีกชื่อหนึ่งคือ “พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย” แห่งนี้ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุจะมีพระประธานธรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ ขนาดหน้าตักกว้าง ๖๙ เมตร สูง ๑๐๙ เมตร วัดพระเจ้าหลวง ตั้งอยู่บนยอดดอยม่อนพระเจ้าหลาย บ้านป่าแฉะ

หมู่ที่ ๕ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ห่างจากถนนสายหลัก เชียงใหม่-เชียงราย ทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ (เทศบาลตำบลแม่ชะจาน) ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศเป็นยอดเขาที่สูงกว่าเขาลูกอื่นๆ ในบริเวณนั้นมีซากเจดีย์โบราณ พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกเขาลูกนี้ว่า "พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย" เจดีย์องค์ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ทางคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจึงมีมติเป็นเอกฉันท์พร้อมใจกัน ประกอบพิธีผาติกรรม องค์พระธาตุเจดีย์ขึ้นใหม่ โดยสร้างครอบเจดีย์องค์เดิมไว้ลักษณะองค์เจดีย์แบบล้านนา ขนาดกว้าง ๒๕ เมตร สูง ๔๙ เมตร ได้กำหนดวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙ เป็นวันมหามงคลอุดมฤกษ์ ประกอบกับเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เป็นวันเริ่มก่อสร้างวางรากฐานขององค์เจดีย์จนสำเร็จ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

ประวัติความเป็นมาม่อนพระเจ้าหลาย พระธาตุม่อนพระเจ้าหลายเป็นพระธาตุที่เก่าแก่นับประมาณเป็นพันกว่าปี ไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าใครเป็นคนสร้าง มีแต่ผู้คนได้เห็นพระบรมธาตุ ดวงแก้วใสสว่างเสด็จออกทุก วันโกน วันพระ บนยอดเขาแห่งนี้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านพระครูยติวัตรวิมล เจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้า ได้นำคณะพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุองค์เก่าที่พังทลาย เมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้วจึงได้จัดประเพณีบูชาพระธาตุในวันเพ็ญเดือน ๗ เป็นประจำทุกปีจนถึงบัดนี้

พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย มีความเป็นมาสลับซับซ้อนและอัศจรรย์หลายอย่างคนโบราณเก่าแก่เล่าต่อกันมาว่า ม่อนเขาลูกนี้มีถ้ำอัศจรรย์ ภายในถ้ำมีพระพุทธรูป ทองคำศักดิ์สิทธิ์ มากมายมหาศาลพร้อมทั้งเครื่องประดับและของใช้สอยต่างๆ ของกษัตริย์เจ้าเมืองในสมัยก่อน ได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่ถ้ำแห่งนี้เมื่อยามบ้านเมืองมีภัยไม่สงบ พร้อมทั้งถวายไว้เป็นพุทธบูชาแก่พระบรมธาตุ เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีก่อน

พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย ความหมายก็คือ เป็นพระธาตุเจดีย์ ที่มีพระพุทธรูปมากมายหลวงหลาย หมายถึง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายในถ้ำมากมาย ภาษาเหนือ คำว่า ม่อน หมายถึงเขา, หลาย หมายถึง มากมาย คนจึงเรียกชื่อว่า พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย สืบต่อกันมา

๑๐. พระธาตุแม่เจดีย์ ตามตำนานกล่าวว่า สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๑๕๘๓ เป็นพระเจดีย์รูปแบบทรงพม่า ซึ่งพระเจ้าอโนธรมังข่อ กษัตริย์พม่าได้ก่อสร้าง เมื่อยกทัพผ่านมาและพักแรมบริเวณดังกล่าว ภายในวัดมีอ่างเก็บน้ำห้วยแม่คำมา เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาหลากหลายพันธุ์ และมีกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้โดยพระสงฆ์

วัดแม่เจดีย์หรือวัดพระธาตุแม่เจดีย์ ตั้งอยู่บนยอดดอยแม่เจดีย์ หมู่ที่ ๓ บ้านแม่เจดีย์ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นวัดเก่าแก่ของเวียงป่าเป้า โดยถูกทิ้งร้างมาเป็นเวลา ๙๖๘ ปี สร้างขึ้นเมื่อประมาณ ๑๕๘๓ โดยพระเจ้าอโนธรมังข่อ กษัตริย์พม่า เป็นวัดร้างตกสำรวจ คณะกรรมการจึงขอยกวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่ประจำ ต่อมาจึงขอพระราชทานวิสุงคามสีมาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๙ ประกาศราชกิจจานุเบกษาฉบับทั่วไป เล่มที่ ๑๒๔ ตอนที่ ๔ กองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ

นับตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๓๑ ทางคณะสงฆ์พร้อมคณะกรรมการโดยมีพระไพฑูริย์ พัฒนารักษ์ (ถวัลย์ ปรกกโม) ได้นำพระสงฆ์สามเณร ทายก ทายิกา มาบวชอุปสมบทพิธีสงฆ์พร้อมชมเชยองค์พระเจดีย์ทั้งสององค์ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงและได้รับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก จึงได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นอีก ๑ องค์ ทางทิศตะวันตก รวมเป็นเจดีย์ ๓ องค์

บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพระธาตุแม่เจดีย์มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน ภูมิทัศน์ทั่วไปร่มรื่น ต่อมาทางวัดได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ให้จัดสร้างสวนป่าชุมชน และศูนย์สาธิตพระพุทธศาสนากับกรมป่าไม้ ณ บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยยาคำมา เป็นสถานที่ฝึกอบรมศึกษา ดูงาน และพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ประมาณ ๗,๒๐๐ ไร่

พระธาตุแม่เจดีย์มีตำนานเล่าขานยาวนานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๘๓ โดยพระเจ้าอโนราหมั่งซ่อ ได้แต่งตั้งชุดไปศรัลลังกาเพื่อขอคัมภีร์พระไตรปิฎกกับพระพุทธรูปทำด้วยแก้วมรกตจากกลับเรือถูกพายุพัดลงทางมาที่ปากแม่น้ำโขง จึงถูกกษัตริย์กัมพูชายึดเรือและสิ่งของไว้ทั้งหมด จากนั้นเป็นเวลาเกือบปี พระเจ้าอโนราหมั่งซ่อทราบเรื่องเข้า จึงได้แต่งตั้งชุดไปกัมพูชาเพื่อขอคืนพระไตรปิฎก ส่วนพระแก้วมรกตหากกษัตริย์กัมพูชาอยากได้ก็จะไม่ขอคืน แต่กษัตริย์กัมพูชาไม่ยอมคืนให้แม้แต่อย่างเดียว พระเจ้าอโนราหมั่งซ่อจึงยกทัพพม่ามาทางเชียงลาว (เชียงรายในปัจจุบัน) เมื่อมาถึงตำบลแม่เจดีย์ (ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ในปัจจุบัน) ก็ทรงสร้างพระเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นพุทธรูปบูชาในปี พ.ศ. ๑๕๘๕ โดยองค์พระธาตุได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ๒ ครั้ง ครั้งแรกโดยชาวเงี้ยว แต่ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด ครั้งที่ ๒ โดยพระครูไพฑูริย์พัฒนารักษ์ (ถวัลย์ ปรกกโม) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแม่เจดีย์องค์ปัจจุบัน ขณะขึ้นมาปฏิบัติธรรม เมื่อได้เห็นสภาพชำรุดทรุดโทรมขององค์พระธาตุเนื่องจากกาลเวลาและขาดการบำรุงรักษา จึงได้เป็นผู้นำร่วมกับพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา ทำการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุฯ โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมศิลปากร จนอยู่ในสภาพที่มั่นคงและงดงามดังเช่นปัจจุบัน

สำหรับพระพุทธรูปทองคำนั้น เพิ่งมีการขุดค้นพบเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๐ จากการตัดถนนเพื่อปรับพื้นที่ทำถนนจากสวนสาธารณะบ้านชุมเมืองเย็นไปยังถนนอีกเส้นหนึ่ง ทำให้พบตลับสัมฤทธิ์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและวัตถุโบราณจำนวนหนึ่ง และในดินนั้นเองท่านพระครูได้ขุดพบพระพุทธรูปทองคำและสมบัติต่างๆ ในบริเวณพื้นที่ที่ตัดถนน ซึ่งเป็นของนายอ้าย แสนบ่อแก้ว และกำชับให้สร้างพระเจดีย์ทรงพระเจดีย์บนดอยตุงองค์เดิมพร้อมอุโบสถหลัง หนึ่งด้วย เมื่อเสด็จขึ้นท่านจึงตัดสินใจเดินทางไปยังจุดที่ได้ขุดพบและขุดพบพระพุทธรูปทองคำ ๒ องค์ คือ พระพุทธรูปสิงห์หนึ่ง และพระพุทธรูปสิงห์สาม พร้อมสายสังวาลย์

นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุแม่เจดีย์ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมเก็บรักษาพระเครื่อง วัตถุโบราณ เพื่อจรรโลงและสืบทอดพระพุทธศาสนา แหล่งศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม

พระเครื่องที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุแม่เจดีย์ มีที่มาจาก ๓ แหล่งด้วยกัน

(๑) กรูวัดน้อย เมื่อปลายปี ๒๕๕๐ พระครูไพฑูริย์ได้ขุดพบพระทองคำ ๒ องค์ สิงห์หนึ่งและสิงห์สาม สร้อยสังวาล พระธาตุ และพระเครื่องอีกจำนวนมาก พระเครื่องต่างๆ ถูกบรรจุใน

ภาชนะดินเผาชุกไว้ใต้ฐานพระอุโบสถของวัดน้อย และบริเวณใกล้เคียง ในนิมิตของพระครูไพบูลย์นั้น “ครูบาแสงมา” เล่าให้ท่านฟังว่า พระเครื่องเหล่านี้สร้างที่อินเดีย แล้วนำเข้ามาในสุวรรณภูมิ โดยเจ้าหญิงมณีแสงธรรม ผ่านพม่าเข้ามาทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระครูไพบูลย์ยังได้ขุดพบแผ่นจารึกเป็นภาษาล้านนา เมื่อถอดความแล้วได้ข้อความที่ตรงกัน จึงใช้อ้างอิงเป็นหลักฐาน พระเครื่องในกลุ่มนี้มักประดับด้วยแก้วหลากสี สวยงาม

(๒) พระที่นำมาจากกรุงเทพฯ พระในกลุ่มนี้ได้แก่ พระวังหน้า พระสมเด็จพระรัตนอินทร์ และพระเครื่องอื่นๆ ในราวปี ๒๔๖๐-๒๔๘๐ พ่อค้าชาวจีนท่านหนึ่งนามว่า “พด” มีภูมิลำเนาอยู่ในละแวกวัดอินทวิหาร กรุงเทพฯ ท่านมีอาชีพล่องเรือสินค้าขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพฯ-ลำพูน ได้รู้จักและสนิทสนมกับหม่อน (ทวด) ของพระครูไพบูลย์ หม่อนจึงยกที่นาให้แปลงหนึ่ง ซึ่งพ่อค้าพดได้สร้างยุ้งฉางขนาดใหญ่ แล้วนำพระเหล่านี้มาเก็บไว้ทุกเที่ยวที่ขึ้นมา แต่ต่อมาท่านและลูกชายได้เสียชีวิตลงโดยไม่มีทายาท จึงคั้นที่นาพร้อมสิ่งของในยุ้งฉางให้หม่อน ต่อมาหม่อนแบ่งเป็นสมบัติให้ เนรอำย แสงปิ่นตา (ตา) และตักทอดมาถึงพระครูไพบูลย์

เมื่อสร้างหอพระทองคำเสร็จใน ๒๕๕๒ พระครูไพบูลย์เห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ถึงเวลาอันควรแล้วที่จะนำพระเหล่านี้ออกมาแสดงให้ผู้คนที่มาสักการะพระทองคำให้ชม

(๓) ได้รับบริจาค พระและวัตถุโบราณที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาบริจาคสมทบและที่พระครูไพบูลย์เก็บสะสมเอง ครูบาศรีวิชัยรุ่นที่ ๒๔๗๕ (รุ่นสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ) เป็นพระที่เจ้าแก้วเนาวรัตน์ผู้เป็นเชื้อสายของครูบาศรีวิชัยได้นำมาถวายหลังจากที่ทราบว่าการสร้างรูปหล่อครูบาศรีวิชัยองค์ใหญ่ที่สุดในโลก

๔.๒.๑.๒ สถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

จากการลงพื้นที่ศึกษาวิจัยในภาคสนามพื้นที่เวียงกาหลงนอกจากจะพบสถานที่ที่เป็นโบราณสถานทั้ง ๑๐ แห่งแล้ว ยังพบว่า มีสถานที่ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ แหล่งอนุรักษ์สืบสานศิลปะเวียงกาหลงอีกหลายแห่งที่เป็นที่ท่องเที่ยวสำคัญของพื้นที่เวียงกาหลง เช่น น้ำพุร้อนโป่งเทวี น้ำพุร้อน โป่งน้ำร้อนเวียงป่าเป้า สวนศิลป์หลากสี (หอศิลป์นิติยา ตามวงศ์) เป็นต้น ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒

สถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ
(แหล่งศิลปะและวัฒนธรรมในเขตอำเภอแม่สรวย และ อำเภอเวียงป่าเป้า)

ที่	ชื่อแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม	สถานที่ตั้ง	
		ตำบล	อำเภอ
๑	ศาลสมเด็จพระนเรศวร	แม่พริก	แม่สรวย
๒	วัดแสงแก้วโพธิญาณ	เจดีย์หลวง	แม่สรวย
๓	น้ำพุร้อนโป่งเทวี	บ้านโป่ง	เวียงป่าเป้า
๔	วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हां	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๕	สวนศิลป์หลากหลาย (หอศิลป์นิเทศา ตามวงศ์)	เวียงกาหลง	เวียงป่าเป้า
๖	ของฝากแม่ชะจาน	แม่ชะจาน	เวียงป่าเป้า
๗	น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า	แม่เจดีย์	เวียงป่าเป้า

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า สถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่ประชาชนนิยมเข้าไปท่องเที่ยว เป็นสถานที่ที่แสดงศิลปะ วัฒนธรรมเวียงกาหลง ทั้งของดั้งเดิมและศิลปะร่วมสมัย เป็นสถานที่ที่ธรรมชาติสรรค์สร้าง นั่นคือความเป็นอัตลักษณ์ของเวียงกาหลง เมื่อแยกเป็นรายการ ๆ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ศาลสมเด็จพระนเรศวร ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๖๙ ไร่ เลขที่ ๑๓๙ หมู่ ๑๓ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บนเส้นทางถนนสายเชียงราย - เชียงใหม่ สาย ๑๑๘ การเดินทางเข้าเยี่ยมชมสามารถเข้าถึงได้สะดวกสบาย คือ หากเดินทางจาก จังหวัดเชียงราย เมื่อถึงสามแยกปากทางแม่สรวย (เส้นทางไปจังหวัดเชียงใหม่) ให้เลี้ยวขวาและตรง มาตลอดจนที่ว่าการอำเภอแม่สรวย ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวยประมาณ ๓ กิโลเมตร สถานที่ตั้งศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งอยู่ทางซ้ายมือติดกับโรงพยาบาลอำเภอแม่สรวย และสังเกตได้ชัดเจน คือ มีรูปช้างสองเชือกขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่หน้าศาล

ประวัติความเป็นมา วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชพิธีบวงสรวงสังเวยเป็นราชพิธี และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เนื่องด้วยข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกทัพเคลื่อนพลช้าง ม้าไปเมืองหาง โดยผ่านอำเภอเวียงป่าเป้า และพักทัพอยู่ ณ พื้นที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ คณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่าในจังหวัดเชียงราย ได้เสนอโครงการสร้างศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ อำเภอแม่สรวย ไปยังกรมศิลปากร และได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๒๖

วันที่ ๕ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่า ได้ตั้งผ้าป่าสามัคคีหาทุนสร้างอาคารไม้ ๑ หลัง เพื่อใช้เป็นศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชชั่วคราว ณ หมู่ที่ ๑๓ ถนนเชียงราย-เชียงใหม่ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยใน

วันที่ ๓ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้มีการประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นอกจากนั้น ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังเป็นที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ ประวัติศาสตร์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเฉลิมพระเกียรติแห่งแรก และแห่งเดียวในประเทศไทยด้วย ระบบ ๒ ภาษา ไทย อังกฤษ จากห้องแสดงภาพอดีตและปัจจุบัน และจากระบบคอมพิวเตอร์ระบบ สัมผัส อำเภอมะสรวย ได้กำหนดประกอบพิธีบวงสรวงและถวายเครื่องสักการะน้อมรำลึกถึงสมเด็จพระนเรศวร วันที่ ๑๘ มกราคมของทุกปี

๒. วัดแสงแก้วโพธิญาณ หรือวัดพระธาตุแสงแก้วโพธิญาณ ตั้งอยู่บนดอย “ม่อนแสงแก้ว” ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๑๙๑ หมู่ ๑๑ บ้านป่าตึง ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่บนเนินดอยห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร มีทัศนียภาพที่สวยงามมองเห็นทั้งตัวอำเภอมะสรวย และหลายตำบลของอำเภอมะสรวย สามารถเดินทางเข้าเยี่ยมชมอย่างสะดวกสบาย มีสถานที่จอดรถกว้างขวาง

วัดพระธาตุแสงแก้วโพธิญาณ เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ซึ่งตรงกับเดือนแปดเป็งของล้านนา (วันเพ็ญ เดือน ๖) สร้างโดยท่านพระครูบาอริยชาติ อริยจิตโต (ปัจจุบัน การสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งพระราชาคณะที่ พระภาวนารัตนญาณ)

วิหารของวัดเป็นที่ประดิษฐานพระแสงแก้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องเชียงแสน ล้านนาแบบดั้งเดิม และที่หอไตรเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสน และสมเด็จพระองค์ปฐม ๔๓ องค์ ภายในวัดแห่งนี้ยังมีรูปหล่อเกจิพระอาจารย์ที่สำคัญของล้านนา ๓ รูป คือ ครูบาศรีวิชัย ครูบาภิชัยขาวปี และครูบาชัยวงศา นักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมลานเทพ ประกอบไปด้วย พระพิฆเนศ พระแม่กวนอิม เป็นต้น และสักการะแม่นางแก้วซึ่งเป็น Hilight ของวัด

แสงแก้วโพธิญาณ แปลว่า ดอกบัวที่ผุดโผล่ขึ้นพ้นน้ำ แล้วมีแสงสว่างเรืองรองเหมือนแสงแก้ว โดยพระครูบาอริยชาติท่านเกิดนิมิตว่า ฝนตกหนักมาก มองอะไรก็ไม่เห็น ครูบาก็เดินลงไป หลงมาอยู่บนภูเขาสักพัก ก็ได้เห็นป่าทั้งป่าบนภูเขา มีดอกบัวบานเต็มไปหมด มีแสงสว่างไสวสวยงาม ครูบาจึงคิดชื่อได้จากเหตุนิมิตที่เห็นแสงเรืองรองเหมือนแสงแก้ว กลายเป็นดอกบัว อีกนัยหนึ่งคือ โพธิญาณ หมายถึง หยั่งรู้ เหมือนบัวที่ผุดโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำ แล้วเปล่งแสง คล้ายแสงแก้ว จึงได้ตั้งชื่อว่า “วัดแสงแก้วโพธิญาณ”

๓. น้ำพุร้อนโป่งเทวี หรือน้ำพุร้อนทุ่งเทวี มีอุณหภูมิความร้อนโดยเฉลี่ย ๕๐-๖๐ องศาเซลเซียส ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านโป่งเทวี หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากธรรมชาติ จากเดิมเป็นที่ราบ เป็นแอ่งน้ำเฉอะแฉะ สัตว์เลี้ยง วัว ควาย ของชาวบ้านมากินน้ำ เป็นดินหล่มหรือเรียกกันว่า “ปืด” ต่อมาก็น้ำร้อนพุ่งขึ้นเองจากในดินปืด และมีกลิ่นเหม็นคล้ายแก๊สซัลเฟอร์หรือกลิ่นกำมะถัน ชาวบ้านได้ขุดเป็นบ่อไว้ดักปลา และบุกเบิกพื้นที่รอบบริเวณเป็นที่ทำนา พ่อหลวงดวงคำ พิชัย จึงได้ขอสงวนไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน

ต่อมานายอำเภอยางป่าเป้าในขณะนั้น ได้ทราบข่าวถึงการเกิดโป่งน้ำร้อน จึงได้แนะนำว่าควรปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ในขณะนั้นยังไม่มีถนนเพื่อเข้าออกในบริเวณโป่ง จึงได้ขอความร่วมมือกับชาวบ้านเจ้าของที่ดินใกล้เคียงติดบริเวณโป่งน้ำร้อน เพื่อขอรับบริจาคที่ดินบางส่วนในการขยายเส้นทางทำถนนเข้าออก และบริเวณรอบๆ โป่งน้ำร้อน เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ทางสภาตำบลบ้านโป่งและผู้ใหญ่บ้าน ได้เล็งเห็นความสำคัญ จึงได้จัดสรรงบประมาณพัฒนาโป่งน้ำร้อนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลจนถึงปัจจุบัน

๔. วิสาหกิจชุมชนวัดแม่หาง (บ้านแม่หางใต้) วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่หางใต้ ตั้งอยู่ที่วัดแม่หาง เลขที่ ๒๑๗ หมู่ที่ ๖ บ้านแม่หางใต้ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยการริเริ่มของเจ้าอาวาสวัดแม่หาง ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมหนองบัววิทยา ที่ได้นำพระภิกษุสามเณร เด็กนักเรียน และชาวบ้านมาฝึกงานฝีมือ โดยเฉพาะการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา และเครื่องเคลือบดินเผา (เซรามิก) ครั้งแรกๆ จะเป็นการนำรูปแบบดั้งเดิมแบบผลิตภัณฑ์โบราณของเวียงกาหลงมาเป็นต้นแบบ เมื่อเกิดความชำนาญแล้ว มีการทดลองผลิตเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบดินเผา (เซรามิก) รูปแบบใหม่ๆ เช่น กาน้ำชา ถ้วยน้ำชา ถ้วยกาแฟ ที่ใส่กระดาษชำระ ที่ใส่ของกระจุกกระจิก พวงกุญแจ และของที่ระลึกต่างๆ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความสวยงาม คงทน และแปลกใหม่ จึงทำให้มีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ซื้อหา และได้รับการติดต่อให้ไปออกงานต่างๆ ทั้งทางราชการจัดและเอกชนจัด เช่น งานสินค้าโอท็อป งานแสดงสินค้าในงานกาชาดของอำเภอและของจังหวัด งานแสดงฝีมือของนักเรียน เป็นต้น

๕. บ้านศิลปินนิตยา ตามวงศ์ หรือ “สวนศิลป์หลากหลาย” ตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๑๖๙ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (๕๗๒๖๐) โดยคุณนิตยา ตามวงศ์ ได้สร้างหอศิลป์แบบเรียบง่าย สำหรับแสดงงานของเธอเอง โดยมีผู้ได้นิยามความเป็นตัวตนของเธอเองว่า ชวนศิลปะเชียงราย^๔

นิตยา ตามวงศ์ สร้างอาณาจักรดอกไม้ของเธออยู่กลางทุ่งข้าว กลางหุบเขาแห่งเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย หญิงสาวกับดอกไม้ เป็นของคู่กัน นิตยานำพามวลดอกไม้จากหัวใจของเธอมาไว้บนผืนผ้าใบ ในรูปแบบต่างๆ ดอกไม้ของเธอยังบอกเล่าความคิดเห็นของเธอต่อโลก สังคม และชีวิตได้อย่างงดงาม นอกจากภาพวาดบนผ้าใบแล้ว นิตยายังแต่แต้มผืนดินของเธอด้วยทุ่งข้าวเขียว ดอกไม้ในท้องถิ่นที่ไม่ต้องซื้อหา สวนศิลป์หลากหลายของเธอจึงเป็น “กาหลงแห่งเวียงกาหลง” นิตยา ตามวงศ์ เป็นศิลปินเชียงราย ที่ทำอาชีพศิลปินอิสระอย่างแท้จริง ที่สวนศิลป์หลากหลายมีกิจกรรมหลายอย่าง คือ ชมผลงานศิลปะฝีมือของศิลปินและของเพื่อนๆ ศิลปินท่านอื่นๆ (ซึ่งชอบสามารถซื้อผลงานกลับได้) เรียนรู้งานศิลปะกับศิลปินตัวจริงทั้งสีน้ำและสีอะครายลิก และการทดลองทำอาหารของว่างที่ทำจากดอกไม้ในสวนดอกไม้หลากหลาย

สวนศิลป์หลากหลาย ถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งที่นำไปเยี่ยมชม เพิ่มสุนทรีย์และเติมความเข้มข้นใจให้แก่ผู้ไปเยี่ยมชมเยือนได้เป็นอย่างดี และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะที่ดีที่สุดและพร้อมที่สุดเพียงแห่งเดียวของอำเภอเวียงป่าเป้า

๖. ของฝากแม่ชะจาน ของฝากแม่ชะจาน ตั้งอยู่ริมฟากฝั่งสองข้างถนนตำบลแม่ชะจาน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร มีสินค้าหลากหลายชนิดแต่ที่ขึ้นชื่อและเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว คือ “จิ้นส้มอ้วยบัน” (จิ้นส้ม คือ แหนมพื้นเมือง)

จิ้นส้มอ้วยบัน ถือเป็นร้านแรกของหมู่บ้านแม่ชะจานที่เปิดกิจการขายแหนมมาหลาย

⁴ <https://sites.google.com/site/chingraithecityofart/home>

ชั่วอายุคน สมัยก่อนแม่ชะจานจะมีแขนขายเพียงเจ้าเดียวเท่านั้น อัยป็นเป็นคนแรกที่เล็งเห็นการณ์ไกล และทำแขน หรือจิ้นส้มเป็นของฝาก จนขายดิบขายดี ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าขายดีจึงพากันทำแขนขายจนแม่ชะจานกลายเป็นหมู่บ้านที่มีร้านขายแขนมากที่สุดใน ต่อมาคนรุ่นหลังก็พัฒนาคุณภาพ รสชาติ และ Packaging รวมถึงความหลากหลายของส่วนผสม ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ที่ใครแวะผ่านต้องซื้อฝากเพื่อนสนิทมิตรสหาย ญาติพี่น้อง และคนรู้จักเสมอ

๗. น้ำพุร้อนธรรมชาติ อำเภอยางป่าเป้า บ่อน้ำร้อนธรรมชาติ อำเภอยางป่าเป้า ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ถนนสายเชียงราย-เชียงใหม่ มีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ ๓ บ่อ บริเวณบ่อน้ำร้อนมีชาวบ้านนำไข่มาขายให้กับนักท่องเที่ยว มีร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก บริการนักท่องเที่ยว

น้ำพุร้อนแม่ชะจานเป็นจุดพักระหว่างเดินทางจากเชียงใหม่ไปสู่เชียงราย หรือจากเชียงใหม่ไปสู่พะเยา น้ำพุร้อนแม่ชะจานแต่เดิมมีอยู่เพียงผิงเดียว ก็คือผิงขวามือหามาจากเชียงใหม่ หรือผิงซ้ายมือถ้ามาจากเชียงราย พะเยา ปัจจุบันมีการเจาะเพิ่มให้มีทั้งสองผิง ภายในบ่อน้ำร้อนธรรมชาติที่มีอุณหภูมิสูงถึง ๙๐ องศาเซลเซียส ซึ่งสามารถต้มไข่ให้สุกได้

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านโป่งน้ำร้อน เล่าว่า เมื่อก่อนบริเวณนี้ยังไม่มีหมู่บ้าน เป็นป่าดงดิบ เมื่อก่อนเรียกว่า โป่งดิน มีสัตว์ทั้งน้อยทั้งใหญ่ลงมากินดินโป่งเป็นประจำ และบริเวณน้ำพุร้อนก็ยังเป็นทางผ่านระหว่างพ่อค้าจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย โดยมีม้าและวัวเป็นพาหนะ เป็นเส้นทางเดินไปตามไหล่เขา และถือเป็นจุดพักแรมค้างคืน เพราะพื้นที่เป็นลานกว้าง ทำเลสะดวก และมีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ

ปัจจุบันมีการปรับปรุงและขยายพื้นที่ทางด้านซ้ายมือ ซึ่งเป็นสถานที่ใหม่ พื้นที่กว้างขวาง สวยงาม มีร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านจำหน่ายสินค้า OTOP เครื่องประดับ ไม้แกะสลักและของที่ระลึกไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สำหรับแช่เท้า เพื่อความผ่อนคลายจากการเดินทางได้ และมีบริการอาบน้ำแร่อีกด้วย

๔.๒.๒ แผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอมะสรวยและอำเภอยางป่าเป้าจังหวัดเชียงราย

การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (cultural map) ถือว่าเป็นเครื่องมือในการทำนุบำรุง พิทักษ์ รักษา และบ่งชี้ถึงการมีอยู่ของความหลากหลายทางศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (tangible and intangible cultural heritage) หมายถึงรวมถึง สมาชิกเครือข่ายด้าน ศิลปะและวัฒนธรรม การเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีชีวิตกับแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม ณ พื้นที่ หนึ่งๆ ในที่นี้ คือ พื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตอำเภอมะสรวย และ อำเภอยางป่าเป้า จังหวัด เชียงราย เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีหลักที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน นักวิชาการ และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลของแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเชิง ประจักษ์ และเป็นข้อมูลตั้งต้นในการออกแบบหรือวางแผนเพื่อการพัฒนา พื้นฟู สืบสาน และต่อยอด อย่างมีส่วนร่วมต่อไป

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมถึงแหล่งธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอมะสรวยและอำเภอยางป่าเป้า มาประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดย

คำนึงถึงความเชื่อมโยง การเดินทางเข้าถึง และระยะเวลาที่ใช้ในเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งกำหนดสถานที่เหล่านั้นเป็นศิลปวัฒนธรรมหลัก กับศิลปวัฒนธรรมรอง ดังนี้

๔.๒.๒.๑ ศิลปวัฒนธรรมหลัก

ศิลปวัฒนธรรมหลัก หมายถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน พุทธศิลปกรรม รวมถึงศิลปะที่เชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย ซึ่งประกอบด้วย

๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง
๒. ศาลสมเด็จพระนเรศวร
๓. วัดแสงแก้วโพธิญาณ
๔. วัดศรีสุทธารวาส
๕. พระธาตุจอมฝ่อ
๖. อาคารประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์อำเภอเวียงป่าเป้า
๗. เตาเผาทุ่งม่าน (เตาอู๋ยา)
๘. เมืองวัฒนธรรมโบราณเวียงกาหลง
๙. วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง
๑๐. วัดพระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย
๑๑. วัดพระธาตุแม่เจดีย์

รวม ๑๑ แห่ง ที่ถือว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมหลักของเวียงกาหลงที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ ได้ศึกษาเรียนรู้ มีทั้งศิลปะแบบดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยที่แต่ละแห่งสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะอันงดงามของล้านนาอีกแบบหนึ่ง

๔.๒.๒.๒ ศิลปวัฒนธรรมรอง

ศิลปวัฒนธรรมรอง หมายถึง สถานที่ที่แสดงนิทรรศการศิลปะวัฒนธรรม เวียงกาหลงร่วมสมัย สถานที่จำหน่าย รวมถึงแหล่งธรรมชาติที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเวียงกาหลงด้วย คือ

๑. กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง เตาคุนทัน จิจิตตัง
๒. เตาลุงศรี ลืมเนตร (ร้านนายภานุวัฒน์ ลืมเนตร)
๓. หอศิลป์นิตยา ตามวงศ์
๔. น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า
๕. น้ำพุร้อนโป่งเทวีหรือทุ่งเทวี
๖. ขอบปากแม่ชะจาน
๗. วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ห่าง

จากการแบ่งสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เวียงกาหลง ออกเป็นศิลปวัฒนธรรมหลัก และศิลปวัฒนธรรมรองนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกชม ศึกษาเรียนรู้ได้ตามความสนใจของตนเอง ตามแผนที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง ดังภาพที่ ๔.๒๔

ภาพที่ ๔.๒๔

แผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถาน ศิลปะและอารยธรรมเวียงกาหลงโดยสังเขป

ที่มา : นักวิจัยพัฒนาจากแผนที่ google.com

เมื่อนำศิลปวัฒนธรรมหลัก และศิลปวัฒนธรรมรอง มาประเมินความพร้อมในการที่จะจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวทั้งด้านสถานที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ตามเกณฑ์ ๑๐ ประการที่ทีมงานวิจัยกำหนดตามเกณฑ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแล้ว พบว่า

วัฒนธรรมหลักที่เข้าเกณฑ์เหมาะสมกับการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีค่าระดับพอใช้ขึ้นไปมีเพียง ๖ แห่ง ประกอบด้วย

๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง
๒. วัดแสงแก้วโพธิญาณ
๓. เมืองวัฒนธรรมโบราณเวียงกาหลง
๔. วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง
๕. วัดพระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย
๖. วัดพระธาตุแม่เจดีย์

ส่วนศิลปวัฒนธรรมรอง พบว่า ศิลปวัฒนธรรมรองที่เข้าเกณฑ์เหมาะสมกับการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีค่าระดับพอใช้ขึ้นไปมีเพียง ๔ แห่ง ประกอบด้วย

๑. กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง เตาคุณทัน ธิจิตตั้ง
๒. สวนศิลป์หลากสี (หอศิลป์นิตยา ตามวงศ์)
๓. น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า
๔. วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हां

จึงทำให้ทีมงานวิจัยได้พื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีความพร้อมเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเวียงกาหลงทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง มีเพียง ๑๐ แห่ง ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีความมีความพร้อมในการจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า สถานที่ที่เหมาะสมที่จัดทำแผนที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง เป็นแผนที่ที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรมหลัก ๒ กลุ่มใหญ่ คือ (๑) กลุ่มแหล่งโบราณสถานและพุทธศิลปกรรม (๒) กลุ่มอนุรักษ์ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง รวมถึงผู้ประกอบการ/นิทรรศการแสดงผลศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยด้วย ตามเส้นทาง ดังภาพที่ ๔.๒๕

ภาพที่ ๔.๒๕

แผนที่แสดงที่ตั้งโดยสังเขปแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง
ที่มีความพร้อมเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
ที่มา : นักวิจัยพัฒนาจาก google.com

๔.๒.๓ การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่การวิจัย พบว่า มีพื้นที่ที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรมเกือบทุกตำบลของอำเภอเวียงป่าเป้า ที่ควรอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมได้ ที่สำคัญ ได้แก่ โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โบราณสถานเตาเผาทุ่งม่าน (เตาเผาอุยथा ถาดูย) เตาเผาเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดยลุงตัน ธิจิตตั้ง เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบล

เวียงกาหลง เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโบราณลุ่มศรี สัมเนตร เลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน รวมไปถึง ศิลปินท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่เป็นภูมิปัญญาศิลปะเวียงกาหลงดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัย ได้แก่ เตาเผาไฟฟ้าวัดแม่हां (บ้านแม่हांใต้) ตำบลเวียงกาหลง เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโรงเรียน วัดหนองบัวพิทยา ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ เตาเผาโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม เมื่อนำพื้นที่ศิลปะและ วัฒนธรรมไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงกาหลง มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๒.๓.๑ พื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเวียงกาหลงได้แก่ โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โบราณสถานเตาเผาทุ่งม่าน (เตาเผาฮู๊ยา ถาดู๊ย) ศิลปะลวดลาย เวียงกาหลง วัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ เป็นสถานที่ที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของ เวียงกาหลงสืบไปอย่าให้หายสูญ แต่พื้นที่ทางวัฒนธรรมเหล่านั้นบางแห่งยังขาดการบูรณะปฏิสังขรณ์ เอาใจใส่ในการที่จะพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ บางแห่งได้รับการพัฒนาบูรณะเป็นอย่างดี

เมื่อนำเกณฑ์คุณสมบัติเบื้องต้นของแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมในเขตอำเภอ แม่สรวย และ อำเภอเวียงป่าเป้า ไปคัดเลือกแหล่งที่มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ ๑๐ ประการที่กำหนด ไว้ ทำให้มีแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพในการที่จะเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อ รองรับการท่องเที่ยวได้เพียง ๑๐ แห่งเท่านั้น ที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์พอใช้ขึ้นไป ได้แก่

๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย
๒. วัดแสงแก้วโพธิญาณ ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย
๓. วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๔. สวนศิลป์หลากสี (หอศิลป์นิตยา ตามวงศ์) ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๕. เตาคุณทัน ธิดิตั้ง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๖. วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง
๗. เมืองโบราณเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
๘. วัดพระเจ้าหลวง (ม่อนพระเจ้าหลาย) ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า
๙. วัดพระธาตุแม่เจดีย์ ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า
๑๐. น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงนำเสนอเฉพาะพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความพร้อมและมี ศักยภาพในการจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จำนวน ๙ แห่งข้างต้น ดังเส้นทางแผนที่การ ท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง (ภาพที่ ๔.๒๕)

จากการลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิจัยเชิงลึกในชุมชนต่าง ๆ เพื่อการสร้างพื้นที่ทาง วัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย นั้น พบว่า ในแต่ละชุมชนมีความ แตกต่างกันไปประเด็นต่าง ๆ ๕ ประเด็นหลัก คือ ความแตกต่างด้านต้นทุน ด้านวิธีการดำเนินการ ด้านกระบวนการ ด้านการประกอบการสร้าง และก่อเกิดผลประโยชน์ เมื่อนำปัจจัยด้านความแตกต่าง

กันมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแนวคิดของนักวิชาการอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนวรรณ นิธิพานันท์^๕ ดังนี้

ประการแรก การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมมีต้นทุนที่แตกต่างกัน ภายใต้แนวคิด ประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มกลุ่มคนในสังคม ที่ทำการคัดสรร (selection) วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของสังคมในอดีตมาตีความหมายใหม่ (redefined) เพื่อเป้าหมายในการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของร่วมกัน (sense of belonging) โดยสิ่งที่เลือกสรรขึ้นมานั้นต้องเป็นภาพตัวแทนของชุมชนด้วย เป็นการผสมผสาน (hybrid) ทางวัฒนธรรม โดยการนำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุดิบมาจากแหล่งต่าง ๆ แล้วมาผสมรวมกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นวิธีการเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า โดยผสมผสานทั้งวัฒนธรรมทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่เข้าด้วยกัน ยกตัวอย่าง เช่น การทำผลิตภัณฑ์ปั้นดินเผาและการทำน้ำเคลือบ บางแหล่งเช่นเตาคุณทัน อิจิตตั้ง ได้ผลิตแบบดั้งเดิมทั้งการขึ้นรูป รูปทรงของภาชนะต่างๆ การทำน้ำเคลือบ ทำได้ซ้ำ แต่มีคุณภาพและความสวยงามคงทน เทียบเท่าของโบราณ สินค้าราคาแพง คำนึงกับการผลิตที่ยั่งยืนยากซับซ้อน บางแหล่ง ได้นำกรรมวิธีการผลิตสมัยมาใช้ ทั้งการผลิต การขึ้นรูป รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และการนำเคลือบสำเร็จรูป เป็นต้น ทำให้ผลิตได้มาก ราคาไม่สูง สินค้าที่หลากหลาย ซึ่งผู้ที่ซื้อสินค้าสามารถเลือกได้ตามรสนิยม ลักษณะการใช้สอย และฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ จะแตกต่างกันเพราะ ต้นทุนทางความคิดและความชำนาญในแต่ละชุมชนแตกต่างกันนั่นเอง

ประการที่สอง การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมมีวิธีการที่แตกต่างกัน วิธีการผสมผสาน (Hybrid) ที่ชุมชนนำมาใช้ในการสร้างศิลปะและวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า นั้น มีการนำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มาจากหลายแห่ง ทั้งบริบทโลก (Global) และบริบทท้องถิ่น (Local) ทั้งนี้ ประเด็นเรื่องการผสมผสานนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนนำเอาบางส่วนที่เป็นจุดเด่นที่ผู้คนนิยมในปัจจุบัน เช่น กระแสของภูมิปัญญาท้องถิ่น (โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง) กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกระแสของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น มาใช้เป็นต้นทุนเพื่อหลอมรวมเข้ากับวัตถุดิบทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน

ประการที่สาม การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมมีกระบวนการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในแง่ของขั้นตอนหรือกระบวนการในการประกอบสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น ย่อมมีความแตกต่างในแต่ละชุมชน โดยบางแหล่งได้พัฒนาจากที่ชุมชนดำเนินการมานานหลายสิบปี และพยายามพัฒนาให้เหมาะสมชุมชนและยุคสมัย เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านทุ่งม่าน โดยเฉพาะเตาคุณทัน อิจิตตั้ง และเตาลุงศรี สิมเนตร ได้ดำเนินการมากกว่า ๒๐ ปี ลองผิดลองถูกจนประสบความสำเร็จในปัจจุบัน แต่บางแหล่งก็สร้างขึ้นใหม่ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ห้าง ซึ่งตั้งขึ้นโดยอาจารย์เจ้าอาวาสที่มีความสนใจเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง เริ่มจากนำพระเณรในวัดและที่โรงเรียนหนองบัววิทยา มาเรียนรู้และทดลองปั้นขึ้นรูป เขียนลาย ทำน้ำเคลือบ และเผา หลังจากนั้น ได้ให้ชาวในชุมชนบ้านแม่ห้างมาทดลองทำกัน เพื่อจะได้มีรายได้ของครอบครัว เป็นการประสมประสานทั้งแบบดั้งเดิม

^๕ อ้างแล้ว, ธนวรรณ นิธิพานันท์, กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเพลินวาน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์. (๒๕๕๘), หน้า ๘๘ – ๙๔.

และแบบสมัย ดังนั้น ในเขตวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จึงมีทั้งแหล่งผลิตสินค้า นิทรรศการทางศิลปะ ร้านจำหน่ายสินค้า การสาธิตผลิตสินค้า และการเปิดเป็นร้านกาแฟ ซึ่งเป็น กระแสที่ผู้คนกำลังนิยมสำหรับการบริโภคในปัจจุบัน

ประการที่สี่ การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมมีการประกอบสร้างที่แตกต่างกัน การประกอบสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม มีทั้งองค์ประกอบในการประกอบสร้างเพียงกลุ่มเดียว และการประกอบสร้างโดยบุคคลหลายกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่แล้ว ชุมชนมักจะเริ่มต้นด้วยตนเองก่อน เมื่อเริ่มมีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จแล้ว หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ หน่วยงานพัฒนาชุมชนและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวจึงจะเข้าไปสนับสนุน ดังนั้น ชุมชนจึงริเริ่ม ก่อน แล้วจึงจะขอให้องค์กรต่างๆ ช่วยเหลือ ซึ่งชุมชนในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า มักจะ ดำเนินการเช่นนั้น ทำให้ผลการดำเนินการมีความมั่นคงและยั่งยืน แม้ว่าจะพัฒนาช้าๆ ก็ตาม ซึ่ง แตกต่างจากชุมชนที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าไปส่งเสริมและตั้งกลุ่มของ ชุมชนตั้งแต่ พอดำเนินการไปได้ไม่นาน กลุ่มต่างๆ ก็ค่อยๆ หายไป เพราะชุมชนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของ นั้นเอง

ประการที่ห้า การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น ย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัย สำคัญมาก เพราะเรื่องผลประโยชน์ย่อมทำให้เกิดความแตกแยกและเกิดความล้มเหลวในที่สุด ดังนั้น หากชุมชนใดสามารถจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ที่เป็นผลมาจากกิจกรรมของชุมชน ต้องมีระบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่ชัดเจน

ปัจจุบันชุมชนในพื้นที่แหล่งวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้าส่วนใหญ่ ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้ จากการสอบถามกลุ่มต่างๆ ทำให้ทราบว่า เรื่องผลประโยชน์ภายในชุมชนนี้ เกิดขึ้นมานานแล้ว และชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาดังนั้น ในปัจจุบัน หลายชุมชนจึงจัดการใน รูปแบบของคณะกรรมการ โดยให้มีผู้รับผิดชอบหลายๆ คนร่วมกัน และต้องพยายามแบ่งผลประโยชน์ ของแต่ละคนที่ควรได้รับตามสิทธิ์และผลตอบแทนที่ควรได้รับตามความเป็นจริง

จากข้อมูลที่นำเสนอถึงเรื่องราวและปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาการสร้างพื้นที่ ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า ที่ผ่านมานั้น ถือว่าเป็นการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม รูปแบบหนึ่ง อันจะพบได้จากวัฒนธรรมการผลิต วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมการแต่งกาย และ วัฒนธรรมการพักผ่อน ทั้งนี้เมื่อเวลาเปลี่ยนไป การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีการสร้างพระพุทธรูปที่มากมายบนวัดม่อนพระเจ้าหลาย จัดทำพิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปทุกยุคทุกสมัย จำลองทั้งในเขตภาคเหนือ ในประเทศไทย และในต่างประเทศ ที่วัดแม่เจดีย์ การทำเครื่องปั้นดินเผาที่ ใหญ่โตสูงเกินกว่าหนึ่งเมตร ซึ่งในอดีตไม่สามารถทำได้ เพราะเตาเผามีขนาดเล็ก เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้น ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นและเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก โดยพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ได้ ก่อให้เกิดสองสิ่งพร้อม ๆ กันคือ การสลายความหมายเก่า และการสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้น สิ่ง ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า บริบทที่เปลี่ยนแปลงการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไป

๔.๒.๓.๒ การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรม

เวียงกาหลง

เบื้องต้นต้องกล่าวถึงเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงก่อน กล่าวคือ เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงเริ่มเป็นที่รู้จักนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ โดยการสำรวจของ พระยานครพระราม (สวัสดิ์ มหากาย) พบว่า มีการสร้างงานเครื่องเคลือบดินเผาลากหลายรูป ทั้งภาชนะเครื่องใช้ ตุ๊กตา พระพุทธรูป ตัวหมากกรุก ฯลฯ สามารถแบ่งกลุ่มตามชนิดการเคลือบและการตกแต่งลวดลายออกเป็น ๔ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มชิ้นงานประเภทเขียนลวดลายสีดำได้เคลือบชิ้นงานมีคุณภาพดีเนื้อแกร่ง เพราะเผาด้วยอุณหภูมิสูงมาก เนื้อดินละเอียด สีออกขาวนวลจนถึงสีเหลืองเทาที่ผิวภาชนะมีการเคลือบน้ำเคลือบรองพื้นชั้นหนึ่ง ก่อนจะเขียนลวดลายแล้วเคลือบใสทับไม่มีหรือให้สีฟ้าจางๆ ชั้นเคลือบใสบางแต่กรานละเอียดทั้งใบ ส่วนใหญ่จะผลิตเป็นชามจานปากกว้างชามทรงสูงขนาดเล็ก มีการเขียนลวดลายทั้งด้านนอกและด้านในโดยมักจะเขียนลายจีน ลายพันธุ์พฤกษา ลายปีกนก สามารถมองเห็นลวดลายที่เขียนลงไปด้วยสีดำ ตัดกับสีของน้ำเคลือบอย่างชัดเจน

๒. กลุ่มชิ้นงานประเภทเคลือบใส มีเนื้อดินละเอียดสีนวล มีลักษณะขอบบางมากเพราะเผาในอุณหภูมิไม่สูงมาก จึงเปราะและแตกหักได้ง่าย มักผลิตชิ้นงานเป็นชาม กระปุก ขวดปากบานทรงน้ำเต้า กระปุกเต้าปูน เต้าปูน ตะเกียง ตุ๊กตารูปสัตว์ ถ้วยขนาดเล็ก เป็นต้น เคลือบด้วยน้ำเคลือบสีเทาหม่นค่อนข้างดำ

๓. กลุ่มชิ้นงานประเภทเคลือบเขียว สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มย่อยคือ เคลือบสีเขียวสีลาตล (Celadon) ผิวมักแต่กรานนิ่มผลิตเป็นจาน และกลุ่มที่สองคือ เคลือบสีเขียวจากสนิมของตะกั่วหรือทองแดงมักผลิตเป็นกระปุกและพระพุทธรูป

๔. กลุ่มชิ้นงานประเภทเคลือบสีน้ำตาล บางชิ้นมีสีน้ำตาลค่อนข้างดำบ้าง มีสีน้ำตาลอมเหลือง ส่วนใหญ่จะผลิตเป็นภาชนะประเภทไห ถ้วย ชาม แจกัน และตุ๊กตารูปสัตว์การเคลือบไม่สม่ำเสมอ

ชุมชนเวียงกาหลงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่บริเวณนี้ เมื่อราว ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งหมดยุคสมัยที่รุ่งเรืองของเวียงกาหลง เหลือเพียงแต่ซากและเศษชิ้นส่วนเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงโบราณที่พบเห็นได้ทั่วไปในเวียงกาหลง จนกระทั่งเมื่อเริ่มมีความต้องการโบราณวัตถุชาวบ้านเวียงกาหลงจึงพากันขุดซากเตาโบราณ และนำเครื่องเคลือบดินเผาที่ทั้งสมบูรณ์ในเตาและเศษซากชิ้นส่วนไปขายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน จากการขุดค้นโบราณสถานเวียงกาหลงและแหล่งเตาเผา ทำให้วัตถุโบราณที่เคยฝังอยู่ใต้ดินถูกขุดขึ้นมาขายให้แก่พ่อค้าวัตถุโบราณอย่างมากมาย เป็นสาเหตุทำให้คนในท้องถิ่นอย่างเช่น คุณทัน อิจิตตัง และคุณศรี ลิมเนตร รู้สึกเป็นห่วงกับสิ่งที่เกิดขึ้น สมบัติล้ำค่าที่ถูกสร้างขึ้นมาจากฝีมือบรรพบุรุษคงจะไม่หลงเหลือ จึงทำให้ท่านเหล่านี้เริ่มคิดสร้างเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงขึ้นมาใหม่และพลิกฟื้นภูมิปัญญาของชาวเวียงกาหลงแต่โบราณให้กลับมาอีกครั้ง

เมื่อนำศิลปะลวดลายเวียงกาหลงทั้ง ๔ กลุ่มดังกล่าวข้างต้นมาวิเคราะห์แล้วพบว่า ต่อมามีการรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟู จนทำให้เกิดการสร้างกลุ่มผู้ประกอบการเพื่ออนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงขึ้นในหลาย ๆ กลุ่ม

กลุ่มประกอบการอนุรักษ์กลุ่มแรก ๆ ได้แก่ สล่ำทัน อิจิตตัง และสล่ำศรี สัมเนตร ซึ่งได้เล็งเห็นถึงร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่ของชุมชน จึงได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเวียงกาหลงและศึกษาเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยเฉพาะ สล่ำทัน อิจิตตัง ท่านได้ทดลองผลิตเครื่องเคลือบโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่จนกระทั่งมีประสบการณ์ด้านการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับการคัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ ๔ ดาว เมื่อ ปี ๒๕๔๖ สล่ำทันได้ศึกษาค้นคว้าถึงกรรมวิธีที่จะผลิตเครื่องเคลือบให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่องดั้งเดิม เช่น การผลิตด้านอนุรักษ์ การผลิตด้านศิลปะร่วมสมัย การผลิตงานปูนต่ำ และลอยตัว เครื่องเคลือบเวียงกาหลงของสล่ำทันจึงมีความประณีตในทุกชิ้นงาน ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี และใช้วัตถุดิบในพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ดิน สี และน้ำเคลือบ สล่ำทันมีเทคนิคการเผาที่ทำให้สามารถผลิตเครื่องเคลือบที่บาง มีน้ำหนักเบาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบเวียงกาหลง และมีลวดลายมากกว่า ๕๐ ลาย เป็นที่นิยมนำไปเป็นของตกแต่ง เหมือนวัตถุโบราณ ในกลุ่มลูกค้าที่เป็นคหบดีชาวต่างชาติที่ชอบสะสมของโบราณ

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง จะเป็นงานศิลปะร่วมสมัย คืองานร่วมสมัยที่มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงและสีสันแต่ยังคงเน้นลวดลายโบราณ และงานปั้นลอยตัวรูปสัตว์ในวรรณคดีต่าง ๆ ในด้านการตลาด ลูกค้านอกจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังสถานที่เองส่วนหนึ่งแล้ว ยังมีกลุ่มลูกค้าที่รับทราบจากหน่วยงานราชการและจากการออกงานแสดงสินค้าในต่างประเทศ ด้วยมีอัตลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ คือ ๑. ในพื้นที่มีแหล่งวัตถุดิบหลัก ราคาถูกและหาง่าย ๒. ผู้ประกอบการและผู้ถ่ายทอดมีความรู้ในเรื่องราวเครื่องเคลือบเวียงกาหลง และมีทักษะในการผลิตรวมถึงลวดลายอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของเวียงกาหลง ๓. ผลิตภัณฑ์มีลักษณะบางเบา เพราะปั้นขึ้นรูปด้วยดินลาวาภูเขาไฟ

เอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบดินเผาจากกลุ่มสล่ำทัน คือ ชิ้นงานมีความประณีต เนื้องานมีความเบาบางเนื่องจากเนื้อดินเป็นดินดำที่มีเฉพาะที่เวียงกาหลงซึ่งสามารถทนความร้อนสูงสามารถเผาโดยใช้อุณหภูมิสูงได้โดยไม่เสียรูปทรง นอกจากนั้นยังมีลวดลายที่ตกแต่งประดับบนชิ้นงานที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

- กลุ่มสัตว์มงคล เช่น ลายปลาตะเพียน ลายกิเลน ลายม้ามังกร ลายมังกร ฯลฯ โดยมีคติความเชื่อในเรื่องมงคลโชคลาภ ความอยู่เย็นเป็นสุข มงคลมหาอำนาจ ความแข็งแกร่ง อายุยืนยาว เป็นต้น

- กลุ่มที่สองคือกลุ่มพฤษามงคล เช่น ลายก้านขด ลายบัวเล็บช้าง ลายผักกูด ลายเถาวัล เป็นต้น มีคติความเชื่อเกี่ยวกับการไม่มีอุปสรรค ความมั่นคง ความสะอาดกราบรื่น

- กลุ่มที่สามคือ กลุ่มลวดลาย ที่มีความหมายตามตำนานท้องถิ่น คือ ลายตัวกาและลายดอกกาหลง ซึ่งเป็นลวดลายที่ได้มาจากตำนานแม่กาเผือก มีความหมายถึงความเป็นสิริมงคล ความสงบ

เนื่องจากการผลิตลวดลายต่างๆ บนชิ้นงานมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กลุ่มสล่ำเขียนลายก่อนที่จะทำงานจะต้องนั่งสมาธิปฏิบัติธรรมเพื่อถ่ายทอดความสงบ สัจธรรม คติธรรมในพุทธศาสนาลงบนชิ้นงาน ดังนั้นชิ้นงานที่เป็นรูปสัตว์ไม่ว่าจะเป็นลวดลายหรือชิ้นงาน เครื่องเคลือบดินเผาประยุกต์ที่เป็นตุ๊กตาของกลุ่มสล่ำทันจะมีเอกลักษณ์คือหน้าตาแจ่มใสและอารมณ์ดีใจดีทุกตัว

เตาลุงศรี ดำเนินงานโดยคุณศรี หรือสละศรี ลีเมเนตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา เมื่อชุมชนเวียงกาหลงตื่นตัวจากการขุดค้นพบวัตถุโบราณจากแหล่งเตาเผา ทำให้เกิดการซื้อขายอย่างแพร่หลายและเริ่มมีการนำเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตใหม่จากพื้นที่อื่นมาปลอมเป็นของเก่า จึงทำให้สละศรีผู้ที่เดิมเคยประกอบอาชีพช่างวาดภาพเหมือนวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ เกิดความรู้สึกเสียตายและหวงแหนเครื่องปั้นดินเผาโบราณจึงอยากจะฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะ โดยเริ่มศึกษากรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างจริงจัง โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพได้เข้ามาแนะนำ และจัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงกลุ่มเตาลุงศรีขึ้น ชี้นำงานเครื่องเคลือบดินเผาจากกลุ่มเตาลุงศรีสามารถแบ่งประเภทของการออกแบบได้ ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา คือลายต่างๆ ที่มีลักษณะของลายพันธุ์ไม้ลายดอกไม้ลายกลีบดอกไม้และลายใบไม้ซึ่งลวดลายของดอกไม้หรือพันธุ์พฤกษณ์แต่ละลายจะนิยมประดับตกแต่งในบริเวณต่างๆของชิ้นงานแตกต่างกันไป

กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มลายรูปสัตว์โดยมากจะไม่เขียนลายรูปสัตว์ใดๆ แต่จะมีลายพันธุ์ไม้ประกอบอยู่ด้วย มักจะเขียนลายปลาไหลลายนก ลายกิ้งก่า ลายงู และ ลายหงส์

กลุ่มที่ ๓ คือกลุ่มลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายคลื่น ลายดอกกลีบดอกกล้วยไม้ลายขมม เปียกปูน ลายดาวหรือลายดวงอาทิตย์ลายจักร เป็นต้น

แม้ว่าลวดลายในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาของเตาลุงศรีจะมีความหลากหลายแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงอยู่อย่างเด่นชัด ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเตาลุงศรีมีหลากหลาย ประเภท เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งภายในอาคาร เช่น เครื่องเรือน โคมไฟ ไห จาน ชาม ชุดกาแฟ พาน รวมถึงผลิตภัณฑ์ประเภทวัตถุมงคล เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์เนศ เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ภายนอกอาคาร เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่ง สววยงาม และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามความต้องการของลูกค้าไม่ผลิตจำนวนมากเพื่อวางขาย

เมื่อทั้ง ๒ ท่านได้ปลุกวิญญาณความเป็นอัตลักษณ์ของเวียงกาหลงขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นในการที่จะนำศิลปะลวดลายเวียงกาหลงไปสู่การประกอบอาชีพมากขึ้น มีคนเข้าไปฝึกฝนการปั้นดินเผา การเขียนลวดลาย ลอกลายเวียงกาหลงในหลาย ๆ กลุ่ม จึงนับว่าเป็นการสร้างกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๔.๒.๓.๓ กลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงในปัจจุบัน

๑. ผู้ประกอบการกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่คุ้นเคยกัน ธิจิตตั้ง จัดตั้งดำเนินการขึ้น อยู่ที่เลขที่ ๔๗ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีประชาชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายจำนวน ๓๔ คน เป็นกลุ่มที่สนับสนุนศิลปะเวียงกาหลงที่คุ้นเคยกัน ธิจิตตั้งดำเนินการอยู่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบสานไว้เป็นมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมจะเน้นศิลปะเวียงกาหลงแบบดั้งเดิมเป็นหลัก

ผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการกลุ่มนี้ ได้แก่

- ไหกลีน เทพ หงส์ และพันธุ์ไม้
- จานลายปลา ลายปลาปากแหลม ลายสระบัว ลายกาหลง

- ใหลยวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทงฯลฯ ฯลฯ
 ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทำให้ได้รับคัดสรรให้เป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว ปี ๒๕๔๖ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ถือเป็นครั้งแรกในประเทศไทย จึงได้จัดให้มีการขึ้นทะเบียนใน ๒ สาขาก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้งนักวิชาการในท้องถิ่น และประชาชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประกาศให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ จะดำเนินการประกาศสาขาอื่นๆ เพิ่มเติมด้วยในปีต่อไป

ภาพที่ ๔.๒๖

ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์สล่าพัน ธิจิตตัง

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนมี ๒ ประเภท คือ
 ประเภทแรก ศิลปะการแสดง ๑๒ รายการ ด้านการแสดง ได้แก่ โขน หนังใหญ่ ละครชาตรี โนรา หนังตะลุง ด้านร้องเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ ซอล้านนา หมอลำพื้น หมอลำกลอน ลำผญา เพลงโคราช ดีเกรฮูลู ด้านดนตรี ได้แก่ สะล้อ ซอ ปิน

ประเภทที่สอง งานช่างฝีมือดั้งเดิม ๑๓ รายการ ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า ได้แก่ ชินตีนจกแม่แจ่ม ผ้าแพรวา ผ้าทอนาหมื่นศรี เครื่องจักสาน ได้แก่ ก่องข้าวดอก เครื่องจักสาน ยานลิเกา เครื่องปั้น ดินเผา ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง เครื่องโลหะ ได้แก่ มีดอรัญญิก กระดิ่งทองเหลือง กริช เครื่องไม้ ได้แก่ เกรียนสลักลาย เครื่องหนัง ได้แก่ รูปหนังตะลุง เครื่องประดับ ได้แก่ เครื่องทองโบราณสกุลช่างเมืองเพชร และงานศิลปกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ปราสาทศพลูกช้างลำปาง

สรุปได้ว่า ผู้ประกอบกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง โดยลุงทัน ธิดิตต์ และทีมงาน เป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้รับเริ่มฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง จนได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง”

๒. ผู้ประกอบการกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณเวียงกาหลง

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาเช่นกัน โดยมีคุณลุงศรี สิมเนตร ซึ่งก็อยู่ที่เลขที่ ๔๖ หมู่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เช่นเดียวกับคุณลุงทัน ในบริเวณบ้านคุณลุงศรี ก็มีเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโบราณอีกเตาหนึ่ง ที่นอกเหนือจากเตาบ้านลุงทัน ธิดิตต์ คุณลุงศรีหรือส่าศรี สิมเนตร เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ร่วมกับชุมชนร่วมกับคุณลุงทัน ชุดค้นพบวัตถุโบราณจากแหล่งเตาเผา ซึ่งในขณะนั้นมีการซื้อขายอย่างแพร่หลาย และเริ่มมีการนำเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตใหม่จากพื้นที่อื่นมาปลอมเป็นของเก่าจึงทำให้ส่าศรีผู้ที่เดิมเคยประกอบอาชีพช่างวาดภาพเหมือน วาดภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ เกิดความรู้สึกเสียใจและห่วงหาแนเครื่องปั้นดินเผาโบราณจึงอยากจะฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะโดยเริ่มศึกษากรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างจริงจัง โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ ได้เข้ามาแนะนำและจัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงกลุ่มเตาลุงศรีขึ้น

ชิ้นงานเครื่องเคลือบดินเผาจากกลุ่มเตาลุงศรีสามารถแบ่งประเภทของการออกแบบได้ ๓ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา คือ ลายต่างๆ ที่มีลักษณะของลายพันธุ์ไม้ ลายดอกไม้ ลายกลีบดอกไม้และลายใบไม้ ซึ่งลวดลายของดอกไม้หรือพันธุ์พฤกษแต่ละลายจะนิยมประดับตกแต่งในบริเวณต่างๆ ของชิ้นงานแตกต่างกันไป

กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มลายรูปสัตว์ โดยมากจะไม่เขียนลายรูปสัตว์ใดๆ แต่จะมีลายพันธุ์ไม้ประกอบอยู่ด้วย มักจะเขียนลายปลา ลายนาคร ลายกิเลน ลายนกและลายหงส์

กลุ่มที่ ๓ คือกลุ่มลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายคลื่น ลายดอกกลมสลักดอกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายดาวหรือลายดวงอาทิตย์ ลายจักร เป็นต้น

แม้ว่าลวดลายในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาของเตาลุงศรีจะมีความหลากหลาย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงอยู่อย่างเด่นชัด ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเตาลุงศรีมีหลากหลายประเภท เช่น

- ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งภายในอาคาร เช่น เครื่องเรือน โคมไฟ ไห จาก ชาม ชุดกาแพ พาน

- ผลิตภัณฑ์ประเภทวัตถุมงคล เช่น พระพุทธรูป พระพิฆเนศ เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

- ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ตกแต่งสวยงาม และ
- ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามความต้องการของลูกค้า ไม่ผลิตจำนวนมากเพื่อ

วางขาย

ภาพที่ ๔.๒๗

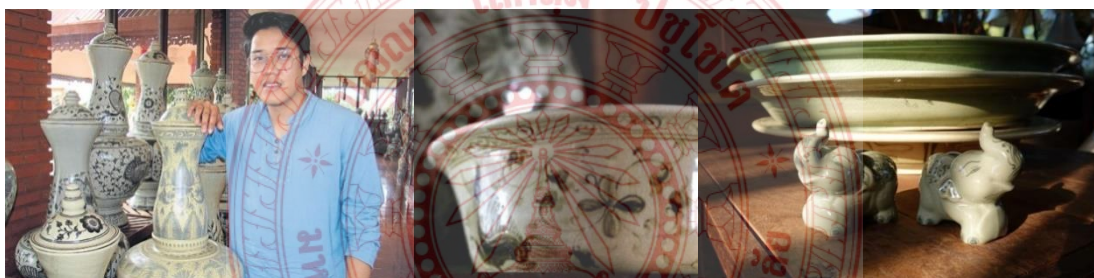
ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์เตาลุงศรี ลิมเนตร

จึงสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการกลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง เป็นกลุ่มที่เกิดจากความรู้สึกหวงแหนของลุงศรี โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ ได้เข้ามาแนะนำและจัดตั้งกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงกลุ่มเตาลุงศรีขึ้น ปัจจุบันคุณลุงศรี ลิมเนตร ได้ถึงแก่กรรม มีลูกชายนายภานุวัฒน์ ลิมเนตร ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของคุณพ่อได้สร้างผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงแนวเตาลุงศรีไปแสดงและจำหน่ายที่ร้านนายภานุวัฒน์ ลิมเนตร ในตลาดอำเภอเวียงป่าเป้า จนถึงปัจจุบัน

๓. ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเซรามิค

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาเซรามิคที่เป็นศิลปะเวียงกาหลงที่หลากหลาย ซึ่งดำเนินการโดยคุณชินภัทร์ ไชยมล ซึ่งเขามีอัตลักษณ์ของเขาว่า “เวียงกาหลงเซรามิค ยืนหยัดรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม” เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ซึ่งมีลักษณะเด่นที่ไม่เหมือนใคร คือ มีความบางเบา มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน จากจำนวน ๕ รายการสินค้าจากทั่วภาคเหนือ ที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเพื่อเข้าสู่กระบวนการขึ้นทะเบียนสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI (Geographical Indication) เพื่อปกป้องภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่

เป็นมรดกตกทอดกันมานาน ผู้ประกอบการกลุ่มร้านเวียงกาหลงเซรามิกเป็นอีกกลุ่มหนึ่งให้เห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ควรต้องรักษาไว้เป็นมรดกของท้องถิ่นเวียงป่าเป้า ในขณะที่เดียวกัน ชลพ์ ไชยลังกา วงษ์ ทายาทเวียงกาหลงเซรามิก คิดกล่าวว่า จากเครื่องปั้นดินเผา กระทั่งมาถึงความร่วมมือเป็นเครื่องเคลือบดินเผา แม้จะมีการพัฒนารูปแบบสินค้าขึ้นมาบ้าง แต่เรายังยึดโยงอยู่กับศิลปะและวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการปั้นมือ และการสืบลวดลายแบบดั้งเดิม ต่างจากที่อื่นๆ ซึ่งมุ่งการพัฒนาสู่ระบบอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า กว่า ๒๐ ปี ที่เวียงกาหลงเซรามิกยืนหยัดจุดยืนดังกล่าว โดยการรวมตัวของชุมชนและช่างปั้นฝีมือดี สู่การต่อยอดธุรกิจภายใต้ชื่อวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเซรามิก กลุ่มลูกค้าที่มีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ จำนวนกว่า ๙๐% ยังคงเป็นตลาดภายในประเทศ โดยลูกค้าต้องการผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งสถานที่ เน้นความหรูหราและมีศิลปะ ดังนั้นส่วนใหญ่งานที่เข้ามาจึงเป็นลักษณะทำตามทีลูกค้าต้องการมากถึงกว่า ๗๐% ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะลูกค้าสามารถออกแบบรายละเอียด ข้อความ ลวดลาย หรือโลโก้ ได้ อย่างอิสระขึ้นต่อบนผิวผลิตภัณฑ์แต่รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะเวียงกาหลงไว้ด้วย

ภาพที่ ๔.๒๘

ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงของร้านวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเซรามิก

ที่มา : <https://www.posttoday.com/economy/sme/๓๕๖๓๖๕>

<https://www.facebook.com/pg/wiengkalongCeramic/posts/>

๔. ผู้ประกอบการกลุ่มเฮือนของฝาก

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ เป็นการดำเนินการโดยโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้ดำเนินงานเพื่อฝึกฝนนักเรียนให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยอาศัยสื่อท้องถิ่นคือ การนำศิลปะเวียงกาหลงมาใช้เป็นอุปกรณ์ เป็นรายวิชาสร้างเสริมประสบการณ์และอาชีพ เพื่อการหารายได้ในครอบครัว กลุ่มนักเรียนจึงได้คิดวิธีการจะนำศิลปะเวียงกาหลงสู่อาชีพที่ยั่งยืนของตนเอง ครอบครัว และชุมชน จึงตั้งชื่อกลุ่มว่า “ผลิตภัณฑ์ลวดลายเวียงกาหลง โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม”

สร้างสรรค์ผลงานในหลายรูปแบบโดยนำศิลปะเวียงกาหลงลงบนวัสดุต่างๆ เช่น เสื้อผ้า ร่มกันแดด แจกัน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๒๙

ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม

๕. ผู้ประกอบการกลุ่มส่งเสริมหัตถศิลป์เวียงกาหลง

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมผลผลิตที่เป็นหัตถกรรมศิลปะเวียงกาหลงทุกประเภท ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนทั้งบ้านแม่हांได้ และ บ้านแม่हांเหนือได้ร่วมกิจกรรมกัน และยังได้ตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาขึ้น โดยมีพระอธิการสมชาติ ฐิตปัญโญ เจ้าอาวาสวัดแม่हां เป็นผู้เริ่มดำเนินการ จัดเป็นศูนย์แสดงนิทรรศการผลงานที่เป็นหัตถกรรมทุกชนิดที่ประชาชน ชุมชนผลิตขึ้นอันจักนำไปสู่การสร้างอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน โดยใช้หลักแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ มีเตาเผาเครื่องเคลือบดินเผาประเภทไฟฟ้า จำนวน ๑ เตา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านกระบวนการเผาเครื่องเคลือบดินเผาสมัยใหม่ ให้ชุมชนได้สร้างสรรค์ผลงานประเภทดินปั้นและเคลือบเผา ตลอดจนการสอนการปั้น การวาด การออกแบบพัฒนาศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยแก่ผู้สนใจอีกด้วย

ภาพที่ ๔.๓๐
ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มส่งเสริมหัตถกรรมเวียงกาหลง

ภาพที่ ๔.๓๑
ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัดแม่हां (บ้านแม่हांใต้)

ภาพที่ ๔.๓๒

ตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์กลุ่มโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา

นอกจากนี้ ยังมีผู้ประกอบการอีกมากมายที่ร่วมอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟู ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงไว้ รวมถึงวัดวาอารามต่าง ๆ ต่างก็ได้อนุรักษ์ สืบสานมรดกทาง วัฒนธรรมเวียงกาหลงไว้เป็นอย่างดี ดังกล่าวไว้ในตอนต้น

ในขณะที่ในพื้นที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงเอง มีการเปลี่ยนแปลงไป ค่อนข้างมากมายทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย การขยายตัวของชุมชน การท่องเที่ยว และเส้นทางการคมนาคมขนส่งที่เชื่อมโยงจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดพะเยา ซึ่งบริบทของการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการสร้างพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ที่เกิดใหม่เพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยมี วัฒนธรรมเข้าไปผสมผสานอยู่ในพื้นที่ไม่เข้มแข็งเช่นแต่โบราณ กล่าวคือ พื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural space) คือ การจัดการให้เกิดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางศิลปะ และ วัฒนธรรม ทั้งที่ จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (tangible and intangible cultural heritage) ของท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ทางศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในรูปแบบต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อรื้อยรัดการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในวันอะไร เมื่อไหร่ สถานที่ไหน ซึ่งจะทำให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันของเครือข่ายชุมชนต่างๆ และจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มีความประสงค์จะเข้า เยี่ยมชม สามารถที่จะกำหนดตารางของตนเองได้ การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เริ่มตั้งแต่ยุคแรก ๆ (ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๕) เรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน ที่ผู้ประกอบการภายในชุมชนได้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

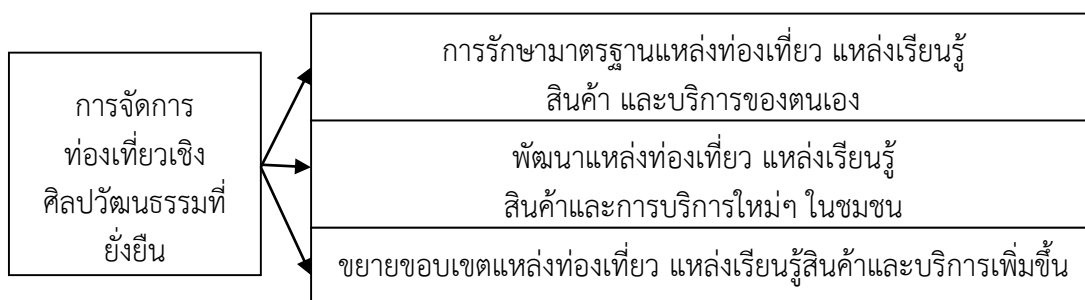
สรุปการจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จากแนวคิดและแนวทางต่างๆ ที่ได้ศึกษาวิจัย พอสรุปได้ ดังนี้

๑) การรักษามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการที่มีอยู่เดิม คือ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ผลิตขึ้นภายในชุมชน และการบริการนักท่องเที่ยวและผู้เข้ามาศึกษาดูงาน

๒) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการใหม่ๆ ได้แก่ การพัฒนาภูมิทัศน์ แหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับบริบทและยุคสมัย ด้านการผลิตสินค้าที่ผู้คนใช้ในวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบัน เช่น เครื่องปั้นดินเผาต้องปรับเปลี่ยนรูปทรงจากอดีตมาเป็นสินค้าที่ใช้ร่วมยุคสมัยหรือเป็นเครื่องประดับ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นเครื่องประดับมากกว่าจะนำไปใช้จริง ส่วนการบริการ ควรเพิ่มแห่งโฮมสเตย์ เพราะนักท่องเที่ยวปัจจุบันนิยมศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยเป็นการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม ดังนั้น การสร้างบ้านแบบดั้งเดิมหรือแบ่งบางส่วนของบ้านให้นักท่องเที่ยวได้พัก ย่อมเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว และเป็นการขยายขอบเขตการบริการเพิ่มขึ้น

๓) การขยายขอบเขตแหล่งท่องเที่ยวและการบริการเพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพิ่มขึ้น คือ แหล่งศิลปกรรมเตาโบราณเวียงกาหลง ซึ่งยังมีสมบูรณ์หลายเตา เป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่คนโบราณสามารถทำเตาพื้นบ้านให้มีความร้อนสูงเกินกว่า ๑,๐๐๐ องศา อาจทำเป็นเส้นทางเรียนรู้แหล่งเตาโบราณและแหล่งดินปั้นที่มีคุณภาพเวียงกาหลงได้ นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ด้านศาสนสถานที่เชื่อมโยงความเชื่อพื้นบ้าน ทั้งเรื่องพระยอดขุนพลเวียงกาหลง พระเจ้าห้าพระองค์ เป็นต้น อาจทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระ ๗ วัด หรือ ๙ วัด เวียงกาหลง ที่ชุมชนสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของชุมชนได้ นอกจากนี้ ในเขตเวียงกาหลงยังสามารถเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวระหว่างชุมชนใกล้เคียงกัน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นแผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น ๒ เส้นทาง ครอบคลุมทั้งในเขตอำเภอแม่สรวยและอำเภอเวียงป่าเป้า ดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อที่ ๔.๓ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงกับชุมชนต่างๆ ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้าและบางส่วนของอำเภอแม่สรวย ต้องเป็นเครือข่ายความร่วมมือกัน ไม่ใช่เป็นคู่แข่งที่แย่งลูกค้ากัน จะเป็นเช่นนั้นได้ แต่ละชุมชนต้องนำเสนอสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน ซึ่งลูกค้า ผู้มาเยี่ยมชม และผู้มาศึกษาดูงาน สามารถที่จะเข้าชมได้ทุกชุมชน เพราะแต่ละชุมชนต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองนั่นเอง

สรุปแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๓

ผังพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง

๔.๒.๓ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการลงพื้นที่ภาคสนามตามเป้าหมายของการวิจัย ในภาพรวม พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นแผนการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน และการจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเป็นเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองบัววิทยา และโรงเรียนระดับประถมศึกษา /มัธยมศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง ร่วมกับ สภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงป่าเป้า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ท่าง เมื่อนำผลการศึกษาวិจัยมาวิเคราะห์ พบว่า

ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneur) หรือเรียกว่า วิสาหกิจวัฒนธรรม (Cultural Enterprises) เป็นแนวทางสำหรับการประสานศิลปะและวัฒนธรรมกับการตลาด เพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจการภายในชุมชน สามารถสร้างรายได้ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยมีตลาดรองรับ และยังคงคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมไว้ได้ เป็นการส่งเสริมชุมชนเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงหรือผู้ที่สร้างนวัตกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม เกิดจากศิลปะและวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น จากบุคลากรทางศิลปะ ผลผลิตทางศิลปะและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม เป็นต้น เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมนั้นๆ

เครือข่ายความร่วมมือด้านแหล่งศิลปวัฒนธรรมไม่ใช่เฉพาะเวียงกาหลงเท่านั้น แต่เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้งอำเภอเวียงป่าเป้าและบางส่วนของอำเภอแม่สรวย มี ๓ ฝ่าย ได้แก่ ๑) หน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ ๒) หน่วยงานทางศาสนา และ ๓) ชุมชนและหน่วยงานเอกชน โดยสามารถนำแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม ในเขตอำเภอแม่สรวย และ อำเภอเวียงป่าเป้า ที่ได้คัดเลือกเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม และหน่วยงานในพื้นที่ ดังนี้

๑. หน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย

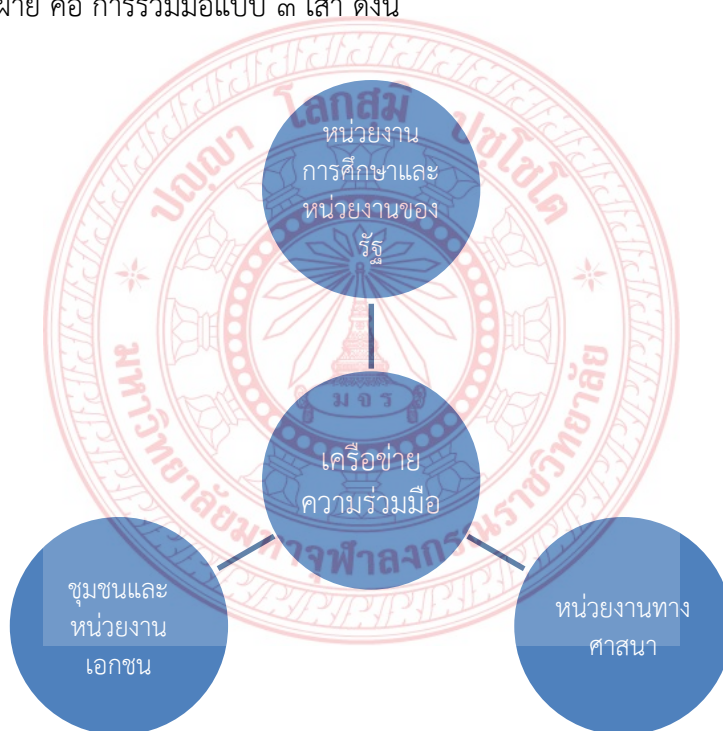
- ๑.๑) โรงเรียนพระปริยัติธรรมหนองบัววิทยา
- ๑.๒) พัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า
- ๑.๓) พัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลเวียงกาหลง
- ๑.๔) สภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงป่าเป้า
- ๑.๕) สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่สรวย

๒. หน่วยงานทางศาสนา

- ๒.๑) วัดแสงแก้วโพธิญาณ
- ๒.๒) วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง
- ๒.๓) วัดพระธาตุแม่เจดีย์
- ๒.๔) วัดพระเจ้าหลวง (ม่อนพระเจ้าหลาย)

- ๒.๕) วัดพระธาตุจอมแจ้ง
๓. ชุมชนและหน่วยงานเอกชน
- ๓.๑) หอศิลป์นิติยา ตามวงศ์
- ๓.๒) เตาकुณทัน ธิจิตตัง
- ๓.๓) น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า
- ๓.๔) วิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเซรามิค
- ๓.๕) วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ห่าง

จึงสรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือสำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ยั่งยืนในเขตพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง และพื้นที่ใกล้เคียง คือ ในเขตอำเภอแม่สรวยและอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ศาสนสถาน และสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือ ๓ ฝ่าย คือ การร่วมมือแบบ ๓ เสา ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๔

ผังการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวัฒนธรรมของหน่วยงาน องค์กร

๔.๓ สร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน

๔.๓.๑ ส่งเสริมตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพหลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาอำเภอเวียงป่าเป้า

จากการที่ทีมงานวิจัยได้ศึกษาวิจัยศิลปะหลายเวียงกาหลงตามเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี โบราณวัตถุ และสัมภาษณ์เชิงลึกตลอดถึงการลงพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยนี้ จนได้รูปแบบอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของศิลปะเวียงกาหลงอย่างน้อย ๕๐ ลวดลาย จากนั้น นำศิลปะลายต่างๆ มาพัฒนาให้เป็นศิลปะหลายเวียงกาหลงร่วมสมัย ๗ แบบ ได้แก่

๑. แบบศิลปะลายดอกบัวบาน ประกอบปลาคู่ สำหรับพันธุ์พุกษา ลายผักกูด ฟองอากาศในน้ำ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่อ่อนช้อย สามารถนำไปเขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผา ผ้า ร่ม ตลอดจนวัสดุอื่นๆ ได้ตามปรารถนา

๒. แบบศิลปะปลาคู่สำราญธารา เป็นศิลปะร่วมสมัยที่นำเอาศิลปะเวียงกาหลงดั้งเดิมคือ ปลาคะเพียน ลายพุกษา ลายผักกูด ลายบัว คล้ายกับรูปแบบที่ ๑ แต่แต่งเติมลวดลายให้คมขึ้น พรืดตามกระแสน้ำ เป็นการนำมาต่อเติมความอ่อนช้อยเข้าไปทำให้เห็นเป็นลักษณะของปลา กำลังเร่ร่อนในน้ำอย่างมีความสุข มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

๓. แบบศิลปะบัวบูชาพระพุทธองค์ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พัฒนาจากศิลปะลายเวียงกาหลงหลายๆ ลวดลายมาตัดทอน แต่งเติมเสริมให้งดงาม อ่อนช้อย เช่นเดียวกับแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ แต่ดอกบัวเป็นดอกบัวตูม ปลาเดี่ยวยกปากขึ้นไปลักษณะชูดอกบัวเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า น้ำใต้ตัวปลามีลักษณะเป็นคลื่นใหญ่ นั้นหมายถึงกิเลสที่มีอยู่ในโลกนี้

๔. แบบศิลปะกิเลนดงน้อมกายา เป็นศิลปะร่วมสมัยอีกแบบหนึ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พัฒนาขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นศิลปะกิเลนนอนบนดอกบัวบาน เป็นพระชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์ในจำนวนห้าร้อยชาติ มีลายพุกษาสองข้างตกแต่งอย่างอ่อนช้อย คล้ายพญานาคราชชูคอปกป้องพระโพธิสัตว์ มีสัญลักษณ์แห่งโพธิสัตว์คือดอกบัวตูม

๕. แบบศิลปะไก่อ้าพญาไพร เป็นศิลปะร่วมสมัยประเภทสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ออกแบบพัฒนาขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นศิลปะสร้างสรรค์ไก่อ้าพญาเหยานสู่สวรรค์อย่างปรีดีเปรม จะจับเอาดอกบัวตูมไปบูชาพระมหาธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ อนเชิญพระโพธิสัตว์ลงมาปฏิสนธิในโลกมนุษย์

๖. แบบศิลปะพญาหงส์ใหญ่รวมพลกา เป็นศิลปะร่วมสมัยที่งดงามอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัยเรื่องนี้ พญาหงส์ยืนบนดอกบัวบาน หันกลับไปเรียกฝูงกาให้ไปร่วมกันบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ด้วยดอกบัวตูม ก้านบัวเป็นลายก้านขด ด้านข้างและบนหัวพญาหงส์เป็นลายผักกูดและพุกษาที่อ่อนช้อย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้

๗. ลายนานาในบัวตูม หมายถึง ศูนย์รวมแห่งปัญญาที่นำพาให้พ้นทุกข์ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา ไก่อ้า คือ โพธิสัตว์ รายล้อมด้วยลายผักกูดร่วมสมัยลอยอยู่บนเมฆ หมายถึง ปัญญาโพธิสัตว์ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทุกคนสามารถรู้ได้ปฏิบัติได้ หากตั้งใจทำ ดอกบัวตูมประกอบด้วย ลากผักกูดร่วมสมัย หมายถึง การบูชาพระรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการะอันอ่อนน้อมถ่อมตน ด้านนอกขอบภาพ เป็นภาพขาว ดำ หมายถึง ความดีความชั่วที่มีอยู่ในโลกนี้

จากรูปแบบลวดลายเวียงกาหลงศิลปะร่วมสมัยทั้ง ๗ แบบ ดังกล่าวแล้ว ก็พบว่า เป็นกลุ่มสัตว์ ๒ ประเภท คือ สัตว์บก กับสัตว์น้ำ โดยมีสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร และที่สำคัญคือ การเน้นดอกบัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การบูชาทางพระพุทธศาสนานั่นเอง

จากการที่ได้พัฒนาศิลปะลายเวียงกาหลงดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำลวดลายศิลปะร่วมสมัยเวียงกาหลงไปสู่สถานและชุมชน เพื่อให้เป็นอาชีพเสริมรายได้ในช่วงเวลาว่างจากงานประจำ โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาขึ้น ๒ แห่ง ดังนี้

๔.๓.๑.๑ ตั้งแหล่งเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาต้นแบบในโรงเรียน วัดหนองบัวพิทยา

ทีมงานวิจัย ได้นำศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยเข้าไปในสถานศึกษาให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ โดยเริ่มที่โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา โดยพระอธิการสมชาติ เครือน้อย ผู้ร่วมวิจัยนี้ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และได้ดำเนินการส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ได้ศึกษาเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ดังนี้

(๑) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาต้นแบบขึ้นในโรงเรียน และให้นักเรียนทำโครงการศึกษาเรื่องดินปั้นดินเผาเวียงกาหลง เป้าหมายคือ ศึกษาคุณภาพของดินเวียงกาหลงกับดินที่อื่นๆ โครงการเรื่องน้ำเคลือบเครื่องปั้นดินเผา เป้าหมายคือ ศึกษาการทำน้ำเคลือบจากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเปรียบเทียบคุณสมบัติ โครงการหล่อน้ำสลัดดิน เป้าหมายคือ การขึ้นรูปปั้นดินด้วยน้ำหล่อดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงการเผาเครื่องปั้นเซรามิก เพื่อศึกษาเรียนรู้การเผาเซรามิก เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

(๒) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการในโรงเรียน กล่าวคือ นำรายวิชาการงานอาชีพ รายวิชาศิลปะ รายวิชาเทคโนโลยี รายวิชาช่างสิบหมู่ มาบูรณาการเรียน “ศิลปะเวียงกาหลงศึกษา” โดยแบ่งการศึกษาเรียนรู้เป็นขั้นตอน ได้แก่ (๑) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ศึกษาเรียนรู้การเขียนเส้นลายเวียงกาหลงด้วยดินสอ (๒) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ศึกษาเรียนรู้การเขียนเส้นด้วยปากกาน้ำเงิน หมึกจีน (๓) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ศึกษาเรียนรู้การเขียนศิลปะลายเวียงกาหลงบนวัสดุต่างๆ (๔) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ศึกษาเรียนรู้การปั้นดินเป็นเครื่องปั้นดินเผา และสูตรน้ำยาเคลือบดินเผา (๕) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ศึกษาเรียนรู้การกระบวนการเผาเครื่องปั้นดินเผา (๖) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษาเรียนรู้การกระบวนการและทักษะการสังเกตการเผาเครื่องเคลือบดินเผา

หลังจากจบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว ถ้าลาสิกขาก็สามารถนำกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดไปประกอบอาชีพเสริมรายได้ตนเอง และครอบครัวได้ แต่ถ้ายังอยู่เพศบรรพชิตก็สามารถเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน

๔.๓.๑.๒ ส่งเสริมตั้งศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาในโรงเรียนเครือข่าย

นอกจากโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ทีมวิจัยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่นักเรียนเยาวชนที่เป็นเครือข่ายสถานศึกษาอีก ๓ แห่ง ประกอบด้วย (๑) โรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา (๒) โรงเรียนบ้านทุ่งม่าน และ (๓) โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม รวมโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยาด้วย เป็น ๔ แห่ง โดยจัดอบรม ๒ วัน ร่วมกับชุมชน ณ ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา วัดแม่ท่าง ตำบลเวียงกาหลง เมื่อวันที่ ๖-๗ มิถุนายน ๒๕๖๒ โดยใช้กระบวนการลงมือปฏิบัติ เชิญวิทยากรอบรมใน ๒ เรื่อง คือ การเขียนลายเวียงกาหลง และการขึ้นรูปดินเป็นเครื่องปั้นดินเผาด้วยเทคโนโลยี มีเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมดังนี้

๑) นักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา จำนวน ๑๕ รูป

๒) โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม จำนวน ๑๒ คน

๓) โรงเรียนบ้านทุ่งม่าน จำนวน ๑๐ คน

๔) โรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา จำนวน ๑๑ คน

รวมเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมจำนวน ๔๘ รูป/คน

โดยดำเนินการประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลการประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม เป็นคฤหัสถ์เพศชาย ๑๑ คน คฤหัสถ์เพศหญิง ๒๒ คน และ เพศบรรพชิต ๑๕ รูป พบว่า ผู้เข้าฝึกอบรมฯ ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๓ รองลงมาได้แก่ เพศบรรพชิต คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๕ และเยาวชนเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๙๑ ตามลำดับ ด้านอายุ พบว่า ผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่อายุ ๑๒-๑๕ ปี และ ๑๖-๑๙ ปี เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๓ และอายุตั้งแต่ ๒๐ ขึ้นไป ร้อยละ ๐.๘๓๒ ด้านการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่กำลังระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๓ รองลงมาได้แก่ กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ และระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๒๐.๘๓ ตามลำดับ

ในขณะที่ผลการประเมินก่อนการอบรมเยาวชน พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ไม่ทราบวาลายเวียงกาหลงเป็นหลักสูตรช่างสิบหมู่ของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ซึ่งอยู่ในระดับมาก จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๕ รองลงมาได้แก่ มีความประทับใจและความซาบซึ้งในภูมิปัญญาลายเวียงกาหลง จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘๓ และที่มีความรู้ร้น้อยที่สุด ได้แก่ ท่านทราบไหมว่าวัดแม่हांมีเตาเผาเซรามิกลายเวียงกาหลง จำนวนถึง ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ ตามลำดับ แต่ผลการประเมินหลังจากจบหลักสูตรการอบรม พบว่า เยาวชนเข้าอบรมรับรู้ถึงวัดแม่हांมีเตาเผาเซรามิกลายเวียงกาหลง อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

แต่ละสถานศึกษาที่เป็นเครือข่ายทั้ง ๓ แห่ง ยังได้จัดให้มีชมรมเวียงกาหลงศึกษาในสถานศึกษาด้วย ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของผู้เรียน

๔.๓.๒ ส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่हां

ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการส่งเสริมชุมชน โดยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ประชาชนบ้านแม่हां ตำบลเวียงกาหลง และผู้สนใจ โดยจัดร่วมกับเครือข่ายสถานศึกษาทั้ง ๓ แห่ง ดังกล่าวข้างต้น ณ ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง เมื่อวันที่ ๖-๗ มิถุนายน ๒๕๖๒ โดยใช้กระบวนการลงมือปฏิบัติ เชิญวิทยากรอบรมใน ๒ เรื่อง คือ การเขียนลายเวียงกาหลง และการขึ้นรูปดินเป็นเครื่องปั้นดินเผาด้วยเทคโนโลยี มีประชาชน และผู้นำชุมชนเข้ารับการฝึกอบรมดังนี้

๑. ประชาชนทั่วไป จำนวน ๑๖ คน

๒. ผู้นำชุมชน และผู้สนใจ จำนวน ๔ คน

รวมประชาชนและผู้นำชุมชนเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๒๐ คน

ซึ่งดำเนินการประเมินความรู้ก่อนและหลังการอบรมเช่นเดียวกับกลุ่มนักเรียนเยาวชน ผลการประเมินทั้งก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการฯ สำหรับประชาชนและผู้นำท้องถิ่นถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไป พบว่า ผู้เข้าฝึกอบรมฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ ตามลำดับ ด้านอายุ พบว่า ผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่อายุ ๔๖ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ รองลงมาได้แก่ อายุ ๓๖-๔๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ และอายุตั้งแต่ ๒๖-๓๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ด้านการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ ตามลำดับ

ก่อนการอบรมได้ประเมินความรู้พื้นฐาน พบว่า ในภาพรวม ผู้เข้าอบรมรับรู้วาลายเวียงกาหลง สามารถเขียนลงบนวัสดุต่างๆ ได้ เช่น ผ้า ร่ม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๐๐

รองลงมาได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ และที่มีความรู้ที่น้อยที่สุด ได้แก่ มีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบศิลปะลายเวียงกาหลง คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ตามลำดับ

หลังจบการอบรมได้ทำประเมินอีกครั้ง พบว่า ในภาพรวม ผู้เข้าอบรมตอบคำถามข้อ ๙ การรับรู้ถึงลายเวียงกาหลงเป็นหลักสูตรช่างสิบหมู่ของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ รองลงมาได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ เมื่อนำผลการประเมินก่อนและหลังการอบรมมาเปรียบเทียบกัน พบว่า ทุกรายการมีผลการประเมินที่ดีขึ้น และบางรายการผลเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๙๐.๐๐

จึงสรุปได้ว่า มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนแก่สถานศึกษาจำนวน ๔ แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ชมรมการเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม ชมรมการเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาโรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา และชมรมการเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาโรงเรียนบ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า ส่วนศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาในชุมชนมี ๑ แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่हां หมู่ที่ ๖ บ้านแม่हांใต้ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งได้อยู่ระหว่างดำเนินการของจดทะเบียนนิสิตกิจกรรมชุมชนบ้านแม่हांหมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงกาหลง

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องงานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง ภายใต้โครงการชุดวิจัยเรื่อง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๕ องค์ความรู้ ได้แก่ (๑) นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย (๒) นวัตกรรมเทคนิคการผสมสูตรน้ำเคลือบเขียนลาย (๓) นวัตกรรมเทคนิคการเผาเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเตาเผาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง (๔) นวัตกรรมวัสดุที่รองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย (๕) เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงยุคไทยแลนด์ ๔.๐

๔.๔.๑ นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย

ทีมงานวิจัยได้องค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยที่พัฒนาขึ้นจากอัตลักษณ์เดิม อย่างน้อย ๒ ลาย ได้แก่ ลายไก่ฟ้าเทิดทูนบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ และลายตะเพียนทองดำรงพุทธศาสนา ซึ่งทั้ง ๒ ลายนี้เป็นลวดลายที่พัฒนาขึ้นหลังจากที่ได้อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่นักเรียน เยาวชน และประชาชน โดยพัฒนาให้ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยเตาเผาวัดแม่हां และเตาเผาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยชุดนี้เป็นการพัฒนาร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะเวียงกาหลง โดยนำลายต่าง ๆ ของเวียงกาหลงดั้งเดิมมาบูรณาการและรวมไว้เป็นผลงานผลิตภัณฑ์ขึ้นเดียวกันบาง แยกกันบ้าง ตัวอย่างเช่น

๑) ลายไก่ฟ้าเทิดทูนบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ผสมผสานระหว่างศิลปะลายต่าง ๆ ของเวียงกาหลง เช่น ลายบัว ลายผักกูด ลายเมฆ ลายเถาวัลย์ ลายน้ำได้บาดาล ลายไก่ฟ้า มาบูรณาการอย่างงดงาม อ่อนช้อย สามารถนำไปเขียนลงบนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้

อย่างกลมกลืน เช่น เครื่องปั้นดินเผา (เซรามิค) ย่อม ร่มกันแดด/ฝน เสื้อผ้านุ่มนวล ทาลปัตรพระสงฆ์ เป็นต้น กรอบแนวคิดที่ใช้ในการออกแบบของศิลปะลายนี้ ได้แก่ นำตำนานเวียงกาหลง ที่กล่าวถึงแม่กาเผือก หรือพญากาเผือก ที่ออกไข่ไว้ห้าฟอง อยู่มาวันหนึ่งเข้าไปหากินในป่าแห่งหนึ่ง ปรากฏว่า เพลิดเพลินกับการหาอาหารนั้น จนคำมืดและเกิดพายุฝน ลม หลงทางไม่สามารถกลับไปหารังได้ พอ รุ่งแจ้งก็บินกลับไปที่รังพบว่ารังและไข่ทั้งห้าฟองได้ตกหายไปกับสายฝนสายลม จนแม่พญากาเผือก ตรอมใจตาย ตามตำนานเวียงกาหลงดังกล่าว นั่นคือพระโพธิสัตว์ที่เป็นพระชาติของพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ได้แก่ องค์ที่ ๑ มีพระนามว่า พระกุกสันโธ เพราะตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นไก่ องค์ที่ ๒ มีพระนามว่า พระโกนาคมโน เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นนาค องค์ที่ ๓ มีพระนามว่า พระกัสสป เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นเต่า องค์ที่ ๔ มีพระนามว่า พระโคตโม เพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นโค องค์ที่ ๕ มีพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรโย เพราะตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นราชสีห์

ในกับปี่นี้ได้ชื่อว่าภัทรกับเป็นกับที่เจริญที่สุดเพราะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกนี้ถึง ๕ พระองค์มีพระนามตามที่กล่าวมาแล้วนั้นทั้ง ๕ พระองค์ จึงเป็นที่มาของคำว่า “ นโมพุทธานะ ” นั่น คือ พระกุกสันโธ โม คือ พระโกนาคมโน พุทธ คือ พระกัสสป ธา คือ พระโคตโม ยะ คือ พระศรีอริยเมตไตรโย

๒) ลายตะเพียนทองดำรงพระพุทธศาสนา เป็นการออกแบบศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยอีกชิ้นหนึ่ง ที่ถือว่าเป็นผลงานที่เป็นอัตลักษณ์ของเตาเผาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง นำศิลปะลายต่าง ๆ ของเวียงกาหลงมาบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นผลงานชิ้นเดียวที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของเตาเผาเวียงกาหลง ได้แก่ ปลาตะเพียนทอง ดอกบัว กา ลายพุกกา ลายก้านขด มาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยของเตาเผาวัดแม่हां สื่อความหมายถึงการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

จึงสรุปได้ว่า นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยทั้งสองแบบ เป็นศิลปะสร้างสรรค์อันงดงาม อ่อนช้อย สามารถนำไปเขียนลงบนวัสดุอุปกรณ์ใด ๆ ก็ได้ ตามที่ผู้ผลิต หรือผู้บริโภคต้องการ แต่ในขณะเดียวกันชุมชนหรือสถานศึกษาต้องมีความรัก ความตระหนัก ความหวงแหนมรดกภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น

๔.๔.๒ นวัตกรรมเทคนิคการผสมสูตรน้ำเคลือบเขียนลาย

จากการศึกษาวิจัย สืบค้น ของทีมงานวิจัย พบว่า คนโบราณใช้มะรูกฟ้า (ฮกฟ้า) มาเผาแล้วเอาเข้ามากรองให้ละเอียดแล้วผสมด้วยดินหนานา คือ ดินที่ด้านบนสุดของดินที่จะนำมาปั้น และน้ำธรรมชาติตามสมควรที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้เคลือบไม้ได้เหนียว หรือเหลวเกินไป ให้พอดี ๆ เอามือคน ๆ ให้เหนียวพอหนืด ๆ มีอ แต่ปัจจุบันหาไม้มะรูกฟ้า (ฮกฟ้า) ไม่ได้ ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้นำไม้ที่มีอยู่รอบโรงเรียน ๓ ชนิด ทำการทดลอง ได้แก่ ลำไย จามจุรี และกถินณรงค์ มาเผาแล้วเอาเถ้าของแต่ละชนิดไปทำน้ำเคลือบสำหรับเผา โดยใช้สูตรการผสมตามสูตรการเผาเซรามิคปัจจุบัน ดังนี้

๑.๑ สูตรน้ำเคลือบสีพื้นขาวออกสีเขียวมรกต (๑lab)

(๑) ดินขาวคอมปาวด์ ๙๕๐ กรัม	(๒) เฟอร์ริก ๑๐๐ กรัม
(๓) ควอทซ์ซิลิกา ๖๐๐ กรัม	(๔) แบเรียม ๗๒๐ กรัม
(๕) หินปูน ๑๓๐๐ กรัม	(๖) ฟิต(เฟสปา) ๗๕๐๐ กรัม

๑.๒ สูตรน้ำเคลือบสีพื้นขาวออกฟ้า (๑lab)

(๑) ดินดำเวียงกาหลง ๙๕๐ กรัม	(๒) เฟอร์ริก ๑๐๐ กรัม

(๓) ควอทซ์ซิลิกา ๖๐๐ กรัม

(๔) แบเรียม ๗๒๐ กรัม

(๕) หินปูน ๑๓๐๐ กรัม

(๖) ฟิต(เฟสปา) ๗๕๐๐ กรัม

จากการทดลอง พบว่า ซีเมนต์ที่ดีที่สุด ได้แก่ ซีเมนต์ต้นลำไย รองลงมา ได้แก่ ซีเมนต์จามจุรี และกนิษฐรงค์ เนื่องจากเนื้อไม้ไม่มีความหนาแน่นต่างกัน การเกาะพื้นผิวของน้ำเคลือบ ไม้เนื้อแข็งจะเกาะได้ดีกว่า เมื่อเผาออกมาแล้วสีไม่ต่างกันมากนัก แต่ความมันวาวต่างกันเห็นได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ไม้ลำไยมีความมันวาวมากกว่า ส่วนไม้จามจุรี มีความวาวเล็กน้อย กระถินณรงค์มีความเป็นด้านไม่มันวาว เนื่องด้วยการทำซีเมนต์ชนิดต่างๆ ต้องใช้ไม้จำนวนมาก จึงจะได้ซีเมนต์ตามที่ต้องการ

จึงกล่าวได้ว่า น้ำเคลือบเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เครื่องปั้นเวียงกาหลงมีความงดงาม ลวดลายเด่นชัดขึ้นอีกทั้งสร้างความแกร่งให้กับชิ้นงาน อีกทั้งลวดลายการร้าวของภาชนะได้ด้วย ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเรื่องสูตรน้ำเคลือบจากปราชญ์ชาวบ้านพบว่าส่วนผสมของน้ำเคลือบ ประกอบด้วยดินเหนียว, ซีเมนต์ก่อก่อ ไม้ฮักฟ้า, ดินขาว นำมาผสมกันแล้วชุบน้ำเคลือบเครื่องปั้น

๔.๔.๓ เทคนิคนวัตกรรมการเผาเครื่องเคลือบปั้นดินเผาเวียงกาหลง เตาเผาวัดแม่हां

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบเวียงกาหลง เป็นผลิตภัณฑ์หลายแบบ เครื่องเคลือบดินเผาโบราณ ที่ขุดพบมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ทั้งลายเถา ลายสัตว์ ลายเทวดา ลักษณะพิเศษของเครื่องเคลือบมีความบางเบาเนื่องจากเนื้อดินที่ใช่เป็นสีดำ ที่ทนความร้อนสูงกว่าดินชนิดอื่นๆ สามารถเผาในความร้อนสูงโดยไม่เสียรูปทรง ทั้งเนื้อดินและซีเมนต์ที่นำมาทำเป็นน้ำเคลือบความยากของผลิตภัณฑ์จะอยู่ที่ความชำนาญและประสบการณ์ของช่างลวดลาย

ทีมงานวิจัยได้มอบหมายให้นักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓ รูป ได้แก่ (๑) สามเณร ธนชัย มะโนวรรณ (๒) สามเณร นรนต์ สุธะน้อย (๓) สามเณร ชาญชาย คำน้อย โดยมีพระอธิการ สมชาติ วิถีปัญญา นักวิจัยเป็นครูที่ปรึกษาการจัดการจัดทำโครงการ โดยใช้เตาเผาไฟฟ้าของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และเตาเผาไฟฟ้าวัดแม่हां เป็นสถานที่เผาเครื่องเคลือบปั้นดินเผาเวียงกาหลงร่วมสมัย เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาโบราณให้คงอยู่และสืบทอดไปสู่รุ่นหลัง และการประกอบอาชีพในอนาคต ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้ศึกษาไปเผยแพร่แก่ชุมชนอันจักนำไปสู่การสร้างเสริมรายได้แก่ชุมชน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การเผา ๒ ครั้ง ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี เมื่อพิจารณาเป็นรายการ มีดังนี้

๑) การเผาครั้งที่ ๑ การเผาดิบ (biscuit firing) ได้แก่การนำเครื่องปั้นดินเผา (ที่เขียนลายสีไปแล้วก็ได้ หรือ ที่ยังไม่ได้เขียนก็ได้) เข้าเตาเผาที่ควบคุมอุณหภูมิเตาเผา ในช่วง ๓๕๐ - ๔๕๐ °C ที่อยู่ในสูตรแร่เคลย์ จะสลายตัวออกจากแร่เคลย์จนหมด ช่วงอุณหภูมินี้มีความสำคัญ มีหลักที่ว่าต้องควบคุมให้อุณหภูมิภายในเตาเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ (การเลี้ยงไฟ) จะทำให้ชิ้นงานหดตัวพร้อมกัน ไม่แตกร้าว

- การเพิ่มอุณหภูมิในช่วงที่สี่ เมื่ออุณหภูมิภายในเตาเผา มีค่าประมาณ ๕๗๐ °C ช่วงนี้ซิลิกาที่อยู่ในเนื้อดินจะมีการขยายตัว ถ้าควบคุมอุณหภูมิภายในเตาไม่ดี ชิ้นงานจะร้าว

- การเผาอุณหภูมิสูงในช่วงที่ห้า เผาครั้งสุดท้าย เมื่ออุณหภูมิภายในเตาเผา มากกว่าประมาณ ๗๐๐°C สารอินทรีย์ และซัลเฟอร์แบบต่างๆ ที่อยู่ในเนื้อดิน จะเกิดการเผาไหม้ ในช่วงนี้ ในกรณีใช้เตาเผาแบบปกติคือ เผาแบบอ็อกซิเดชันจะได้แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ และแก๊ส ซัลเฟอร์ไดออกไซด์

๒) เผาครั้งที่ ๒ การเผาเคลือบ (glaze firing) ในกระบวนการผลิตเครื่องเคลือบดินเผา หรือเรียกทั่วไปว่า “การเผาเซรามิกส์” จากทำโครงการทดลองการเผา โดยใช้ขั้นตอนการเผาเคลือบ ทำหลังจากชิ้นงานผ่านการลงสีเคลือบ และพ่นเคลือบแล้ว กล่าวคือ ชิ้นงานที่ผ่านการเผาดิบ จะมีความแข็งแรง แต่มีรูพรุนมาก และมีความแข็งแรงน้อย การเพิ่มคุณภาพของชิ้นงานจะใช้การทาน้ำเคลือบ และเผาเคลือบอีกครั้ง นอกจากจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามแล้ว การเผาเคลือบเป็นการเพิ่มคุณภาพของชิ้นงานต่อการใช้งาน ทำให้ชิ้นงานลดอัตราการซึมของน้ำ มีความแข็งแรงมากขึ้น ทำความสะอาดง่าย และคงทนต่อการใช้งาน การเผาเคลือบ คือการเคลือบผิววัสดุ (วัสดุในทดลองครั้งนี้คือชิ้นงานที่ผ่านการเผาดิบมาแล้ว) ด้วยการพ่นน้ำเคลือบ ที่ทา พ่น บนชิ้นงาน ผลก็คือจะได้ชิ้นงานที่เคลือบด้วยแก้วเป็นชั้นบาง ๆ ตลอดทั้งผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนการเผาเคลือบ มีหลักคล้ายกับการเผาดิบ และที่แตกต่างอย่างชัดเจนคือการเผาเคลือบจะเป็นการทำให้ส่วนประกอบของน้ำเคลือบหลอมตัวเป็นแก้วยึดติดกับผิวของชิ้นงาน และเกิดสีตามส่วนประกอบที่อยู่ในน้ำเคลือบ (เกิดจากองค์ประกอบที่มีโลหะในหมู่ทรานซิชัน) การเปลี่ยนแปลงของน้ำเคลือบในการเผาเคลือบเบื้องต้นมีดังนี้

(๑) การเผาด้วยอุณหภูมิต่ำในช่วงแรก เป็นการเผาไล่ น้ำ และความชื้น ที่อยู่ในน้ำเคลือบ และซึมเข้าไปยังผิวของชิ้นงาน ในอุณหภูมิ ๑๒๐๐°C

(๒) การเผาไล่ น้ำที่เกิดอยู่ในโครงสร้างของวัตถุดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำเคลือบ การเผาจะใช้ อุณหภูมิประมาณ ๓๕๐ – ๕๗๐°C น้ำที่อยู่ในองค์ประกอบของน้ำเคลือบจะ สลายตัว และเปลี่ยนส่วนประกอบเป็นอาลูมินาซิลิเกต ช่วงอุณหภูมิดังกล่าวตัวเคลือบจะขยายตัว ในช่วงนี้ถ้าเพิ่มอุณหภูมิเร็วเกินไปน้ำเคลือบจะแตกกร้าว และร้อนออกจากชิ้นงาน

(๓) อุณหภูมิ ๕๗๐ – ๖๐๐ °C ช่วงนี้เป็นช่วงที่วัตถุดิบในน้ำเคลือบขยายตัว ถ้าควบคุมการเผาไม่ดีตัวเคลือบอาจมีการแยกตัว

(๔) อุณหภูมิมากกว่า ๖๐๐ °C ด้วยในน้ำเคลือบจะเติมสารลดอุณหภูมิการหลอม เรียกว่า ฟลักซ์ (flux) ฟลักซ์ประเภทตะกั่ว และบอแรกซ์ จะทำให้เคลือบหลอมตัวที่อุณหภูมิ ดังกล่าว เนื่องจากเคลือบตะกั่วสามารถละลายได้ในน้ำส้ม และเคลือบบอแรกซ์ สามารถละลายได้ในน้ำ ภาชนะเครื่องเคลือบดินเผา เผาเคลือบด้วยฟลักซ์ ดังกล่าวจึงเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ในปัจจุบันนิยมใช้ฟลด์สปาร์ (โพแตสเซียม) เป็นส่วนผสมของน้ำเคลือบ ซึ่งทำหน้าที่ฟลักซ์ได้ดี นอกจากนี้ ยังมีแร่ และสารต่างๆ ที่ใช้ในการทำฟลักซ์ของน้ำเคลือบ ซึ่งแต่ละชนิดมีข้อดี และข้อจำกัดต่างกัน

(๕) อุณหภูมิการสุกตัว หรืออุณหภูมิของการเคลือบ คือช่วงอุณหภูมิที่ตัวเคลือบหลอมตัว ดีทั้งหมด หรือเรียกว่าสุกตัว แบ่งย่อยตามอุณหภูมิได้เป็น ๓ แบบ คือ

- การเคลือบไฟต่ำ เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๘๐๐ – ๑,๑๐๐°C
- การเคลือบไฟกลาง เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๑,๑๕๐ – ๑,๒๐๐°C
- การเคลือบไฟสูง เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๑,๒๓๐ – ๑,๓๐๐°C

แต่ในกรณีที่เครื่องเคลือบ มีการวาดด้วยสี ก่อนการปิดทับด้วยน้ำเคลือบ การเผาเพื่อให้เกิดสีต้องเผาที่อุณหภูมิ ในช่วง ๑,๑๕๐ – ๑,๓๐๐°C

จึงสรุปได้ว่า การเผาเครื่องปั้นดินเผาด้วยเตาเผาไฟฟ้าทำให้ง่ายต่อการควบคุมอุณหภูมิให้คงที่ได้แม่นยำ ผลิตรั้วที่ออกมาก็มีคุณภาพดี แต่เสียเวลาการเผานาน ๑๒-๑๖ ชั่วโมง แม้บางครั้งการทดลองมีการผิดพลาดด้านการกระแสร้อน ทำให้ผลิตรั้วที่แตกต่างออกไป แต่ผลิตรั้วที่มีลักษณะที่สวยงามอีกแบบหนึ่ง ขึ้นอยู่กับผู้บริโภคว่าชอบแบบใด

๔.๔.๔ นวัตกรรมวัสดุที่รองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถรองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยที่ทีมผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัยได้ออกแบบนี้ พบว่า สามารถนำไปเขียนลงบนวัสดุอุปกรณ์ได้ทุกประเภท เช่น เสื้อผ้า ร่มกักแดด เครื่องปั้นดินเผา ยาม ตาลปัตร ฯลฯ ตามที่ผู้ประกอบการจะบูรณาการนำไปใช้ แต่ที่ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง ใช้ทดลองได้แก่ เสื้อผ้า ยาม ตาลปัตร ร่มใหญ่ เครื่องปั้นดินเผา โดยแบ่งวิธีการเขียนดังนี้

(๑) การลงลายด้วยการเขียนด้วยมือ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ เช่น จาน โถ แจกัน ชุดกาแพ ร่มใหญ่ ร่มเล็ก เป็นต้น

(๒) การลงลายด้วยการพิมพ์ กล่าวคือ นำแบบลายที่ออกแบบไว้ไปจัดทำเป็นแบบพิมพ์สกรีน และการจัดทำเป็นบล็อกปั๊ม (ประทับ) บนวัสดุที่ต้องการ เช่น ตราประทับสถานศึกษา เสื้อผ้า ยาม ตาลปัตร ของที่ระลึก เป็นต้น

๔.๔.๕ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงยุคไทยแลนด์ ๔.๐

เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงยุคไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นการนำนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. มาเป็นกรอบในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยว เพื่อลดความเหลื่อมล้ำอย่างจริงจัง ผลักดันการกระจายรายได้สู่จังหวัดท่องเที่ยวรองให้เดินได้ทุกฤดูกาล และเพิ่มเป้าหมายจากรายได้ทางการท่องเที่ยว ที่สำคัญต้องตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ มุ่งให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ทีมงานวิจัยจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดผลทางการปฏิบัติอันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำ ผลักดันการกระจายรายได้สู่ชุมชนด้วยการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติของชุมชนในพื้นที่ ท้องถิ่น พบว่า การจะผลักดันการกระจายรายได้สู่ชุมชนด้วยการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ต้องนำมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ มาบริหารจัดการให้เป็นระบบ แล้วให้ภาคีชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จึงจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ที่สำคัญแต่ละแห่งต้องมีความพร้อมที่จะจัดการตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย โดยต้องลงมือสร้างสรรค์พื้นที่ของศิลปวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว มิใช่เพียงเป็นคำพูดเท่านั้น

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทีมงานวิจัยจึงได้นำเกณฑ์การคัดเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับการจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นมาประเมินสถานที่ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในเวียงกาหลง ในที่สุดมีสถานที่ที่มีความพร้อมตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไปเพียง ๑๐ แห่ง ใน ๑๐ แห่งนั้น สามารถแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานโบราณวัตถุ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมประเภทลวดลายบน

เครื่องปั้นดินเผา และกลุ่มธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เมื่อนำทั้ง ๓ กลุ่มที่ผ่านเกณฑ์ประเมินความเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไปมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ทำให้ได้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงอย่างชัดเจน นับเป็นองค์ความใหม่ที่เกิดจากการวิจัยเรื่องนี้ และในอนาคตคนท้องถิ่นเวียงกาหลงจะถูกเรียกว่า Local Hero ๕ ด้าน คือ

- ฮีโร่ ผู้ปกป้องวิถีชีวิต วัฒนธรรมให้คงอยู่
- ฮีโร่ ผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดและเพิ่มคุณค่า
- ฮีโร่ ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นให้เป็นแรงบันดาลใจของผู้คน
- ฮีโร่ ที่จะทำให้คนไทยมองโลกและเข้าใจชีวิตในมุมใหม่
- ฮีโร่ ที่เป็นคนธรรมดา แต่มีศักดิ์ศรีที่น่าชื่นชม เพราะมีความเข้าใจถิ่น และรักถิ่น

อย่างจริงใจ

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ากิจกรรมใด ๆ หากการดำเนินงานไม่มีระบบการบริหารจัดการ การพัฒนา การสร้างสรรค์ก็เกิดขึ้นได้ยาก แต่หากเป็นส่วนรวมแล้วต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนพลเมืองต่าง ๆ ในพื้นที่ ท้องถิ่น เข้ามาเป็นภาคีเครือข่าย ข้อสำคัญคือประชาชนในท้องถิ่นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของตนเองและแนวปฏิบัติตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้และมุ่งมั่น ความสำเร็จจักเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แม้อวดลายเวียงกาหลงที่มีอยู่ในพื้นที่ ท้องถิ่นก็เช่นกัน หากจะส่งเสริมให้นำศิลปวัฒนธรรมนั้นไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนในท้องถิ่นก็ต้องสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นให้ชัดเจน โดยอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจกับประชาชนในท้องถิ่นท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ แล้วสักวันจักบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้แน่นอน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยแผนงานชุดโครงการวิจัยเรื่อง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน นี้ มีโครงการย่อย ๒ โครงการ ได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ งานศิลปหัตถ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง และโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน ภายใต้วัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อพัฒนางานศิลปหัตถ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย (๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน และ (๓) เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นคุณภาพ ที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการสร้างนวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง และสืบสานมรดกวัฒนธรรมล้านนา พอสรุปเป็นรายประเด็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ดังนี้

๑. สรุปผลการศึกษาวิจัยการพัฒนางานศิลปหัตถ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย
๒. สรุปผลการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน
๓. สรุปผลการศึกษาวิจัยการสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน
๔. สรุปผลองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย
๕. อภิปรายผล
๖. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษาวิจัยการพัฒนางานศิลปหัตถ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย

๕.๑.๑ สรุปผลการศึกษาพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง

จากการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาพื้นฐานของท้องถิ่นถึงศิลปะลวดลายเวียงกาหลง ในภาพรวมพบว่า มีลวดลายเวียงกาหลง ๔ กลุ่มใหญ่ๆ มากกว่า ๕๐ ลาย มีกลุ่มที่อนุรักษ์ลายดั้งเดิมโดยการลอกเลียนแบบให้ใกล้เคียงของจริงมากที่สุด ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยทัน จิตติตั้ง เป็นประธานกลุ่ม (๒) กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดยศรี สิมเนตร และ (๓) กลุ่มเมืองโบราณพิพิธภัณฑ์เวียงกาหลง โดยวิทย์อดิชนพ หรือวัดเวียงกาหลง (๕) ซึ่งทั้ง ๓ กลุ่มเน้นการอนุรักษ์ศิลปะลวดลายดั้งเดิมเอาไว้ พอสรุปศิลปะลวดลายที่ทั้ง ๓ กลุ่มอนุรักษ์ มี ๓ ประเภท ได้แก่ ศิลปะลวดลายและรูปแบบเวียงกาหลง การเคลือบเครื่องปั้นดินเผา และการผลิตงานปูนต่ำและลอยตัว

๑. ศิลปะลวดลายและรูปแบบเวียงกาหลง จากการลงภาคสนามในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ตามที่ปรากฏเป็นหลักฐานบนวัสดุต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มลวดลายพันธุ์พฤกษา เป็นศิลปะการเขียนเป็นลายผักแว่น ลายก้านขด ลายดอกบัว ลายผักกูด ลายดอกเข็ม ลายหวีกล้วย ลายเมล็ดข้าว ลายใบมะพร้าว ลายดอกกาหลง ลายดอกโบตั๋น ลายสระบัว ลายใบเฟิร์น และลายอื่นๆ อีก คือ ลายจุดหมึก (ลายหมัดไฟ) ลายจุดขีด (ลายซี่หวี) ลายแสงตะวัน เป็นต้น ลวดลายประเภทนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน กล่าวคือ ลวดลายพันธุ์พฤกษาลายชนิดหมายถึง อาหาร ยา และสมุนไพรรักษาโรค นั้นเอง (๒) ลวดลายรูปสัตว์ เป็นศิลปะที่มีลักษณะของสัตว์ ๆ เช่น ลายกิลเลน ลายกวาง ลายสัตว์ ๑๒ ราศี ลายนกกา ลายนกไก่อฟ้า ลายม้า ลายปลา เป็นต้น ลวดลายรูปสัตว์นี้สัญลักษณ์หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ เช่น ปลาครุฑสองตัว หมายถึง ความโชคดี ม้าและมังกรหมายถึง พลังกำลังหรือพลัง หงส์ นกยูง ไก่ฟ้า หมายถึง อำนาจวาสนา หรือ เฒ่า หมายถึง อายุชัย อายุยืน เป็นต้น (๓) รูปแบบภาชนะ เป็นศิลปะลวดลาย จาน ชาม ถ้วย แจกัน ไห โถพร้อมฝา กระปุกมีฝา คนที คนโท ขวด ผางประทีป เชิงเทียน เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำลวดลายต่าง ๆ มาเขียนรวมกันไว้ในผลิตภัณฑ์ชิ้นเดียวกัน เช่น ไหหนึ่งใบมีหลายลาย จาน ชาม หนึ่งใบมีลายต่าง ๆ รวมกัน เป็นต้น และ (๔) รูปแบบประติมากรรม และตุ๊กตา เป็นศิลปะแบบนูนต่ำและลอยตัว ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ตุ๊กตารูปคน ตุ๊กตารูปสัตว์ ตัวหมากruk เป็นต้น ลวดลายประเภทนี้เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งสักการะบูชาในครอบครัว ในสังคม ชุมชน

จากรูปแบบและศิลปะลวดลายทั้ง ๔ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น พบว่า รูปแบบและศิลปะบางชนิดมีความละเอียดอ่อน ประณีต บางชนิดไม่มีความประณีตเท่าที่ควร จึงสันนิษฐานว่า น่าจะมีช่างอย่างน้อย ๒ ประเภท คือ ช่างหลวง หมายถึงช่างที่มาจากราชสำนัก และช่างราษฎร์ หมายถึงช่างชาวบ้านที่มีความชำนาญในการออกแบบและเขียนลายศิลปะ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงมีชื่อเสียงในเรื่องความสวยงามของรูปแบบ ลวดลาย ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดินมีคุณภาพดี เนื้อดินมีความละเอียด สีขาวนวล น้ำเคลือบใสบาง และขึ้นรูปทำได้บาง

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบและศิลปะลายเวียงกาหลงมีหลากหลายรูปแบบและลวดลาย ขึ้นอยู่ช่างที่ประติประดอยบรรจงวาดลวดลายศิลปะตามจินตนาการหรือตามธรรมชาติที่ตนเองได้เห็นได้พบ แล้วนำมาเขียนลงบนภาชนะต่าง ๆ จึงทำผลงานมีลักษณะที่แตกต่างๆ กันไป แต่ยังคงรักษารูปแบบที่สวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์เวียงกาหลง

๒. การเคลือบเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง เป็นเครื่องปั้นดินเผา ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น คือเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะบางและมีน้ำหนักเบาเนื่องจากดินที่ใช้ในการปั้นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเป็นดินที่มีคุณสมบัติดี แสดงให้เห็นว่าบริเวณพื้นที่เวียงกาหลง เป็นแหล่งดินที่มีคุณภาพ เนื้อดินมีสีขาว เนื้อละเอียด มีเม็ดทรายปนน้อย สามารถขึ้นรูปภาชนะได้กว่าเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากที่ผลิตแหล่งอื่นๆ ส่วนการเคลือบนิยมเคลือบถึงบริเวณเชิงขอบภาชนะ น้ำเคลือบใสมีทั้งสีฟ้าและสีเขียวอ่อน มักมีรอยราน รูปทรงที่ผลิตส่วนมากจะเป็นจาน ถ้วย แจกัน เป็นต้น

กลุ่มผลิตภัณฑ์ด้านการอนุรักษ์ จะเป็นการเน้นการเลียนแบบให้เหมือนศิลปะดั้งเดิมของเวียงกาหลง

๓. การผลิตงานหุ่นต่ำและลอยตัว เป็นงานปั้นสัตว์ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น สิงห์ กิเลน กาเผือก เป็นต้น มีความประณีตในงานทุกชิ้นมาก ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี ใช้วัตถุดิบของพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ ดิน สี เทคนิคการเผา เคลือบแบบดั้งเดิมที่ผู้ผลิตศึกษา ค้นคว้าและดำเนินงานด้วยตนเองทั้งสิ้น

๕.๑.๒ สรุปผลการพัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลปบนวัสดุที่หลากหลาย

จากการลงพื้นที่ศึกษาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในเวียงกาหลง และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ แล้ว พบว่า ศิลปะลายเวียงกาหลงมีมากมาย ทีมงานวิจัยจึงได้นำศิลปะลวดลายเวียงกาหลงดั้งเดิมมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นศิลปะบนวัสดุอื่นๆ ด้วย เช่น ร่ม ยามพระสงฆ์ เสื้อผ้า กระดาษฉาบประดับ ผ้าฉาบประดับ เป็นต้น ซึ่งทีมงานวิจัยพอสรุปผลการพัฒนา ดังนี้

๑. การออกแบบศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย การออกแบบลายเวียงกาหลงร่วมสมัย ทีมงานวิจัยได้เชิญผู้มีความชำนาญในการออกแบบจากปราชญ์ชาวบ้าน คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ธนบุรี มาเป็นผู้ออกแบบลายศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของลายเวียงกาหลงไว้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ออกแบบจำนวน ๑๐ รูป/คน โดยนำลายเวียงกาหลงดั้งเดิม ตั้งแต่ ๒-๕ ลวดลายมาออกแบบพัฒนาให้เป็นศิลปะร่วมสมัยที่น่าสนใจของผู้บริโภคและสามารถเป็นสินค้าเสริมรายได้แก่ชุมชน ประชาชนผู้สนใจได้ ซึ่งได้เขียนลายเส้นลวดลายดั้งเดิมของเวียงกาหลง แล้วนำมาตัดทอน ต่อเติม ประยุกต์ให้ดังตามสมัย ซึ่งนำลวดลายศิลปะมาตัดทอน บางลายจะเพิ่มเติมเข้าไปให้เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน ดังนั้น การออกแบบลวดลายเวียงกาหลงให้เป็นศิลปะร่วมสมัย จึงเป็นการนำเอาลวดลายเดิมมาตัดทอน แต่งเติม ให้สวยงามขึ้น โดยรักษาอัตลักษณ์ คงคุณค่าของลวดลายเวียงกาหลงไว้เช่นเดิม

๒. การบูรณาการลายเวียงกาหลงสู่วัฒนธรรมศิลปะร่วมสมัย ทีมงานวิจัยได้นำแบบลายเวียงกาหลงที่พัฒนาเป็นศิลปะสร้างสรรค์ร่วมสมัยลงสู่การผลิตภัณฑวัตถุเครื่องปั้นดินเผา โดยนำลายที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับเครื่องปั้นดินเผาเตาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และเตาศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง ซึ่งต้องใช้เทคนิคในการเขียนลายเวียงกาหลงลงบนเครื่องปั้นดินเผาหลายประเภท เช่น แจกัน ถ้วย จาน กาน้ำชา ชุดแก้วกาแฟ เป็นต้น

๓. การนำศิลปะร่วมสมัยเวียงกาหลงสู่วัสดุที่หลากหลาย ได้นำศิลปะลายเวียงกาหลงชุดที่ได้พัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ คือ การนำศิลปะเวียงกาหลงหลาย ๆ ชนิดมาผสมผสานกันแล้วนำเขียนบนวัสดุต่าง ๆ ให้หลากหลาย ให้แตกต่างจากของโบราณดั้งเดิม แตกต่างจากของกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงของสละตัน แตกต่างจากกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณของลุ่มศรี เช่น ศิลปะร่วมสมัยลายปลาและดอกบัว เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ทางผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชิ้นวิจัยนี้ นำเอาลายปลา ดอกบัว พฤษภา ผักกูด มาตัดทอนต่อเติม เสริมส่วนที่แข็งแกร่งให้อ่อนช้อย สวยงาม ศิลปะลายนี้ใช้เขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผาเตาศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง ศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์ ศิลปะร่วมสมัยลายรูปสัตว์นี้ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ทางผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของ

ชั้นวิจัยนี้ นำเอาลายดอกบัว ลายพฤษภา ลายผักกูด ลายเมฆ ลายก้านขด มาตัดทอน ต่อเติม เสริม ส่วนที่แข็งแกร่งให้อ่อนช้อย สวยงาม ศิลปะลายนี้ใช้เขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผาเตาศูนย์การเรียนรู้ เวียงกาหลงศึกษาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง และลงบนผ้า เช่น ร่ม เสื้อ ยาม ตาลปัตร เป็นต้น

จึงกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรคงานศิลป์บนวัสดุที่หลากหลายได้อย่างที่ผู้ต้องการ หรือประสงค์จะให้เป็นไปตามที่ตนเองปรารถนา สามารถนำศิลปะ ลายเวียงกาหลงดั้งเดิมมาพัฒนาให้เป็นศิลปะร่วมสมัยทั้งงดงาม อ่อนช้อย สดุดตา อาจกล่าวได้ว่า “ศิลปะลีนาม งดงามลายเวียงกาหลง” แต่อย่างไรก็ตาม ศิลปะอันลือนาม งดงามลายเวียงกาหลงจะเป็นศิลปะท้องถิ่นที่เลื่องลือต่อไปได้ ต้องอาศัยความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นว่าจะทำอย่างไรต่อไปให้ศิลปะลายเวียงกาหลงเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเวียงกาหลงไปตราบนานเท่านาน

สรุปได้ว่า พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง มีลวดลายเวียงกาหลง ๔ กลุ่มใหญ่ๆ มากกว่า ๕๐ ลาย มีกลุ่มที่อนุรักษ์ศิลปะเวียงกาหลง ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ ลายดั้งเดิมโดยการลอกเลียนแบบให้ใกล้เคียงของจริงมากที่สุด ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มเครื่องเคลือบ ดินเผาเวียงกาหลง โดยทัน ธิจิตตั้ง เป็นประธานกลุ่ม (๒) กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดย ศรี ลีนเนตร และ (๓) กลุ่มเมืองโบราณพิพิธภัณฑ์เวียงกาหลง โดยวัดยอดขุนพล หรือวัดเวียงกาหลง (๒) กลุ่มอนุรักษ์แบบสร้างสรรค์เป็นศิลปะร่วมสมัย ๔ สถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย) โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม โรงเรียนบ้านทุ่งม่าน และโรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา และทั้ง ๒ กลุ่มใหญ่ศิลปะลวดลายและรูปแบบเวียงกาหลง การเคลือบ เครื่องปั้นดินเผา และการผลิตงานปูนดำและลอยตัว

๕.๒ สรุปผลการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดย กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน

๕.๒.๑ จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอ เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาวิจัยโดยการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาเชิงลึกตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ใน ภาพรวม พบว่า เวียงกาหลงในอดีต คือ อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บางส่วน และอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางบางส่วน มีโบราณสถาน ศิลปะ และวัฒนธรรมเวียงกาหลงเกือบทุก พื้นที่ และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นอีกด้วย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก และ วัฒนธรรมรอง ทั้ง ๒ ประเภทมีทั้งแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นของชุมชน เป็นของเอกชน และเป็นแหล่งที่รัฐร่วมกับชาวบ้านและเอกชนสร้างขึ้น โดยรวมทั้งอนุสาวรีย์ โบราณสถาน ศาสนสถาน ด้วย ซึ่งสามารถแยกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มโบราณสถาน กลุ่มศิลปะและวัฒนธรรม และกลุ่ม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงกาหลง

เมื่อนำศิลปวัฒนธรรมหลัก และศิลปวัฒนธรรมรอง มาประเมินความพร้อมในการที่จะ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวทั้งด้านสถานที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ตาม เกณฑ์ ๑๐ ประการที่ทีมงานวิจัยกำหนดตามเกณฑ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแล้ว พบว่า วัฒนธรรมหลักที่เข้าเกณฑ์เหมาะสมกับการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีค่าระดับ พอใช้ขึ้นไปมีเพียง ๖ แห่ง ประกอบด้วย

๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง
๒. วัดแสงแก้วโพธิญาณ
๓. เมืองวัฒนธรรมโบราณเวียงกาหลง
๔. วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง
๕. วัดพระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย
๖. วัดพระธาตุแม่เจดีย์

ส่วนศิลปวัฒนธรรมรอง พบว่า ศิลปวัฒนธรรมรองที่เข้าเกณฑ์เหมาะสมกับการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีค่าระดับพอใช้ขึ้นไปเพียง ๔ แห่ง ประกอบด้วย

๑. กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง เตาคุนหัน จีจิตตั้ง
๒. สวนศิลป์หลากสี (หอศิลป์นิตยา ตามวงศ์)
๓. น้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า
๔. วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ห่าง

จึงทำให้ทีมงานวิจัยได้พื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีความพร้อมเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเวียงกาหลงทั้งวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง มีเพียง ๑๐ แห่ง ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีความมีความพร้อมในการจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า สถานที่ที่เหมาะสมที่จัดทำแผนที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง เป็นแผนที่ที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรมหลัก ๒ กลุ่มใหญ่ คือ (๑) กลุ่มแหล่งโบราณสถานและพุทธศิลปกรรม (๒) กลุ่มอนุรักษ์ศิลปะลวดลายเวียงกาหลง รวมถึงผู้ประกอบการ/นิทรรศการแสดงผลศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยด้วย ตามเส้นทาง ดังภาพที่ ๔.๒

๕.๒.๒ สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สรุปผลการศึกษาวิจัย พบว่า มีพื้นที่เกือบทุกตำบลของอำเภอเวียงป่าเป้า เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมได้ ที่สำคัญ ได้แก่ โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โบราณสถานเตาเผาทุ่งม่าน (เตาเผ่าอู้อีทา ถาดูย) เตาเผาเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดยลุงหัน จีจิตตั้ง เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโบราณลุงศรี ลิ่มเนตร เลขที่ ๔๖ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งม่าน รวมไปถึงศิลปินท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นภูมิปัญญาศิลปะเวียงกาหลงดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัย ได้แก่เตาเผาไฟฟ้าวัดแม่ห่าง (บ้านแม่ห่างใต้) ตำบลเวียงกาหลง เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ เตาเผาโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม เมื่อนำพื้นที่ศิลปะและวัฒนธรรมไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงกาหลง

สล่าหัน จีจิตตั้ง และสล่าศรี ลิ่มเนตร เป็นต้นกำเนิดของการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงเพื่อการอนุรักษ์และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงกาหลง เนื่องจากทั้ง ๒ ท่าน ได้เล็งเห็นถึงร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่ของชุมชน จึงได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเวียงกาหลงและศึกษาเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยเฉพาะ สล่าหัน จีจิตตั้ง

ท่านได้ทดลองผลิตเครื่องเคลือบโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่จนกระทั่งมีประสบการณ์ด้านการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับการคัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ ๔ ดาว เมื่อ ปี ๒๕๔๖ สล่าทันได้ศึกษาค้นคว้าถึงกรรมวิธีที่จะผลิตเครื่องเคลือบให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่องดั้งเดิม เช่น การผลิตด้านอนุรักษ์ การผลิตด้านศิลปะร่วมสมัย การผลิตงานปูนต่ำและลอยตัว เครื่องเคลือบเวียงกาหลงของสล่าทันจึงมีความประณีตในทุกชิ้นงาน ไม่ใช้วัตถุดิบที่เป็นสารเคมี และใช้วัตถุดิบในพื้นที่ทั้งหมด ตั้งแต่ดิน สี และน้ำเคลือบ สล่าทันมีเทคนิคการเผาที่ทำให้สามารถผลิตเครื่องเคลือบที่บาง มีน้ำหนักเบาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบเวียงกาหลง และมีลวดลายมากกว่า ๕๐ ลาย เป็นที่นิยมนำไปเป็นของตกแต่ง เหมือนวัตถุโบราณ ในกลุ่มลูกค้าที่เป็นคหบดีชาวต่างชาติที่ชอบสะสมของโบราณ

ปัจจุบันมีกลุ่มประกอบการทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และเป็นอาชีพเสริมรายได้ อย่างชัดเจนอย่างน้อย ๕ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยลุงทัน จิตติตั้ง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณเตาสูงศรี ลิ่มเนตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลงเชรามิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัดแม่हां กลุ่มสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม

สรุปได้ว่า ผู้ประกอบการกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง โดยลุงทัน จิตติตั้ง และทีมงานเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้รับเริ่มฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง จนได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง”

๕.๒.๓ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สรุปผลการศึกษาวิจัย ในภาพรวม พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นแผนการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน และการจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเป็นเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองบัววิทยา และโรงเรียนระดับประถมศึกษา /มัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง ร่วมกับ สภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงป่าเป้า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हां

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม หรือเรียกว่า วิสาหกิจวัฒนธรรมเป็นแนวทางสำหรับการประสานศิลปะและวัฒนธรรมกับการตลาด เพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจการภายในชุมชน สามารถสร้างรายได้ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยมีตลาดรองรับ และยังคงคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมไว้ได้ เป็นการส่งเสริมชุมชนเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงหรือผู้ที่สร้างนวัตกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม เกิดจากศิลปะและวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น จากบุคลากรทางศิลปะ ผลิตผลทางศิลปะและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม เป็นต้น เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมนั้นๆ

เครือข่ายความร่วมมือด้านแหล่งศิลปวัฒนธรรมไม่ใช่เฉพาะเวียงกาหลงเท่านั้น แต่เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้งอำเภอเวียงป่าเป้าและบางส่วนของอำเภอ

แม่สรวย โดยสรุปมี ๓ ฝ่าย ได้แก่ (๑) หน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ (๒) หน่วยงานทางศาสนา และ (๓) ชุมชนและหน่วยงานเอกชน โดยสามารถนำแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม ในเขตอำเภอแม่สรวย และ อำเภอเวียงป่าเป้า ที่ได้คัดเลือกเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม และหน่วยงานในพื้นที่

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชนนั้น ต้องศึกษาพื้นฐานความรู้วัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เป็นศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม และศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ตลอดจนแหล่งอารยธรรมโบราณเวียงกาหลงให้ชัดเจน แล้วนำไปสู่การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมอันจักเชื่อมโยงถึงการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงที่มีอยู่ในปัจจุบัน แล้วส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ที่เป็นโบราณสถาน กลุ่มอนุรักษ์สืบสานและฟื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิม กลุ่มส่งเสริมการนำศิลปะเวียงกาหลงไปเป็นอาชีพเสริมรายได้แก่ชุมชน เช่น ของที่ระลึก ของประดับตกแต่งบ้าน สถานที่ ฯลฯ และกลุ่มอื่น ๆ ที่ทำการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลง โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษากับภาคงานของรัฐ ภาคเอกชน และภาคของประชาชนเป็นฐานในการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงจึงจะทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน และที่สำคัญต้องอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าร่วมขับเคลื่อนด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมใด ๆ ถ้าขาดความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจในศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน ก็ไม่สามารถที่จะทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้นๆ บรรลุผลตามที่ชุมชนต้องการหรือประเทศชาติต้องการได้

๕.๓ สรุปผลการศึกษาวิจัย การสร้างศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงด้วยนวัตกรรมใหม่นำไปสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืน

๕.๓.๑ การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพหลายเวียงกาหลงแก่ชุมชน

จากการที่ทีมงานวิจัยได้ศึกษาวิจัยศิลปะหลายเวียงกาหลงตามเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี โบราณวัตถุ และสัมภาษณ์เชิงลึกตลอดถึงการลงพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยนี้ จนได้รูปแบบอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของศิลปะเวียงกาหลงอย่างน้อย ๕๐ ลวดลาย จากนั้น นำศิลปะลายต่างๆ มาพัฒนาให้เป็นศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย ๗ แบบ ได้แก่

๑. แบบศิลปะลายดอกบัวบาน ประกอบปลาคู่ สาหร่ายพันธุ์พุททูลา ลายผักกูด ฟองอากาศในน้ำ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่อ่อนช้อย สามารถนำไปเขียนลงบนเครื่องปั้นดินเผา ผ้า ร่ม ตลอดจนวัสดุอื่นๆ ได้ตามปรารถนา

๒. แบบศิลปะปลาคู่สาราญธารา เป็นศิลปะร่วมสมัยที่นำเอาศิลปะเวียงกาหลงดั้งเดิมคือ ปลาดะเพียน ลายพุททูลา ลายผักกูด ลายบัว คล้ายกับรูปแบบที่ ๑ แต่แต่งเติมลวดลายให้คมขึ้น พริ้วตามกระแสน้ำ เป็นการนำมาต่อเติมความอ่อนช้อยเข้าไปทำให้เห็นเป็นลักษณะของปลา กำลังเรียวในนทีย่างมีความสุข มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

๓. แบบศิลปะบัวบูชาพระพุทธองค์ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พัฒนาจากศิลปะลายเวียงกาหลงหลายๆ ลวดลายมาตัดทอน แต่งเติมเสริมให้งดงาม อ่อนช้อย เช่นเดียวกับ

แบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ แต่ดอกบัวเป็นดอกบัวตูม ปลาเดี๋ยวกปากขึ้นไปลักษณะชูดอกบัวเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า น้ำได้ตัวปลา มีลักษณะเป็นคลื่นใหญ่ นั้นหมายถึงกิเลสที่มีอยู่ในโลกนี้

๔. แบบศิลปะกิเลนดงน้อมกายา เป็นศิลปะร่วมสมัยอีกแบบหนึ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พัฒนาขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นศิลปะกิเลนนอนบนดอกบัวบาน เป็นพระชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์ในจำนวนห้าร้อยชาติ มีลายพุกกาสองข้างตกแต่งอย่างอ่อนช้อย คล้ายพญานาคราชชูปกป้องพระโพธิสัตว์ มีสัญลักษณ์แห่งโพธิสัตว์คือดอกบัวตูม

๕. แบบศิลปะไก่อ้าพญาไพร เป็นศิลปะร่วมสมัยประเภทสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ออกแบบพัฒนาขึ้นให้เป็นอัตลักษณ์ของงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นศิลปะสร้างสรรค์ไก่อ้าพญาไพรสู่สวรรค์อย่างปรีดีเปรม จะจับเอาดอกบัวตูมไปบูชาพระมหาธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ อนเชิญพระโพธิสัตว์ลงมาปฏิสนธิในโลกมนุษย์

๖. แบบศิลปะพญาหงส์ใหญ่รวมพลกา เป็นศิลปะร่วมสมัยทั้งดงามอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัยเรื่องนี้ พญาหงส์ยืนบนดอกบัวบาน หันกลับไปเรียกฝูงกาให้ไปร่วมกันบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ด้วยดอกบัวตูม ก้านบัวเป็นลายก้านขด ด้านข้างและบนหัวพญาหงส์เป็นลายผกูดและพุกกาที่อ่อนช้อย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้

จากรูปแบบลวดลายเวียงกาหลงศิลปะร่วมสมัยทั้ง ๖ แบบ ดังกล่าวแล้ว ก็จะมีพบว่า เป็นกลุ่มสัตว์ ๒ ประเภท คือ สัตว์บก กับสัตว์น้ำ โดยมีสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร และที่สำคัญคือ การเน้นดอกบัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การบูชาทางพระพุทธศาสนานั่นเอง

จากการที่ได้พัฒนาศิลปะลายเวียงกาหลงดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำลวดลายศิลปะร่วมสมัยเวียงกาหลงไปสู่สถานและชุมชน เพื่อให้เป็นอาชีพเสริมรายได้ในช่วงเวลาว่างจากงานประจำ

๑. ส่งเสริมการเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาในชุมชน เสนอจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลงศึกษาขึ้นภายในวัดแม่แห่ง ใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ จัดเป็นห้องแสดงนิทรรศการผลงานผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงที่ได้พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นไว้เป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้แก่ชุมชน และผู้สนใจทั่วไป อันจักนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย และลักษณะที่สอง คือ การจัดสอนการออกแบบและกานำศิลปะเวียงกาหลงไปพิมพ์ลงบนวัสดุอื่นๆ ที่มีใช้เครื่องปั้นดินเผา เช่น เสื้อผ้า ร่ม หรือทำเป็นเครื่องประดับสำหรับผู้หญิงก็ได้

๒. ส่งเสริมการอนุรักษ์และตระหนักคุณค่าของศิลปะเวียงกาหลง ด้วยการเสนอให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรศิลปะเวียงกาหลงศึกษาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา จัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนในสถานศึกษาทุกแห่งในอำเภอเวียงป่าเป้า

๕.๓.๒ การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษา

๑. จัดตั้งแหล่งเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาในโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ทีมงานวิจัย ได้นำศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยเข้าไปในสถานศึกษาให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ โดยเริ่มที่โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา โดยพระอธิการสมชาติ เครือน้อย ผู้ร่วมวิจัยนี้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และได้ดำเนินการส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ได้ศึกษาเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ดังนี้

๑) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาขึ้นในโรงเรียน และให้นักเรียนทำโครงการศึกษาเรื่องดินปั้นดินเผาเวียงกาหลง เป้าหมายคือ ศึกษาคุณภาพของดินเวียงกาหลงกับดินที่อื่นๆ โครงการเรื่องน้ำเคลือบเครื่องปั้นดินเผา เป้าหมายคือ ศึกษาการทำน้ำเคลือบจากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเปรียบเทียบคุณสมบัติ โครงการหล่อน้ำสลิบดิน เป้าหมาย คือ การขึ้นรูปปั้นดินด้วยน้ำหล่อดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงการเผาเครื่องปั้นเซรามิค เพื่อศึกษาเรียนรู้การเผาเซรามิคเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

๒) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการในโรงเรียน กล่าวคือ นำรายวิชาการงานอาชีพ รายวิชาศิลปะ รายวิชาเทคโนโลยี รายวิชาช่างสิบหมู่ มาบูรณาการเรียน “ศิลปะเวียงกาหลงศึกษา” โดยแบ่งการเรียนรู้เป็นขั้นตอน ได้แก่ (๑) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ศึกษาเรียนรู้การเขียนเส้นลายเวียงกาหลงด้วยดินสอ (๒) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ศึกษาเรียนรู้การเขียนเส้นด้วยปากกาน้ำเงิน หมึกจีน (๓) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ศึกษาเรียนรู้การเขียนศิลปะลายเวียงกาหลงบนวัสดุต่างๆ (๔) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ศึกษาเรียนรู้การปั้นดินเป็นเครื่องปั้นดินเผา และสูตรน้ำยาเคลือบดินเผา (๕) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ศึกษาเรียนรู้การกระบวนการเผาเครื่องปั้นดินเผา (๖) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษาเรียนรู้การกระบวนการและทักษะการสังเกตการเผาเครื่องเคลือบดินเผา

หลังจากจบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว ถ้าลาสิกขาก็สามารถนำกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดไปประกอบอาชีพเสริมรายได้ตนเอง และครอบครัวได้ แต่ถ้ายังอยู่เพศบรรพชิตก็สามารถเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน

๒. ส่งเสริมการเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษาในโรงเรียนเครือข่าย นอกจากโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ทีมวิจัยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่นักเรียน เยาวชนที่เป็นเครือข่ายสถานศึกษาอีก ๓ แห่ง ประกอบด้วย (๑) โรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา (๒) โรงเรียนบ้านทุ่งม่าน และ (๓) โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม รวมโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยาด้วย เป็น ๔ แห่ง โดยจัดอบรม ๒ วัน ร่วมกับชุมชน ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง เมื่อวันที่ ๖-๗ มิถุนายน ๒๕๖๒ โดยใช้กระบวนการลงมือปฏิบัติ เชิญวิทยากรอบรมใน ๒ เรื่อง คือ การเขียนลายเวียงกาหลง และการขึ้นรูปดินเป็นเครื่องปั้นดินเผาด้วยเทคโนโลยี มีเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมจำนวน ๔๘ รูป/คน

สรุปได้ว่า พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะลวดลายเวียงกาหลง มีลวดลายเวียงกาหลง ๔ กลุ่มใหญ่ๆ มากกว่า ๕๐ ลาย มีกลุ่มที่อนุรักษ์ศิลปะเวียงกาหลง ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ลายดั้งเดิม และกลุ่มอนุรักษ์แบบสร้างสรรค์เป็นศิลปะร่วมสมัย กลุ่มที่อนุรักษ์ลายดั้งเดิมนั้นจะดำเนินการ โดยการลอกเลียนแบบให้ใกล้เคียงของจริงมากที่สุด ตามที่ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาพบว่า กลุ่มนี้มี ๓ กลุ่มย่อย ได้แก่ (๑) กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง โดยทัน อิจิตตัง เป็นประธานกลุ่ม (๒) กลุ่มเครื่องเคลือบโบราณเวียงกาหลง โดยศรี ลิ่มเนตร และ (๓) กลุ่มเมืองโบราณพิพิธภัณฑ์เวียงกาหลง โดยวัด ยอดขุนพล หรือวัดเวียงกาหลง ส่วนกลุ่มอนุรักษ์แบบสร้างสรรค์เป็นศิลปะร่วมสมัยก็มีอยู่ในกลุ่มย่อย ทั้ง ๓ กลุ่มนั้นด้วย แต่พบเพิ่มเติมว่า มีอีก ๔ สถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม โรงเรียนบ้านทุ่งม่าน และโรงเรียนเวียงกาหลงวิทยา

๕.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยชุดโครงการวิจัยเรื่อง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๕ องค์ความรู้ ได้แก่ (๑) นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย (๒) นวัตกรรมเทคนิคการผสมสูตรน้ำเคลือบเขียนลาย (๓) นวัตกรรมเทคนิคการเผาเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเตาเผาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง (๔) นวัตกรรมวัสดุที่รองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย และ (๕) เส้นทางพื้นที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงสำหรับบริการอนุรักษ์

๕.๔.๑ นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย

ทีมงานวิจัยได้องค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยที่พัฒนาขึ้นจากอัตลักษณ์เดิม อย่างน้อย ๒ ลาย ได้แก่ ลายไก่อฟ้าเทิดทูนบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ และลายตะเพียนทองคำตรงพระพุทธรศาสนา ซึ่งทั้ง ๒ ลายนี้เป็นลวดลายที่พัฒนาขึ้นหลังจากที่ได้อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่นักเรียน เยาวชน และประชาชน โดยพัฒนาให้ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยเตาเผาวัดแม่हां และเตาเผาโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยชุดนี้เป็นการพัฒนาร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะเวียงกาหลง โดยนำลายต่าง ๆ ของเวียงกาหลงดั้งเดิมมาบูรณาการและรวมไว้เป็นผลงานผลิตภัณฑ์ขึ้นเดียวกัน นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยที่สร้างสรรค์ใหม่ ได้แก่

๑. แบบศิลปะลายดอกบัวบาน
๒. แบบศิลปะปลาคู่สำราญธารา
๓. แบบศิลปะบัวบูชาพระพุทธรองค์
๔. แบบศิลปะกิเลนดงน้อมกายา
๕. แบบศิลปะไก่อฟ้าพญาไพร
๖. แบบศิลปะพญาหงส์ใหญ่รวมพลกา
๗. ลายนานาในบัวตูม

๕.๔.๒ นวัตกรรมเทคนิคการผสมสูตรน้ำเคลือบเขียนลาย

เครื่องปั้นดินเผาดั้งเดิมมี ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ประเภทเขียนลายใต้เคลือบสีดาบนพื้นขาว (๒) ประเภทเครื่องถ้วยขาวเคลือบสีไม่มีสี (๓) ประเภทเคลือบสีเขียวแบบเซลาดอน มีเคลือบ ๒ ชนิด คือ ชนิดเคลือบสีเขียวเข้ม และสีเขียวอ่อน และ (๔) ประเภทเคลือบสีน้ำตาล จากการสืบค้นพบว่า สามารถนำ ไม้ต้นลำไย จามจุรี และกนิณณรงค์ มาเผาแล้วเอาเถ้าของแต่ละชนิดไปทำน้ำเคลือบสำหรับเผาแทนไม้รูกฟ้าได้อย่างอัศจรรย์ โดยใช้สูตรการผสมตามสูตรการเผาเซรามิคปัจจุบันเข้าไปบูรณาการ ดังนี้

๑.๑ สูตรน้ำเคลือบสีพื้นขาวออกสีเขียวมรกต (๑lab)

(๑) ดินขาวคอมปาวด์ ๙๕๐ กรัม	(๒) เฟอร์ริก ๑๐๐ กรัม
(๓) ควอร์ทซิลิกา ๖๐๐ กรัม	(๔) แบเรียม ๗๒๐ กรัม
(๕) หินปูน ๑๓๐๐ กรัม	(๖) ฟิต(เฟสปา) ๗๕๐๐ กรัม

๑.๒ สูตรน้ำเคลือบสีพื้นขาวออกฟ้า (1lab)

(๑) ดินดำเวียงกาหลง ๙๕๐ กรัม	(๒) เฟอร์ริก ๑๐๐ กรัม
(๓) ควอร์ทซิลิกา ๖๐๐ กรัม	(๔) แบเรียม ๗๒๐ กรัม

(๕) หินปูน ๑๓๐๐ กรัม

(๖) ฟิต(เฟสปา) ๗๕๐๐ กรัม

พบว่า ถ้าที่ดีที่สุดในการทำเคลือบเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ขี้เถ้าไม้ต้นลำไย รองลงมา ได้แก่ ขี้เถ้าไม้จามจุรี และกถินณรงค์ เนื่องจากเนื้อไม้ไม่มีความหนาแน่นต่างกัน การเกาะพื้นผิวของน้ำเคลือบ ไม้เนื้อแข็งจะเกาะได้ดีกว่า เมื่อเผาออกมาแล้วสีไม่ต่างกันมากนัก แต่ความมันวาวต่างกัน เห็นได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ไม้ลำไยมีความมันวาวมากกว่า ส่วนไม้จามจุรี มีความวาวเล็กน้อย กระถินณรงค์มีความเป็นด้านไม่มันวาว เนื่องด้วยการทำขี้เถ้าไม้ชนิดต่างๆ ต้องใช้ไม้จำนวนมาก จึงจะได้ขี้เถ้าตามที่ต้องขั้นตอนทำยุ่งยาก

จึงกล่าวได้ว่า ได้นวัตกรรมใหม่สำหรับน้ำเคลือบเครื่องปั้นดินเผาในยุคปัจจุบัน กล่าวคือ น้ำเคลือบซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เครื่องปั้นเวียงกาหลงมีความงดงามลวดลายเด่นชัดขึ้นอีกทั้งสร้างความแกร่งให้กับชิ้นงาน อีกทั้งลบลรอยการร้าวของภาชนะได้ด้วย ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเรื่องสูตรน้ำเคลือบจากปราชญ์ชาวบ้านพบว่าส่วนผสมของน้ำเคลือบ ประกอบด้วยดินเหนียว, ขี้เถ้าไม้กอไม้ฮักฟ้า ดินขาว นำมาผสมกันแล้วชุบเคลือบเครื่องปั้น

๕.๔.๓ นวัตกรรมเทคนิคการเผาเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเตาเผาวัดแม่हां

ผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบเวียงกาหลง เป็นผลิตภัณฑ์หลายแบบ เครื่องเคลือบดินเผาโบราณที่ขุดพบมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ทั้งลายเถา ลายสัตว์ ลายเทวดา ลักษณะพิเศษของเครื่องเคลือบมีความบางเบาเนื่องจากเนื้อดินที่ใช่เป็นสีดำ ที่ทนความร้อนสูงกว่าดินชนิดอื่นๆ สามารถเผาในความร้อนสูงโดยไม่เสียรูปทรง ทั้งเนื้อดินและขี้เถ้าไม้ที่นำมาทำเป็นน้ำเคลือบ ความยากของผลิตภัณฑ์จะอยู่ที่ความชำนาญและประสบการณ์ของช่างลวดลาย การวิจัยใช้เตาเผาไฟฟ้าของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และเตาเผาไฟฟ้าวัดแม่हां เป็นสถานที่เผาเครื่องเคลือบปั้นดินเผาเวียงกาหลงร่วมสมัย เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาโบราณให้คงอยู่และสืบทอดไปสู่รุ่นหลัง และการประกอบอาชีพในอนาคต ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้ศึกษาไปเผยแพร่แก่ชุมชนอันจักนำไปสู่การสร้างเสริมรายได้แก่ชุมชน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การเผา ๒ ครั้ง ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี กล่าวคือ การเผาครั้งที่ ๑ การเผาดิบ ได้แก่ การนำเครื่องปั้นดินเผา (ที่เขียนลายศิลปะแล้วก็ได้ หรือ ที่ยังไม่ได้เขียนก็ได้) เข้าเตาเผาที่ควบคุมอุณหภูมิเตาเผา ในช่วง ๓๕๐ – ๔๕๐ °C ที่อยู่ในสูตรแร่เคลย์ จะสลายตัวออกจากแร่เคลย์จนหมด ช่วงอุณหภูมินี้มีความสำคัญ มีหลักที่ว่าต้องควบคุมให้อุณหภูมิภายในเตาเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ (การเลี้ยงไฟ) จะทำให้ชิ้นงานหดตัวพร้อมกัน ไม่แตกร้าว เมื่อเพิ่มอุณหภูมิในช่วงที่สี่ เมื่ออุณหภูมิภายในเตาเผา มีค่าประมาณ ๕๗๐ °C ช่วงนี้ซิลิกาที่อยู่ในเนื้อดินจะมีการขยายตัว ถ้าควบคุมอุณหภูมิภายในเตาไม่ดี ชิ้นงานจะร้าว และถ้าการเผาอุณหภูมิสูงในช่วงที่ห้า เผาครั้งสุดท้าย เมื่ออุณหภูมิภายในเตาเผามากกว่าประมาณ ๗๐๐°C สารอินทรีย์ และซัลเฟอร์แบบต่างๆ ที่อยู่ในเนื้อดิน จะเกิดการเผาไหม้ในช่วงนี้ ในกรณีใช้เตาเผาแบบปกติคือ เตาแบบอ็อกซิเดชั่นจะได้แก่สคาร์บอนไดออกไซด์ และแก๊สซัลเฟอร์ไดออกไซด์

เผาครั้งที่ ๒ การเผาเคลือบ ในกระบวนการผลิตเครื่องเคลือบดินเผา หรือเรียกทั่วไปว่า “การเผาเซรามิกส์” จากทำโครงการทดลองการเผา โดยใช้ขั้นตอนการเผาเคลือบ ทำหลังจากชิ้นงานผ่านการลงสีเคลือบ และพ่นเคลือบแล้ว กล่าวคือ ชิ้นงานที่ผ่านการเผาดิบ จะมีความแข็งแรง แต่มีรูพรุนมาก และมีความแข็งน้อย การเพิ่มคุณภาพของชิ้นงานจะใช้การทาน้ำเคลือบ และเผาเคลือบอีกครั้ง นอกจากจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามแล้ว การเผาเคลือบเป็นการเพิ่มคุณภาพของชิ้นงาน

ต่อการใช้งาน ทำให้ชิ้นงานลดอัตราการซึมของน้ำ มีความแข็งแรงมากขึ้น ทำความสะอาดง่าย และคงทนต่อการใช้งาน การเผาเคลือบ คือการเคลือบผิววัสดุ (วัสดุในทดลองครั้งนี้คือชิ้นงานที่ผ่านการเผาดิบมาแล้ว) ด้วยการพ่นน้ำเคลือบ ที่ทา พ่น บนชิ้นงาน ผลก็คือจะได้ชิ้นงานที่เคลือบด้วยแก้วเป็นชั้นบางๆ ตลอดทั้งผลิตภัณฑ์

การเผาเคลือบกับการเผาดิบมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ การเผาเคลือบจะเป็นการทำให้ส่วนประกอบของน้ำเคลือบหลอมตัวเป็นแก้วยึดติดกับผิวของชิ้นงาน และเกิดสีตามส่วนประกอบที่อยู่ในน้ำเคลือบ (เกิดจากองค์ประกอบที่มีโลหะในหมู่ทรานซิชัน) การเปลี่ยนแปลงของน้ำเคลือบในการเผาเคลือบเบื้องต้น ซึ่งได้เทคนิคนวัตกรรมความรู้ใหม่ ดังนี้

(๑) การเผาด้วยอุณหภูมิต่ำในช่วงแรก เป็นการเผาไล่ น้ำ และความชื้น ที่อยู่ในน้ำเคลือบ และซึมเข้าไปยังผิวของชิ้นงาน ในอุณหภูมิ ๑๒๐๐C

(๒) การเผาไล่ น้ำที่เกิดอยู่ในโครงสร้างของวัสดุดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำเคลือบ การเผาจะใช้อุณหภูมิประมาณ ๓๕๐ – ๕๗๐๐C น้ำที่อยู่ในองค์ประกอบของน้ำเคลือบจะ สลายตัว และเปลี่ยนส่วนประกอบเป็นออกซิเจนซิลิเกต ช่วงอุณหภูมิดังกล่าวตัวเคลือบจะขยายตัว ในช่วงนี้ถ้าเพิ่มอุณหภูมิเร็วเกินไปน้ำเคลือบจะแตกกร้าว และร้อนออกจากชิ้นงาน

(๓) อุณหภูมิ ๕๗๐ – ๖๐๐ ๐C ช่วงนี้เป็นช่วงที่วัสดุดิบในน้ำเคลือบขยายตัว ถ้าควบคุมการเผาไม่ดีตัวเคลือบอาจมีการแยกตัว

(๔) อุณหภูมิมากกว่า ๖๐๐ ๐C ด้วยในน้ำเคลือบจะเติมสารลดอุณหภูมิการหลอม เรียกว่า ฟลักซ์ (flux) ฟลักซ์ประเภทตะกั่ว และบอแรกซ์ จะทำให้เคลือบหลอมตัวที่อุณหภูมิดังกล่าว เนื่องจากเคลือบตะกั่วสามารถละลายได้ในน้ำส้ม และเคลือบบอแรกซ์ สามารถละลายได้ในน้ำ ภาชนะเครื่องเคลือบดินเผา เผาเคลือบด้วยฟลักซ์ ดังกล่าวจึงเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ในปัจจุบันนิยมใช้เฟลด์สปาร์ (โพแตสเซียม) เป็นส่วนผสมของน้ำเคลือบ ซึ่งทำหน้าที่ฟลักซ์ได้ดี นอกจากนี้ ยังมีแร่และสารต่างๆ ที่ใช้ในการทำฟลักซ์ของน้ำเคลือบ ซึ่งแต่ละชนิดมีข้อดี และข้อจำกัดต่างกัน

(๕) อุณหภูมิการสุกตัว หรืออุณหภูมิของการเคลือบ คือช่วงอุณหภูมิที่ตัวเคลือบหลอมตัวดีทั้งหมด หรือเรียกว่าสุกตัว แบ่งย่อยตามอุณหภูมิได้เป็น ๓ แบบ คือ

- การเคลือบไฟต่ำ เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๘๐๐ – ๑,๑๐๐๐C
- การเคลือบไฟกลาง เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๑,๑๕๐ – ๑,๒๐๐๐C
- การเคลือบไฟสูง เคลือบจะสุกตัวที่อุณหภูมิ ๑,๒๓๐ – ๑,๓๐๐๐C

แต่ในกรณีที่เครื่องเคลือบ มีการวาดด้วยสี ก่อนการปิดทับด้วยน้ำเคลือบ

การเผาเพื่อให้เกิดสีต้องเผาที่อุณหภูมิ ในช่วง ๑,๑๕๐ – ๑,๓๐๐๐C

จึงสรุปได้ว่า การเผาเครื่องปั้นดินเผาด้วยเตาเผาไฟฟ้าทำให้ง่ายต่อการควบคุมอุณหภูมิให้คงที่ได้แม่นยำ ผลิตภัณฑ์ที่ออกมาก็มีคุณภาพดี แต่เสียเวลาการเผานาน ๑๒-๑๖ ชั่วโมง แม้บางครั้งการทดลองมีการผิดพลาดด้านการกระจายความร้อน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างออกไป แต่ผลิตภัณฑ์ก็มีลักษณะที่สวยงามอีกแบบหนึ่ง ขึ้นอยู่กับผู้บริโภคว่าชอบแบบใด

๕.๔.๔ นวัตกรรมวัสดุที่รองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ นวัตกรรมวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถรองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัยที่สามารถนำไปเขียนลงบนวัสดุอุปกรณ์ได้ทุกประเภท เช่น เสื้อผ้า ร่มกักแดด เครื่องปั้นดินเผา

ย่าม ตาลปัตร ฯลฯ ตามที่ผู้ประกอบการจะบูรณาการนำไปใช้ แต่ที่ศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง ใช้ทดลองได้แก่ เสื้อผ้า ย่าม ตาลปัตร รมใหญ่ เครื่องปั้นดินเผา โดยแบ่งวิธีการเขียนดังนี้

(๑) การลงลายด้วยการเขียนด้วยมือ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ เช่น จาน โถ แจกัน ชูตกาแพ รมใหญ่ รมเล็ก เป็นต้น

(๒) การลงลายด้วยการพิมพ์ กล่าวคือ นำแบบลายที่ออกแบบไว้ไปจัดทำเป็นแบบพิมพ์สกรีน และการจัดทำเป็นบล็อกปั๊ม (ประทับ) บนวัสดุที่ต้องการ เช่น ตราประทับ สถานศึกษา เสื้อผ้า ย่าม ตาลปัตร ของที่ระลึก เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้มี ๔ องค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ นวัตกรรม ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย นวัตกรรมเทคนิคการผสมสูตรน้ำเคลือบเขียนลาย นวัตกรรมเทคนิคการเผาเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงเตาเผาวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง และนวัตกรรมวัสดุที่รองรับศิลปะลายเวียงกาหลงร่วมสมัย โดยถือว่าองค์ความรู้ใหม่ทั้ง ๔ ประการนี้ มอบให้เป็นอัตลักษณ์ของศูนย์การเรียนรู้เวียงกาหลงศึกษา โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา และวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการนำไปเป็นอาชีพเสริมรายได้ของประชาชนในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

๕.๔.๕ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงยุคไทยแลนด์ ๔.๐

ทีมงานวิจัยจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดผลทางการปฏิบัติอันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำ ผลักดันการกระจายรายได้สู่ชุมชนด้วยการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติของชุมชนในพื้นที่ ท้องถิ่น พบว่า การจะผลักดันการกระจายรายได้สู่ชุมชนด้วยการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ต้องนำมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ มาบริหารจัดการให้เป็นระบบ แล้วให้ภาคีชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จึงจะเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ที่สำคัญแต่ละแห่งต้องมีความพร้อมที่จะจัดการตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย โดยต้องลงมือสร้างสรรค์พื้นที่ของศิลปวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว มิใช่เพียงเป็นคำพูดเท่านั้น ดังนั้นทีมงานวิจัยจึงได้นำเกณฑ์การคัดเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับการจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นมาประเมินสถานที่ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในเวียงกาหลง ในที่สุดมีสถานที่ที่มีความพร้อมตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไปเพียง ๑๐ แห่ง ใน ๑๐ แห่งนั้น สามารถแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานโบราณวัตถุ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมประเภทลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา และกลุ่มธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เมื่อนำทั้ง ๓ กลุ่มที่ผ่านเกณฑ์ประเมินความเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไปมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ทำให้ได้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเวียงกาหลงอย่างชัดเจน นับเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิจัยเรื่องนี้ และในอนาคตคนท้องถิ่นเวียงกาหลงจะถูกเรียกว่า Local Hero ๕ ด้าน คือ

- ฮีโร่ ผู้ปกป้องวิถีชีวิต วัฒนธรรมให้คงอยู่
- ฮีโร่ ผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดและเพิ่มคุณค่า
- ฮีโร่ ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นให้เป็นแรงบันดาลใจของผู้คน
- ฮีโร่ ที่จะทำให้คนไทยมองโลกและเข้าใจชีวิตในมุมใหม่

- ฮีโร่ ที่เป็นคนธรรมดา แต่มีศักดิ์ศรีที่น่าชื่นชม เพราะมีความเข้าใจถิ่น และรักถิ่นอย่างจริงใจ

จึงกล่าวได้ว่า องค์ความรู้ใหม่คือเพชรอันล้ำค่าของท้องถิ่น องค์ความรู้ใหม่คือแสงทองของการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญต่อไปในอนาคตควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำให้เกิดรายได้แก่ประชาชนภายใต้แนวคิดพออยู่พอกิน ดังที่พระบรมชนกนาถิเบศร์ พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ ๙ ได้ตรัสไว้แก่ประชาชนชาวไทยทุกคน

๕.๕ อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยแผนงานชุดโครงการวิจัยเรื่องทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์แหล่งศิลปวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงและมีคุณค่าของเวียงกาหลงเป็นหลัก แล้วนำแหล่งศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ใกล้เคียงมาประกอบ คือ พื้นที่ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า และ พื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอแม่สรวย เพื่อนำมาจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคำนึงแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงศิลปะและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีพื้นที่, ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกัน, อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวเดียวกันมีประเด็นที่ทีมงานวิจัยเห็นว่าควรอภิปรายผลอยู่หลายประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก ความตระหนักในอัตลักษณ์ศิลปะเวียงกาหลงเป็นประเด็นที่ทีมงานวิจัยได้ลงภาคสนามเข้าไปพื้นที่ของตำบลเวียงกาหลงทุกหมู่บ้าน จำนวน ๑๗ หมู่บ้าน และตำบลอื่นๆ ที่ใกล้เคียงเข้าไปสัมภาษณ์ สอบถาม สังเกตการณ์ด้านอาชีพเสริมของประชาชน พบว่า อาชีพเสริมของประชาชนได้แก่การรับจ้างทั่วไปทั้งในหมู่บ้านและนอกพื้นที่ ต่อคำถามถึงศิลปะเวียงกาหลงเกือบทั้งหมดตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า รู้ว่าศิลปะเวียงกาหลงเป็นมรดกเก่าแก่ของเวียงป่าเป้าเท่านั้น แต่ไม่รู้ว่ามีคุณค่าต่อประชาชนอย่างไร เข้าใจว่าเป็นของใช้สอยของคนชั้นสูงเพราะมันมีราคาสูงคนสามัญไม่สามารถที่จะนำมาใช้ได้ และจะเอามาทำเป็นอาชีพเสริมได้อย่างไร เนื่องจากต้นทุนในการทำเครื่องเคลือบดินเผาต้องใช้ทุนสูงประชาชนทั่วไปไม่สามารถที่จะทำได้ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจว่า การจะอนุรักษ์สืบทอดลายศิลปะเวียงกาหลงมีเพียงอย่างเดียวคือการทำเป็นเครื่องเคลือบดินเผา หรือทำเป็นเครื่องเซรามิกเท่านั้น ถึงจะเรียกว่า ศิลปะเวียงกาหลง นั้นแสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสานมรดกศิลปะเวียงกาหลงให้แก่ประชาชนทั่วไปมีน้อยมาก และยังไม่มีการกระตุ้นอย่างจริงจังจากหน่วยงาน องค์กร กลุ่มพลังต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ ชัชวาลย์ สัมมาวิจิตร^๑ ได้กล่าวว่า หน่วยงาน องค์กรภายในท้องถิ่นเข้าไปส่งเสริมเฉพาะกลุ่มที่เขาได้ตั้งไว้แล้ว ได้แก่ กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเตาสล้าตัน อิจิตตัง ศูนย์โอท็อปเวียงกาหลงวัดยอดขุนพล และกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณเตาสล้าศรี สิมเนตร นอกนั้นยังไม่มีส่งเสริมประชาชนทั่วไปให้ใช้ศิลปะเวียงกาหลงมาเป็นอาชีพเสริมรายได้อย่างจริงจัง ประกอบกับความคิดของคนในพื้นที่คิดว่า ศิลปะเวียงกาหลงต้องคนมีเงินมากมาลงทุน มีศิลปินที่เข้าใจในศิลปะเท่านั้นที่จะทำได้ ดังนั้น ประเด็นนี้ ทีมงานวิจัยสันนิษฐานว่า อาจเกิดจากสาเหตุต่อไปที่ประชาชนไม่มีความตระหนัก ความเข้าใจ

^๑ ชัชวาลย์ สัมมาวิจิตร ข้าราชการครูชำนาญ, (สัมภาษณ์), ๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

ในศิลปะเวียงกาหลง คือ (๑) หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่นไม่ได้รณรงค์ให้ประชาชนได้เข้าใจในคุณค่าของศิลปะเวียงกาหลง อาจเกิดจากไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านนี้ในองค์กร (๒) หน่วยงาน องค์กรขาดงบประมาณในการดำเนินการ อาจเกิดจากใช้งบประมาณไปดำเนินการในส่วนที่เป็นสาธารณูปโภค อุปโภค มากกว่า (๓) กลุ่มที่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องศิลปะเวียงกาหลงไม่ยอมให้แพร่หลายไปสู่ประชาชน อาจจะเป็นการมองว่าแย่งรายได้จากกลุ่มของตน

ประเด็นที่สอง ความใส่ใจของหน่วยงาน องค์กรในตำบลเวียงกาหลง ท้องถิ่น ท้องที่เป็นหน่วยงานที่ต้องส่งเสริมอาชีพเสริมแก่ประชาชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ไม่ต้องเดินทางไปทำงานนอกพื้นที่ แต่ปรากฏว่าคนในท้องที่ตำบลเวียงกาหลงไปทำงานนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากไม่มีอาชีพเสริมรายได้ในพื้นที่ แม้แต่กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลงของสล่าทันธิจิตตั้ง ก็มีประชาชนเข้าไปรับจ้างทำงานไม่กี่คน อาจเกิดจากความไม่ถนัดในศิลปะของประชาชน จึงไม่ไปเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง หรืออาจเกิดจากความจำกัดในการจ้างหรือรับคนเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ ก็เป็นไปได้ ทีมงานวิจัยให้ข้อสังเกตว่า การที่จะส่งเสริมสืบสาน พันฟูศิลปะเวียงกาหลงให้เป็นอาชีพเสริมแก่ประชาชนนั้นไม่จำเป็นต้องทำเป็นเครื่องเคลือบดินเผาอย่างเดียว สามารถนำลวดลายศิลปะเวียงกาหลงไปเขียนหรือประทับบนวัสดุอื่น ๆ ได้ เช่น เสื้อผ้า ร่ม ยาม ของใช้อื่นๆ ที่ไม่ต้องลงทุนทางการเผา แต่สามารถหาซื้อวัสดุที่มีทั่วไปมาจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าอนุรักษ์ศิลปะเวียงกาหลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วิรัตน์ วังหมื่น^๒ กล่าวว่า ทางโรงเรียนบ้านทุ่งม่านได้นำลวดลายศิลปะเวียงกาหลงไปบูรณาการลงในวัสดุอื่นที่ไม่ใช่เครื่องเคลือบดินเผาให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยจ้างปราชญ์ชาวบ้านเข้าไปสอนการเขียนลายศิลปะเวียงกาหลงแก่นักเรียน จากนั้นนำลวดลายไปทำเป็นบล็อกเพื่อปั๊ม (ประทับ) บนเสื้อผ้าฝักผืนให้เขามีอาชีพติดตัวไปเป็นอาชีพเสริมเมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียน

ทีมงานวิจัยให้ข้อสังเกตว่า สถานศึกษาในอำเภอเวียงป่าเป้าน่าจะเป็นหน่วยงานหนึ่งที่จะช่วยกันให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน เยาวชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเข้าไปสู่ชุมชนแล้วสอดแทรกองค์ความรู้เรื่องศิลปะเวียงกาหลงแก่ชุมชน เมื่อเสนอบ่อยๆ ความซึมซับก็จักเกิดแก่ประชาชนแบบไม่รู้ตัว ในขณะเดียวกันถ้าผู้นำชุมชน องค์กรเห็นความสำคัญของศิลปะเวียงกาหลงอย่างจริงจัง ก็สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาโบราณของสล่าศรี หรือโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยาเพื่อให้ความรู้ ความตระหนักแก่ประชาชนในพื้นที่หมู่บ้านของตนเองได้อย่างไม่ยากเลย

ประเด็นที่สาม เส้นทางท่องเที่ยวหลักและเส้นทางท่องเที่ยวรอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ แหล่งศิลปวัฒนธรรมเนื่องด้วยโบราณสถานศาสนสถานและวัดวาอารามในพระพุทธศาสนา และแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเป็นอนุสาวรีย์อาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมถึงแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่เป็นงานหัตถกรรมและศิลปกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล^๓ ซึ่งได้ศึกษาวิจัย

^๒ วิรัตน์ วังหมื่น ครูชำนาญการโรงเรียนบ้านทุ่งม่าน หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียงกาหลง, สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.

^๓ อ่างแล้ว, พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, (๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

เรื่องการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ทางด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขา และวิถีชีวิตของชุมชนมอญ ได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า หากนำสิ่งที่อยู่ในชุมชน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และเป็นที่รู้จักกันของคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ย่อมจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและการบริการของชุมชนได้

การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แต่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องปรับประยุกต์จากสิ่งเก่าและสิ่งใหม่ผสมผสานกัน เป็นลักษณะการสร้างให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมด้วยรูปแบบใหม่ขึ้น และเป็นการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความผสมผสานมีความแตกต่างและความเหมือนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในอดีตที่ผ่านมา สำหรับเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอแนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และแนวทางการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม สำหรับนำไปใช้ขับเคลื่อนงานศิลปะและวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง ได้แก่ (๑) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชนในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า (๒) แนวทางการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมนั้น เป็นแนวทางที่วางแผนในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว หรือป้องกันปัญหาที่ยังไม่เกิดขึ้น คือ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างรู้เท่าทันและตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมทั้งสองฝ่าย ทั้งเจ้าของวัฒนธรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (๓) แนวโน้มรูปแบบและการจัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในเขตเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า ทั้งการจัดจำหน่ายสินค้าและการบริการการท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือ การพัฒนารูปแบบการบริการการท่องเที่ยวจากทรัพยากรที่มีอยู่เดิม และการสร้างสถานที่ท่องเที่ยวใหม่จากทรัพยากรศิลปวัฒนธรรม และ (๔) สรุปการจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม คือ การรักษามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการที่มีอยู่เดิม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการใหม่ๆ และ การขยายขอบเขตแหล่งท่องเที่ยวและการบริการเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล^๔ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการ

^๔ อ่างแล้ว, พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

คมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวรรณ นิธิพานันท์^๕ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย้อนยุค “เพลินวาน” มีกระบวนการสร้างพื้นที่ (เชิงกายภาพ) ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป กล่าวคือ เป็นการสร้างพื้นที่แบบนำอดีตมาดัดแปะ มีการคัดเลือกอดีตในช่วงเวลาที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นการสร้างอดีตด้วยข้อมูลที่ได้จากการผสมผสาน เป็นการสร้างความหมายใหม่ และเป็นการสร้างพื้นที่ที่ไม่ต้องการอ้างอิงบริบทของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่คือ เรื่องของการออกแบบและใช้องค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นการผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม นั้น ไม่จำเป็นต้องนำช่วงระยะเวลาทุกช่วงในประวัติศาสตร์มานำเสนอ เพียงแต่นำช่วงระยะเวลาที่ผู้คนรับทราบและจดจำมานำเสนอ ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาแหล่งศิลปวัฒนธรรมในชุมชนได้ แหล่งศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง จึงควรนำเสนอเพียงช่วงระยะเวลาที่ผู้รับทราบและจดจำ คือ ช่วงระยะเวลาของเวียงกาหลงดังชื่อ เพราะมีวัฒนธรรมที่ผู้รับทราบและจดจำได้ คือ ผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง แนวคิดปรัชญาที่ปรากฏบนลวดลายเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าความตระหนักในคุณค่า ความเอาใจใส่ในอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นจะสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้ต้องอาศัยจิตอาสาเป็นพื้นฐาน หากท้องถิ่นใดมีบุคคลที่มีจิตอาสาอยากจะทำให้อาสาบรรลุความสำเร็จได้ดีและต่อยอดได้อย่างแน่นอน

๕.๖ ข้อเสนอแนะ

๕.๖.๑ ข้อเสนอแนะการนำผลงานวิจัยไปใช้

๑. หน่วยงาน องค์กร หรือกลุ่มบุคคลในพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้าและอำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย สามารถนำข้อมูลที่ได้และแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ได้ต่อยอดเพื่อให้สามารถดำเนินการทั้งทางด้านสินค้าและการบริการให้มีศักยภาพยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบันได้

๒. หน่วยงาน องค์กร หรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องนอกพื้นที่ สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเข้าไปส่งเสริมและต่อยอดองค์ความรู้ ทั้งในรูปแบบการส่งเสริมการตลาดเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าและการบริการ และรูปแบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

๕.๖.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เน้นการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงพื้นที่เป้าหมาย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ ดังนั้น

^๕ ธนวรรณ นิธิพานันท์, กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา เพลินวาน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์, (๒๕๕๘), หน้า ๖๓.

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ โดยนำแนวคิดที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปทดลองปฏิบัติกับชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แล้วหาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรมต้นแบบ

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะเปรียบเทียบแหล่งวิสาหกิจและแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปและวัฒนธรรมระหว่างชุมชน หรือระหว่างพื้นที่ที่ต่างวัฒนธรรมกัน เช่น พื้นที่ระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง พื้นที่ภาคเหนือกับภาคใต้ เป็นต้น เพื่อหาจุดร่วมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

กรชนก สนิทวงศ์. **ตำนานประวัติศาสตร์เชียงรายในอดีต**. เชียงราย : คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย. ๒๕๕๒.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **ความคิดสร้างสรรค์ หลักการ ทฤษฎี การเรียนการสอน**

การวัดผลประเมินผล. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๓๔.

_____. **ความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๔.

กรมศิลปากร. **เครื่องถ้วยในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. ๒๕๒๓.

_____. **ความรู้ทั่วไปในงานช่างศิลป์ไทย**. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๔๕.

กรมสามัญศึกษา. **คู่มือการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตร**. หน่วยงานพิเศษ

กรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ. ๒๕๓๕.

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. **นโยบายเมืองไทยแข็งแรง**. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.

๒๕๕๐.

กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. **ข้อมูลจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม**

แผนกสามัญศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๐ (ครั้งที่ ๑). กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ๒๕๖๐.

กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย. **สถิตินักเรียนปี ๒๕๕๙**.

_____. **สารสนเทศ ปส.เชียงราย ปีการศึกษา ๒๕๖๐**. เชียงราย : สำนักงานกลุ่มโรงเรียน

พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย. ๒๕๖๐.

_____. **รายงานสรุปผลการดำเนินงานช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ**

ศึกษาจังหวัดเชียงราย. เชียงราย : สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

ศึกษาจังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๙.

กลุ่มวิจัยและประเมินคุณภาพทางการศึกษา. **โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน**.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๓.

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม. **แผนที่ชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๔๘.

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา. **เรื่องวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๒๐.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๐.

งามพิศ สัตย์สงวน. **วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ :

เท็กซ์ แอนด์เจอนัล พับลิเคชั่น จำกัด. ๒๕๔๕.

จารุวรรณ ขำเพชร และคณะ. **งานปั้นปูน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๙.

- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. ประวัติแนวความคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๒.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม ๒ : ป่าชุมชนภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ๒๕๓๖.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเตอร์คอปอเรชั่น. ๒๕๕๕.
- ณรรธน์ สายเชื้อ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๑.
- ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ. การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๕๘.
- ทงศักดิ์ วิกุล. การศึกษาการรับรู้ของชุมชน ต่อคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครลำปาง . สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ. ๒๕๔๗.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๒๗.
- ทิตินา แหมมณี. ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- _____. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ . พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๗.
- _____. รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(๒๕๕๔).
- ธนากร ตาระกา. แนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ บนพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ลพบุรี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์:กรุงเทพฯ. ๒๕๕๐.
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๖.
- บดินทร์ กินาวงค์และคณะ. ประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย-เชียงแสน. เชียงราย : มูลนิธิส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดเชียงราย. ๒๕๔๖.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๓๐ ชาติในเชียงราย กรุงเทพฯ: ศยาม. ๒๕๔๗.
- ประชาภิจักรจักร, พระยา. พงศาวดารโยนก. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. ๒๕๑๖.
- ประวิทย์ ตันตลานุกุล. ตำนานวัดพระธาตุผาเงา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงราย : วัดพระธาตุผาเงา. ๒๕๕๐.
- ประเวศ วะสี. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ในการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ๓๓ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๓.

- ประเวศ วะสี. การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. (ในเสรีพงศ์พิศ. (บรรณาธิการ).
ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป. ๒๕๓๖.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๒.
- พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๓๐.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :
วัชรินทร์การพิมพ์. ๒๕๒๔.
- มนตรี กระพุ่มมลาย. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๙.
- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษานอกระบบโรงเรียนภาคตะวันออก.
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๖.
- วัลลภ กันทรัพย์. ข้อคิดเบื้องต้นในการเรียนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ. กรุงเทพฯ:
กรมการศาสนา. ๒๕๓๔.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะล้านนา (ฉบับปรับปรุงใหม่). ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๔.
- _____. ศิลปะเมืองเชียงใหม่. กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๑.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสการ
เปลี่ยนแปลง. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการ พัฒนาการทางวัฒนธรรม:
กรณีทักษิณ. กรุงเทพฯ: สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๕.
- _____. ล้านนาประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. ๒๕๔๕.
- สงบ ลักษณะ. จากหลักสูตรสู่แผนการสอน. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา. ๒๕๓๔.
- สงวน รอดบุญ. ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๒๙.
- สปันซ์ ชิดานนท์, เอกสารประกอบการสอนกระบวนการวิชา HU ๘๐๑ พฤติกรรมมนุษย์องค์กร
(Human Behaviors in Organization). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๙)
- สากล สถิตวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์การเกษตร. กรุงเทพฯ:แพรววิทยา. ๒๕๓๒.
- เสรี พงศ์พิศ. คินสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ:
เทียนวรรณ. ๒๕๒๙.
- สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะภาคเหนือ: ทรัพยากรชัย-ล้านนา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ ๓. สำนักพิมพ์
เมืองโบราณ. ๒๕๕๕.
- สันติสุข กฤดากร. การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน
จังหวัดชุมพร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒.
กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม
และการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป. ๒๕๓๔.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย. สถิติการศึกษาต่อของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม
ปี ๒๕๕๘.

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. เมืองเชียงแสน. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. ๒๕๓๙.
สุพัตรา สุภาพ. ความเป็นมาของสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๓.
สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์. ปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๔.

สุรัสวดี อ๋องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๘.

_____. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๑.

เสาวภา ไพบูลย์วัฒน์. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๐.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๔๐.

อำพล สัมมาวุฒิ. งานช่างปั้นปูนสด. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. ๒๕๔๔.

อคิน รพีพัฒน์. แนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับที่ ๘.
มปท. มปป.

อนุสรณ์การสมโภชเมืองเชียงราย ๗๒๕ ปี. เชียงใหม่: เชียงใหม่สทท. ๒๕๒๙.

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

_____. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม).
กรุงเทพฯ: นักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

_____. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

๑.๒ รายงานการวิจัย

กรรณิกา ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะการมี
โครงการบ้านสารภีตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.

รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๔.

กิตติชัย การโสภา. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้
หลักสูตรประถมศึกษา. รายงานการวิจัย เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๖.

ชนิษฐา นิลผึ้ง. ศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี. สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์ และ
สื่อสารมวลชน. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๙.

- จิรณี สีนุชก. วิธีชีวิตและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวสวนลองกอง. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์. ๒๕๔๓.
- ชยาภรณ์ รักพอ. การแปลงทางเรขาคณิตโดยเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับลวดลายเวียงกาหลง
พัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
โรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม จังหวัดเชียงราย. (รายงานการวิจัย. โรงเรียน
แม่เจดีย์วิทยาคม. ๒๕๕๑.
- ณัฐสรรค์ จิระสกุลศักดิ์. ข้อมูลชุมชนโบราณและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เวียงลอ เวียงกาหลง
เวียงสรอง และเวียงวรรณคร (พะเยา เชียงราย แพร่และน่าน). รายงานการวิจัย.
๒๕๕๔.
- ดวงฤดี ศุภติมิตร, จินดาพร คงเดช และณรงค์ชัย วิวัฒนาช่าง. ภูมิปัญญาไทยปูนก่อสร้างโบราณ.
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ สำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา และ
พัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. ๒๕๕๗.
- ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์. การสร้างความพร้อมในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนใน
บริหารงานโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมือง. รายงานการวิจัย เชียงราย : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงราย. ๒๕๖๖.
- ธนวรรณ นิธิปกานันท์. กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา
เพลินวาน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : วิทยาลัย
สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๘.
- นพพร นิลณรงค์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน:ศึกษากรณีบ้านไม้ตะเคียน
ตำบลตะเคียนปม กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๘.
- นิพนธ์ แฉ่งเอี่ยม. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในสังคมไทย. รายงานการวิจัย
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๒๔.
- นิพนธ์ จินดาธรรม. บทบาทการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาเชียงรายขององค์การบริหารส่วนตำบล. รายงานการวิจัย
เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย. ๒๕๔๔.
- นภดล สว่างเพ็ชร. ศึกษาวัสดุและเทคนิคศิลปะการปั้นปูนสดสกุลช่างเพชรบุรี. รายงานการวิจัย.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ๒๕๕๘.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. (กรุงเทพฯ:
ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๗.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รายงานการวิจัย,
เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๒.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. ภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตไทย. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญา
ไทยในภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติและ
มหาวิทยาลัยสยาม. ๒๕๓๘.

- ปรารภนา ศิริสานต์ และคณะ. การทดลองสร้างงานศิลปะในหัวข้อ “สื่อลายผ้าบนศิลปะเครื่องปั้นดินเผา” โดยการใช้เทคนิคการพิมพ์ลวดลายโดยใช้ลวดลายของผ้า. รายงานการวิจัย. ๒๕๕๔.
- ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๒๘.
- พงษ์ศักดิ์ ปันแก้ว. การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เวียงหนองล่อง) ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จันจังหวัดเชียงราย. เชียงราย : โรงเรียนจันจว้าวิทยาคม. ๒๕๔๘.
- พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง) และคณะ. The City of Art : ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑.
- พระพิชญผล สุวณฺณรูป (รูปทอง). การศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณค่าที่ปรากฏในยันต์เทียนล้านนา : กรณีศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- พรทิพย์ อันทิวโรทัย. การวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่ต่างกัน. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๙.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๓.
- พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ. การศึกษาความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา : หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ เชียงรายน้อย. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๕๗.
- พิชญาค์ จูแจ่มญาณ. การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๒๙.
- พิมานา บุรณพินทุ. การมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมศึกษาและการพัฒนาชุมชนบ้านปางกึ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๖.
- พิมพา ตามี. ความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษาอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๐.
- ยียง เทาประเสริฐ. เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงราย. เชียงราย: ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน. ๒๕๔๒.
- ยุทธชัย ชูชัย. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย. รายงานการวิจัย เชียงราย: สถาบันราชภัฏเชียงราย. ๒๕๔๔.

- เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะ
กรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม.
คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยเกริก. กรุงเทพฯ. ๒๕๔๒.
- รุ่งอรุณ กุลธำรง. วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร: การศึกษาวิชาช่างสิบหมู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.
รายงานการวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๗.
- _____ . การศึกษาวิชาช่างสิบหมู่ในระบบโรงเรียนระหว่างพุทธศักราช ๒๔๕๕-๒๕๓๒ : การ
วิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์. รายงานการวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๗.
- วิรัตน์ หมื่นจินะ. ปัจจัยที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้แทน
ประชาชนในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย.
รายงานการวิจัย เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย. ๒๕๔๔.
- วิวัฒน์ สีหนาท. การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง
กรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี. สาขาวิชาการ
วางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ๒๕๔๖.
- สุทัศน์ กันทะมา. การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทย. รายงานการวิจัย
เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๒.
- สุรัชย์ ต้อยศ. การพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้โดย
ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนบ้านสันหลวงสามัคคี อำเภอ
พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. รายงานการวิจัย เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย. ๒๕๔๘.
- สายันต์ ไพรัชญจิตต์, โบราณคดีของเครื่องถ้วยเวียงกาหลง, (กรุงเทพฯ : วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).
- สายันต์ ไพรัชญจิตต์. แหล่งเตาลานนา. กรุงเทพฯ : โครงการโบราณคดีประเทศไทย ฝ่ายวิชาการ
กองโบราณคดี กรมศิลปากร. ๒๕๓๒.
- เสน่ห์ วงศ์สุฤทธิ์. การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านงานหัตถกรรมสาขาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบของจังหวัดลำพูน. ๒๕๕๗.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงราย.
เชียงราย: ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน. ๒๕๔๒.
- อรุณี กาพย์ไชย. บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพระดับ
ครอบครัวและชุมชน. รายงานการวิจัย เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕.

๑.๓ รายงานการประชุมทางวิชาการ

พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ สุทฺตสนฺ) เจ้าคณะภาค ๖. ประวัติวัดพระแก้ว. ๒๕๕๔.

พระอดิเรก อาทิจจุพล. ศิลปะกับศาสนา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ. ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๔.

๑.๔ วารสาร/ จุลสาร

กนกพร ฉิมพลี. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๔) หน้า ๗ – ๘.

กระทรวงศึกษาธิการ, กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบัน พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๒ ตอนที่ ๕๔ ก ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘,) : ๑๘-๒๐.

ปิยะเวทย์ กองสอน. “เจ้าเมืองเชียงรายได้ถูกกลืน”, วารสารล้อล้านนา.

ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม ๒๕๕๓): ๑๙.

มาลินี ศรีไมตรี. การพัฒนารูปแบบและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔) หน้า ๕๓-๕๔.

ศรีศักร วัลลิโภดม. บทบรรณาธิการวารสารเมืองโบราณ. (ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๔).

สุพรรณิ พรพนารมย์ และ วิลาวัณย์ ปัตถัก. การจัดการองค์ความรู้เพื่อทำแผนที่ทางวัฒนธรรม. วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ – ๒ (มกราคม – ธันวาคม ๒๕๕๐) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชาติ ศิริชัย. ร่องรอยอดีตเชียงรายได้อำนาจพม่า. วารสารล้อล้านนา. ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน ๒๕๕๘) : ๑๑.

๑.๕ เอกสารอัดสำเนาและเอกสารอื่น

กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย. ประวัติอำเภอเวียงป่าเป้า.

เชียงราย: กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๒. (อัดสำเนา).

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี ศิลตระกูล. ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน และแหล่งวิทยาการในชุมชน [เอกสารการสอน]. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๓๓.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. เจดีย์วัดป่าสัก. บรรยายพิเศษ ณ วัดป่าสัก ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔ (เทปบันทึกเสียง).

สายันต์ ชาญไพรจิตต์. เจดีย์วัดป่าสักและเมืองเชียงแสน. บรรยายพิเศษ ณ วัดป่าสัก ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔. (เทปบันทึกเสียง).

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, เครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง, (เอกสารเผยแพร่, ม.ป.ป.)

๑.๖ สัมภาษณ์

ชัชวาลย์ สัมมาวิจิตร. ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๒.
 ชรินทร์ แจ่มจิตต์. ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม ๒๕๖๐.
 ทัน ธิจิตต์. ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.
 ทรงเดช ทิพย์ทอง. เจ้าของผู้จัดการหอศิลป์ทรงเดช. สัมภาษณ์, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.
 ปรีชา พันธ์กุลนนท์. ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, (กล่าวเปิดงานวัน
 สามเณรเชียงรายสัมพันธ์ ครั้งที่ ๑๕, เมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐).
 พรหมมา อินยาศรี. ศิลปินเชียงราย เจ้าของหอศิลป์นายพรหมมา หมู่ที่ ๑๐ ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย
 จ.เชียงราย, สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
 มานิตย์ กันทะสัก. ศิลปินเชียงราย อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม วิทยาลัยสงฆ์
 เชียงราย. สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๐.
 วัชร กว้างไชย. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม วิทยาลัยสงฆ์
 เชียงราย. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐.
 ศุภชัย สิทธิเลิศ. นักประวัติศาสตร์-โบราณคดี. สัมภาษณ์, ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
 สุทัศน์ กำแก้ว. นักประวัติศาสตร์วรรณกรรมล้านนา. ๔ หมู่ ๔ ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย.
 สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๖๐.

๑.๗ หนังสือแปล

Corol Ember and Melvin Ember. **Cultural Antropology**. New Jersey : Prentice-Hall.
 1977.

๑.๘ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สยามรัฐออนไลน์, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๙, <http://www.siamrath.co.th/n/1618>,
 เข้าถึงเมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
 เดลินิวส์ออนไลน์, <http://www.dailynews.co.th/education/511242>,
 เข้าถึง ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐.
<https://www.gotoknow.org/posts/548679>, เข้าถึงเมื่อ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐.
 นพวัฒน์ สมพันธ์ . **ลายปูนปั้นงานช่างประณีตศิลป์ของไทย**. กรุงเทพฯ: การศาสนา กรมศาสนา
 กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๐.
 ภูมิปัญญาชาวบ้าน.. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.learners.in.th/>. (๒๒ ธ.ค. ๕๙).
 สุรางค์ ศรีพวงมะลิ. **งานปูนปั้น** . [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑. จาก
<http://www.m-culture.go.th/petchaburi/index.php/องค์ความรู้-๓/องค์ความรู้-ละเอียด/item/งานปูนปั้น>.
https://www.baanjomyut.com/library/communication_theory/03_1.html
 เข้าถึงเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

https://www.baanjomyut.com/library/communication_theory/03_2.html

เข้าถึงเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

https://www.baanjomyut.com/library/communication_theory/03_3.html

เข้าถึงเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

<http://nachchasangpayab102.blogspot.com/>

<https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi๕/panya/panyan.htm> สืบค้น ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<http://www.touronthai.com/article/1064>

Sisavanh Vongkatanegnou, ม.ป.ป.)

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

(๑) แบบประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม
 “งานศิลปหัตถกรรมศิลปกรรมศึกษาเชิงบูรณาการ : นวัตกรรมศิลปศึกษาเชิงบูรณาการ”
 ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “งานศิลปหัตถกรรมศิลปกรรมศึกษาเชิงบูรณาการ :
 นวัตกรรมศิลปศึกษาเชิงบูรณาการ”

คำอธิบาย แบบประเมินฉบับนี้มีทั้งหมด ๔ ตอน ขอให้ผู้ตอบแบบประเมินตอบให้ครบทั้ง ๔ ตอน เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องหน้าข้อความ

๑. เพศ

☐ หญิง ☐ ชาย

๒. อายุ

☐ น้อยกว่า ๑๘ ปี ☐ ๑๘-๒๔ ปี ☐ ๒๕-๓๕ ปี
☐ ๓๖-๔๕ ปี ☐ ๔๖-๕๕ ปี ☐ ๕๖ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ
☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ☐ปริญญาตรี ☐ปริญญาโท
☐ปริญญาเอก ☐ อื่นๆ.....

๔. อาชีพ

☐ นักเรียน ☐ นักศึกษา ☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานของรัฐ
☐ รัฐวิสาหกิจ ☐ พนักงานเอกชน ☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ ระดับทัศนคติ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับทัศนคติของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นทัศนคติ	ระดับทัศนคติ				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	ไม่มี ๑
ทัศนคติ ก่อน เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมงานศิลปหัตถกรรมศิลปกรรมศึกษาเชิงบูรณาการ : นวัตกรรมศิลปศึกษาเชิงบูรณาการ					
๑. ความประทับใจและความซาบซึ้งในภูมิปัญญาลาย เวียงกาหลง					
๒. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเวียงกาหลง					
๓. ท่านทราบถึงรูปแบบลายเวียงกาหลงเป็นอย่างดี					

ประเด็นทัศนคติ	ระดับทัศนคติ				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	ไม่มี ๑
๔. มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง					
๕. การได้รับการอบรมเกี่ยวกับลายเวียงกาหลง					
๖. เคยฝึกการเขียนลายเวียงกาหลง					
๗. ท่านทราบว่าวัดแม่हांมีเตาเผาเซรามิคลายเวียงกาหลง					
๘. ท่านต้องการอาชีพเขียนลายเวียงกาหลงลงบนผ้าชนิดต่างๆ เป็นอาชีพเสริมหรือไม่					
๙. ท่านทราบหรือไม่ว่าลายเวียงกาหลงเป็นหลักสูตรช่างสิบหมู่ของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา					
ทัศนคติ หลัง เข้าร่วมกิจกรรมโครงการจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้สู่ประชาชน					
๑. ความประทับใจและความซาบซึ้งในสิ่งที่ได้รับการจัดอบรมครั้งนี้					
๒. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมลายเวียงกาหลง					
๓. รูปแบบการจัดอบรมแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความเวียงป่าเป้า (เวียงกาหลง)					
๔. มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง					
๕. รับการอบรมเกี่ยวกับลายเวียงกาหลงแล้วได้ความรู้					
๖. ฝึกการเขียนลายเวียงกาหลงครั้งนี้คิดว่าทำได้					
๗. ท่านทราบว่าวัดแม่हांมีเตาเผาเซรามิคลายเวียงกาหลง					
๘. ท่านต้องการอาชีพเขียนลายเวียงกาหลงลงบนผ้าชนิดต่างๆ เป็นอาชีพเสริมหรือไม่					
๙. ท่านทราบหรือไม่ว่าลายเวียงกาหลงเป็นหลักสูตรช่างสิบหมู่ของโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความคิดเห็น

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๑. ท่านได้รับความรู้จากการอบรมครั้งนี้					
๒. วิทยากรอบรมมีความสามารถในการอบรม					
๓. การอบรมให้ข้อคิดและความสนุกสนาน					
๔. การจัดสถานที่อบรมมีความเหมาะสม					
๕. วัสดุอุปกรณ์ที่อบรมเพียงพอต่อการอบรม					
๖. ท่านรู้สึกว่าการเข้าอบรมครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่ดี					
๗. ในภาพรวมท่านรู้สึกพึงพอใจต่อการอบรมครั้งนี้					

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ/ความคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือในการอนุเคราะห์ข้อมูลไว้ ณ โอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง.

ทีมงานวิจัย

**(๒) แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อการวิจัย
เรื่อง**

งานศิลปพิมพ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่
องค์กร ชุมชน
 ๒. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปศึกษาทำความเข้าใจกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการ
พัฒนาและส่งเสริมศิลปะลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างสรรค์งานศิลปบนวัสดุที่หลากหลายให้เป็นแหล่งเรียนรู้
ทางอาชีพแก่ชุมชนและสถานศึกษา
 ๓. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงหรือจดบันทึก
 ๔. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบให้ตอบบรรยายตามความ
คิดเห็นมี ๔ ตอน ดังนี้
- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานศิลปะลวดลายเวียงกาหลง สภาพปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง/มี
อิทธิพลต่อการนำลายเวียงกาหลงมาประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างเป็นงานศิลปบนวัสดุที่หลากหลาย
 - ตอนที่ ๔ แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชน
 - ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะ อื่น ๆ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ -สกุลอายุ.....ปี
๒. การศึกษา
๓. สถานภาพทางครอบครัว
๔. อาชีพปัจจุบัน
๕. ความสนใจหรือความชำนาญเฉพาะ

**ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานศิลปะลวดลายเวียงกาหลง สภาพปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง/มีอิทธิพล
ต่อการนำลายเวียงกาหลง มาประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**

๑. ท่านคิดว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นลายเวียงกาหลงมีความสำคัญต่อท้องถิ่นนี้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า อะไรเป็นปัจจัยหรือปัญหาที่ทำให้ประชาชนในเวียงกาหลงไม่สามารถนำลาย
เวียงกาหลงมาเป็นอาชีพแก่ชุมชนได้

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะนำมาพัฒนากับการผลิตเครื่องปั้นดินเผาหรือ
เขียนลวดลายเวียงกาหลงลงบนวัสดุอื่น ๆ ให้เป็นอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาลวดลายเวียงกาหลงมาสร้างเป็นงานศิลปะบนวัสดุที่หลากหลาย

๑. การเขียนลายเวียงกาหลง บนวัสดุอุปกรณ์อื่น เช่น ร่ม เสื้อผ้า ยาม ฯลฯ ท่านคิดว่าจะเป็น
การพัฒนาลวดลายเวียงกาหลงได้อย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า ดินที่อื่นๆ ที่ไม่ใช่ดินเวียงกาหลงจะนำมาทำเครื่องปั้นดินเผาให้คงทนเช่นดินเวียง
กาหลงได้หรือไม่ (ถ้ามีใช้ดินที่ไหน)

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่า ควรจะพัฒนาลายเวียงกาหลงเป็นเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงในลักษณะอย่างไร
จึงจะเด่น และเป็นการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน มีคุณภาพ

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้อาชีพปลายเวียงกาหลงแก่สถานศึกษาและชุมชน

๑. ถ้าจะส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของศิลปะเวียงกาหลงที่ยั่งยืน ท่านคิดว่าควรจะมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า อะไรเป็นปัจจัยที่จะทำให้การอนุรักษ์ศิลปะปลายเวียงกาหลงให้ยั่งยืนและเป็นมรดกสืบทอดแก่ชุมชน

.....

.....

.....

๓. การส่งเสริมปลายเวียงกาหลงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพแก่ชุมชนและสาธารณชน ควรจะจัดตั้งในสถานที่เช่นไร (เช่น วัด โรงเรียน ที่สาธารณะหมู่บ้าน ฯลฯ)

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่า อะไรเป็นปัจจัยที่จะทำให้การอนุรักษ์ศิลปะปลายเวียงกาหลงให้ยั่งยืนและเป็นมรดกสืบทอดแก่ชุมชน

.....

.....

.....

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูล
พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ.ดร.
และทีมงานวิจัย

(๓) แบบเก็บข้อมูลพื้นฐานทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม
ลักษณะทางสังคม แหล่งศิลปกรรม แหล่งวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น
ในเขตตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ชื่อหมู่บ้าน / ชุมชน.....
หมู่ที่ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๑. ลักษณะทางสังคมของท้องถิ่น

๑.๑ ทางกายภาพ

(๑) หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเป็นระยะทาง.....กิโลเมตร

☐ อยู่ในเขตเทศบาล ☐ อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

(๒) ที่ตั้งหมู่บ้านมีลักษณะ

☐ ที่ราบ ☐ ที่ราบริมแม่น้ำ
☐เชิงเขา ☐ ในหุบเขา

(๓) ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

☐ แออัด ☐ กระจาย ☐ เป็นกลุ่ม
☐ ตามแนวถนน ☐ ตามแนวแม่น้ำ ☐ อื่นๆ

(๔) ลักษณะภูมิอากาศ

☐ เป็นไปตามฤดูกาล ☐ เย็นสบายตลอดปี
☐ ร้อนแห้งแล้ง ☐ อื่นๆ.....

๑.๒ ชาติพันธุ์

ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้ประกอบด้วยชาติพันธุ์ คือ

☐ ไทยยวน (คนเมือง) ☐ ไทยลื้อ ☐ ไทยใหญ่
☐ ไทยยอง ☐ ไทยภูเขาเผ่า.....
☐ อื่นๆ.....

๑.๓ การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้านนี้ คือ

☐ อาชีพเกษตรกรรม ☐ รับจ้าง
☐ ค้าขาย ☐ อื่นๆ

๑.๔ ประวัติหมู่บ้าน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหรือชุมชนแห่งนี้

(๑) หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อ

.....
.....

(๒) ผู้ก่อตั้งหรือชนกลุ่มแรกที่มาอยู่ คือใคร มาจากไหน

.....

.....

(๓) กลุ่มที่ติดตามมาอยู่ในท้องถิ่นนี้ในเวลาต่อมาคือใคร มาจากไหน

.....

.....

(๔) สาเหตุที่เลือกอยู่ที่นี่ เพราะ

.....

.....

.....

(๕) เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน (ทั้งทางบวกและทางลบ)

.....

.....

.....

.....

.....

(๖) ประวัติการตั้งชื่อหมู่บ้าน (ในกรณีที่ชื่อหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับประวัติของท้องถิ่น หรือมีความน่าสนใจ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ลักษณะทางวัฒนธรรม : เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมประเพณี

๒.๑ ศาสนาหรือความเชื่อโดยทั่วไปในละแวกนี้ ชาวบ้านนับถือ

☐ ศาสนาพุทธ

☐ ศาสนาคริสต์

☐ ศาสนาอิสลาม

☐ ผี

☐ อื่นๆ

๒.๒ ปุชนียสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญที่สุดที่ชาวบ้านนับถือ

(๑) ชื่อ

(๒) สถานที่ตั้ง

.....

(๓) ลักษณะทางกายภาพ (สัณฐาน, ขนาด, วัสดุที่ใช้ ฯลฯ)

.....

.....

.....

(๔) ความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน

.....

.....

.....

(๕) เทศกาลหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปูชนียสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

.....

.....

.....

๒.๓ งานประเพณีที่สำคัญตามเทศกาล เช่น งานสงกรานต์, งานจิบอกไฟ, ลอยกระทง, งานทานข้าวใหม่, งานแข่งเรือ ฯลฯ

.....

.....

.....

๒.๔ พิธีกรรมอื่นๆ ที่ปฏิบัติตามความเชื่อถือเฉพาะกลุ่ม เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่าในชนบท, การเลี้ยงผีเสื้อบ้านหรือผีเสื้อวัด, พิธีสืบทอดบ้านเป็นต้น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๕ การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน และดนตรีพื้นบ้าน (ที่ยังมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน)

.....

.....

.....

๓. สถานที่สำคัญ

๓.๑ แหล่งโบราณคดี

(๑) ชื่อ

(๒) สถานที่ตั้ง

.....

(๓) ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

(๔) ลักษณะทั่วไป (ลักษณะทางโบราณคดีของสิ่งนั้น)

.....

.....

.....

.....

(๕) หลักฐานที่พบ (หลักฐานทางโบราณคดี เช่น พระพุทธรูป อิฐ จารึก ถ้วย ฯลฯ)

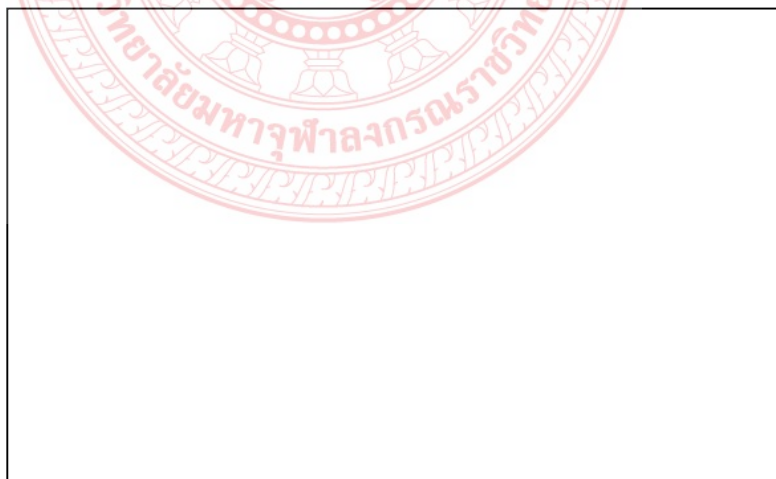
.....

.....

.....

.....

(๖) เส้นทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี (วาดแผนที่ประกอบ)

๓.๒ สถานที่สำคัญทางศาสนา

(๑) ชื่อ

(๒) สถานที่ตั้ง

.....

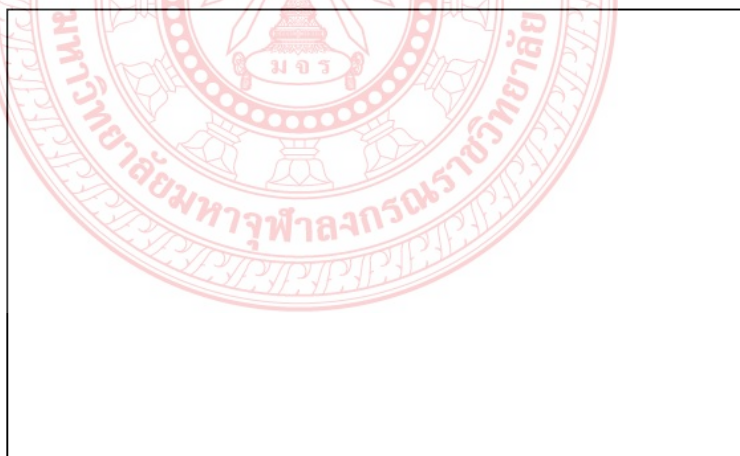
(๓) ประวัติความเป็นมา

.....

(๔) ความสำคัญต่อชุมชน

(๕) ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (ถ้ามี)

(๖) เส้นทางเข้าสู่สถานที่สำคัญทางศาสนา (วาดแผนที่ประกอบ)

๓.๓ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

(๑) ชื่อ

(๒) สถานที่ตั้ง

(๓) ประวัติความเป็นมา

(๔) ความสำคัญต่อชุมชน

(๕) ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (ถ้ามี)

(๖) เส้นทางเข้าสู่สถานที่สำคัญทางศาสนา (วาดแผนที่ประกอบ)

๓.๔ แหล่งท่องเที่ยว

(๑) ชื่อ

(๒) สถานที่ตั้ง

(๓) สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ / ที่ดึงดูดใจ

(๔) ความสำคัญต่อชุมชน

.....

.....

.....

(๕) เส้นทางเข้าสู่สถานที่สำคัญทางศาสนา (วาดแผนที่ประกอบ)

๔. บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๔.๑ ด้านหัตถกรรม (เช่น การจักสาน การช่าง การแกะสลัก การปั้น การทอ เป็นต้น)

๑. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

๒. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

๓. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

๔.๒ ด้านศิลปกรรม (เช่น การวาดภาพ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม เป็นต้น)

๑. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๒. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๓. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๔.๓ ด้านนาฏศิลป์และดนตรี

๑. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๒. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๓. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

๔.๔ ด้านศาสนาและประเพณี (เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านประเพณีและพิธีกรรมพื้นบ้าน ผู้นำด้านประเพณีและพิธีกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น)

๑. ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน.. ..

ความเชี่ยวชาญ

.....
 ๒. ชื่อ นามสกุล
 อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน ..

 ความเชี่ยวชาญ

.....
 ๓. ชื่อ นามสกุล
 อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน ..

 ความเชี่ยวชาญ

๔.๕ ด้านด้านโภชนาการ (เช่น ผู้เชี่ยวชาญในด้านอาหารและการถนอม เป็นต้น)

.....
 ๑. ชื่อ นามสกุล
 อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน ..

 ความเชี่ยวชาญ

.....
 ๒. ชื่อ นามสกุล
 อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน ..

 ความเชี่ยวชาญ

.....
 ๓. ชื่อ นามสกุล
 อายุ ปี ที่อยู่ปัจจุบัน ..

 ความเชี่ยวชาญ

๕. องค์กรชุมชน

ได้แก่ กลุ่มองค์กรภายในหมู่บ้าน / ชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

๑. ชื่อกลุ่ม / องค์กร
 สถานที่ตั้ง
 ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ประธานกลุ่มคือ
 จำนวนสมาชิกเมื่อก่อตั้ง คน จำนวนสมาชิกในปัจจุบัน คน

กิจกรรมของกลุ่ม / องค์กร คือ

๑.
๒.
๓.

จุดเด่นของกลุ่ม / องค์กร คือ

๑.
๒.

เกียรติคุณของกลุ่ม / องค์กร ที่ได้เคยได้รับ คือ

๑.
๒.
๓.
๔.
๕.
๖.

บันทึกข้อมูล	วันที่.....	เดือน.....	พ.ศ.
ผู้บันทึกข้อมูล	ชื่อ.....	นามสกุล.....	
ผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ.....	นามสกุล.....	
	ที่อยู่ปัจจุบัน		
	โทรศัพท์		

(๔) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นนักท่องเที่ยว
มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย
ประกอบการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน
ความคิดเห็นนักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ในหัวข้อที่ตรงกับความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๑๕ ปี

☐ ๑๕ - ๒๐ ปี

☐ ๒๑ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๖๐ ปี

☐ ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

☐ อนุปริญญา/ปวส.

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐ ไม่ได้ผ่านการศึกษาระบบ

๔. พาหนะที่ใช้สำหรับการเดินทางท่องเที่ยวในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

☐ พาหนะส่วนตัว

☐ รถโดยสารประจำทาง

☐ คณะทัวร์

☐ อื่นๆ (ระบุ)

๕. เดินทางมาจากจังหวัด / ประเทศ

☐ จังหวัด

☐ ประเทศ

๖. ระยะเวลาในการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

☐ ๑ วัน

☐ ๒ วัน

☐ ๓ วัน

☐ มากกว่า ๓ วัน

ตอนที่ ๒ สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

๒.๑ สถานที่ท่องเที่ยวที่ท่านมาท่องเที่ยว/ที่ท่านรู้จัก

๑.

๒.

๓.

๔.

๕.

๖.

๗.

๒.๒ ท่านรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ สื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์, โทรทัศน์ ฯลฯ)
- ☐ หนังสือ/เอกสารแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย/อำเภอเวียงป่าเป้า
- ☐ สื่อสารสนเทศสมัยใหม่ (เฟสบุ๊ก, ไลน์, เว็บไซต์, อินสตาแกรม ฯลฯ)
- ☐ การพูดคุย/บอกเล่าจากบุคคลอื่น/ไกด์ทัวร์แนะนำ
- ☐ จากแหล่งอื่นๆ (ระบุ)

๒.๓ ท่านคิดว่า อะไรเป็นจุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (น้ำพุร้อนแม่ขจาน ฯลฯ)
- ☐ แหล่งโบราณคดี (เมืองเก่าเวียงกาหลง, เตาโบราณเวียงกาหลง)
- ☐ ศาสนสถาน, วัดวาอาราม
- ☐ สินค้าโอท็อป (เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง, สินค้าหัตถกรรม อาหาร ฯลฯ)
- ☐ อื่นๆ (ระบุ)

๒.๔ ท่านคิดว่า ถ้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายอีกครั้ง จะมาท่องเที่ยวอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย อีกหรือไม่

- ☐ ท่องเที่ยว ☐ ไม่ท่องเที่ยว

ตอนที่ ๓ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

๓.๑ นักท่องเที่ยวคาดหวังอะไรจากการท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

๑.
๒.
๓.
๔.

๓.๒ จุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

๑.
๒.
๓.
๔.

๓.๓ จุดด้อยของสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวย

๑.
๒.
๓.
๔.

๓.๔ รูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-แม่สรวยที่
นักท่องเที่ยวสนใจ/อยากให้เกิดขึ้น/อยากให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินการ

๑.
๒.
๓.
๔.

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเวียงป่าเป้า-
แม่สรวย

๑.
๒.
๓.

(๕) แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลง
ประกอบการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน
ประเมิน
ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งวิสาหกิจชุมชนเวียงกาหลง

๑. ชื่อสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งวิสาหกิจชุมชน

๒. สถานที่ตั้ง

๓. สำหรับข้อมูลด้านคุณสมบัติและความพร้อมเบื้องต้น ในการคัดเลือกแหล่งศิลปะและวัฒนธรรม

เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๕ ข้อ คือ

คุณสมบัติและความพร้อมเบื้องต้น	ผลการประเมิน	
	ใช่	ไม่ใช่
๑) เจ้าของ ผู้รับผิดชอบ หรือผู้ประกอบการ เป็นคนเชียงราย หรือพำนักอยู่ในเชียงราย ไม่น้อยกว่า ๕ ปี		
๒) เจ้าของ ผู้รับผิดชอบ หรือผู้ประกอบการ ยินดีเข้าร่วมโครงการ		
๓) แหล่งศิลปะและวัฒนธรรมอยู่ในเขตอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย		
๔) แหล่งศิลปะและวัฒนธรรมมีการดำเนินการหรือมีการประกอบการเป็นแหล่งท่องเที่ยวติดต่อกันในท้องถิ่นไม่น้อยกว่า ๕ ปี		
๕) แหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานที่เปิด ทุกคนสามารถเข้าเยี่ยมชมหรือเข้ารับบริการได้ โดยไม่จำกัดทั้งด้านเพศ อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ สัญชาติ และศาสนาความเชื่อ		

ข้อสังเกตของผู้ประเมิน

๔. ศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๕ ข้อ คือ

คุณสมบัติและความพร้อมเบื้องต้น	ผลการประเมิน	
	ใช่	ไม่ใช่
๑) แหล่งศิลปะและวัฒนธรรมมีชื่อเสียงและมีความโดดเด่น บ่งบอกอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นเชิงรายและล้านนา		
๒) นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและประสงค์จะไปท่องเที่ยว		
๓) ความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่เป้าหมาย		
๔) ชีตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว		
๕) แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอเชียงของ อำเภอใกล้เคียง และแหล่งผลิต/จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เส้นทางการเดินทางเข้าถึงพื้นที่เป้าหมาย		

ข้อสังเกตของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

๕. การวิเคราะห์ความพร้อมของแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเข้าร่วมโครงการ

ระดับ	ความพร้อมของสถานที่	เป็นแหล่งเรียนรู้	กิจกรรม	ความพร้อมของชุมชน
๑	- มีสถานที่รับรองนักท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ☐	- เป็นแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเชิงรายและล้านนา แต่ไม่มีเอกสารหรือผู้ให้ความรู้ ☐	- ไม่มีกิจกรรม - ไม่มีผลิตภัณฑ์ - ไม่มีการท่องเที่ยวต่อเนื่อง - มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ☐	- ชุมชนไม่รับทราบว่าแหล่งท่องเที่ยว/แหล่งศิลปะและวัฒนธรรม ☐
๒	- มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ต้องได้รับการปรับปรุง ☐	- เป็นแหล่งศิลปะและวัฒนธรรมเชิงรายและล้านนามีเอกสารหรือผู้ให้ความรู้ แต่ไม่ชัดเจน ☐	- มีศักยภาพจัดกิจกรรม - ไม่มีผลิตภัณฑ์จำหน่าย - สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อเนื่องได้ ☐	- ชุมชนรับทราบว่าแหล่งท่องเที่ยว/แหล่งศิลปะและวัฒนธรรม แต่ไม่มีส่วนร่วม ☐

ระดับ	ความพร้อม ของสถานที่	เป็นแหล่งเรียนรู้	กิจกรรม	ความพร้อม ของชุมชน
๓	- เป็นสถานที่ สำหรับท่องเที่ยว อยู่แล้ว แต่ยังไม่ ความพร้อมในการ รองรับ นักท่องเที่ยวและ สามารถพัฒนาได้ ☐	- เป็นแหล่งศิลปะ และวัฒนธรรม เชียงรายและล้านนา มีเอกสารหรือผู้ให้ ความรู้ ที่ชัดเจน แต่ ไม่ได้เชื่อมโยงกับ แหล่งอื่นๆ ☐	- มีกิจกรรมเฉพาะการ ผลิตสินค้าและของที่ระลึก - มีนักท่องเที่ยวอย่าง ต่อเนื่อง ☐	- ชุมชนรับทราบ ว่าแหล่ง ท่องเที่ยว/แหล่ง ศิลปะและ วัฒนธรรม แต่มี ส่วนร่วมบ้าง ☐
๔	มีความพร้อมใน การรองรับ นักท่องเที่ยวเต็ม รูปแบบ ☐	- เป็นแหล่งศิลปะ และวัฒนธรรม เชียงรายและล้านนา มีเอกสารหรือผู้ให้ ความรู้ ที่ชัดเจน และ เชื่อมโยงกับแหล่ง อื่นๆ ☐	- มีกิจกรรมรองรับ ตลอดเวลา - มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายและ จัดแสดง - มีนักท่องเที่ยวอย่าง ต่อเนื่อง ☐	- ชุมชนรับทราบ ว่าแหล่ง ท่องเที่ยว/แหล่ง ศิลปะและ วัฒนธรรม มีส่วน ร่วมและสนับสนุน กิจกรรม ☐

ข้อสังเกตของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

(๖) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
 ประกอบการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง
 โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน
 บันทึกการสนทนากลุ่ม
 การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนและเพื่อจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการ
 ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๑. ชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ที่	ชื่อ - สกุล (ฉายา)	เบอร์โทรศัพท์	ลายมือชื่อ
๑			
๒			
๓			
๔			
๕			
๖			
๗			
๘			
๙			
๑๐			
๑๑			
๑๒			
๑๓			
๑๔			
๑๕			

หมายเหตุผู้บันทึก

.....

.....

.....

.....

.....

๒. การวิเคราะห์แหล่งศิลปวัฒนธรรมในเขตอำเภอเวียงป่าเป้าด้วยทฤษฎี SWOT Analysis

๒.๑ จุดแข็ง (Strengths)

- ๑).....
- ๒).....
- ๓).....
- ๔).....
- ๕).....
- ๖).....
- ๗).....
- ๘).....
- ๙).....
- ๑๐).....

๒.๒ จุดอ่อน (Weaknesses)

- ๑).....
- ๒).....
- ๓).....
- ๔).....
- ๕).....
- ๖).....
- ๗).....
- ๘).....
- ๙).....
- ๑๐).....

๒.๓ โอกาส (Opportunities)

- ๑).....
- ๒).....
- ๓).....
- ๔).....
- ๕).....
- ๖).....
- ๗).....
- ๘).....
- ๙).....
- ๑๐).....

๒.๔) อุปสรรค (Threats)

- ๑).....
- ๒).....
- ๓).....
- ๔).....
- ๕).....
- ๖).....
- ๗).....
- ๘).....
- ๙).....
- ๑๐).....

๓. การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

๓.๑ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

๓.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

๓.๓ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

-
-

๓.๓ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ แนวโน้มรูปแบบและการจัดการจัดการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรม

๑) การพัฒนารูปแบบการบริการการท่องเที่ยวจากทรัพยากรที่มีอยู่เดิม

๒) การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวใหม่จากทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม

๔. ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรม

บันทึก

๑. สถานที่
๒. วัน/เดือน/ปี
๓. เริ่มประชุมเวลา เลิกประชุมเวลา
๔. ผู้จัดบันทึกการประชุม (๑)
- (๒)

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย/การสัมภาษณ์

(ซ้าย) ปรึกษาการออกแบบกับ ดร.ขจรวุฒิ อุ๋นใจ และคณะ
(ขวา) รัชชัย ไชยวงศ์ ปราชนูชาบ้าน สอนการออกแบบในการอบรมเชิงปฏิบัติการฯ

นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ลงพื้นที่เป้าหมาย ณ วัดแม่हां ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า

ผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ “การออกแบบศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย” ณ วัดแม่हां ต.เวียงกาหลง

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย

ฝึกทักษะการออกแบบศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย เพื่อใช้ลงวัสดุที่หลากหลาย

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย

ผลงานการฝึกทักษะการออกแบบ “ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย” ณ วัดแม่हांง ต.เวียงกาหลง
๖-๗ มิถุนายน ๒๕๖๒

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย

กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ “การปั้น เคลือบ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง”

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย

ผลิตภัณฑ์ที่พร้อมจำหน่ายเป็นสินค้าเสริมรายได้แก่ชุมชน ณ ศูนย์การเรียนรู้วัดแม่ท่าง

ภาพถ่ายกิจกรรมการศึกษาวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ ๒
เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีชุมชน

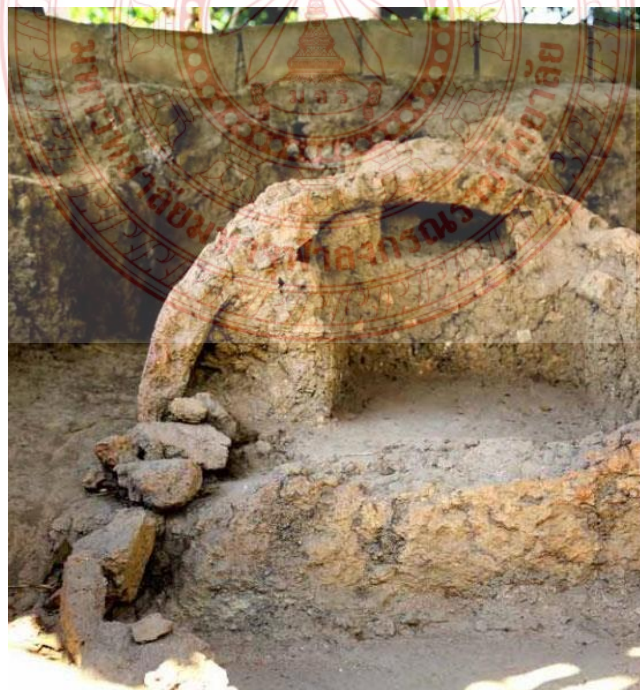
ลงพื้นที่ภาคสนามอบรมให้ความรู้แก่พลังมวลชนในท้องถิ่นเวียงกาหลง
ณ วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง

นิทรรศกาลวิสาห์กิจกรรมชนวัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง

บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลง

เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโบราณเวียงกาหลง

ภาคผนวก ค

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่..... 7 มิถุนายน 2562

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.....

ข้าพเจ้า.....นางนงค์พร ดีปลาสะ.....ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา.....
ที่อยู่.....ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57260.....
โทรศัพท์.....053 789 071.....โทรสาร.....-.....
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
.....ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : สายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นชุดแผนงานโครงการวิจัย โดยมี
.....โครงการย่อย 2 โครงการ ได้แก่.....
.....- โครงการวิจัยย่อยที่ 1 งานศิลปหัตถ์สายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง.....
.....- โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ.....
.....ภาคีชุมชน.....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ.....พระครูวิมลศิลปกิจ และคณะ.....
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

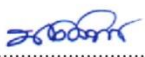
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่.....ปี.งปม. 2563 เป็นต้นไป.....จนถึง.....ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

-1. ทำให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานศิลปะเวียงกาหลงไว้ให้ลูกหลาน.....
-2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ สนับสนุนส่งเสริมนักเรียนและผู้ปกครองด้านอาชีพเสริมแก่ครอบครัว.....
-3. เป็นหลักสูตรท้องถิ่นสถานศึกษา เรื่องศิลปะเวียงกาหลงศึกษา.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(.....นางนงค์พร ดีปลาสะ.....)

ตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการ

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 7 มิถุนายน 2562

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายทอง สุธะทา ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงกาหลง
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน เทศบาลตำบลเวียงกาหลง
ที่อยู่ 111 หมู่ที่ 8 ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57260
โทรศัพท์ 053704510 โทรสาร 053704510
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นชุดแผนงานโครงการวิจัย โดยมี
โครงการย่อย 2 โครงการ ได้แก่
- โครงการวิจัยย่อยที่ 1 งานศิลปหัตถ์ลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง
- โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ภาคีชุมชน
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูวิมลศิลปกิจ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ปี.งปม. 2563 เป็นต้นไป จนถึง ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
1. ทำให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานศิลปะเวียงกาหลงไว้ให้ลูกหลาน
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ สนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
3. เป็นหลักสูตรท้องถิ่นสถานศึกษา เรื่องศิลปะเวียงกาหลงศึกษา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(.....นายทอง สุธะทา.....)
ตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเวียงกาหลง

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 7 มิถุนายน 2562

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายวรารุณ เปี้ยวิญญา ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน บ้านแม่हांใต้ หมู่ที่ 6

ที่อยู่ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง 57260

โทรศัพท์ 053 789 071 โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
 ทัศนคติเชิงบวกต่อเพียง : ลายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นชุดแผนงานโครงการวิจัย โดยมี
 โครงการย่อย 2 โครงการ ได้แก่

- โครงการวิจัยย่อยที่ 1 งานศิลปหัตถกรรมลายเวียงกาหลงบนวัสดุที่หลากหลาย : นวัตกรรมศิลปะเวียงกาหลง

- โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลงโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ภาคีชุมชน

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูวิมลศิลปกิจ และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ปี.ปม. 2563 เป็นต้นไป จนถึง - ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

1. ทำให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบสานศิลปะเวียงกาหลงไว้ให้ลูกหลาน

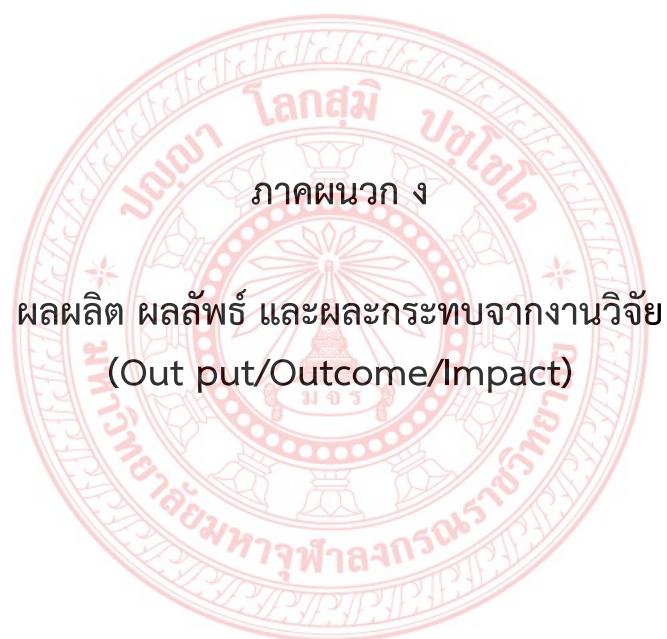
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ สนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายวรารุณ เปี้ยวิญญา)

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแม่हांใต้ หมู่ที่ 6

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Out put/Outcome/Impact)

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Out put/Outcome/Impact)
โครงการย่อยที่ ๑

๑. ผลผลิต (Output)

ผลงาน	รายละเอียดผลผลิต	เปรียบเทียบกับแผน
๑. ต้นแบบผลิตภัณฑ์	รูปแบบศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย	เป็นไปตามแผน
๒. องค์ความรู้	๑. กระบวนการเตรียมดิน ๒. สูตรน้ำเคลือบเครื่องปั้นดินเผา ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยยุคปัจจุบัน ๓. กระบวนการเผาเครื่องเคลือบดินเผาด้วยเตาไฟฟ้า	เป็นไปตามแผน
๓. การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์	ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย เสริมรายได้ชุมชน	เป็นไปตามแผน

๒. ผลลัพธ์ (Outcome)

ชื่อผลลัพธ์	รายละเอียดผลผลิต	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด
รูปแบบศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัย	พัฒนาศิลปะเวียงกาหลงดั้งเดิมให้เป็นศิลปะร่วมสมัย	๑. เครื่องปั้นดินเผา ๒. ร่ม เสื้อ ๓. ตาลปัตร	๑. เครื่องปั้นดินเผา ๒. วัสดุผ้า ๓. ตาลปัตร
๑. กระบวนการเตรียมดิน ๒. สูตรน้ำเคลือบเครื่องปั้นดินเผา ศิลปะเวียงกาหลงร่วมสมัยยุคปัจจุบัน ๓. กระบวนการเผาเครื่องเคลือบดินเผาด้วยเตาไฟฟ้า	๑. การเตรียมดินในการทำเครื่องปั้นดินเผา ๒. การทดสอบเผาไม้ต่างๆ ที่ทำน้ำเคลือบเพื่อเปรียบเทียบกับสูตรน้ำเคลือบสมัยโบราณให้มีความใกล้เคียงมากที่สุด ๓. คอยบันทึกการเผาเครื่องปั้นดินเผาเป็นระยะๆ เพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์	๑. ดินเหนียว เบา และทนทาน ๒. ไม้เผาเผา ๓ ชนิด คือ ต้นลำไย ต้นจามจุรี และต้นกนิณณรงค์ ๓. สมุดบันทึกผลการเผาเครื่องปั้นแต่ละครั้ง	๑. ดินเวียงกาหลง ๒. ไม้เนื้อแข็ง ๓. สมุดบันทึกการเผาเครื่องปั้นดินเผาด้วยเตาไฟฟ้า

ชื่อผลลัพธ์	รายละเอียดผลผลิต	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด
ผลิตภัณฑ์ศิลปะ เวียงกาหลงร่วม สมัยเสริมรายได้ ชุมชน	สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปะ เวียงกาหลงบนวัสดุที่ หลากหลาย เช่น เครื่องปั้นดินเผา ร่ม เสื้อผ้า ลือคเก็ด ฯลฯ	ผลิตภัณฑ์ศิลปะเวียง กาหลงร่วมสมัยบน วัสดุต่างๆ	ผลิตภัณฑ์ศิลปะ เวียงกาหลงร่วม สมัย

๓. ผลกระทบ (Impact)

ชื่อผลงาน	ลักษณะผลงาน	กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้ ประโยชน์	ผลกระทบ
ผลงานต้นแบบ ผลิตภัณฑ์	ออกแบบพัฒนาศิลปะ เวียงกาหลงให้เป็นศิลปะ ร่วมสมัย	ชุมชน เยาวชน พระภิกษุ สามเณร และผู้สนใจทั่วไป	เกิดกระบวนการคิด สร้างสรรค์และ อนุรักษ์ศิลปะ ดั้งเดิม
องค์ความรู้ใหม่	๑. กระบวนการเตรียม ดิน ๒. สูตรน้ำเคลือบ เครื่องปั้นดินเผาศิลปะ เวียงกาหลงร่วมสมัยยุค ปัจจุบัน ๓. กระบวนการเผา เครื่องเคลือบดินเผาด้วย เตาไฟฟ้า	ชุมชน เยาวชน พระภิกษุ สามเณร และผู้สนใจทั่วไป	มีการทดลองตาม กระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ โดยใช้ หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นกรอบ แนวทาง
๓. การใช้ ประโยชน์เชิง พาณิชย์	สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ศิลปะเวียงกาหลงบนวัสดุ ที่หลากหลาย เช่น เครื่องปั้นดินเผา ร่ม เสื้อผ้า ลือคเก็ด ฯลฯ	ชุมชน	๑. เป็นอาชีพเสริม รายได้แก่ชุมชน ๒. เกิดแหล่งเรียนรู้ เวียงกาหลงศึกษา ในท้องถิ่น

โครงการย่อยที่ ๒

ตารางที่ ๑

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output / Outcome / Impact) ตามขอบเขตวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impact)
๑. เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	๑. ได้แผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบด้วยวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้	๑. พัฒนาแผนที่วัฒนธรรม เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ใกล้เคียง โดยแบ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหลักและเส้นทางท่องเที่ยวรอง จำนวน ๒ เส้นทาง	๑. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สามารถนำไปพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายและพื้นที่ใกล้เคียงได้ ๒. บริษัทที่บริการด้านท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยว สามารถนำไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ๓. ผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสร้างรายได้ และเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวของหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน

วัตถุประสงค์	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impact)
๒. เพื่อสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับการอนุรักษ์ และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	๑. สร้างพื้นที่วัฒนธรรมต้นแบบสำหรับการอนุรักษ์และนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม จำนวน ๑ แห่ง คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हांได้สถานที่ตั้ง คือ วัดแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยนำรูปแบบศิลปะเวียงกาหลง มาเป็นต้นแบบในการผลิตสินค้า คือ เครื่องเคลือบดินเผา (เซรามิก) ที่หลากหลายรูปแบบ และนำศิลปะเวียงกาหลงมาประยุกต์ให้มีสินค้าที่หลากหลาย เช่น การพิมพ์ลายศิลปะเวียงกาหลงบนผ้า เสื้อ ร่ม ยาม และการเขียนลายศิลปะเวียงกาหลง บนผ้าใบสำหรับประดับ เป็นต้น	๑. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हां (สมาชิก ประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร, เยาวชน, ชาวบ้าน) มีสินค้าที่หลากหลายขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถนำไปเพิ่มรายได้ของครอบครัว เป็นค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียน เป็นค่าใช้จ่ายประจำวันของวัด และเป็นเงินออมสำหรับใช้จ่ายในอนาคต	๑. เป็นแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हांที่ครบวงจรในอนาคตได้ คือ เป็นสถานที่ผลิตสินค้า จำหน่ายสินค้า และแหล่งเรียนรู้ศิลปะเวียงกาหลง ๒. จะทำให้มีรายได้เป็นประจำ สม่่าเสมอจากการเข้ามาเยี่ยมชมและเข้ามาเรียนรู้ที่ศูนย์เรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่हांของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปได้ ๓. หน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปเป็นชุมชนต้นแบบ สำหรับพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง มาสร้างมูลค่าเพิ่ม และเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

วัตถุประสงค์	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impact)
๓. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนผ่านศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน	๑. มีเครือข่ายระหว่างองค์กร/หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน กลุ่มบุคคล บุคคล และศาสนา ในเขตพื้นที่เวียงป่าเป้าและพื้นที่ใกล้เคียง จำนวน ๙ แห่ง สำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเป็นแกน ร้อยรัดแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน	๑. เกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่าย คือ ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันและกัน ด้านการเชื่อมโยงการจำหน่ายสินค้า การบริการ การท่องเที่ยว และการเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑. แต่ละกลุ่มที่เป็นเครือข่ายกันสามารถนำไปขยายเครือข่ายของตนเองเพิ่มขึ้น ทำให้ขนาดของเครือข่าย กิจกรรมและความร่วมมือเพิ่มขึ้น ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด และภาค เป็นต้นได้ ๒. เป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายผ่านระบบสารสนเทศสมัยใหม่ เชื่อมโยงกันในการจำหน่ายสินค้า การบริการ การท่องเที่ยว และการเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัยแผนงานชุดและโครงการย่อยที่ ๑

๑.๑ ชื่อ-สกุล พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง), ผศ.ดร.
Phrakhruwimonsinlapakit
(Ruangrith Kaewpiang) asst prof. Dr.

๑.๒ เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔ หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

วิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ ๑๒๘ วัดพนาลัยเกษม หมู่ที่ ๑๑ ตำบล
เวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๓-๖๖๒๐๙๗ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๑-๙๖๑๓๓๔๕
E-mail. Wcpl๒๕๕๘@gmail.com

๑.๕ ประวัติการศึกษา

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.=วัฒนธรรมท้องถิ่น)
มหาวิทยาลัยโพธิศาสตร์ ฟลอริดา สหรัฐอเมริกา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.=การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๘
พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.=สังคมศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
พ.ศ. ๒๕๔๕

๑.๖ สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

- ชำนาญการด้านการอ่าน เขียนภาษาล้านนาได้เป็นอย่างดี
- การใช้คอมพิวเตอร์ Microsoft Word Exel Powerpoint

๑.๗ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย :

- ๑) เรื่อง การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๕๕)
- ๒) เรื่อง การศึกษาบริบทและสภาพการเปลี่ยนแปลงของภาษาล้านนาใน
กลุ่ม ๕ เชียง (พ.ศ. ๒๕๕๗)
- ๓) เรื่อง การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคร่าวสี่บท
ของพระยาพรหมโวหาร (พ.ศ. ๒๕๕๘)
- ๔) เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการในการสร้างความเสมอภาคทาง
การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน และคุณภาพชีวิตตามกรอบ กพด. (พ.ศ. ๒๕๕๙)
- ๕) เรื่อง วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย : การ
วิเคราะห์จากเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี (พ.ศ. ๒๕๕๙)

๖) เรื่อง นครแห่งศิลปะ : การส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดที่เป็นพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๐)

๗) เรื่อง The city of Art: ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย :

๑) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างพลังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการกิจการพัฒนาเทศบาลตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๕๗) เผยแพร่ผลงานวิจัยในงานประชุมวิชาการวิสาขบูชาโลก ปี ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ณ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) อำเภอวังน้อย พระนครศรีอยุธยา (แหล่งทุน : วช.)

๒) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “ศึกษาสภาพปัญหาในการทำวัตร-สวดมนต์ของชุมชนวัดพระแก้ว อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย” เสนอ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓

๓) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาของสามเณรชาวไทยภูเขาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงราย” เสนอ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๕)

๒. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ คนที่ ๑

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นาง อมลนัฐ กันะสัก

(ภาษาอังกฤษ) Mrs. Amolnatha Kantasak ๒.

เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัยอิสระ

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

โรงเรียนเวียงชัยพิทยาคม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๑๐

โทรศัพท์ ๐๕๓-๖๖๒๐๙๗ มือถือ ๐๙๐๙๑๔๔๑๖๕ โทรสาร ๐๕๓-๖๖๒๐๙๗

E-mail: praew_prf@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท ศศ.ม. (พัฒนาชุมชน) ม.ธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๗

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

- ชำนาญการด้านการใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย :

- เรื่อง โบราณคดีออยเวียง ดอยวง แหล่งเรียนรู้ชุมชน : การจัดการ การอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่าย (แหล่งทุน : สกว. ๒๕๕๙)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย :

- ๑) เรื่อง น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน (แหล่งทุน : วช. ๒๕๕๘)
- ๒) เรื่อง รูปแบบการส่งเสริมและการปฏิบัติต่อศาสนาในประเทศไทยและสิงคโปร์ (แหล่งทุน วช. ๒๕๖๐)

๓. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ คนที่ ๒

๑. ชื่อ - นามสกุล ภาษาไทย: พระอธิการสมชาติ เครือน้อย

ภาษาอังกฤษ PhraathikarnSomchat Kurenoi

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา อ.เวียงป่าเป้า

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อสะดวก:

ที่ทำงาน โรงเรียนวัดหนองบัวพิทยา ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า
จังหวัดเชียงราย โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๙๗-๒๗๙๒
Email.nongbouw@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

น.ธ. เอก วัดปฐมเป่งศรี อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์
: ปริญญาตรี พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
: ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

: เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
: พระพุทธศาสนา

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย : -

ผู้ร่วมโครงการวิจัย -

๔. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ คนที่ ๓

๑. ชื่อ - นามสกุล ภาษาไทย: นาย ศุภกร ณ พิกุล

ภาษาอังกฤษ Mr. Supakorn Naphikul ๒.

เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. ตำแหน่ง ปัจจุบัน

อาจารย์ ประจำหลักสูตรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อสะดวก:

ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
จังหวัดเชียงราย โทรศัพท์ ๐๘๔-๖๓๘๔๖๗๑
Email. Wcpl๒๕๕๘@gmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

: ปริญญาตรี ศศ.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
: ปริญญาโท ศศ.ม. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

: การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย : -

ผู้ร่วมโครงการวิจัย : -

๕. หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๒

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล พระครูสุธีสุตสุนทร (สมพงษ์ พอกพูน), ดร.
PHRAKHRUSUTEESUTASUNTORN (SOMPONG PHOKPHUN),

Dr. ๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. วุฒิการศึกษา ศศ.บ. (ศึกษาศาสตร์) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ,
M.A. (Linguistics),
PH.D.(Linguistics)

๔. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร วิทยาลัยสงฆ์เชียงรายมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

๕. ที่อยู่ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยศาลา
กลางจังหวัดเชียงราย (หลังเดิม) ดอยจำปี ถนนฤทธิประศาสน์ ตำบลเวียง
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๗๑-๗๐๕๕ โทรสาร ๐-๕๓๗๑-๕๘๗๖
E-mail : pongpara๒๐๐๓@hotmail.com

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

: การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย :

- (๑) การวิเคราะห์เนื้อหา สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ (พ.ศ. ๒๕๕๖)
- (๒) การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ภาคภาษาอังกฤษสำหรับวัด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๐)
- (๓) เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย (พ.ศ. ๒๕๖๐)

๖. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ คนที่ ๑

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล ผศ.ดร.สมหวัง อินทร์ไชย (Somwang inchai)

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓๕๐๑๐๐๐๑๖๖๗๑๖

๓. วุฒิการศึกษา

- ป.ด. (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ป.บัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการและการประเมินโครงการ) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- พธ.บ. (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ตำแหน่ง

- ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย
- กรรมการประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการสอนภาษาไทย) โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

๕. ที่อยู่

บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๑ ซอย ๔ ถนนศูนย์ราชการ ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๕๓๗๗-๖๒๑๑ โทรสาร ๐-๕๓๗๗-๖๔๖๓

E-mail somwang.inc@crru.ac.th

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

- การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี
- อ่าน เขียน อักษรล้านนาได้เป็นอย่างดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

ผู้อำนวยการแผนงานชุดวิจัย

เรื่อง ฐานข้อมูลแหล่งศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำกก (พ.ศ.

๒๕๕๕)

หัวหน้าโครงการวิจัย :

เรื่อง สภาภาษาที่ใกล้จะสูญหายของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่อนุภูมิภาคน้ำโขง
ตอนบน (พ.ศ. ๒๕๕๗)

ผู้ร่วมวิจัย

- (๑) วัฒนธรรมล้านนา : มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๕๓)
- (๒) การศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยอง จังหวัดลำพูน ผ่านประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และพิธีกรรม (พ.ศ. ๒๕๕๕)
- (๓) การเตรียมความพร้อมของพลเมืองในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคเหนือตอนบน โดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะสากลเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙)
- (๔) การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

๗. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ คนที่ ๒

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล ผศ. จำเริญ ฐานันดร

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน

๓. วุฒิการศึกษา

- ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส) มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ศศ.บ. (สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๔. ตำแหน่ง

- คณาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาศาสตร์ โปรแกรมวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

๕. ที่อยู่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อ.เมืองเชียงราย จ. เชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๗๗๖๐๒๕, ๐๕๓-๗๗๖๒๑๑, ๐๕๓-๗๗๖๔๖๓
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๘๘๓๗-๖๐๔
โทรสาร ๐๕๓-๗๗๖-๐๒๕

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

: การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

(๑) วัฒนธรรมล้านนา : มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๕๓)

- (๒) การศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยอง จังหวัดลำพูน ผ่านประวัติศาสตร์
วรรณกรรม และพิธีกรรม (พ.ศ. ๒๕๕๕)
- (๓) การเตรียมความพร้อมของพลเมืองในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคเหนือ
ตอนบนโดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะสากลเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙)
- (๔) การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอเชียงของ
จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

๘. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ คนที่ ๓

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล ผศ. ดร.สัททยา สิริวิเศษ

๒. วันเดือนปีเกิด ๗ ธันวาคม ๒๕๑๙

๓. วุฒิการศึกษา

- Ph.D. (Linguistics and Applied Linguistics), Beijing language and Culture University, China
- M.A. (Linguistics and Applied Linguistics), Beijing language and Culture University, China
- ค.บ. (ภาษาจีน (เกียรตินิยม)) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

๔. ตำแหน่ง

- คณบดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาจีน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- กรรมการกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

๕. ที่อยู่

บ้านเลขที่ ๒๙๖/๖๓ หมู่ ๙ ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย ๕๗๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๙๐-๓๓๒-๙๘๘๘ โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๗๖-๐๒๕

E-mail mamfanxiuying@gmail.com

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

: การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

(๑) วัฒนธรรมล้านนา : มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๕๓)

(๒) การศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยอง จังหวัดลำพูน ผ่านประวัติศาสตร์
วรรณกรรม และพิธีกรรม (พ.ศ. ๒๕๕๕)

(๓) การเตรียมความพร้อมของพลเมืองในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคเหนือ
ตอนบนโดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะสากลเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙)

(๔) การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

๙. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ คนที่ ๔

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล ผศ. ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานกุล

๒. วันเดือนปีเกิด ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

๓. วุฒิการศึกษา

- ปริญญาเอก ศศ.ด. ภาษาไทย มหาวิทยาลัยพะเยา
- ปริญญาโท ศษ.ม. การสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปริญญาตรี ค.บ. ภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงราย

๔. ตำแหน่ง

- ประธานโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย
- กรรมการสภามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์
- รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์
- กรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

๕. ที่อยู่

บ้านเลขที่ ๒๖๐ ม. ๑๒ ต.บ้านตู่ อ.เมือง จ.เชียงราย โทรศัพท์ ๐๘๙-๘๕๒-๗๓๐๒

โทรสาร ๐๕๓-๗๗๖-๐๒๕

E-mail yoo_patipan@hotmail.com

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

- การใช้คอมพิวเตอร์ ระบบพื้นฐานได้ดี

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

(๑) วัฒนธรรมล้านนา : มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๕๓)

(๒) การศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยอง จังหวัดลำพูน ผ่านประวัติศาสตร์

วรรณกรรม และพิธีกรรม (พ.ศ. ๒๕๕๕)

(๓) การเตรียมความพร้อมของพลเมืองในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคเหนือตอนบนโดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะสากลเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙)

(๔) การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

๑๐. ผู้ร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ คนที่ ๕

๑. ชื่อ-สกุล อานูรักษ์ สากแก้ว Mr. Anurak Sakaew

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

๔. หน่วยงานและที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

อาคารศาลากลางหลังเก่า ดอยจำปี ถนนฤทธิ์ประศาสน์

ตำบลเวียงอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐

๕. ประวัติการศึกษา

ศศ.บ. ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ. ๒๕๕๒

ศศ.ม. ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ. ๒๕๕๘

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

สาขาการท่องเที่ยว (ใบอนุญาตนำเที่ยวเลขที่ ๒๑-๖๒๐๗ มีคฤเทศก์ทั่วไป

ต่างประเทศ)

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุ สถานภาพในการทำวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

(๑) เรื่อง การจัดการความรู้ด้วยทักษะภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

(๒) Contrastive Analysis of Spoken Language Features between Thais and Laotians

๓) การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๐